

Հ.Մ.Ը.Մ.

Արի - Արեւոյշ

Ա.

Կ

Ա

Ր

Գ

Հ.Մ.Ը.Մ.

Արի - Արեւոյշ

Ա.

Կ

Ա

Ր

Գ

Գ

Գ

Գ

Գ

Գ

Գ

ԼԻՒԱՆԱՆ

2002

Պատրաստեց եւ խմբագրեց՝
Կարպիս Գապասագալեան

Այս գիրքը հրատարակուեցաւ
մեկեւնասութեամբ՝
ԵՂԲ. ՍՏԵՓԱՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Վերահրատարակութեան ամէն իրաւունք վերապահուած է
Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչությունը քաջալերում և Սկստական կարգերու գիտելիքներուն առաջին հանգրուանի գտած

յաջող ընդունելութենէն եւ շարունակելու համար Պատգամատրական ընդհանուր ժողովներու կողմէ առնուած որոշումներու գործադրութիւնը, այսօր կը ձեռնարկէ ամբողջացնել անոնց հրատարակութիւնը:

Հրատարակութեան այս շարքը կը բաղկանայ հետեւեալ կարգերուն յատուկ չորս գրքոյկներով. Միաստղ, Երկաստղ, Բ. Կարգ եւ Ա. Կարգ:

Այս գիրքերու բովանդակութիւնները արգասիքն են մասնագէտ խմբապետներու փորձառութիւններուն եւ Սիտնիի մէջ գումարում համա-Հ.Մ.Ը.Մ.ական խմբապետական Գ. համագումարին կողմէ վերջնական ձեւաորումին:

Այս ձեւով կ'ամբողջանան գայլիկ-արծուիկական եւ արի-արեւոյշական կարգերու ու-

սուցումներուն յատուկ հրատարակութիւնները:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի գերազանցօրէն դաստիարակչական բաժնին՝ սկսուտութեան զարգացումին յատկացուած այս հրատարակութիւնները, վստահ ենք որ լաւագոյնս պիտի ծառայեն իրենց նպատակին եւ անոնց ուսումնասիրութեան ճամբով մեր շարքերու միութենական եւ ազգային նպատակներու առաւելագոյն ծանօթացման:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւն

Պէլրոս, 26 Յունիս 2002

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Սիրելի եղբայր-քույր,

Այս գիրքը պատրաստուած է քեզի, որ Բ. կարգ ունիս եւ կը պատրաստուիս Ա. կարգի սկաուտ ըլլալ:

Այս գիրքը կը տարբերի սկաուտական կարգերու գիտելիքներու նախորդ գիրքերէն, այն իմաստով որ անոնք քեզի համար նաեւ աշխատանքի տեսրակ էին:

Այս գիրքի էջերուն մէջ պիտի հանդիպիս նիւթերու, որոնք պիտի ընդարձակեն գիտելիքներուդ պաշարը զանազան մարզերու մէջ, սակայն անոնց լաւապէս ըմբռնումը միշտ ալ կախեալ պիտի ըլլայ քեզմէ, որովհետեւ ընթերցումի սահմանէն անցնելով՝ հարկ է որ քու կարգիդ կատարես փնտոտութեք եւ անհրաժեշտ է որ զանոնք գործնապէս փորձարկես ու կիրարկես:

Առաջին հերթին պիտի հանդիպիս Ա. կարգի գիտելիքներու ցանկին, որ բաժնուած է բաժիններու. կարգ մը գիտելիքներ տպուած են շեղ գիրով, ինչ որ կ'ենթադրէ, թէ այդ նիւթը քեզի պիտի փոխանցուի պատասխանատուներուդ կողմէ. շրջանիդ պատշաճեցումներով եւ կամ այլ նիւթեր ալ գործնապէս պիտի կիրարկես անձնապէս կամ հաւաքաբար:

Ծանոթ.- Այս գիրքին պատրաստութեան համար ազգային գլխուն՝ Արցախեան ազատագրական պայքարի բաժնին իրրել աղբիւր օգտագործած ենք Ռուսիոնա Փիրումեանի «Հայ Դատ» հատորը, իսկ ատողչապահական բաժնի նիւթերը քաղած ենք տորթ. Բիզանդ Հալլանեանի «Անմիջական Բուժօգնութիւն» գիրքէն:

Ա . Կ Ա Ր Գ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ա. կարգի սկսուտ մը պէտք է՝

1. Վեց ամիս Բ. կարգի սկսուտ եղած ըլլայ:
2. Խմբապետէն իբրեւ տիպար սկսուտ ճանչցուած ըլլայ:
3. Բ. կարգի գիտելիքներու վերաքաղ կատարած ըլլայ:
4. Առնուազն տասը օր բանակումի գացած ըլլայ:
5. Նուազագոյնը 14 տարեկան ըլլայ:

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Ա. ԱԶԳԱՅԻՆ

1. Գիտնալ եւ բացատրել Ազգ եւ Հայրենիք բառերուն իմաստը 11
2. Ծանօթ ըլլալ 1880-1921 շրջանի հայ ժողովուրդի պատմութեան 13
3. Արցախեան պահանջատիրութիւնը 36
4. Հայաստանի նորանկախ հանրապետութիւնը 48
5. Գիտնալ արդի Հայաստանի աշխարհագրութիւնը 52
6. Գաղափար ունենալ տեղւոյն հայ գաղութի կազմութեան եւ ընդհանուր կառոյցին մասին

Բ. ԿՐԾՆԱԿԱՆ

1. Գաղափար ունենալ հայ առաքելական եկեղեցույ հինգ տաղաարներուն մասին 55
2. Ծանօթանալ հայ եկեղեցույ սրբազան Պատարագին 61
3. Ծանօթանալ հայ յարանուանութիւններուն 66

Գ. ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ

1. Ծանօթանալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի շրջանի սկստուտական ներքին կանոնագրի յատկապէս վարչական բաժանումներուն եւ աստիճանատրական գլուխներուն
2. Գիտնալ ազգային, սկստուտական եւ տեղական քայլերգները, նաեւ՝ սկստուտական երգեր, կանչեր եւ ազգային երգեր
3. Գիտնալ դրօշակին իմաստը, բարեւելու եւ գործածութեան ձեւերը, արարողութիւնները 67

Դ. ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. Ծանօթ ըլլալ բնակած երկրի վարչամեքենային
2. Այցելել եւ ծառայութիւն մատուցել մեր ազգային կեանքէն ներս գործող բարեսիրական հաստատութիւններէն մէկուն (ծերանոց, կուրանոց օգնութեան խաչ, հիւանդանոց, ելլն...)

Ե. ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ

1. Բանակում 78
2. Հետազօտական արշաւ-բանակում 89

3. Խոհանոց եւ ճաշ	93
4. Գիտնալ ոչ ըմպելի ջուրը ըմպելի դարձնել	96
5. Գիտնալ սկաուտական հանգոյցները, կապերը, փաթթուածքները եւ հիւսքերը	98
6. Պատրաստել սկաուտական երկու ձեռային աշխատանք, առանց զամ գործածելու	107
7. Մասնակցիլ սկաուտական ձեռային մեծ աշխատանքի մը պատրաստութեան	
8. Քարտէսագիտութիւն	110
9. Գաղափար ունենալ ջերմաստիճանի, ճնշումի, խոնաւութեան, հովի եւ ամպերու մասին	124
10. Գիտնալ եւ հաղորդակցիլ մորսով, օգտագործելով միջազգային եւ հայկական այբուբենը, ինչպէս նաեւ կարենալ կազմել եւ օգտագործել մորսի մեքենայ մը	135
11. Գիտնալ խարուկահանդէսին նպատակը, յայտագիրը եւ իր մանրամասնութիւնները, ինչպէս նաեւ՝ խարուկահանդէսին տեսակները	143
12. Գիտնալ ի՞նչ ըսել է սկաուտական ոգի	150
13. Խմբակային դրութեան կարեւորութիւնը	156
14. Սկաուտական արարողութիւններ	172

Ձ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ

1. Գիտնալ արշաւ բանակումի եւ այլ ձեռնարկներու տեղեկագիր պատրաստելու ձեւը	190
2. Գիտնալ դիւանական աշխատանքի եղանակը	195
3. Գիտնալ խումբ վարել, ինչպէս նաեւ գործունէութիւններու յայտագիր պատրաստել	198

4. Գիտնալ աստիճանատրական ժողովի հանգամանքը, կարևորությունն ու պարտականությունը	203
--	-----

Է. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

1. Գիտնալ անմիջական շտապ օգնությունը	205
2. Գիտնալ վիրակապերը	207
3. Գիտնալ եւ կատարել նախնական դարմանումները	
ա/ Վերքերու	217
բ/Այրուածքներու	229
գ/ Արիննահոսություններու	234

Ը. ՄԱՐՁԱԿԱՆ

1. Գիտնալ լողալ, սուզուիլ, խեղդամահ մը ազատել եւ արուեստական շնչատություն տալ	244
2. Գիտնալ շուէտական մարզանքին կարևորությունը եւ կիրարկել անոր ձևերը	250
3. Կիրարկել աթլէթի մարզախաղեր	

ԱԶԳ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԲԱՌԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ազգ բառը պետք չէ շփոթել ժողովուրդ բառին հետ: Երբ կ'ըսենք հայ ժողովուրդ, Ֆրանսայի ժողովուրդ, շատ տարտամ իմաստ մը կու տանք բառին: Ըսած կ'ըլլանք միեւնոյն լեզուն խօսող հաւաքականութիւն մը, որ կ'ապրի միասին կամ անջատ, առանց մասնատր նպատակ մը ունենալու: Ժողովուրդ մը կրնայ ձուլուիլ, խառնուիլ ուրիշներուն, կրնայ ապրիլ որեւէ տեղ ու որեւէ պայմանի տակ, մինչդէռ ազգ մը ունի ձեւատրուած որոշ դիմագիծ, պետական կեանքի ըմբռնում, յստակ ու պայծառ իտէալ:

Ինչպէս անհատի մը կեանքը ունի երեք շրջաններ՝ մանկութիւն, պատանեկութիւն եւ հասունութիւն, նոյնպէս ալ աշխարհի ազգերն ալ ունեցած են իրենց աստիճանական զարգացումը՝ ցեղ, ժողովուրդ եւ ազգութիւն: Կը տեսնենք, թէ ազգ ըլլալ կը նշանակէ հասնիլ հաւաքականութեան մը զարգացման բարձրագոյն աստիճանին, այսինքն՝ ունենալ ցեղային միեւնոյն ծագումը, դարերու ընթացքին անցնիլ քաղաքակրթութեան միեւնոյն փուլերէն եւ հասնիլ պետական կեանքի բարձրագոյն ըմբռումին: Ազգ մը կրնայ ցեղային ծագումով, երբեմն նոյնիսկ կրօնքով ու դասանանքով տարբեր անհատներ ունենալ իր մէջ, բայց այդ բոլոր անհատ-

ներուն իտէալը, նպատակը միեւնոյնը կ'ըլլայ: Օրինակի համար, հայութիւնը այսօր ազգ մըն է, որովհետեւ բոլոր հայերը միեւնոյն ձգտումը ունին եւ կը ձգտին միեւնոյն հայրենիքին:

Հայրենիքը բացի իր գեղեցկութենէն, մեզի կու տայ ուրիշ բան մը. անհկա իբրեւ ազգ ապրելու եւ գոյատեւելու կարելիութիւնն է: Առանց հայրենիքի ազգ մը դատապարտուած է ուշ կամ կանուխ մեռնելու եւ առանց ժողովուրդի հայրենիք մը դատապարտուած է ի վերջոյ ուրիշին ըլլալու: Ազգը եւ հայրենիքը զիրար կ'ամբողջացնեն, զիրար կը պաշտպանեն: Աշխարհի վրայ ոչ մէկ տեղ կրնանք հարազատօրէն պահել մեր լեզուն, սովորութիւնները, կրօնը՝ որքան մեր հայրենիքին մէջ, որովհետեւ եթէ ազգը մեծ ընտանիք մըն է, հայրենիքն ալ մեծ տուն մըն է: Գաղթական ժողովուրդ մը կը նմանի վարձու տան մէջ բնակող ընտանիքի մը, միշտ վախի եւ անտուն մնալու վտանգին ենթակայ:

Հայրենիքը կը պաշտպանէ իր զաւակը, օրէնքի ուժով կ'ապահովէ անոր հանգիստը, աշխատանք կը հայթայթէ բոլորին եւ կեանքի երջանիկ պայմաններ կը ստեղծէ աշխատող մարդուն:

Հայրենիքը իր նուիրական ըմբռնումին հետ, մեզի պէտք է տայ նաեւ այն գիտակցութիւնը, թէ իրմով միայն կրնանք ապրիլ եւ տեսականացնել մեր պատմութիւնը:

1880-1921 ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

1880-1921 երկարող ժամանակաշրջանը հայոց պատմության ամենէն կարեւոր եւ բարդ շրջաններէն մէկն է:

Այս շրջանին է, որ կը կազմատրոի հայութեան քաղաքական ներկայ վիճակը: Ժամանակաշրջանը կը բնորոշուի պատմական հարուստ դէպքերով՝ ներքին, հայկական եւ արտաքին, օտար պետութիւններու քաղաքական վերիվայրումներու հետ կապուած:

Տեղի կ'ունենան զինուած ապստամբութիւններ, պայքարներ, կը ծաւալի կազմակերպուած ազատագրական աշխատանք, ի յայտ կու գան քաղաքական կուսակցութիւններ, եւայլն:

Աւելի ուշ տեղի կ'ունենան հայկական մասնակի ջարդեր, ապագային ծաւալելու եւ 1915ին ամբողջ ժողովուրդի մը Ցեղասպանութեան յանգելու:

Այս շրջանին ի յայտ կու գան պայքարի շրջանի մտաւորականները, ստեղծելով զարթօնքի շարժումը, ազգային պատկանելիութեան, ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարներով տոգորուած:

Տեղի կ'ունենայ Ա. Համաշխարհային պատերազմը, տեղահանութիւն, արքոր, սով: Մոխիրներու մէջէն յարութիւն կ'առնէ հայկական մանուկ հանրապետութիւնը՝ 6 դարերու հայկական քաղաքական իշխանութեան բացակայութենէն ետք:

Վերջնականապէս կը կազմատրոի հայերու ներկայ վիճակը՝ Հայաստան եւ Ափիոնք:

40 տարուան այս ժամանակաշրջանին համեմատաբար մանրամասն պատկերը, գլխաւոր դէպքերով եւ պատմական անկիւնադարձներով, կրնանք ներկայացնել հետեւեալ կէտերու մէջ:

Ա) 19րդ դարուն սկսաւ ազգային գիտակցութեան, անկախութեան, պայքարի շարժում մը: Այս շարժումը իր արտայայտութիւնը գտաւ ժամանակի մշակոյթին ու մասնատրապէս գրականութեան մէջ: Հայ մտաւորականներ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Խրիմեան Հայրիկ, Գարեգին՝ Սրուանձտեանց, Արփիար Արփիարեան, Երուանդ Օտեան սկսան իրենց գրականութեան մէջ արծարծել ազգային նիւթեր, անկախութեան եւ պայքարի ոգին, Օսմանեան իշխանութեան դէմ պայքարը:

Ծարժումը արդիւնք էր ժամանակի երոպական գաղափարներու, մանաւանդ՝ ֆրանսական լեղափոխութեան երոպացի մտաւորականներու գաղափարներուն դէպի Արեւելք եւ Հայաստան թափանցումին, ինչպէս նաեւ՝ թրքական մասնակի ազատութիւններուն եւ բարենորոգութիւններուն:

Միքայէլ Նալպանտեան իր ազգայնաշունչ քերթուածներով, Հայր Ղեւոնդ Ալիշան իր հայրենաշունչ գրականութեամբ, Մկրտիչ Պէշկեփաշլեան իր կորովի միտքերով, Արփիարեան իր պատմութեամբներով եւ յատկապէս «Կարմիր ժամուց»-ով հիմը դրին մշակութային շարժումի մը, որուն նպատակն էր հայ ժողովուրդին տալ ազգային գիտակցութիւն, արթնցնել հայոց մէջ ազգային պատկանելիութեան գգացումը, մղել զայն պայքարի՝ յանուն իր իրաւունքներուն եւ ստրկութեան պայմաններուն յաղթահարումին: Այս շրջանի գրագէտներն ու մտաւորականները իրենց ժամանակաշրջանի ազգային ազատագրական պայքարի մարտիկներ էին, որոնք նախորդեցին քաղաքական կազմակերպութիւններուն, ճամբայ բացին քաղաքական, գիներալ պայքարին, սերունդներ ոգեշնչեցին իրենց հայրենաշունչ տողերով եւ պատրաստեցին լեղափոխութեան դրօշը, որ հետագային պիտի բարձրացուէր հայկական կուսակցութիւններու եւ մանաւանդ՝ Հ.Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Զարթօնքի շրջանին սկսան բացուիլ հայկական դպրոցներ, Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը, Վենետիկի Մուրատ Ռաֆայէլեան դպրոցը, Սկիտարի Պերպերեան վարժարանը, Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը, Էրզրումի Սաննարեան վարժարանը, Վանի վարժապետանոցը եւ ուսումնական բազմաթիւ այլ օճախներ:

Զարթօնքին մեծապէս նպաստեց Մխիթարեան միաբանութիւնը իր ազգանուէր մշակութային գործիչներով՝ Հայր Արսէն Բագրատունի, Ղեւոնդ Ալիշան, Միքայէլ Չամչեան եւ բազմաթիւ դէմքեր, որոնք հիմը դրին հայ մշակութային նոր շարժման, գրական, պատմական, լեզուական, աշխարհագրական եւ այլ ճիւղերու մէջ, զարգացուցին հայագիտութիւնն ու ազգագրութիւնը եւ գրեթէ մինչեւ 20րդ դարու կէսերը հայ դպրոցներուն մատակարարեցին հայերէնի դասագիրքեր, քառարաններ, թերթեր եւ ամսագիրքեր: Մխիթարեան Միաբանութիւնը եղաւ հայ մտաւորականներու կոփման օճախ եւ ազատատենչ հայու կրթութեան եւ դաստիարակութեան կեդրոններէն մէկը:

Զարթոնքի շրջանին լայն ծառայ ստացաւ հայկական մամուլը, հրատարակուեցան բազմաթիւ թերթեր եւ ամսագիրներ, Պոլսոյ մէջ՝ «Մասիս» (Իւթինճեան), «Հայրենիք» (Արփիարեան), Թիֆլիսի մէջ՝ «Մշակ» (Արծրունի), Վենետիկի մէջ՝ «Բազմավէպ», Վիեննայի մէջ՝ «Հանդէս ամսօրեայ», եւ այլն:

Բ) Այս շրջանին, օսմանեան եւ ցարական ճնշումներու տակ, քաղաքական աննպաստ պայմաններու մէջ, ի յայտ եկան ազատագրական առաջին շարժումները. կազմուեցան գաղտնի ընկերակցութիւններ, միութիւններ, ինչպէս՝ Կարինի մէջ Գաղտնի Միութիւն Բարձր Հայոց (1870ին), Վանի մէջ Միութիւն ի Փրկութիւն (1872ին), Պաշտպան Հայրենեաց (1881ին), Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն (1885ին): Այս կազմակերպութիւնները չունէին կազմակերպուած գործունէութիւն՝ գործելու յեղափոխական աշխատանք, Հայաստանի ազատագրութեան ուսումնասիրուած ծրագիր:

1876ին, Մկրտիչ Փորթուզալեան կը հիմնէ «Արարատեան Ընկերութիւն»ը, որուն նպատակն էր դպրոցներ բանալ Հայաստանի գաւառներուն մէջ: 1878-1881 ան կը պաշտօնավարէ Վանի վարժապետանոցին մէջ, իսկ 1881ին այնտեղ կը հիմնէ իր սեփական դպրոցը՝ Կեդրոնական Վարժարանը: Կը դարձնէ մտաւորական գաղափարապաշտ սերունդ մը, այդպէսով հանդիսանալով հայ ազատագրական շարժումի նախակարապետներէն մէկը: 1885ին կը հաստատուի Մարսէլ, ուր կը հրատարակէ «Արմենիա» թերթը: Վանի իր աշակերտներն ու պաշտօնակիցները իրենց բամբերը կը նկատեն թերթը եւ կը հիմնեն «Արմենական» կուսակցութիւնը:

Արմենական կուսակցութիւնը ունեցաւ հազիւ II տարուան կեանք: Ան եղաւ յեղափոխութեան պատրաստութեան կուսակցութիւն մը, որ դիմեց կարգ մը ահաբեկումներու՝ սանձելու համար քիւրտ աշիրաթապետերն ու հարստահարիչ թուրք պաշտօնեաները: Կուսակցութիւնը զբաղեցաւ նաեւ զէնքի ամբարումով եւ ժողովուրդի յեղափոխական տրամադրութիւններու պատրաստութեամբ:

1887ին, Ժընեւի մէջ, խումբ մը հայրենասէր ուսանողներ, Աւետիս Նազարբեկեանի գլխատրութեամբ հիմնեցին Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ 1910էն ետք կոչուեցաւ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւն (Ս.Դ.Հ.Կ.):

Սասնոյ Ա. ապստամբութեան (1894) ղեկավարն էր Հնչակեան

Մեծն Մուրատը (Համբարձում Պոյանեան), որ հաստատուեցաւ Սասնոյ մէջ եւ պատրաստեց բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք անոր յեղափոխական գաղափարներէն ներշնչուած՝ անդամակցեցան Հնչակեան կուսակցութեան:

Հնչակեան կուսակցութեան յեղափոխական գործունէութեան ամէնէն փայլուն դրուագները կը հանդիսանան Ջէյթունի ապրտամբութիւնը (1896), Գում Գափուի եւ Պապը Ալիի ցոյցերը (1890, 1895): 1896էն ետք հնչակեանները պառակտուեցան ներկուսակցական հարցերու պատճառով եւ այնուհետեւ կորսնցուցին անցեալի իրենց գործունէութեան թափն ու հեղինակութիւնը:

Արմենական եւ Հնչակեան կուսակցութիւններու կողքին, 1880էն սկսեալ, Արեւելահայաստանի մէջ կազմուեցան զանազան խմբակցութիւններ, որոնց նպատակն էր օգնութեան հասնիլ թրքահայ ժողովուրդին: Այս խմբակցութիւնները, որոնք իրարմէ բոլորովին անջատ էին, սուրհանդակներ կը դրկէին Հայաստան, տեղեկագիրներ կը պատրաստէին, թոուցիկներ եւ խմորատիպ թերթեր կը հրատարակէին, ժողովներ կը գումարէին եւ ծրագիրներ կը մշակէին:

1890ի ամրան, Թիֆլիսի մէջ երկար ժողովներէ եւ խորհրդակցութիւններէ ետք, Քրիստափոր Միքայէլեանի ջանքերուն շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ մինչ այդ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական

զանազան խմբակցությունները համախմբել և կազմել Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցությունը, որ կը նշանակէ հայ յեղափոխականներու միութիւն: Քրիստափորի անմիջական գործակիցները կ'ըլլան Սիմոն Զաարեան և Ստեփան Զօրեան (Ռուստոմ):

Հ.Յ.Դ.ն կազմակերպական մեծ ցանց հաստատեց Թրքահայաստանի և Կովկասի քաղաքներուն մէջ, գործիչներ դրկեց ամէն կողմ և կազմեց ֆետայական խումբեր, որոնք տարիներ շարունակ, մինչև Հայաստանի անկախութեան հռչակումը (1918), կռուեցան հայ ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան համար:

Հ.Յ.Դ.ի յեղափոխական գործունէութեան ամէնէն շքեղ դրուագները կը հանդիսանան Պանք Օթոմանի գրաւումը (1896), Խանասորի Արշաւանքը (1897), Սասնոյ Բ. ապստամբութիւնը (1904), Սուլթան Համիտի մահափորձը (1905) և բազմատասնեակ ֆետայական կոիւները, որոնք կը մղուին աննման հայդուկներու՝ Նիկոլ Դումանի, Անդրանիկի, Սերոբ Աղբիւրի, Գեորգ Զաւուշի և դաշնակցական մեծանուն այլ դէմքերու կողմէ:

Ա.Դ.Հ.Կ.ի և Հ.Յ.Դ.ի կողքին, 1921ին Պոլսոյ մէջ հիմնուեցաւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը (Ռ.Ա.Կ.), որ իր շուրջ համախմբեց Սփիւրջի պահպանողական տարրերը:

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆԻ ԱՐՇԱՎԱՆՔԸ

1890ի Մայիսին, Կովկասահայ ուսանող Սարգիս Կուկունեան ծրագրած էր, ինչպէս շատ մը ուրիշ մարտիկներ, անցնիլ Երկիր՝ հոն ապստամբութեան դրօշ բարձրացնելու և յեղափոխական պայքարի անցնելու : Անոր միացան հայրենասիրութեան զգացումով տոգորուած կրիտասարդներ՝ պատրաստ Երկիր մեկնելու : Սեպտեմբեր 22ին, 100 հոգինոց խումբը երբ կ'անցնէր սահմանը, կռուի կը բռնուի քիւրտերու հետ:

Կը նահանջեն Կաղզուան, ուր կը հանդիպին ռուս պահակազօրքի. բախումը անխուսափելի էր եւ չդիմանալով անհաւասար մարտի՝ կը ձերբակալուին: Կուկունեան կը դատապարտուի տաժանակիր աշխատանքի, հետագային կը մեռնի ցարական բանտի մէջ: Հակառակ որ այս արշաւանքը ձախողեցաւ, բայց արդիւնքը եւ ազդեցութիւնը մեծ եղան: Այս արշաւանքին յաջորդեցին բազմաթիւ այլ արշաւանքներ, որոնք պսակուեցան յաջողութեամբ: Կուկունեան եւ իր ընկերները անմոռաց մնացին ազատագրական պայքարի պատմութեան մէջ:

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱԽՈՒՄԸ

Օսմանեան կառավարութեան յաճախակի բարենորոգութիւններու խոստումները չիրագործուեցան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 14 Օգոստոս 1896ին ձեռնարկեց Պանք Օթոմանի գրաւումին, որպէսզի երոպական պետութիւններու ուշադրութիւնը գրաւէ՝ հայերու բարենորոգումներու ծրագիր մը պատրաստելու եւ իրագործելու համար: Պանք Օթոմանը ըլլալով թրքական տնտեսութեան միջնաբերդը եւ օտար դրամագրւոյններու կեդրոնը, Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդրոնական Կոմիտէն որոշեց զայն գրաւել եւ սպառնալ օդը հանել մինչեւ չգործադրուին բարենորոգումներու ծրագիրը: Անձնուէր քաջարի երիտասարդներ Բաբգէն Սիւնիի, Հրաչ Թիրեաքեանի եւ Արմէն Գարոյի ղեկավարութեամբ, օր-ցերեկով կը գրաւեն Պանք Օթոմանը: Նախապէս անոնք ստորագրած էին վեց մեծ պետութիւններուն ուղղուած յայտարարութիւն մը, ուր կը պահանջէին վերջ տալ հայութեան ջարդերուն եւ հայկական գաւառներուն համար նշանակել ոստիկանական ուժ՝ օտար սպաներու հրամանատարութեամբ, արդարութիւն եւ ապահովութիւն ունենալու համար: Արդիւնքը եղաւ

Բաբգէն Սիւնի

Արմէն Գարօ

այն, որ երոպացի դեսպաններու միջնորդութեամբ եւ երաշխաւորութեամբ, երկար բանակցութիւններէ ետք, ֆետայիները պարպեցին Պանքը եւ օտար շոգեւանով մեկնեցան Մարտէյ: Դժբախտաբար, թորքերը չարգեցին իրենց խոստումները եւ սկսան հայկական թաղամասերու մէջ հրէշային կոտորածներու, նոյնիմբն երոպացի դեսպաններուն աչքին առջեւ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆ-ՔԸ

Խանասորի արշաւանքը թիրախ ունէր քիւրտ Մազրիկ ցեղը, որ հայատեաց եւ թորք կառավարութեան հաւատարիմ ցեղ մըն էր: Յեղապետ Շարաֆ Բէկի ղեկավարութեամբ, իրենց վայրագութիւններէն բացի, մազրիկցիները արգելք կ'ըլլային լեղափոխական գործունէութեան, Վանէն Պարսկաստան անցնող զինատար խումբերուն:

1897 Յուլիսին, Խանասորայ Վարդանի ղեկավարութեամբ, 250 ֆետայիներ իրենց նոսրական երդումը կատարելէ ետք, արշալոյսին կը յարձակին Մազրիկ ցեղին վրայ, որ տարի մը առաջ կոտորած էր Վանէն նահանջող 800 անգէն հայ լեղափոխականներ:

Քիւրտերը շփոթած փախուստի կը դիմեն, բայց կ'իյնան արդարահատոյց ֆետայիներու գնդակներու տարափին տակ: Դրացի զիւղերէն օգնութիւն կը փութան քիւրտերուն, բայց ֆետայիները

կը շարունակեն իրենց պայքարը մինչեւ որ լաւ «դաս» մը կու տան անոնց:

Արշաւանքը կ'ունենայ մեծ ազդեցութիւն, թէ՛ քիւրտերու մէջ առ ու սարսափ ձգելով եւ թէ՛ հայերուն ոգեշնչելով պայքարի աննըկուն ոգի:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ Ա. ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

**Ա. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ,
ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԳԻ ԳԻՐՔԸ ԵՒ 1915Ի ԵՂԵՌՆԸ**

1914Ի ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վիլհելմ Բ.ի Գերմանիան ահաւոր կերպով զօրացած զինուորապէս ու տնտեսապէս՝ նոր շուկաներու եւ հողային նոր գրաւումներու մեծ ծրագիրներ մշակած էր Պիզմարքի օրերէն: Գերմանիան իր կայսրութեան սահմանները պիտի երկարէր Պալթիկ ծովէն Պարսից ծոց եւ իր ազդեցութեան ենթակայ պիտի ըլլային Պալքանները: Թուրքիան եւս գերման ժողովուրդին սեփականութիւնը պիտի դառնար:

Մեծ ազգերու յարաբերութիւնները լարուած վիճակի մէջ էին, կը բաւէր փոքրիկ կայծ մը՝ աշխարհը հրդեհի տալու համար: Այդ կայծը տուաւ սերպ մը, սպաննելով Աւստրիոյ թագածառանգ Ֆերտինանտ իշխանը՝ Սարայեւո քաղաքին մէջ:

Աւստրիա ուզեց պատժել յանցաւորը. Ռուսիա պաշտպան կանգնեցաւ Սերպիոյ եւ ճակատները շանթի արագութեամբ կազմուեցան իրարու դէմ:

Գերմանիա, Աւստրիա, Պուլկարիա եւ Թուրքիա բռնեցին Կեդրոնական Եւրոպան, իրենց դէմ ելան արեւելքէն՝ Ռուսիա, արեւմուտքէն՝ Ֆրանսա եւ Անգլիա, իսկ արեւի ուշ՝ Իտալիա եւ Միացեալ Նահանգներ:

Պատերազմը լաւագոյն առիթը տուաւ Թուրքիոյ՝ ջնջելու միջազգային հակակշիռ կամ որեւէ միջամտութիւն իր ներքին գործերուն մէջ:

Երիտասարդ թուրքերու կուսակցութիւնը ներքին կոխներով մաքրագործած էր իր հակաաւկորդները: Մակեդոնիոյ բանակին

հրամանատար Նիազի եւ Օւեքէթ փաշաները սպաննուած էին եւ պետական բեմին վրայ եկած էին Թալէաթ Փաշան, Էնվերը եւ ուրիշներ: Սելանիկի հարիւրապետը եղած էր պատերազմական նախարար: Թալէաթ անցած էր ներքին գործոց նախարարութեան:

Փակ էր Տարտանէլը եւ անգլիական կամ ֆրանսական զրահատրներու սպառնացող ստուերները չէին կրնար անցնիլ այդ նեղուցէն: Թուրքիան առանձին էր, իր հպատակներուն նակատագրին հետ կրնար անպատիժ խաղալ, ոչ ոք կրնար հաշի պահանջել իրմէ:

1914 Օգոստոսին սկսաւ ընդհանուր զօրակոչը. շուրջ 200.000 հայ երիտասարդութիւն բանակ կանչուեցաւ:

Իթթիհատականները քուէարկեցին չարաղէտ նոր օրէնք մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը պիտի կարենար տեղահան ընել քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչները, եթէ զինուորական իշխանութիւնը անհրաժեշտ տեսներ:

Կառավարութեան թաքուն նպատակն էր քրիստոնեաները եւ մասնատրապէս հազերը տեղափոխելով՝ ոչնչացնել կարծեցեալ յեղափոխութեան մը կարելիութիւնը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին, Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը իր Ը. Ընդհանուր ժողովը կը գումարէր Կարինի մէջ:

Ն.Յ. Դաշնակցութեան օրակարգի խնդիրն էր զբաղիլ բարենորոգումներու հարցով: Թուրք կառավարութիւնը իր պատուիրակ Պէհաւտտին Օաքիրի միջոցով, ժողովին առաջարկեց ընդունիլ թրքական ծրագիրը՝ պատերազմի պարագային օգնելու կառավարութեան, այսինքն՝

ա. Կովկասի թաթարներու եւ վրացիներու հետ ապստամբիլ ցարական իշխանութեան դէմ եւ խափանարար գործերով ջլատել ոռու կովկասեան ուժերը:

բ. Հայ երիտասարդներէ կազմել հայկական գունդեր՝ թուրք բանակին օգնելու, պարէնի եւ շինարարութեան գործին մէջ:

գ. Արտասահմանի մէջ մասնուելու եւ նիւթական միջոցներով նպաստել թրքական յաղթանակին:

դ. Թուրք եւ գերման կառավարութիւնները վստահ իրենց յաղ-

թանակին, պատերազմէն ետք պիտի կազմէին հայկական ինքնավարութիւն՝ Արարատեան գաւառներու մէջ, թրքական հովանաւորութեամբ:

Պատգամատրոնները անել կացութեան մը առջեւ գտնուելով ջանացին միջին ճամբայ մը գտնել: Ժողովը հաւաստիքներ տուաւ, որ թրքահայը նիւթապէս, բարոյապէս եւ մամուլով իր պարտքը պիտի կատարէ թուրք հայրենիքին հանդէպ. ռուսահայերն ալ իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը պիտի կատարէին Ռուսիոյ:

Թուրք ղեկավարները սաստիկ դժգոհ էին այս պատասխանէն: Անոնք սակայն իրենց ընկիւքը շատոնց որոշած էին:

ԲՆԱԶՆՋՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կարինի Ընդհանուր Ժողովը մերժեց թուրքներուն հետ գործակցիլ կովկասի ճակատին վրայ, թուրք ղեկավարները վճռեցին գործադրել շատոնց կանխամտածուած ռճրային ծրագիրը՝ բնաջնջել հայութիւնը:

Թուրք կառավարութեան գլուխը կը գտնուէին իթթիհատականներ՝ Թալէաթ, Էնվեր, Մեմալ փաշա, Պէհաւտտին Օաքիր, Նազըմ, և այլն:

Իթթիհատական պետեր, բացի Մեմալ փաշայէն, գումարեցին չափազանց գաղտնի միտ մը: Ժողովին կը նախագահէր Թալէաթ:

Ժողովականները ամէնէն յարմար ժամանակը նկատեցին հայկական խնդիրը արմատէն ջնջելու: Երոպական ո՛չ մէկ պետութիւն մնացած էր Պոլսոյ մէջ՝ հաշիւ պահանջելու կամ սպառնալիքներ կայացնելու:

Գաղտնի ժողովը ձեւակերպեց իր զրպարտութիւնները հայերը ջարդելու համար:

ա. Հայերը ընդհանուր ապստամբութեան պատրաստուած են թրքական բանակը թիկունքէն զարնելու եւ ռուսերու յառաջխաղացքը դիրացնելու :

բ. Դարերով անիծեալ այս ցեղը պատճառ եղած է երոպական ազգերու Թուրքիոյ ներքին գործերուն միջամտութեան՝ թուրք ազգը նուաստացնելով օտարներու առջեւ:

գ. Միակ ցեղն է, որ արգելք կ'ըլլայ համաթուրանական ծրագրին:

դ. Որքան այս ցեղը կ'սպրի թուրքիոյ հողերուն վրայ՝ թուրքիա ազատ, անկախ չէ իր երկրին մէջ:

ե. Փոքր ազգ մը պէտք է զոհուի մեծ ազգի մը կենսական շահերուն համար:

զ. Կովկասի մէջ հայերը թուրքիոյ դէմ կազմած են կամաւորական գունդեր:

է. Իսլամ ժողովուրդները պէտք է ըմբռնեն, որ իրենց եղբայրները՝ Անգլիոյ, Ռուսիոյ կամ Ֆրանսայի իշխանութեան տակ կը հիծին եւ կը կոտորուին. ասիկա առիթ է սրբազան վրէժի:

ը. Պատերազմէն ետք հայկական ինքնավարութիւն մը կրնայ կազմուիլ թուրքիոյ արեւելեան սահմանին վրայ եւ կրնայ ստեղծուիլ Պուկարիոյ եւ Սերպիոյ պէս ուրիշ թշնամի մը:

թ. Եթէ պատերազմէն թուրքիա յաղթական ելլէ՝ ոչ ոք կրնայ իրմէ հաշի պահանջել, եթէ պարտուի՝ արդէն ամէն բան կորսւած կ'ըլլայ իրեն համար:

ԲՆԱԶՆԶՈՒՄԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐ ՊՈՒԹԻՒՆԸ

Իթթիհատականներու ժողովը հայերը արմատէն ջնջելու որոշումը տալէ ետք, յանձնաժողով մը կազմեց երեք անձերէ. Պէհաւտտին Շաքիր, բժիշկ Նազըմ եւ կրթական նախարար Օիքրի պէլերէն, որոնք կազմակերպեցին ջարդերու ձեւը, ժամանակը եւ մանրամասնութիւնները: Թալէաթ եղաւ վերին հրամանատարը, աջ բազուկ ունենալով Զանկուլատը: Բնաջնջումի ծրագիրը Պէհաւտտին Շաքիր յղացաւ. նախ՝ տեղահանութիւն, յետոյ սպանութիւն:

Տեղահանութիւնը պիտի կատարուէր ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: Նախ մտածեցին բանակին յանձնել ջարդի դժուարին խնդիրը, սակայն բանակը չէր կրնար այս ոճիրով արատաւորիլ եւ ժամանակ չունէր՝ պատերազմով զբաղած ըլլալով: Յանձնաժողովը գտաւ իրեն լաւագոյն գործակիցը այս գործին մէջ. բանտերէն դուրս հանել զողեր, ոճրագործներ եւ անոնց յանձնել այս «կարեւոր» գործը:

Թուրք կրօնականներ մզկիթներու մէջ, իսկ զաւտային պետական պաշտօնեաներ նահանգապետերու եւ ենթակայ պաշտօնեաներու միջոցով սկսան գրգռել ամբոխը, սրբազան պատերազմի գոյն տալով, Քուրանէն օրինակներ բերին *Կեանքներու* սպանութիւնը արդարացնող: Թուրք եւ քիւրտ ամբոխը պէտք չունէր

հոգիով ու սրտով պատրաստուելու այս ոճրագործութեան: Վերջին ծայր գաղտնապահութեամբ հրահանգները դրկուեցան օսմանեան բոլոր գաւառները, ծածկագիր եւ ստորագրուած Թալէաթէն: Խիստ եւ անողոք էին այդ հրամանները, անաստող թուրքը հայրենիքի թշնամի կը նկատուէր:

Պատերազմը պատրուակ բռնելով՝ հայերուն արգիլեցին անցնիլ գաւառէ գաւառ, գիւղէ գիւղ: Քաղաքէ քաղաք յարաբերութիւնները խզուեցան, խիստ գրաքննութիւն հաստատուեցաւ հայերու նամակներուն եւ հեռագիրներուն վրայ: Կայսրութեան բոլոր կողմերը, ուր հայեր կը բնակէին, ամէնէն խիստ խուզարկութեան ենթարկուեցան, իբրեւ պատերազմի օգնութիւն, տուներէ զէնք փնտռելու, հարստութիւնները ցուցակարգելու եւ ծանր տուրքեր դնելու համար:

Արտաքննապէս մեղմ եւ անոյշ լեզուով ջանացին համոզել հայերը, թէ եղածը պատերազմական նախազգուշութիւն է, թէ պիտի տեղափոխուին աւելի ներսի գաւառները՝ թուրք եւ քիւրտ խուժանին բռնութիւններէն եւ ռիսկալութենէն զերծ մնալու համար: Հրաման ունէին իրենց հետ տանելու թանկագին եւ փոխադրելի ինչքերը, դրամը եւ զոհարեղէնները: Ծատ մը հայեր միամտօրէն հաւատացին պետական մարդոց սուտերուն, անոնց մտքէն անգամ չէր անցներ, թէ ահաւոր դաւ մը կը պատրաստուէր իրենց համար:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

1915 Ապրիլին սկսաւ տեղահանութիւնը Կարինի եւ Տրապիզոնի կողմերէն: Հայերուն հրաման տրուած էր իրենց ինչքերը ծախել կամ պահ դնել եկեղեցիներու եւ օտարներու մօտ: Գիշերով ուտիկանական ջոկատներ արթնցուցին ընտանիքները եւ խումբ-խումբ բաժնաձև՝ ճամբայ հանեցին, այրերը գատեցին կիներէն եւ տղաներէն, քալելով, խարազանի տակ քշեցին այդ անգօր զոհերը: Քաղաքներէն կամ գիւղերէն դուրս ունէին շարդարար Չէթէներ, որոնք կիրճերու կամ լեռներու կողերուն վրայ սպաննեցին այրերը: Ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ մանուկները զոց արկղներու մէջ դրած՝ ծով նետեցին, ուրիշ վայրերու մէջ հազարաւորներ այրեցին եւ ողջ-ողջ թաղեցին:

Հարիւր հազարաւոր կին, տղայ, ծեր եւ դեռատի աղջիկներ, կա-

րաւան- կարաւանի խառնելով մտրակներու տակ պէտք է քալէին դէպի Միջագետքի անապատները: Ոչ միայն պատառ մը հաց չունէին, այլեւ Աստուծոյ ամենէն առատ պարգևը՝ ջուրը զլացած էին այդ թշուառներուն: Ըմամբաներուն վրայ կ'իյնային, կոյսերը կը յափշտակուէին, կիներ եւ հարսեր բռնաբարուած ու յօշոտուած՝ գետեր կը նետէին: Տասանորդուած, հիւժած եւ ուժասպառ այդ խլեակները քալեցին ամիսներով, ճամբաներուն վրայ ձգելով հազարաւոր դիակներ: Պարպուեցան բոլոր հայ քաղաքներն ու գիւղերը, տուները կրակի տրուեցան, սուկումը կը հետեւէր, անբակ անբակի վրայ կը բարդուէր եւ հին ու քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը տնաքանդ՝ սպանդանոց կ'առաջնորդուէր:

Թուրքերու կատաղութիւնը ամենէն անելի արեւելեան մահանգներուն վրայ թափեցաւ. հոն կար ընտիր հայութիւնը, կոռուղ եւ վախ ազդող. պէտք էր փնացնել զայն, եւ Կարինէն մինչեւ Մարտին հայկական ոչ մէկ շունչ ձգել: Զինուորագրուածները ջոկատներու բաժնած՝ զինաթափ կատարելէ ետք հրացանազարկ ըրին:

Բարձր Հայքի, Մոփքի եւ Տարօնի ժողովուրդէն քիչեր հասան անապատ: Յետոյ պարպեցին Կիլիկիան եւ քշեցին Ռաս Իլ Այն, Ռաքքա եւ Տէր Զօր, ուր քանի մը հարիւր հազարներ ջարդուեցան:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1915 Ապրիլին, Վոսփորի վրայէն այ անցաւ սեւ թաթը: Ամէն գիշեր ձերբակալութիւններ կատարեցին, մասնատրապէս մտատրականներու: Հայ ընտրանիէն շուրջ 600 հոգի՝ ուսուցիչ, փաստաբան, երեսփոխան, գրագէտ ու բանաստեղծ բշտեցան անծանօթ ուղղութեամբ:

Դանիէլ Վարուժան, Միամանթօ, Ռուբէն Սեւակ, Գրիգոր Զոհրապ, Ռուբէն Զարդարեան, Թլկատիցի, եւ շատ ու շատ ուրիշներ բռնեցին արքայի ճամբան: Քալեցին իրենց մարտիրոս ժողովորդին հետ եւ Այաշի կամ Չանղըրի կողմերը այդ սքանչելի գլուխները ջախջախուեցան թուրք կամ քիւրտ բազուկներէն կացինահար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Օսմանեան կայսրութիւնը 1915ին ունէր շուրջ 26 միլիոն բնակչութիւն՝ երկու միլիոն քառակուսի քլմ. տարածութեան վրայ: Ասոնցմէ միայն 9 միլիոնը թուրք ցեղին կը պատկանէին, մնացեալները արաբ կամ քրիստոնեաներ էին: Թուրքերը կը բնակէին Փոքր Ասիոյ արեւմտեան մասը, մինչ Հայաստան եւ Միջագետք՝ հայ, քիւրտ եւ արաբ ժողովուրդները կ'ապրէին:

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը նախապէս կատարած էր մարդահամար մը, ըստ որուն՝ 1882ին օսմանեան կայսրութեան մէջ կ'ապրէին 2,660,000 հայեր, որոնց 1,600,000 բուն հայկական գաւառներուն մէջ, մնացեալը՝ այլ տեղեր, մասնատրապէս կիլիկիա:

Համիտեան կոտորածներուն հետեւանքով հայերուն թիւը բաւական նուազեցաւ եւ 1912ին, ըստ Պատրիարքարանի տուեալներուն, հայերուն թիւը Թուրքիոյ մէջ նուազած էր 2,100,000ի:

1915-1918ի Յեղասպանութիւնը հայերէն խլեց շուրջ մէկուկէս միլիոն զոհեր, շատ քիչ ողջ մնացողները կրցան ապաստանիլ Կովկաս կամ Միջագետք:

Թալէաթ եւ ոճրագործ իր գործակիցները կարծեցին, թէ հասան իրենց նպատակին, արմատէն խլել հայութիւնը, սակայն պատմութիւնը ցոյց տուաւ, որ Յեղասպանութիւն ապրած ժողովուրդը գիտցաւ յարութիւն առնել, իր անկախ պետութիւնը կերտել եւ արժանապատիւ ձեռով ներկայանալ մարդկութեան:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐՏՈՒՄԸ

600 տարուան զրկանքէ ու անարգանքէ ետք, 28 Մայիս 1918ին հայ ժողովուրդը ինքնաճանաչուած, ինքնակերտուած եւ վերապրումի իր կամքով աշխարհին կը ներկայանայ իբրեւ ինքնուրոյն պետութիւն: Այդ պետութիւնը կը ծնի «Ընդ հօր եւ ընդ սոր»:

Արդարեւ, 27 Փետրուար 1917ին, ցարական բռնատիրական իշխանութիւնը վերջ կը գտնէ շնորհիւ ռուսական մեծ յեղափոխութեան, որ Փետրապոլի մէջ կը հաստատէ ժամանակաւոր կառավարութիւն մը: Սակայն այդ կառավարութիւնը եւս երկար չի դիմանար եւ իր կարգին կը տապալի 25 Հոկտեմբեր 1917ին, Լենինի գլխաւորած համայնավարներու պետական հարուածով:

Փետրապոլի կառավարութեան անկումէն ետք, վրացիները, ազերիներն ու հայերը կը մերժեն միանալ համայնավարական իրաւակարգին եւ Նոյեմբեր 1917ին կը ստեղծեն Անդրկովկասեան ժամանակաւոր կառավարութիւն մը՝ «Անդրկովկասեան Կոմիսարիատ» անունով: Հետագային կը հաստատուի նաեւ Անդրկովկասեան խորհրդարան մը՝ «Սէլմ»ը:

Այս միջոցին, Կովկասի մէջ գտնուող ռուսական բանակը, որ 1916ին, հայ կամաւորական զունդերուն հետ գրաւած էր Վանը, Էրզրումը, Տարսուզը եւ Երզնկան, քայքայման մէջ էր: Լենինի «դէպի տուն» կոչը պատճառ դարձած էր, որ ռուս զինուորները լքեն իրենց միաւորները եւ վերադառնան Ռուսիա: Ուրեմն, հայկական փոքրաթիւ զունդերը դէմ յանդիման կը գտնուէին դարաւոր ոտխիւն՝ թուրքին:

Դժնդակ այս պայմաններուն մէջ, Հայոց Ազգային Խորհուրդը, որ կազմուած էր Սեպտեմբեր 1917ին եւ հայութիւնը ներկայացնող գերագոյն մարմինն էր, անմիջապէս կը կազմակերպէ հայկական բանակը եւ զօր. Թովմաս Նազարբէկեանը կը նշանակէ ընդհանուր հրամանատար:

Թուրքերը ռուսական բանակին հեռացումէն օգտուելով՝ կը ծրագրեն վերագրաւել Արեւմտահայաստանը եւ հասնիլ մինչեւ Պաքո՝ թուրանական իրենց ցեղակիցներուն միանալու նախկին ծրագիրները իրագործելու:

Դեկտեմբեր 1917ին, թուրք Վեհիպ փաշայի առաջարկով հաշտութեան բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան թուրքերու եւ

«Անդրկովկասեան Կոմիսարիատ»-ի միջև եւ կը ստորագրուի հաշտութեան դաշնագիր մը: Սակայն, այս հաշտութիւնը երկար չի տևեր եւ 1918ի Յունուարի վերջերը, նոյնիքն Վեհիպ փաշայի հրամանատարութեամբ, թուրքերը կ'անցնին ընդհանուր յարձակողականի եւ երեք ամսուան ընթացքին կը գրաւեն Երզնկան, Բաքերդը, Էրզրումը, Տրապիզոնը, Կարսը, Սարղղամիշն ու Վանը:

3 Մարտ 1918ին ռուսերու եւ գերմանացիներու միջեւ Լեհաստանի մէջ կը ստորագրուի Պրեստ Լիթովսկիի դաշնագիրը, ըստ որում՝ Կարսի, Արտահանի եւ Պաթումի շրջանները կը յանձնուին թուրքերուն: Ըզնաժամային այդ օրերուն, «Սէլմ»-ին մաս կազմող ազերիները կը մերժեն կոռուի իրենց ցեղակից թուրքերուն դէմ եւ օգնել հայերուն, իսկ վրացիները անտարբեր կը մնան եւ չեն ուզեր պատերազմի մէջ մտնել:

Թուրքերուն յառաջխաղացքը կը շարունակուի եւ 15 Մայիսին անոնք կը գրաւեն Ալեքսանդրապոլը (այժմու Գիւմրի): Հայկական բանակին մէկ մասը կոռուելով կը նահանջէ դէպի Սարղարապատ: Իսկ Համաձուլի կայարանին գրաւումը թուրքերուն դիմաց կը բանայ Երեւանի ճամբան:

Հայաստանի իրավիճակը օրէ օր կը վատթարանայ: Երեւան կը լեցուի գաղթականներով, սուվը կը սպառնայ երկրին: Հայաստան

Արամ Մանուկեան

կը կտրուի արտաքին աշխարհէն, իսկ ամէնէն սուկալին՝ թուրքերը վերջին հարուածով մը կը պատրաստուին գրաւել Արեւելահայաստանն ալ: Պէտք էր դիմել կտրուկ միջոցներու: Ժողովուրդը եւ բանակը համախորհուրդ՝ տիքտաթէօր կը հռչակեն Արամ Մանուկեանը: Արամ իւրայատուկ կորովով մը ոտքի կը հանէ հայութեան բոլոր բեկորները եւ կը յաջողի կարճ ժամանակի մէջ ամբողջովին փոխել խուճապի մատնուած բանակին եւ ժողովուրդին տրամադրութիւնները: Ան կը կազմակերպէ Երեւանեան նահանգի ներքին վար-

չական դրությւնը, բանակի պարենատրումը եւ ուզմանակատի թիկունքը:

Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսամարտերը

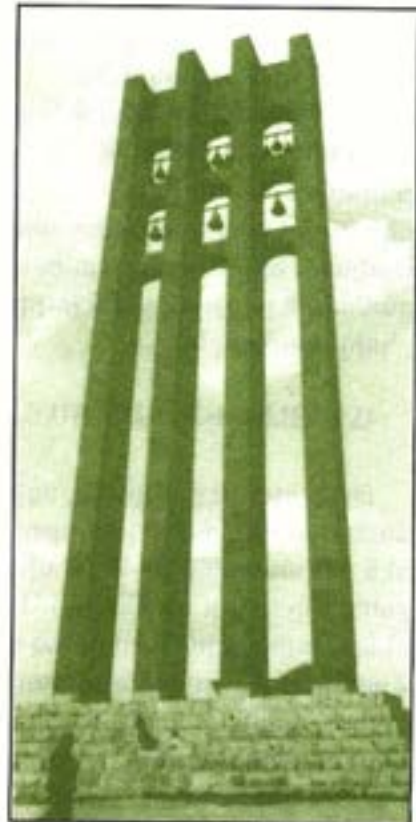
21 Մայիս 1918ին, թուրքերը կ'երեւին Սարդարապատի մօտերը, սակայն իրենց դիմաց կը գտնուին յաղթելու վճռականութեամբ տոգորուած հայերը:

Կասեցնելու համար թուրքերուն Արեւելահայաստան թափանցումը, հարկ էր որ հայերը դիմադրէին երեք ճակատներով՝ Բաշ Ապարան, Սարդարապատ եւ Ղարաքիլիսէ: Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի զոյգ հերոսամարտերուն ընդհանուր հրամանատարն էր զօր. Մովսէս Սիլիկեան: Բաշ Ապարանի ճակատին պատասխանատուն էր զօր. Դրոն, իսկ Սարդարապատի ճակատը ստանձնած էր զօր. Դանիէլ բէկ Փիրումեան:

Սարդարապատի կռիւները կը սկսին 21-22 Մայիսին: Թուրքը ամէն գնով կը փորձէ վճռական հարուած մը տալ հայերուն: 23 Մայիսին, երբ զօր. Սիլիկեան յարձակումի հրամանը կու տայ, ամբողջ օրը թնդանօթներու ձայնը չի դադրիր: Հայերը՝ այր, կին, երեխայ, ծերունի, կրօնական, գաղթական թէ զինուոր մէկ մարդու նման ոտքի կանգնած՝ կը ճակատին թշնամիին դէմ, «Ազատութիւն կամ մահ» վճռական կամքով:

Բաշ Ապարանի մէջ, 23-28 Մայիսին, ճինգ հազարէ քաղկացած փորձառու Ֆետայիներու եւ բանակայիններու ուժ մը, կը ճակատի երկու կողմէ յարձակող թրքական բանակին դէմ եւ կը յաղթէ:

24 Մայիսին, զօր. Նազարբեկ-

Հայկական բանակի հրամանատարներ

Նստած՝ Դրօ, զօր. Սիլիկեան և զօր. Նազարբեկեան

եան հայկական զորաբաժիններուն հրաման կու տայ անցնելու ընդհանուր յարձակումի:

25 Մայիսին կը սկսին Ղարաքիլիսէի կոիւները, զօր. Թովմաս Նազարբեկեանի հրամանատարութեամբ: Ամէնուրեք կը գոռայ թնդանօթներուն ձայնը: Հայերուն զինամթերքը կը սկսի սպառիլ, հետեւաբար կոտողները սուիներով կը կոտին թշնամիին դէմ: Սակայն, երբ Սարդարապատի և Բաշ Ապարանի մէջ հայկական բանակին յաղթանակին լուրը կը հասնի, թուրքերը յուսալքուած կը սկսին նահանջել:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի մէջ, այս միջոցին կը քայքայուի Անդրկովկասի ժամանակաւոր կառավարութիւնը: Քաջալերուելով գերմանացիներէն, Վրաստանը 26 Մայիսին կը հռչակէ իր անկախութիւնը: Յաջորդ օրը անոր կը հետեւի Ազրայէյնանը՝ քաջալերուելով թուրքերէն: Մայիս 28ին, Հայոց Ազգային Խորհուրդը կը ստիպուի յանուն Հայաստանի անջատ պատուիրակութիւն մը դրկել Պաթում, զինադուլ կնքելու համար թուրքերուն հետ: Սպարապետ Նազարբեկեան Սիլիկեանին և Դրոյին կը հրահանգէ կասեցնել զինուորական գործողութիւնները:

29 Մայիսին, Հ.Յ.Գ. Արեւելեան եւ Արեւմտեան Բիւրոներու, Թիֆլիսի Կեդրոնական Կոմիտէի, Սէյմի եւ Ազգային Խորհուրդի ներկայացուցիչները կը գումարեն արտակարգ ժողով մը, որուն ընթացքին կ'որոշեն յայտարարել Հայաստանի անկախութիւնը: Օր մը ետք, Թիֆլիսի Հայոց Ազգային Խորհուրդը ինքզինք կը յայտարարէ միակ եւ գերագոյն իշխանութիւնը հայկական հողամասերու: Փաստօրէն Հայաստանի անկախութեան յայտարարութիւնն էր այդ:

4 Յունիսին, Պաթումի մէջ կը կնքուի հայ-թրքական զինադուլի համաձայնագիրը եւ Թուրքիա կ'ըլլայ Հայաստանի անկախութիւնը ճանչցող առաջին պետութիւնը: Հայաստան մը, որ կը սահմանափակուէր Երեւանի եւ Էջմիածինի շուրջ տարածուող շուրջ 12.000 քառակուսի քիլոմետրով,

Զօր. Բագրատունի եւ Անդրանիկ

Դրաստամատտ (Դրօ) Կանայեան արինաքամ, սպառած, լեցուած 400 հազարի հասնող արեւմտահայ զաղթականներով, համանարակ հիւանդութիւններով, կտրուած աշխարհէն, աղքատ ու անօթի:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ԻՐԱՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

31 Հոկտեմբեր 1918ին պարտըւած Թուրքիան դաշնակիցներուն հետ կը կնքէ Մուտրոսի զինադադարը: Հայաստանին կը վերադարձուին Կարսի, Արտաինանի, Սուրմալուի շրջանները եւ Օլթիի ածխահանքերը: այսպի-

սով Հայաստան կը դառնայ աւելի քան 54,000 քառակուսի քիլոմետր տարածութեամբ երկիր:

1919ի սկիզբը, Երեւանի մէջ գումարուող արեւմտահայոց երկրորդ համագումարը կը պահանջէ, որ Հայաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հայկական պետութեան մաս յայտարարէ Արեւմտահայաստանը: Կառավարութիւնը տեղի կու տայ եւ 1919 Մայիս 28ին, վարչապետ Ալեքսանդր Խատիսեան Հայաստանի Խորհրդարանին առջեւ կը կատարէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի պաշտօնական յայտարարութիւն:

Հակառակ ամէն կարգի դժուարութիւններուն, ընդարձակուած Հայաստանի մը պաշտօնական ճանաչման դիւանագիտական իրագործումը չ'ուշանար: 1920 Յունուարին դաշնակից պետութիւնները պաշտօնապէս կը ճանչնան անկախ Հայաստանը: Նոյն տարուան Օգոստոս 10ին, կը ստորագրուի Սեւրի դաշնագիրը, որուն ստորագրող կողմերէն էր նաեւ Հայաստան: Հայաստանի Հանրապետութեան բանակի ղեկավարներու քաջարի կեցուածքին, բայց մանաւանդ արեւմտահայ զինեալ ուժերու վրէժխնդրութեան հասկնալի զգացումին շնորհիւ (սասունցիներ, վանեցիներ, ալաշկերտցիներ, եւն., որոնք իրենց հրահանգները ուղղակի կերպով կը ստանային Ռուբէն Տէր Մինասեանէն), Հայաստանի ցեղագրական դիմագիծը երկու տարուան ընթացքին հիմնական փոփոխութեան ենթարկուեցաւ: 1918ին նորանկախ Հայաստանը լեցւած էր գրեթէ կէս առ կէս հայ եւ թուրք բազմութեամբ: 1920ի վերջը, երբ Հայաստանը խորհրդայնացաւ, հայութեան տոկոսային համեմատութիւնը դարձած էր 87 առ հարիւր:

Հայացում տեղի ու նեցաւ նաեւ լեզուի եւ մանաւանդ մշակոյթի մարզին մէջ: Պետական լեզու հռչակուեցաւ հայերէնը, ինչ որ մանաւանդ սկզբնական շրջանին, քառական լուրջ դժուարութիւններ յառաջացուց ուս լեզուով եւ մշակոյթով սնած կովկասահայ պաշտօնէութեան եւ բանակի ղեկավարներուն մօտ:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ժողովրդավար պետութիւն էր: Ան ունէր օրէնսդիր ժողով մը, որ նախ կոչուեցաւ Հայաստանի Խորհուրդ, ապա՝ Խորհրդարան: Երեսփոխանները, թիւով 80,

կ'ընտրուէին ընդհանուր եւ գաղտնի քուէով: Ընտրելու իրաւունք ունէին նաեւ կիները: Երկիրը տակաւին սահմանադրութիւն չէր մշակած, բայց կը ղեկավարէր յստակօրէն ժողովրդավարական սկզբունքներով: Խորհրդարանի նախագահը կը կատարէր Հանրապետութեան նախագահի դերը (Աւետիք Իսահակեան կամ Հայր Աբրահամ, փոխ նախագահներ՝ Լեւոն Ծանթ, Յովհաննէս Քաջազնունի, եւ այլն):

Յովհաննէս Քաջազնունի

Խորհրդարանը կը նշանակէր վարչապետը, որ կ'ընտրէր նախարարական կազմը եւ կը ներկայացնէր Խորհրդարանին, առ ի վաւերացում: Կային հետեւեալ նախարարութիւնները՝ ներքին գործոց, արտաքին գործոց, զինուորական, ելեւմտական, գեղատնտեսութեան եւ պետական գոյքերու, արդարութեան, լուսատրութեան կամ կրթական, աշխատանքի, պարենատրման, խնամատրութեան եւ հաղորդակցութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին իրարու յաջորդած են չորս դահլիճներ.-

Ալեքսանդր Խատիսեան

ա) 1918 Մայիսի վերջէն մինչեւ 1919 Մարտ՝ Յովհաննէս Քաջազնունիի դահլիճը: Այս շրջանը պետական-կազմակերպչական շրջանն է:

բ) 1919 Մարտէն մինչեւ 1920 Մայիս 5՝ Ալեքսանդր Խատիսեանի դահլիճը: Այս շրջանը քաղաքացիական-ստեղծագործական շրջան կարելի է կոչել:

Երկու տարուան այս ժամանակաշրջանին աւարտին, հակառակ արտաքին թէ՛ ներքին ամէն կարգի դժուարութիւններուն, Հայաստանը

կը ներկայանար իբրև քաղաքացիական յատակ գիտակցութիւն ունեցող պետական ամբողջութիւն: Կազմակերպուած էին պետական մեքենան, դպրոցական ցանցը, խնամատարական գործը, հիւանդանոցները, պարենաւորման գործը, դրամի շրջագայութիւնը, բանակը, դիւանագիտական յարաբերութիւնները, եւայլն: Հայաստանի կառավարութիւնը ձեռնարկած էր ներքին եւ արտաքին (արտասահմանի հայերու մօտ) նուիրահաւաքի եւ պետական փոխառութեան:

*Համօ
Օհանջանեան*

զ) 1920 Մայիս 5էն մինչեւ 1920 Նոյեմբեր 23՝ բժիշկ Համօ Օհանջանեանի դահլիճը (Բիրօ-Կառավարութիւն), որ իշխանութեան գլուխ եկաւ պայքարելու համար համայնավարներու Մայիսեան ապստամբութեան եւ թրքական ներքին դաւադրութիւններուն դէմ:

դ) 1920 Նոյեմբեր 24էն Դեկտեմբեր 2՝ Սիմօն Վրացեանի դահլիճը, որուն պիտի վիճակուէր Խորհրդային Ռուսիոյ ներկայացուցիչներուն հետ ստորագրել խորհրդայնացման համաձայնագիրը:

1920ին Հայաստան ունէր 4 մահանգներ:

- 1) Երեւանեան կամ Արարատեան մահանգ.- կեդրոնը՝ Երեւան:
- 2) Շիրակի մահանգ.- կեդրոնը՝ Ալեքսանդրապոլ (ներկայիս Գիւմրի):
- 3) Վանանդի մահանգ.- կեդրոնը՝ Կարս:
- 4) Սիւնեաց մահանգ.- կեդրոնը՝ Գորիս:

աւառներու եւ քաղաքներու տեղական գործերը կը կառավարէին գաւառական եւ քաղաքային ինքնավարութիւնները:

Խանդավառութեան այիքը համակած էր նաեւ արտասահմանի ամբողջ հայութիւնը: Հայաստանի օրէնքով, Հայաստանի քաղաքացի կը նկատուէր աշխարհի մէջ ապրող բոլոր հայերը, եթէ անոնք իրենց ազատ կամքով չուզէին այլ քաղաքացիութեան պատկանիլ: Հպարտ իրենց նորաստեղծ հայրենիքով, բոլոր երկիրներու հայերը, առանց կուսակցական եւ դաւանական խտրութեան, կը ջանային անոր վերելքին եւ ամրապնդման բերել իրենց առաւելագոյն օժանդակութիւնը:

Եկեղեցին անջատուած էր պետութենէն եւ կրօնը յայտարարւած՝ խղճի հարց:

1920 Օգոստոսին, կրթական նախարար Նիկոլ Աղբալեանի

ջանքերով Ալեքսանդրապոլի մէջ կը հիմնուի Հայաստանի պետական ստաշին համալսարանը: Միջազգային վարկի տէր բազմաթիւ հայ գիտնականներ կը խմբուին համալսարանին շուրջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԳԱՅՆԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Խորհրդային Ռուսիան ամէն կերպով կը քաջալերէ քեմալական նոր Թուրքիան, անոր մէջ տեսնելով բնական դաշնակից մը՝ արեւմտեան պետութիւններուն դէմ: 1920 Սեպտեմբեր 22ին, գորավար Քեազիմ Քարապէքիի ղեկավարութեամբ, եւ առանց պատերազմի յայտարարութեան, թրքական չորս զօրաբաժիններ կը յարձակին Հայաստանի վրայ: Միւս կողմէ, Խորհրդային Ռուսիոյ օգնութիւնը խնդրելու համար Երեւանէն Մոսկուա մեկնած Լեոն Շանթի պատուիրակութիւնը կը հանդիպի միայն պառլ ընդունելութեան եւ անվերջ ձգձգումներու, իսկ խորհրդայնացած Ագրպէյնանի մէջ՝ հայ համայնավարները կը շարունակեն Հայաստանի ժողովուրդը մղել ըմբոստութեան: Սիմոն Վրացեանի բառերով՝ Հայաստան ինկած էր «թրքական սալին եւ պոլշեիկեան մուրճին միջեւ»:

Այս պայմաններուն մէջ, եւ հակառակ հայկական բանակի ընդդիմութեան, թուրքերը կը յառաջանան եւ կը գրաւեն Կարսը:

Հոկտեմբերի վերջերը, հայ համայնավարները (Ա. Միկոյեան, Ա. Նուրիճանեան, Կասեան, Մուսեան, եւայլն), Պաքուի մէջ, Ստալինի ներկայութեան, կ'որոշեն Հայաստանը ամէն գնով դարձնել խորհրդային:

Նոյեմբեր 24ին, Սիմոն Վրացեան կը կազմէ նոր կառավարութիւն մը եւ նոր բանակցութիւններու կը ձեռնարկէ Հայաստան ժամանած համայնավար ներկայացուցիչ Լըզրանի հետ:

2 Դեկտեմբեր 1920ին, Սիմոն Վրացեանի կառավարութիւնը Լըզրանի հետ կը ստորագրէ Հայաստանի խորհրդայնացման դաշնագիրը:

Սիմոն Վրացեան

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՊԱՀԱՆՉԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ա. Կարգի ազգային գիտելիքներու վերջին նիւթը նուիրուած է Արցախեան պահանջատիրութեան: Այստեղ, ամփոփ գիծերու մէջ տեղեկութիւններ կը փոխանցուին մեր նորագոյն պատմութեան փայլուն էջերը կազմող Արցախեան սխարանքներուն մասին: Կը տրուի շատ համառօտ պատմութիւնը Պատմական Հայաստանի արեւելեան այս ծայրամասին: Վերլուծութեան կ'ենթարկուին այն բարդ իրադրութիւնները, որոնք կարելոր ազդակները հանդիսացան եւ կը շարունակեն հանդիսանալ Արցախեան շարժումին սկզբնական օրերէն մինչեւ պետականութեան հաստատումը եւ տակաւին անկէ անդին: Արցախի հարցը դեռ լուծուած չէ. միջազգային ճանաչում չէ գտած հռչակուած անկախութիւնը: Մեր պատմութեան նորագոյն պայքարին նուիրուած այս նիւթը կը վերջանայ դարաբաղեան հարցի լուծման ճամբաներու որոնումով եւ հնարատրութիւններու քննարկումով: Ընդլայնումի եւ յաւելեալ վերլուծումի կը կարօտի մանաւանդ այս բաժինը, որ կը ձգուի ապագային: Հայ Դատի պայքարի անցած ճամբաներուն արդէն ծանօթ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտին կը մնայ այդ պարտականութիւնը կատարել...

ԱՐՑԱԽ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԲԱԺԱՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ

Ղարաբաղ անունը, որով կը ճանչցուի Հայկական Արցախը, օտար անուն մըն է: 10րդ դարէն սկսեալ Արցախը յիշուած է Խաչէն անունով, իսկ 15րդ դարէն ետք կոչուած է Ղարաբաղ, որ թրքերէնով սեւ այգի կը նշանակէ: 1988ի շարժումներուն, 500 տարի ետք, անգամ մը եւս արցախցին իր երկրամասը պատմական անունով կոչեց:

Արցախը հին հայկական նահանգ. Այսօրուան Լեռնային Ղարաբաղը եւ զայն շրջապատող դաշտային մասերը Պատմական Հայաստանի անբաժանելի հողերը եղած են: Այս շրջանը տարած-

Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի այս քարտեզը ցույց կու տայ հայկական այն գիւղերն ու շրջանները, որոնք խորհրդային տիրապետութեան ընթացքին (1920-1988) պարպուած էին հայերէ և բրքարճակ դարձած էին: Քարտեզը ցույց կու տայ այդ նոյն ժամանակաշրջանին ԼՂԻՄԻ սահմաններուն շուրջ և ԼՂԻՄԻ մէջ հիմնուած բրքական նոր գիւղեր:

Քարտեզը ցոյց կու տայ Լեռնային Ղարաբաղի Անկախ Հանրապետութեան սահմանները: Ինչպէս կը տեսնէք, հանրապետութիւնը կ'ընդգրկէ նաեւ Ծաղիւմեանի շրջանը:

ւած է Կուր եւ Արաքս գետերուն միջեւ՝ մինչեւ այսօրուան Հայաստանի սահմանները: Ան մաս կը կազմէր Մեծ Հայքի թագաւորութեան եւ բաժնուած էր երեք նահանգներու՝ Ոսիք, Արցախ եւ Փայտակարան: Տրդ դարէն ետք, Պարսկաստանի տիրապետութեան տակ Փայտակարանը կորսնցուց իր հայկական դիմագիծը, իսկ Արցախը եւ Ոսիքը առնուեցան զանազան ցեղախումբերէ բնակուած «Աղուանից Մարզպանութեան» մէջ: Բագրատունեաց թագաւորութեան օրերուն անգամ մըն ալ ազատագրուեցաւ Արցախը եւ միացուեցաւ Հայաստանին: 11րդ դարուն շրջանը սելճուքներու յարձակումներուն ենթարկուեցաւ: Հայերը աստիճանաբար քաշուեցան դէպի լեռնային մասերը, ուր անլի դիրութեամբ կարելի է պաշտպանուիլ: Անանցանելի լեռներու եւ անառիկ բերդերու մէջ ամրացած, իրենց արիութեամբ հայերը կրցան պահել կիսանկախ իրավիճակ, իսկ դաշտային մասերու հայ բնակչութիւնը նօսրացաւ եւ խառնուեցաւ հոն եկած ու հաստատուած սելճուք, մոնղոլ եւ թաթար վաչկատուն ցեղերուն:

17րդ դարու վերջերուն, երբեմնի Արցախի կամ Խաչէնի տարածքին վրայ, Գանձակ քաղաքէն (Կիրովապատ, այժմ Գեանջա) մինչեւ Արաքս գետ, գոյացան հայկական հինգ մելիքութիւններ՝ Կիլիստան, Ջրաբերդ, Խաչէն, Վարանդա եւ Դիզակ, որոնց միացումը կոչուեցաւ «Խամսայի (հինգ) Մելիքութիւններ»: Հետագային պարսկական տիրապետութեան տակ առնուեցաւ այս ամբողջ շրջանը:

Ցարական տիրապետութիւն . Պարսիկ խաներու բռնակալութեան տակ տառապած հայկական մելիքութիւնները 1805ին կամաւոր կերպով ընդունեցին ցարական Ռուսիոյ տիրապետութիւնը: 1813ի ռուս-պարսկական Կիլիստանի պայմանագրով, այս շրջանը առնուեցաւ ցարական կայսրութեան մէջ: Հայ բնակչութիւնը այս նոր դասաւորումով անլի խաղաղ ապրեցաւ, բայց ցարական վարչական բաժանումները խաթարեցին հայկական միասնութիւնն ու ազգային դիմագիծը: Ցարական տիրապետութեան յարատեւումը կը պահանջէր, որ որեւէ գաւառի կամ նահանգի մէջ որեւէ ազգութիւն բացարձակ մեծամասնութիւն չկազմէ: Այդ նպատակով էր, որ 1868ին ստեղծուեցաւ Ելիզավետպոլ նահանգը, որ կ'ընդգրկէր Գանձակը, Չանգեզուրը եւ Ղարաբաղի մեծ մասը՝ շրջապատուած մեծ թիւով թաթար բնակչութեամբ: Ելիզավետպոլի մէջ հայերը այլեւս մեծամասնութիւն չէին կազմեր:

Քարտէսը ցոյց կու տայ Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Հանրապետութիւններուն միջեւ գտնուող ազերի շրջաններ, որոնք պատմականօրէն հայկական հող եղած են:

Հայաստանի անկախության տարիներուն. 1918-1920 թուականներուն, Հայաստանի անկախ հանրապետության կառավարությունները չկրցան ո՛չ զէնքի ուժով և ո՛չ ալ դիմադիտության ճամբով իրականացնել Ղարաբաղի միացումը Հայաստանին: Անգլիացիներու քաղաքականությունը կովկասեան այդ շրջանին մէջ Ղարաբաղի հարցին լուծման մեծագոյն արգելքը եղած էր: Ու երբ անգլիացիները կովկասէն քաշուեցան և կը թուէր, թէ Ազրպէյճան տեղի պիտի տար, այս անգամ Կարմիր բանակը կը հասնէր նոր խորհրդայնացած Ազրպէյճանի օգնութեան, և լայնածաւալ յարձակում կը կազմակերպուէր Ղարաբաղի վրայ (Ապրիլ, 1920): Այնուհետև խորհրդային տիրապետութիւնը տարածուեցաւ ամբողջ Կովկասի վրայ, իսկ խորհրդային տնօրինումով Ղարաբաղը բանտուած մնաց Ազրպէյճանի մէջ և Նախիջեւանը խլուեցաւ Հայաստանէն:

Ճնշում և խտրականութիւն. Խորհրդային Ազրպէյճանը Ղարաբաղի և Նախիջեւանի մէջ կը գործադրէր խտրականութեան, ճնշումի ու հալածանքներու քաղաքականութիւն: Արգիլուած էր ազգային, կրօնական և մշակութային որեւէ արտայայտութիւն: Գոյութիւն ունէին տնտեսական և ընկերային խիստ ճնշումներ: Կը քաջալերուէր հայերուն արտագաղթը այդ շրջաններէն: Ամէնէն խիստ պատիժին կ'արժանանար գանգատի կամ բողոքի որեւէ արտայայտութիւն:

Ղարաբաղեան շարժումին սկիզբը. 1984 թուականէն սկսեալ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէր «Զանգակատուն» կազմակերպութիւնը, որ կը հետապնդէր Ղարաբաղի հայկական յուշարձաններուն պահպանումը: Այս աշխատանքին դէմ կը պայքարէին ազրպէյճանցի մտաւորականներն ու պատմաբանները, որոնք յատուկ ճիգ կը թափէին Ղարաբաղը ազրպէյճանական մշակոյթին օրրանը ներկայացնելու:

1987ին հրատարակուեցան Իգոր Մուրատեանի և Մանուէլ Սարգսեանի աշխատասիրութիւնները Ղարաբաղի մասին, և թէ ինչպէս Ազրպէյճանի իշխանութիւնները կը փորձէին Արցախը ևս Նախիջեւանի ճակատագրին ենթարկել: 1987ին արդէն Իգոր Մուրատեանի ջանքերով թափ ստացաւ ստորագրութիւններու հաւաքումը: Անոր ղեկավարութեամբ ստեղծուած «Միացում» կազմակերպութիւնը գլխաւոր մղիչ ուժը դարձաւ 1988ին Ղարաբաղի և Հայաստանի մէջ պայթած շարժումին:

ԱԶՐՊԷՑՃԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԶԱՐԳՈՎ ԵՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐՊԷ ՀԱՅԵՐԷ

1915ի Օսմանեան կառավարութեան հայաֆալած քաղաքակա-
նութիւնը որդեգրուեցաւ նաեւ Ազրպէյճեանի իշխանութիւններուն
կողմէ: Նոյն միջոցներով, հալածանքով, կոտորածով ու տեղաֆա-
նութեամբ, անոնք փորձեցին Ազրպէյճեանի հայերուն հետքը ոչըն-
չացնել: Այդ օրերուն Լեոնային Ղարաբաղը ունէր 188,000 բնակչո-
ւթիւն, որուն 80 տոկոսը հայ էր, իսկ ամբողջ Ազրպէյճեանի մէջ
կ'ապրէին 500,000 հայեր:

Սումկայիթի ջարդերը. Իբրեւ հակադարձութիւն Լեոնային
Ղարաբաղի *Ինքնավար Մարզի* (ԼՂԻՄ) Մարզխորհուրդի որո-
շումին եւ Հայաստանի ու Արցախի մէջ ծայր տուած հաւաքներուն
ու ցոյցերուն, Ազրպէյճեանի իշխանութիւնը բռնութեան դիմեց:
1988ի Փետրուար 27-29ին Պարուէն շուրջ 15 մղոն (25 քիլոմէթր) հե-
ռաւորութեան վրայ գտնուող Սումկայիթի մէջ տեղացի ազերի թուր-
քերը հայերուն վրայ յարձակեցան (Սումկայիթը 200,000 բնակչու-
թեամբ քաղաք մըն է, որուն 18,000ը հայեր էին): Յստակ էր, որ
նախապէս ծրագրուած էր ամէն ինչ, յարձակողները արդէն գի-
տէին հայերուն բնակութեան վայրերը, պատրաստուած ու յարձա-
կողներուն մէջ բաժնուած էին զէնքերը՝ սուր ծայրով երկաթէ ձո-
ղեր, կտրուած էին հայերուն բնակարաններուն հեռաձայնները:
Կոտորածը սկսաւ Փետրուար 27ի առաւօտուն եւ տևեց 3 օր՝
առանց իշխանութիւններուն միջամտութեան: Փետրուար 29ի գի-
շերը, նոր միայն քաղաք մտաւ խորհրդային զօրքը եւ հանդարտե-
ցուց իրավիճակը: Դիտումնատր այս ուշացումը առիթ տուաւ
Ազրպէյճեանի կառավարութեան պատժելու հայերը՝ Սումկայիթի
մէջ, ուր կազմակերպուած ինքնապաշտպանութիւն անկարելի էր:

Պաշտօնական հաղորդագրութիւնները 32 սպաննուած եւ 200
վիրատր նշեցին: Ասիկա իրողութեան խեղաթիւրում է ի հարկէ:
Սումկայիթէն փախած եւ Հայաստան ապաստանած 3000 գաղ-
թականներու վկայութեամբ, սպաննուածներուն թիւը առնուազն
500 եւ վիրատրներունը 1500 էր:

Համատարած ջարդ եւ բռնարարք. Ազերիական յարձակում-
ները Ղարաբաղի սահմանամերձ շրջաններուն վրայ կը շարու-
նակուէին: Նպատակն էր ղարաբաղցիները ահաբեկել եւ իրենց

որոշումէն ետ դարձնել: 1988ի Նոյեմբերին, Պաքուի, Կիրովապատի (Գանձակ) եւ Նախիջեւանի մէջ ազերիները յարձակեցան հայ բնակչութեան վրայ: Ասիկա բողոք մըն էր Սումկայիթի յանցագործներէն մէկուն դէմ արձակուած մահապնդին համար: Այսպէս, Նոյեմբեր 21ին Կիրովապատի մէջ ջարդուեցան շուրջ 50,000 հայեր: Վայրագութիւնները, ջարդն ու հալածանքը շարունակուեցան յաջորդող ամիսներուն: 500,000 ազերիներ Պաքուի մէջ հայերուն դէմ ցոյցի ելան: «Մ'ահ հայերուն» եւ «Հայե՛ր, դո՛ւրս Ազրպէյճեանէն» լոզունգները ցոյցերուն առանցքը կը կազմէին: Յոյցերուն յաջորդեց յարձակում հայերու վրայ: Հայերը կը սպաննուէին կամ դուրս կը վոնտուէին իրենց տուներէն եւ այդ տուներուն մէջ ազերիներ կը տեղատրուէին: Այս վայրագութիւններուն գագաթնակէտն էր Պաքուի զանգուածային ջարդը 1990ի Յունուարին, որ տեւեց ամբողջ շաբաթ մը: Ծաբաթ մը վերջ միայն խորհրդային բանակը Պաքու մտաւ եւ հալածանքները դադրեցան:

Կիրովապատէն, Պաքուէն, Ծամխորէն, Խանլարէն, Դաշքեսանէն եւ հայաշատ այլ վայրերէն բռնի դուրս շարտուած հայ բնակչութիւնը, ունեցուածքը կողոպտուած, բազմաթիւ զոհեր տուած, տնտեսական, հոգեկան եւ ֆիզիքական ամէնէն ծանր պայմաններու մէջ դէպի Հայաստան գաղթեց: Ազրպէյճեանի կառավարութիւնը հետեւողական կերպով հանրապետութեան հայաթափումը հետապնդեց:

Ինքնապաշտպանութեան ճիգ. Ազրպէյճանի մէջ կազմուած «Ազգային Ծակատ»ը իր ուժի եւ հեղինակութեան գագաթնակէտին հասած էր: Այս կազմակերպութիւնը, որ քանի մը կուսակցութիւններու միացումն էր, ի սկզբանէ Թուրքիոյ հովանաւորութիւնը կը վայելէր: Ան ոչինչ զիջելու պատրաստ էր հայերուն եւ մեծ եռանդով ազերի ժողովուրդին հակահայ զգացումները կը հրահրէր: 1990ի Յունուար եւ Փետրուար ամիսներուն լայն արտայայտութիւն ստացան այս զգացումները: Յարձակումներ տեղի ունեցան Ազրպէյճանի սահմանին վրայ գտնուող Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն վրայ՝ Մեղրի, Զանգեզուր, Նոյեմբերեան, Իջեւան եւ Արարատի Երասխասան շրջան: 1990ի Յունուար 13ին յարձակումի ենթարկուեցան նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի հիւսիսը գտնուող Ծախումեանն ու Գետաշէնը: Այս յարձակումներուն մեծ մասամբ դէմ կը դնէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանի քաղաքական զանազան խմբակցութիւններու կազմակերպած զին-

եալ ջոկատները: Հայաստանը տակախն ազգային բանակ չունէր, իսկ խորհրդային բանակը, նոյնիսկ սահմանապահները, չէին մասնակցեր ընդհարումներուն:

Շարունակուող հայաթափում. Հայաթափման ծրագիրը կը գործադրուէր Շահումեանի արեւմուտքը գտնուող հայաթնակ Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի մէջ: 1991ի Ապրիլի կէսերէն սկսած, այս շրջանները շարունակական յարձակումի ենթարկուեցան: Խորհրդային զօրքը եւ Ազրպէյճանի յատուկ զինեալ խումբերը յստակ համագործակցութեամբ հայկական զիւղերը կ'այրէին, սպանութիւններ կ'ընէին եւ բնակչութիւնը կը ստիպէին ձգել ու հեռանալ: Մարտունաշէնի ինքնապաշտպանութեան ջոկատները բազմաթիւ զոհեր տալով տեղի տուած էին, իսկ Գետաշէնի մէջ, Հ.Յ.Դ.ի ջոկատը, դպրոցի հայոց պատմութեան ուսուցիչ՝ Թաթուլ Կրպէեանի ղեկավարութեամբ, առանց Հայաստանէն օգնութիւն ստանալու կը դիմադրէր:

Ապրիլ 30ին, Թաթուլի եւ իր ընկերներուն նահատակութեան լուրը կը հասնէր: Կորուստը մեծ էր: Դաշնակցութիւնը կոչ ուղղեց բոլորին, զօրաշարժի ենթարկել իր կառոյցները՝ պաշտպանելու Գետաշէն-Շահումեանի հայութիւնը: Հայկական այս շրջանը պետք չէր պարպուեր հայութենէ:

ՂԱՐԱՔԱՂԸ ԻՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՌԶԱԿԷ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԳԻՄԷ:

1991ի Սեպտեմբերին, Ղարաքաղի եւ Շահումեանի խորհրդային մարմինները որոշեցին դուրս գալ Ազրպէյճանի կողմէ: Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդը հակասահմանադրական քայլով մը լուծեց ԼՂԻՄը: Ղարաքաղի Մարդ-խորհուրդը, Խ. Միութեան սահմանադրական օրէնքներէն օգտուելով, 1991ի Դեկտեմբեր 10ին հանրաքուէ կազմակեր-

պեց: Պատերազմի կրակներուն տակ Ղարաբաղի բնակչութիւնը հանրաքուէին մասնակցելով ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց Ղարաբաղը անկախ հռչակել: Ղարաբաղցին կ'ընդունէր դժուարին մարտահրաւերը: Պատերազմին, տեղահանութիւններուն եւ կոտորածներուն ձգած արիւնին ու աներին մէջ ան պիտի կառուցէր անկախ պետութիւն՝ իր բանակով, վարչամեքենայով, ներքին կառոյցներով եւ արտաքին քաղաքական վարքագիծով:

Պետականութեան հաստատում. Հանրաքուէէն ետք տեղի ունեցան խորհրդարանական ընտրութիւնները եւ Խորհրդարանի բացումը կատարուեցաւ 1992ի Յունուար 6ին: Խորհրդարանը հաստատեց Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան (ԼՂՀ) անկախութեան հռչակումը եւ միջազգային ճանաչումի կոչ ըրաւ:

Հայաստանի իշխանութիւնը մերժեց պաշտօնապէս ճանչնալ Ղարաբաղի անկախութիւնը: Եւ երբ Հայաստանի մէջ գործող կուսակցութիւններէն ոմանք միացեալ ճակատ կազմած իշխանութենէն պահանջեցին Ղարաբաղի հարցը ճանչնալ իբրեւ ազգային ազատագրական պայքար, օրուան նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեան քննադատեց եւ պետականութեան դէմ գործող տարրեր անուանեց զանոնք:

Հակայարձակում ազերիներու դէմ. Ազըրպէյճանի բանակին շարունակական յարձակումներուն տակ կարելոք չրջաններ կորսնցուցած էր Արցախը: Անդադար ոմբակոծումներու տակ կը գտնուէր Ստեփանակերտը: Աւելի եւս սեղմուած էր Ղարաբաղի շրջափակումը եւ ժողովուրդը զրկուած էր էլեկտրականութենէ, ջուրէ, դեղորայքէ եւ սննդամթերքէ: 1992ի Մա-

*եղք. Վարդան
Բախշեան*

*եղք. Վիգէն
Զաքարեան*

յիսին անլի շեշտուեցան ազերիական յարձակումները: Մայիս 7ին ԼՂՀի խորհրդարանը որոշեց հակա-յարձակումի դիմել եւ չէզոքացնել Շուշիի եւ Աղդամի ազերիական զօրակայանները, ուրկէ կը ոմբակոծուէին ԼՂՀի քաղաքները:

1992ի Մայիս 9ին ԼՂՀի բանակը ազատագրեց Շուշին եւ շարժեցաւ դէպի Լաչին,

որում գրառումով ազատագրուեցաւ նաեւ Ղարաբաղը Հայաստանէն բաժնող հողաշերտը: Այսպիսով, վաղեմի հայկական Շուշից պարպուեցաւ ազերիներէ եւ նորէն հայկական դիմագիծ ստացաւ: Իսկ Լաչինի միջանցքին գրառումով Ղարաբաղը ֆիզիքապէս միացաւ Հայաստանին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐԷ

Հողային գրառումներ. Արցախի մէջ պետականօրէն կազմակերպուած բանակը կրցաւ ռազմական կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրել: Ազրպէյճանի բազմամարդ եւ լաւագոյն զէնքերով զինուած բանակին դէմ, ան կը կոուէր իր հողին կառչած մնալու կամքով եւ իր հայրենիքը պաշտպանելու վճռականութեամբ: Անոր հոգեկան բարձր մղումն էր, որ կը յաղթէր ազերիներուն, որոնք հազարներով կու գային, որովհետեւ իշխանութիւնը կը պարտադրէր, եւ եթէ ետ նահանջէին՝ պատիժ ու մահ կը սպասէր իրենց: Միակ միջիչ ուժը խոստացուած կողոպուտն էր եւ ազատութիւն՝ ամէն տեսակի վայրագութիւն ընելու գրառուած հայկական բնակավայրերուն մէջ:

Հայկական յառաջխաղացքը Արցախի բանակին համար ապահովեց հսկայ բանակութեամբ զէնք ու զինամթերք, որ գրաւեալ ազերի դիրքերէն կ'իւրացուէր: Ասիկա առիթ կու տար Արցախի կառավարութեան՝ ինքնուրոյն ռազմական գործողութիւններու դիմելու: Այսպէս, կարելի դարձաւ ազատագրել զարաբաղեան հողեր՝ Ասկերանի եւ Մարտակերտի շրջաններուն մէջ: 1993ի Մայիսին բանակը գրաւեց նաեւ Քելբաջարը, որով Ղարաբաղը Հայաստանին միացնող Լաչինի միջանցքը ընդլայնեցաւ: Ահա այս անյաջողութիւններէն զայրացած էր, որ Թուրքիա Հայաստանի սահմանին վրայ զօրք կեղորոնացուց եւ սկսաւ սպառնալ Հայաստանին: Ան նոյնիսկ արգիլեց իր օդային սահմաններէն անցնող եւ Հայաստան գացող բոլոր օդանաւերուն թռիչքը:

Զինադադար. Արցախի իշխանութիւններուն առաջին յաջողութիւններէն էր ԼՂՀի եւ Ազրպէյճանի միջեւ զինադադարի հաստատումը: Անկէ ետք դժուարին հարց էր զինադադարը շարունակելը եւ տիրող խաղաղութիւնը պահպանելը: Այդ գծով Եւրոպայի Անվտանգութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդի (ԵԱՀԽ)

Մինակի խումբը, որ ստանձնած էր Ղարաբաղի հարցին լուծում մը գտնելու պարտականությունը, կ'առաջարկէր խաղաղարար ուժեր տեղադրել շրջանին մէջ: Առաջարկին դէմ էին Ղարաբաղի ներկայացուցիչները՝ վախճալով, որ խաղաղարար ուժերուն կրնայ մասնակցիլ Թուրքիան եւս, որ Ազրպէյճանը պիտի պաշտպանէ:

Ի՞նչ ԾԱՆԱԳԱՐԸ ՆԵՐՈՎ ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՍՆԻԼ ՂԱՐԱՐԱՐԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ

1997ի Սեպտեմբերին ԼՂՀի մէջ տեղի ունեցած ընտրութիւններուն Արկաղի Ղուկասեան ընտրուեցաւ նախագահ, իսկ արտաքին գործոց նախարարի պաշտօնը ստանձնեց փոխ նախարար՝ Նայիրա Մելքումեան: Ղուկասեան 2002ին վերընտրուեցաւ: ԼՂՀի այս նոր վարչակազմը պահպանեց իր ամուր դիրքը Ղարաբաղի հարցին լուծման բանակցութիւններու ընթացքին եւ միանգամայն մերժեց ԵԱՀԽի առաջարկած հանգրուանային (փուլային) լուծումը: Ըստ հանգրուանային լուծման առաջարկին, Արցախը պիտի մնայ Ազրպէյճանի կազմին մէջ, հայկական ուժերը դուրս պիտի գան շրջանէն եւ ապա պիտի խօսուի Արցախին լայն ինքնավարութիւն տալու պայմաններուն մասին: Արցախի ղեկավարութիւնը կը պահանջէր փաթեթային լուծում, ըստ որուն՝ Արցախի իրավիճակը կը դասատրուի եւ անոր հետ միասին կ'որոշին այլ պայմաններ եւ զիջումներ:

1998ի Փետրուարէն սադին Հայաստանի եւ Արցախի իշխանութիւնները միատեսակ դիրք բռնած են Արցախեան հարցի լուծման նկատմամբ, իսկ բանակցութիւնները դեռ կը ձգձգուին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐԱՆԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արցախեան պահանջատիրութեամբ եւ Խ. Միութեան քայքայումով ծնած հայկական նորանկախ հանրապետութիւնը լուսաւոր նոր էջ մը բացաւ հայոց պատմութեան մէջ: Համայնավարութեան լուծը թօթափելով հայ ժողովուրդը տէրը դարձաւ իր ճակատագիրին:

Փետրուար 1988ին ծայր տուին Արցախի՝ Մայր Հայաստանին միացումը պահանջող Երևանեան ցոյցերը: Փետրուար 24ին, Օփերայի բեմահարթակէն յայտարարուեցաւ Շարժումը առաջնորդող «Ղարաբաղ» կոմիտէին կազմութիւնը: Կոմիտէն դարձաւ ժողովուրդին անպաշտօն ղեկավարութիւնը: Արժեզրկուած Համայնավար կուսակցութիւնը ժողովուրդէն մերժուած՝ չյաջողեցաւ ինքզինք պարտադրել Շարժումին:

1988ի երկրորդ կիսուն, ամէնօրեայ հաւաքներու կողքին, ամբողջ Հայաստանի մէջ սկսան գործադուլներ: Տնտեսական կեանքը կանգ առաւ: Հարիւր հազարաւոր ցուցարարներ պահանջեցին վճռական քայլերու դիմել եւ սանձել ազերիներու վայրագութիւնները հայաշատ գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ:

Յունիսին, «Ղարաբաղ» կոմիտէն ժողովուրդին ձայնը աւելի

Եռագոյն դրօշը պետականօրէն բարձրացնելու ցնձալի պահը

*Միացեալ Հայաստանի կարգախօսը
Հայաստանի նախարարաց խորհուրդի շէնքի նակտին*

ազդու դարձնելու նպատակով որոշեց մասնակցիլ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի մասնակի ընտրութիւններուն: Շուտով կոմիտէի անդամներէն ոմանք ընտրուեցան Հայաստանի մեծամասնութեամբ համայնավար Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւորներ եւ իրենց ամպիոնը օգտագործեցին ժողովրդային շարժումին պահանջները արտայայտելու: Տոյցերու եւ հաւաքներու ընթացքին կրկնուող կարգախօսները լսուեցան նաեւ Գերագոյն Խորհուրդէն ներս, որ Շարժումին վրայ իր հակակշիռը պահելու ապարդիւն ջանքերէն ետք, ի վերջոյ ստիպուեցաւ տեղի տալ ազգային արդար պահանջներու դիմաց եւ 22 Նոյեմբեր 1988ին որդեգրեց «Օսմանեան Թուրքիայում հայերի 1915 թ. Ցեղասպանութեան դատապարտման մասին» օրէնք:

Ռեկտեմբեր 1988ին, «Ղարաբաղ» կոմիտէի ձեռքակալութենէն ետք, Շարժումը դարձաւ ընդատակեայ:

1989ին ցոյցերն ու հաւաքները սկսան նոր թափով, այս անգամ պահանջելով նաեւ «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամներուն ազատ

արձակումը: Համաժողովրդային բողոքի ելոյթներու սաստկացումին հետ, Մայիս 1989ին ձերբակալուածները ազատ արձակուեցան: Պահանջատիրութիւնը ստացաւ նոր թափ: 26 Մայիսին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը հրապարակեց օրէնք մը, որ 28 Մայիս 1918ը կը ճանչնայ իբրեւ հայկական պետականութեան վերականգնման թուական, իսկ Եռագոյն դրօշը՝ իբրեւ այդ պետականութիւնը խորհրդանշող ազգային դրօշ:

Աւելի ուշ, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը 2 Յուլիս 1991ին քննեց Հայաստանի Հանրապետութեան քաղերգի հարցը եւ որոշեց անճշան փոփոխութիւններով ընդունիլ 1918-1920 Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան քաղերգը («Մեր Հայրենիք»-ի «Յշուատ, անտէր» բառերը փոխելով «ազատ, անկախ»): Յաջորդ քաղը եղաւ սեփական զինանշանի եւ դրամանիշի որդեգրումը: 25 Մարտ 1992ին Գերագոյն Խորհուրդը որդեգրեց Ա. Հանրապետութեան զինանշանը: Նոյն նիստին որոշուեցաւ նաեւ դրամը եւ լուման իբրեւ ազգային դրամանիշներ ընդունելու օրէնք:

Հայրենի ժողովուրդին մէջ հետզհետէ աւելի խոր կերպով արմատատրուեցաւ անկախ պետականութիւն ունենալու ձգտումը: 1990ին հայութիւնը ընդհանուր առմամբ արդէն պատրաստ էր եւ կը ձգտէր ժողովրդավարական անկախ պետութեան:

Մայիս 1990ին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցան Գերագոյն Խորհուրդի ազատ ընտրութիւններ: ՀՀԾ մասնակցեցաւ ընտրութիւններուն եւ հակառակ անոր որ չյաջողեցաւ շահիլ աթոռներու մեծամասնութիւնը, սակայն շարժումին ղեկավարը դարձաւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ (14 Օգոստոս 1990): Անոր ընտրութեամբ փաստօրէն աւարտեցաւ Համայնավար կուսակցութեան մենատիրութեան շրջանը: Պահը պատմական էր:

23 Օգոստոսին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ընդունեց Հայաստանի անկախութեան Հռչակագիրը, որով վերջ գտաւ Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը (ՀԽՍՀ) եւ Հայաստանը հռչակուեցաւ գերիշխան հանրապետութիւն, առանց Խ. Միութենէն անջատուելու:

Մինչ այդ, հայրենիքի մէջ վերահաստատուեցան հայկական աւանդական կուսակցութիւնները, յատկապէս՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու ՌԱԿը: Ծայր տուաւ մամլոյ եւ խօսքի ազատութիւն: Երկրին մէջ սկսան լոյս տեսնել հարիւրաւոր թերթեր, որոնք հասարակական կարծիք ձևատրեցին ժողովուրդը յուզող կարեւոր հարցե-

րու շուրջ: Յառաջացան ընդդիմադիր կուսակցություններու միացեալ դաշինքներ, որոնք նպատակադրեցին ժողովուրդին քաղաքական կենսունակութեան խթանումը եւ ընտրութիւններու օրինաւոր միջոցներով իշխանութիւններու փոփոխութիւնը:

Վրայ հասաւ 21 Սեպտեմբեր 1991ի անկախութեան հանրաքուէն: Հայրենի հայութիւնը խիտ շարքերով ներկայացաւ քուէարկութեան կեդրոններ եւ 99,31%ով «Այո» պատասխանեց «Համաձայն էք, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ըլլայ անկախ ժողովրդավարական պետութիւն, խորհրդային Միութեան կազմէն դուրս» հարցումին:

*Երազոյն դրօշը ՄԱԿի
շէնքին առջեւ:*

23 Սեպտեմբեր 1991ին գումարուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատմական նիստը, որուն ընթացքին ընթերցուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագիծը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան մասին: Որոշումը ընդունուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ: Քուէարկութենէն ետք հնչեց հանրապետութեան քայլերգ «Մեր Հայրենիք»ը:

Սեպտեմբեր 21ի ժողովրդային հանրաքուէով եւ Սեպտեմբեր 23ի Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը անկախ պետութիւն հռչակումով վարագոյրը վերջնականապէս իջաւ Խորհրդային Հայաստանի վրայ, եւ ծնունդ առաւ հայկական նորանկախ հանրապետութիւնը:

Հայաստանի անկախութիւնը շուտով ճանչցան աշխարհի բոլոր երկիրները՝ անոր հետ հաստատելով դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

Հայաստան 2 Մարտ 1992ին անդամակցեցաւ ՄԱԿին եւ պաշտօնապէս մուտք գործեց միջազգային քաղաքական թատերաբեմ:

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գիրքն ու Տարածությունը

Հայաստան կը գտնուի Անդրկովկասի մէջ. հոն գտնուող երեք հանրապետութիւններէն մէկն է:

Տարածութիւնը 29.756 քառ. քմ. է, մէկ տասներորդը պատմական Հայաստանին:

Մակերեսը

1.- Լեռներ - պատմական Հայաստանին հարազատ հատուածը՝ արդի Հայաստանը գերազանցապէս լեռնային երկիր է: Հայաստանի լեռները մաս կը կազմեն Փոքր Կովկասեան լեռներու շղթային:

ա. Փոքր Կովկասեան լեռներու գլխաւոր ճիւղերն են.-

Բազումի, Սեւանի, Բամպակի, Ծաղկունեաց, Շիրակի, Արեգունիի, Վիրահայոց, Գեղամայ եւ Վարդենիսի լեռները:

բ. Փոքր Կովկասեան լեռներու հարաւային հատուածը կ'ընդգրկէ Զանգեզուրի, Հայոց Ձորի, Բարգուշատի եւ Մեղրիի լեռները:

2.- Սարահարթերը շատ բարձրադիր են (Ղարաբաղի, Ապարանի, եւ Ղուկասեանի): Համեմատաբար անլից ցած են Լոռիի եւ Շիրակի սարահարթերը: Հայաստանի մէջ մնացած են Արարատեան դաշտին մէկ մասը, Արաքսի ձախափնեայ՝ Երեւանի եւ Հոկտեմբերեանի դաշտերը:

Կլիմայ եւ Բուսականութիւն

Կլիման ընդհանուր առմամբ բարեխառն է: Ցամաքային եւ լեռնային: Բուսականութիւնը կը փոխուի համաձայն լեռնալանջերու դիրքին:

Գետեր

Բոլոր գետերը անխտիր ունին լեռնային նկարագիր:
 Կը պատկանին Կուրի եւ Արաքսի առաջաններուն:
 Կուր կը թափին՝ Դեբեդը եւ Աղստեղ:
 Արաքս կը թափին՝ Ախուրեանը, Սեւ Ջուրը, Հրազդանը, Ռոտանը, Ագատը, Վետին, Քասախը եւ Արփան:

Լիճեր

Սեւան, Արփի Լիճ, Պարզ Լիճ:

Լեռներ

Արագած, Կապուտջուղ, Արա, եւայլն:

Բնակչութիւն

Դարերէ ի վեր կորսուած հայկական պետականութիւնը վերականգնեցաւ հրաշքով՝ 1918 Մայիս 28ին: Իր կազմութենէն 2 տա-

րի ետք, նորակազմ հայ պետութիւնը դարձաւ խորհրդային: Ան իր անկախութեան վերատիրացաւ 23 Սեպտեմբեր 1991ին:

Այսօր Հայաստան ունի աւելի քան 3 միլիոն բնակիչ:

Քաղաքներ

Երեւան, Գիւմրի, Վանաձոր, Նոյեմբերեան, Կապան, եւայլն:
Զբօսաշրջիկային կայաններ՝ Սեւան, Դիլիջան, Ծաղկաձոր, եւայլն:

Գիղատնտեսութիւն

1) Հողամշակութիւնը - Արտադրութիւն՝ հացահատիկները անբաւարար են:

Իբրեւ նախանիւթ ծառայող բոյսերը լաւ կ'անհին, պտուղները եւ բանջարեղէնները շատ առատ են:

2) Անասնապահութիւնը պէտք եղածին չափ զարգացած չէ, հակառակ համեմատաբար յարմար պայմաններու:

Ճարտարարուեստ

ա. Ուժանիւթ.- Հայաստան չունի բաւարար ուժանիւթ:

Չկայ հանքածուխ, քարիւղ կամ կազ: Կայ միայն ջուր:

բ. Նախանիւթ.- Բարեբախտաբար կայ նախանիւթ, մանուսանդ՝ հանքային պղինձ, մոլիպտէն, կապար, զինկ, ոսկի:

գ. Իրագործումներ.- Հայաստանը ճարտարարուեստական երկիր է: Կ'արտադրէ ընդհանրապէս քիչ հումք եւ ուժանիւթ պահանջող ապրանքներ, որոնք գնահատուած են իրենց ձեռքի աշխատանքով:

Սննդանիւթի ճարտարարուեստը երկիրին մէջ գտած է յարմար պայմաններ: Ծառ քարձրորակ են Հայաստանի գինիները, քոնեակները եւ պահածոները:

Հիւսուածեղէնը կ'արտադրէ բրդեղէններ, մետաքսեղէններ: Ծառ փնտռուած է նաեւ զորգագործութիւնը: Հայաստանը հարուստ է վերջապէս շինանիւթով. նշանաւոր է տուֆը, կան նաեւ որակաւոր մարմարներ, կրանիտ, քարի բազմաթիւ տեսակներ, որոնք կ'օգտագործուին իբրեւ շինանիւթ կամ նախանիւթ:

Համակարգչային եւ էլեկտրոնային քարձրորակ ճարտարարուեստը քարձրագոյն մակարդակի հասած է:

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՆՊ ՏԱՂԱԲԱՐՆԵՐԸ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ունի հինգ տաղաարներ, որոնց յատկանշական եւ հասարակաց երեւոյթները հետեւեալներն են.

1) Բոլորն ալ կարճ կամ երկար պահեցողութեան շրջան մը ունին, գալիք մեծ տօներ արժանատրապէս կատարելու եւ անոր հոգեպէս նախապատրաստուելու համար:

2) Տօնի նախօրեակին, նաակատիք եւ կամ մեծ նախատօներ կ'ըլլան:

3) Նախօրեակի գիշերը հսկում կը կատարուի:

4) Յաջորդ օրը մեռելոց կը կատարուի:

Ուրեմն, տաղաար կը կոչուին տէրունի հինգ մեծ տօները, որոնք շաբաթապահք, նաակատիք, մեռելոց եւ քանի մը օր շարունակութիւն ունին:

Մեր եկեղեցոյ հինգ տաղաարները հետեւեալներն են.-

Ա) ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Բ) ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գ) ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Դ) ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

Ե) ԽԱԶՎԵՐԱՑ

Թէ ինչո՞ւ համար այս հինգ տօները տաղաարներ կոչուած են յստակ, վերջնական եւ վճռական պատճառ մը չկայ: Օտտեր իրենց կարծիքը յայտնած են այս առնչութեամբ: Այսպէս, օրինակ, ոմանք կ'ըսեն, թէ ինչպէս որ հին ուխտին մէջ մեծահանդէս տօնախմբութիւն մըն էր տաղաարահարցը կամ տաղաար կոչուած տօնը, նոյնն էր նաեւ պարագան քրիստոնեաներու տէրունի տօներուն: Թերեւս կարելի է մտածել նաեւ, թէ ի՞նչպէս տաղաարներուն հաստատման պահուն հանդէսներ կը կազմակերպեն, նոյնն էր նաեւ այս մեծ տէրունիներուն ատեն, եւ այս պատճառով տաղաար անունը անկէ մնացած կը թուի ըլլալ: Օնորհք պատրիարք Գալուստեան իր «Տաղաար Տօներ» անունով գիրքին մէջ այս մասին կը գրէ. «Մենք նախ ենթադրենք, որ այս անուան շիտակ եւ հնագոյն ձեւը պիտի ըլլար տաղաարահարցը»:

Ա) ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ տաղաարներուն առաջինն է: Աստուածայայտնութիւն կը կոչուի Քրիստոսի առաջին ու սկզբնական տնօրինութեամբ համախմբուած յիշատակութիւնը: Քրիստոնէականեր Ա. դարուն Զատիկը հրեաներուն հետ կը տօնեն, Քրիստոսի Յարութիւնը յիշատակելով բոլոր վերջին տնօրէնութեանց հետ: Բ. դարուն էր, որ Քրիստոսի բոլոր սկզբնական տնօրէնութիւնները սկսան տօնուիլ Յայտնութեան կամ Աստուածայայտնութեան անուան ներքեւ. Քրիստոս աշխարհին յայտնուեցաւ իբրեւ փրկիչ եւ Աստուած:

Ինչպէս Գաբրիէլի Աւետումը, Բեթղեհէմի ծնունդը, հրեշտակներու փառաբանութիւնը, մոգերու երկրպագութիւնը, քառասնօրեայ ընծայումը, Եգիպտոս փախուստը, Յորդանան մկրտութիւնը, երկնային նշանները, մինչեւ իսկ հրաշագործութեան սկիզբը: Այս մեծ տօնին օրը որոշուեցաւ Յունուար 6ին, ոչ այնքան ժամանակագրութեան հաշուով, որքան հեթանոսական տօնին փոխանակութեամբ:

Տօնը ունեցաւ իր ութօրեքը իբր մեծ տօն եւ ճրագալոյցի օրն ալ իբրեւ պատրաստութեան օր: Տօնը հաստատուեցաւ ութ օրերու վրայ, Յունուար 5էն 13: Աստուածայայտնութեան մեծ տօնին գլխաւոր խորհուրդը Քրիստոսի Ծնունդը ըլլալով՝ Յունուար 6ը սկսաւ նկատուիլ եւ կոչուիլ Ծննդեան Տօն: Առաջին դարերուն տնօրինութիւններէն ոմանք, գլխաւոր տօնէն բաժնուելով, առանձին յիշատակ կամ տօն ունեցան, եւ քառասնօրեայ Գալուստը Յունուար 6էն հաշուելով, դրուեցաւ Փետրուար 1ին, իսկ Աւետումը՝ Ապրիլ 7ին : Այս երկու բաժանումները մեր եկեղեցոյ կողմէ ալ ընդունուեցան: Իսկ Ե.

դարուն, երբ արդէն Հայ Եկեղեցոյ կարգադրութիւնները լիապէս կազմուած էին թարգմանիչներու ձեռքով, յոյներ Մնունդն ալ զատեցին եւ զայն Դեկտեմբեր 25ին դրին, իսկ Յունուար 6ը ընդունեցին Յայտնութեան եւ Մկրտութեան օր:

Հայ եկեղեցին սակայն այս բաժանումներուն համաձայն չզտնուեցաւ եւ մինչեւ այսօր ալ Յունուար 6ը կ'ընդունի իբրեւ Մննդեան, Աստուածայայտնութեան ու Մկրտութեան թուական: Այդ պատճառով ամէն Մնունդի պատարագի ընթացքին եթէ նկատած էք ջրօրհնէք կը կատարուի, որ ինքնին կը խորհրդանշէ Քրիստոսի Մկրտութիւնը:

Բ) ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոսի Յարութիւնը քրիստոնէական եկեղեցոյ մէջ ամէնէն մեծ խորհուրդն ու փառաւոր տօնն է: Քրիստոսի Յարութեան Տօնը, այսինքն Չատիկը 35 օրերու շարժականութիւն ունի, ու Մարտ 22էն մինչեւ Ապրիլ 25 կրնայ հանդիպիլ: Իրեն հետ կը շարժին Չատիկէն դէպի վեր, մինչեւ առաջաւորաց տաւը եւ զատիկէն դէպի վար մինչեւ Վարդավառ 14 շաբաթները, ընդամենը 14 շաբաթներու շարժական միջոց մը: Քրիստոսի Յարութեան տօնը կը սկսի Չատիկեան նախընթաց նրագալոյցի երեկոյեան եւ կը տւել 49 օրեր, որուն վերջին օրը, այսինքն 50րդ օրը, Հոգեգալուստն է: Տարուան մէջ ալ, բոլոր 52 կիրակիներն ալ Յարութեան տօներ են, եւ երբ ուրիշ տէրունի տօն ալ հանդիպի Յարութիւնը չի ջնջուիր:

Չատիկը կը նկատուի մեր եկեղեցոյ գլխաւոր տօնը, քանի որ կը յիշատակէ Քրիստոսի երկար կեանքին վերջին եւ մեծագոյն դէպքը, որ միաժամանակ Աւետարանին խանդալից պատգամն է:

Քրիստոնեական կրօնքի եւ միւս կրօնքներու միջեւ եղած հիմնական տարբերութիւններէն մէկը այն է, թէ մեր կրօնքի հիմնադիրը յարութիւն առած է:

Գ) ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Հայ եկեղեցոյ հինգ գլխաւոր տօներէն երրորդը, որ կը կոչուի նաեւ Պայծառակերպութիւն, Քրիստոսի պայծառ եւ լուսաւոր յայտնութեան պատճառով: Տօնուած դէպքը Քրիստոսի փառաւոր ու լուսաւոր կերպարանքով երեւիլն է իր առաքեալներէն երեքին՝ Պետրոսի, Յովհաննէսի եւ Յակոբոսի, Գալիլիոյ Սուրբ Լերան վրայ: Ըստ աւանդութեան, լեռը կոչուած է նաեւ Թափօր: Դէպքը կը պատմեն Մատթէոս, Մարկոս եւ Դուկաս Աւետարանիչները:

Տօնը կը կատարուի Զատիկէն 14 շաբաթ ետք, այսինքն Զատիկէն 45 օրեր ետք: Հետեւաբար, 30 տարուան շարժականութիւն մը կրնայ ունենալ Յունիս 28էն Օգոստոս 1: Տօնախմբութիւնը երեք օրերու տևողութիւն ունի: Կիրակի բուն տօնը, Երկուշաբթի մեռելոց, իսկ Երեքշաբթի լուս տէրունի: Յոյներ եւ լատիններ Այլակերպութեան տօնը կը կատարեն հաստատապէս, Օգոստոս 6ին:

Այս տօնը սկսած է հաւանաբար Թարգմանչաց դարէն, այսինքն Տրդ դարէն եւ առաջին օրուան շարականը քերթողահայր Մովսէս Խորենացիին կը վերագրուի, իսկ աղօթքն այ՛ Նիշիշէ Վարդապետի: Շարականին Բ. եւ Դ. տուները Ներսէս Շնորհալի հայրապետին օրով աւելցուած են:

Դ) ՎԵՐԱՓՈՒԹՈՒՄ

Ս. Աստուածածնի մեռնելուն եւ երկինք փոխադրուելուն յիշատակն է, որ կը տօնուի պարզ Աստուածային, վերափոխումն եւ կամ ննջումն անուններուն ներքեւ, որովհետեւ եկեղեցին կ'ընդունի, թէ Աստուածամօր մահէն ետք, Քրիստոս եկաւ եւ իր մայրը երկինք փոխադրեց: Տէրունի տօնին յիշատակութիւնը կը կատարուի Գալուստ փոխումն մօր բացատրութեամբ:

Վերափոխումը, հայ եկեղեցոյ հինգ մեծ տօներէն չորրորդը, կը կատարուի Օգոստոս 12էն մինչեւ 18 հանդիպող Կիրակին: Ունի շաբաթապահք, նաւակատիք եւ մեռելոց: Ներսէս Շնորհալի հայրապետին կարգադրութեամբ, Աստուածածնայ տօնը վերածուե-

ցաւ 9 օրերու, Կիրակիէն մինչեւ յաշորդ Երկուշաբթի:

Աստուածամայրը եզակի եւ բացառիկ դէմք մըն է քրիստոնէական եկեղեցոյ մէջ: Անգերագանցելի անձնատրութիւն մը՝ Սուրբերու թագուհին: Եկեղեցոյ մէջ յատուկ յարգանքի արժանացած է իր որդիէն ետք: Եկեղեցին անոր ի պատիւ տարուան ընթացքին սահմանած է աւելի քան եօթը տօնախմբութիւններ: Ասկէ զատ ամէն օր առանց բացառութեան շարականներ կ'երգուին առաւօտեան ժամերգութեանց ընթացքին, ի յարգանս Տիրամօր: Մեր Աստուածային Սուրբ Պատարագը կը սկսի անոր յիշատակութեամբը եւ բարեխօսութեանը դիմելով: Աստուածամօր այս բացառիկ հանգամանքին համար կրնանք մատնանշել երկու պատճառներ, որոնք իրարմէ անբաժան են.-

1.- Բնականաբար ան մեծ դեր ունեցաւ Քրիստոսի անման մէջ, իսկ մանկութեան եւ պատանեկութեան տարիներուն գլխաւոր հոգածուն, բառին իսկական առումով մայրը եղաւ:

2.- Աստուածամայրը իր լիութեան մէջ ունեցած է , այն հիմնական յատկութիւնները եւ առաքելութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են սուրբ կազմելու համար, այսինքն՝ խոնարհութիւն, համբերութիւն, մաքուր սիրտ, աստուածասիրութիւն, մարդասիրութիւն եւ մանաւանդ անայլայլ համակերպութիւն Աստուծոյ կամօրին:

Նախնական դարերէն ի վեր, ունեցած ենք գեղեցիկ սովորութիւն մը, զոր աւանդաբար պահած ենք մինչեւ այսօր: Մեր ժողովորդը սկիզբէն իսկ իր մէջ ունեցած է այն գեղեցիկ մտածումը, թէ ամէն պտղաբերութեան երախայրիքը պէտք է օրհնութեամբ Աստուծոյ նուիրել: Խաղողը՝ պտուղներուն ազնուագոյնը, իբր ուրախացուցիչ գինիի հիւթը, եւ ամէնէն կարեւորը հաղորդութեան խորհրդանշան եղող գինին, կ'օրհնուի եկեղեցոյ մէջ հանդիսաւորապէս եւ յատուկ ձեւերով:

Խաղողօրհնէքի օրը, Աստուածածնայ տօնն է. հայկական մանրանկարչութեան մէջ յաճախ կը տեսնենք կամ կը հանդիպինք Ս. Աստուածածինը նկարուած՝ խաղողի ողկոյզով հանրանկարիչներու կողմէ:

Ե) ԽԱՉՎԵՐԱՑ ԿԱՄ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԽԱՉ

Ամէնէն հինն է Խաչի տօներուն մէջ: Իր պատմական խորքը, սկզբնատրութիւնը մինչեւ քրիստոնէութեան սկիզբը կ'երթայ: Որովհետեւ խաչը վերցնելու եւ փատարելու առաջին գործողութիւնը կը վերագրուի տեսուցողքայր Յակոբ առաքելայի, որ Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսը եղած է եւ խաչը բարձրացնելով ի տես ժողովորդին «Խաչի քո Քրիստոս երկրպագանեմ» օրհնութիւնն ու աղօթքները ըսած է:

Խաչվերացի տօնը կը կատարուի Սեպտեմբեր 14ին կամ անկի առաջ հանդիպող ամէնէն մօտ Կիրակին: Այսինքն կրնայ տօնուիլ Սեպտեմբեր 11-17ի միջոցին հանդիպող Կիրակին: Տօնին տեսողութիւնը եօթը օրերու վրայ կ'երկարի: Խաչվերացը տարուան վերջին տաղաւար տօնն է եւ մեծագոյնը Խաչի տօներուն մէջ: Ի միջի ալլոց ըսենք, որ մենք չորս Խաչի տօներ ունինք, Վերացման Խաչ կամ Խաչվերացը, Գիտ Խաչը, Վարագայ Խաչ եւ Երեւման Խաչ:

Աստուածամօր պէս, եւ անոր հետ շատ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Սուրբ Խաչը, Քրիստոնէական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ: Քրիստոնէական եկեղեցիին կողմէ թէ Աստուածամօր եւ թէ Խաչին հանդէպ սնուցում բացառիկ այս յարգանքն ու սէրը, մէկ եւ նոյն դրդապատճառը ունեցած է: Երկուքն ալ Քրիստոսի կեանքին հետ սերտ առնչութիւն ունին: Աստուածամայրը անբաժանելիօրէն կապուած է մարդեղութեան մեծ խորհրդոյն հետ, իսկ Խաչը՝ փրկագործութեան:

Նախապէս խաչը անարգուած առարկայ մըն էր: Սկզբնական դարուն ամէնէն խիստ պատիժը խաչելութիւնն էր: Քրիստոսի խաչելութենէն ետք, սակայն, Քրիստոնէութիւնն ու խաչը գրեթէ նոյնացած են, ուր որ խաչ կը նշմարուի կամ կը տեսնուի, անմիջապէս կ'եզրակացնենք, որ այնտեղ քրիստոնէութիւն կայ կամ եղած է: Սկզբնական դարերուն քրիստոնէաներ զիրար խաչով կամ խաչի նշանով կը ճանչնային: Խաչը անոնց խորհրդանշանն էր: Հալածանքի դարերուն իսկ, երբ արգիլուած կրօնք էր քրիստոնէութիւնը, նորադարձներ խաչով զիրար կը ճանչնային:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ- ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Առաքելները երբ տակա-
ւին ողջ էին, ամէն քրիստոն-
եայ իր ունեցած ստացուածքը
կամատրաբար կը բերէր ու կը
յանձնէր առաքելներուն, որ-
պէսզի հաւասարապէս բաժնը-
ւեր բոլորին: Նոյնիսկ ճաշը
կամ ընթրիքը միասին կ'ընէ-
ին, իբրեւ փոխադարձ սիրոյ
ազնիւ արտայայտութիւն:

Յաջորդաբար, երբ քրիս-
տոնեաներուն թիւը աւելցաւ,
սկսան Յիսուսի վերջին ընթ-
րիքի յիշատակին ճաշը միայն
ընել միասին: Կը բերէին հաց
եւ գինի, կ'օրհնէին զանոնք եւ
միասնաբար աղօթելով՝ բո-
լորն ալ կը ճաշակէին:

Սբ. Պատարագի ձեւը, որ
ունինք այսօր, դարերու ընթացքին զարգացած եւ ճոխացած այս
արարողութիւնն է ահա, հիմնուած՝ Յիսուսի վերջին ընթրիքի օրի-
նակին վրայ եւ նոյնը կատարելու իր իսկ պատուէրին համաձայն:

Սբ. Հաղորդութեան խորհուրդը կը կատարուի Սբ. Պատարա-
գով: «Պատարագ» կը նշանակէ «Զոհ», «Նուէր» կամ «Զոհաբերում»:

Ամէն անգամ որ Սբ. Պատարագ կը կատարուի, Յիսուս «Բրիս-
տոս» հացի եւ գինիի ձեւերով կը զոհուի մեր մեղքերուն համար:
Պատարագը, իր այս խորհուրդով ու սրբազան հանգամանքով,
քրիստոնէական բոլոր պաշտամունքներուն մէջ ամէնէն սրբա-
զանն է ու նուիրականը:

Հայկական Պատարագը կը բաղկանայ չորս մասերէ.-

- Ա. ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ
- Բ. ԾԱՇՈՒ ՊԱՇՏՕՆ
- Գ. ԲՈՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
- Դ. ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱԿՈՒՄ

Ա. ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՍԲ. ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Կը սկսի Ասանդատան մէջէն, երբ Պատարագիչը կը սկսի հագ-
 ւիլ, ապա դուրս կ'ելլէ սարկաւազներով եւ մոմակիր դպիրներով,
 ձեռքերը կը լուայ, ժողովուրդին դիմաց կը խոստովանի իր մեղքե-
 րը եւ կը խնդրէ, որ աղօթեն իր մեղքերուն ներումին համար: Յե-
 տոյ կը բարձրանայ խորան եւ վարագոյրը կը փակուի: Վարագոյ-
 րին ետեւ, Պատարագիչը յատուկ աղօթքներով կը պատրաստէ
 մշխարհը (հացը) եւ գինին:

Վարագոյրը կը բացուի եւ Պատարագիչը խնկարկելով աստի-
 ճաններէն կ'իջնէ, եկեղեցոյ շրջանը կ'ընէ (միշտ խնկարկելով) եւ
 կրկին կը բարձրանայ խորան: Թափօրը կը խորհրդանշէ Քրիստո-
 սի աշխարհ գալուստը: Ինչպէս Յիսուս աշխարհ եկաւ, քաղաքէ
 քաղաք շրջեցաւ եւ մարդոց քարոզեց հոգեւոր թագաւորութիւնը
 «*Երկինքի արքայութիւնը*», նոյնպէս Պատարագիչը ժողովուրդին
 մէջ կ'իջնէ խորանէն եւ խնկարկելով Աստուծոյ շնորհները կը
 բաշխէ ներկայ հաւատացեալներուն:

Բ. ԾԱՇՈՒ ՊԱՇՏՕՆ

Կը սկսի երբ թափօրի շարականը «Բարեխօսութեամբը»-ը
 կ'աւարտի եւ Պատարագիչը, խորան բարձրանալէն ետք, կ'երգէ
 ըսելով. - «*Օրհնեալ թագաւորութիւնն է Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն
 Սրբոյ ...*»:

Ճաշու Պաշտօն (կամ Ճաշու արարողութիւն) կը կոչուի, որով-
 ճետեւ քրիստոնէութեան առաջին շրջանին՝ ճաշի կամ Յիսուսի
 վերջին ընթրիքի յիշատակը կատարելու ընթացքին, հաւատաց-
 եալները միասնաբար Սբ. Գիրք, Աւետարան կը կարդային իրենց
 հոգին զօրացնելու Յիսուսի աստուածային յօսքերով, կ'աղօթէին
 հաւաքաբար եւ յետոյ կը ճաշակէին օրհնուած հացը եւ գինին՝ Յի-
 սուսի պատուէրին համաձայն:

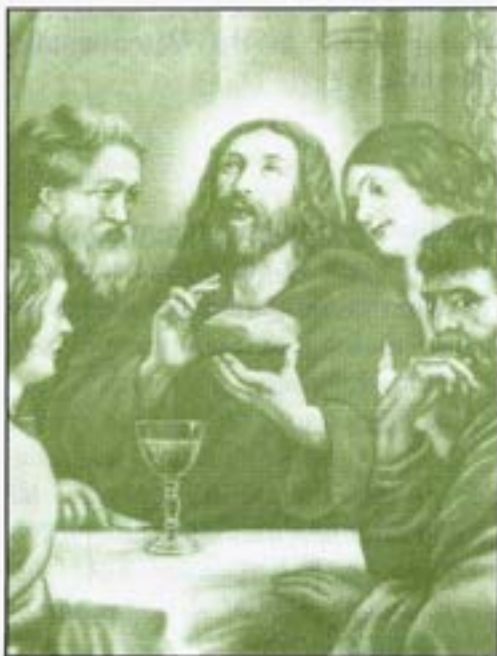
Գ. ԲՈՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Բուն Պատարագը կը սկսի Վերաբերումով: Այսինքն՝ Սարկաազը սկիհը (հացով ու գինիով) կ'առնէ խորհրդանոցէն (քովնտի պատին մէջ բացուած պատուհանիկէն) եւ խորանին շուրջ (ետեւէն) դառնալով, հանդիսատէր կերպով բարձրացուցած՝ խնկարկելով կը բերէ Պատարագիչին:

Վերաբերումի արարողութիւնը կը խորհրդանշէ ժողովուրդին բերած նուէրներուն յանձնումը Աստուծոյ, ճիշդ այնպէ՛ս, ինչպէս առաջին դարերուն հաւատացեալները իրենց սրտաբուխ նուէրները կը բերէին եւ օրհնել կու տային առաքեալներուն: Այդ նուէրներով Պատարագէն ետք, միասնաբար կ'ընէին Սիրոյ Մաշը:

Վերաբերումին կը յաջորդէ *«Ողջոյն»*-ը (Ողջոյն տուք միմեանց), որով խաղաղութեան եւ միութեան ողջոյնը կամ համբոյրը (բարեւը) կը փոխանցուի հաւատացեալ ժողովուրդին: Ողջոյն տուողը կ'ըսէ. - *«Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»*, իսկ ստացողը կը պատասխանէ. - *«Օրհնեալ է յայտնութիւնն Քրիստոսի»*:

«Ողջոյն»-ին կը յաջորդեն Սուրբ Սուրբ, Առէ՛ք, կերէ՛ք, Հայր Երկնատէր, Որդի Աստուծոյ եւ Հոգի Աստուծոյ շարականները:

Ապա կը յիշատակուին ազգային եւ միջազգային սուրբեր, կ'երգուի Յիսուսի տուած քրիստոնէական աղօթքի գեղեցկագոյն օրհնակը՝ *«Հայր Մեր»*-ը եւ այն հաւատացեալը, որ կը փափաքի՝ հաւատքով ու երկիրաճութեամբ կը ստանայ Սբ. Հաղորդութիւն, Օրհնեալ է Աստուած շարականի երգեցողութենէն ետք:

Հաղորդուող հաւատացեալները, յարգանքի համար, պէտք է ծոմ պահած ըլլան (չուտել, չխմել նախորդ կէս գիշերէն ետք), խոստովանին (պարտաւոր

են յիշել իրենց խիղճին վրայ ծանրացող բոլոր մեղքերը, յանցանքները եւ անոնց բոլոր պարագաները՝ որքան կարելի է անշուշտ) եւ մաքուր ու խաղաղ հոգիով ընդունին Քրիստոսի իսկական մարմինը՝ Սուրբ Հաղորդութիւնը:

Որդի Աստուծոյ շարականի երգեցողութեան ընթացքին է, որ Սուրբ Հոգիին զօրութեամբ՝ հացը եւ գինին կ'ընդունին ներկայութիւնը մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի:

Գ. ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱԿՈՒՄ

Սբ. Պատարագի ասարտին, Պատարագիչը կ'երգէ *«Որ օրհնես զայնոսիկ»* աղօթքը, որուն ընթացքին ան Աստուծմէ կը խնդրէ ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւն եւ բոլոր հաւատացեալներուն համար՝ երջանկութիւն եւ բարօրութիւն: Ապա կը կարդայ Աւետարանէն հատուած մը (Յովհաննէսի Աւետարանին առաջին համարները): Յետոյ *«Պահպանիչ»* աղօթքով կ'օրհնէ ներկայ հաւատացեալները եւ կ'արձակէ զանոնք, որպէսզի մեկնին խաղաղութեամբ, մաղթելով որ Աստուած բոլորին հետ ըլլայ միշտ:

Օրհնութիւնը եւ Արձակումը տալէն ետք, Պատարագիչը իջնելով խորանէն՝ կ'ուղղուի Աւանդատուն: Իսկ ժողովուրդը ճշմարիտ հաւատացեալի իր վերջին աղօթքը ընելէ եւ Սբ. Աւետարանը համբուրելէ ետք, կը մեկնի եկեղեցիէն:

ՍԲ. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Յիսուս իր քարոզներուն հիմնական գաղափարներուն կողքին ու զուգահեռ, շատ անգամ խօսեցաւ նաեւ *«Երկնային Հաց»*ի մը մասին, որ երկինքէն իջնելով՝ կեանք պիտի տար աշխարհի, մանաւանդ որ՝ երբ ժամանակը յարմար դատեց, քացայայտօրէն յայտարարեց ինքն իր մասին. - *«Ես եմ կեանքի հացը, ո'վ որ ինձի գայ՝ երբեք պիտի չանօթենայ, եւ ո'վ որ հաւատայ ինձի՝ երբեք պիտի չծարանայ...»* (Աւետ. Յովհ. գլ. Զ.35): Եւ երբ հրեաները զանգատեցան, Յիսուս դարձեալ պնդեց իր յայտարարութիւնը. - *«Ես եմ կեանքի հացը: Անապատին մէջ ձեր հայրերը մանանան կերան ու մեռան: Այս է հացը, որ երկինքէն իջած է. եթէ մէկը այս ուտէ՝ յաւիտեան պիտի ապրի. եւ հացը, որ ես պիտի տամ՝ իմ մարմինս է, զոր ես պիտի տամ աշխարհի կեանքին համար»:*

Հրեաները այս յայտարարութիւնը լսելով կը վիճարանէին, թէ ի՞նչպէս կրնայ Յիսուս իր մարմինը տալ՝ ուտելու համար:

Յիսուս բացատրութիւն չի տար, այլ կը ծանրանայ իր մարմինը ուտելու եւ իր արիւնը խմելու պարտականութեան վրայ, որովհետեւ ատով մեր մարմինին եւ հոգիին մէջ կը դրուի անմահութեան եւ յարութեան սերմը:

Իր ձերբակալութենէն քիչ առաջ, Յիսուս վերջին անգամ իր հաւատարիմ աշակերտները հաւաքեց զատկուան ընթրիքի սեղանին շուրջ, եւ իր մեկնումի հեռանկարին առջեւ՝ անսահման գորովով եւ յուզումով խօսեցաւ ու գործեց՝ հաստատելով Աբ. Հաղորդութեան խորհուրդը, իբր գրաւական իր անսահման սիրոյն:

Պաշտօնական ընթրիքը աւարտելէն յետոյ է, որ Յիսուս հաստատեց Աբ. Հաղորդութիւնը՝ բաղարջ հացով (առանց թթխմորի հացով) եւ անապակ գինիով (զուտ, մաքուր գինիով) եւ իր աշակերտներուն բաժնելով արտասանեց այն սրբազան բառերը, որոնց զօրութեամբ հացը եւ գինին դարձան Յիսուսի իսկական մարմինը եւ արիւնը: Ամէնէն վերջ, Յիսուս իր աշակերտներուն պատուիրեց, որ իրենք ալ նոյնը ընեն՝ իր յիշատակին համար:

Հրեական ընթրիքը յիշատակն էր Եգիպտոսի գերութենէն ազատութեան: Աբ. Հաղորդութեան ընթրիքն ալ պիտի ըլլայ յիշատակը Յիսուսի մահուան, որով մարդիկ փրկուեցան չարին ու մեղքի գերիշխանութենէն: Յիսուս իր աստուածային հրաշագործ իշխանութիւնը հաղորդեց նաեւ իր առաքեալներուն, այսինքն՝ զանոնք քահանաներ ըրաւ իր եկեղեցիին:

Աբ. Հաղորդութեան խորհուրդը կը կատարուի Պատարագով: Աբ. Պատարագի արարողութեան ընթացքին է որ հացն ու գինին, Աստուծոյ օրհնութեամբ եւ աղօթքներով, կը վերածուին Յիսուսի մարմինին եւ արիւնին:

Յիսուս երկնային հացի մասին կատարած իր բոլոր արտայայտութիւններով, վերջին ընթրիքի ընթացքին կատարած արարողութեամբ եւ այդ արարողութեան խորհուրդը կրկնելու յանձնարարականով աւանդեց, թէ Ա. Հաղորդութիւնը այն խորհուրդն է, որ մեզ ուղղակի յարաբերութեան մէջ կը դնէ իր Աստուածային Անձին, շնորհներուն եւ ոյժին հետ: Ա. Հաղորդութեամբ մենք կը ճաշակենք Յիսուսի իսկական Մարմինը եւ Արիւնը՝ հացի եւ գինիի ձեւերով եւ Ան՝ կը միանայ մեզի, իր կեանքը կու տայ մեզի եւ մեր հոգիներուն համար: Ան կը դառնայ յստեանական կեանքի սնունդ՝ համաձայն իր աստուածային խոստումներուն:

ՀԱՅ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչև ժԸ. դար, հայ ժողովուրդին մօտ գոյութիւն չունէին տարբեր տեսակի յարանաւանութիւններ: ԺԸ. դարուն սակայն, կաթօլիկութիւնը կը սկսի լայն տարածում ունենալ հայոց մէջ՝ Արրահամ Եպս. Արծիւեանի ջանքերով: Իսկ ժԹ. դարուն, կաթօլիկութիւնը կը վերածուի հրապարակային գործունէութեան, յատկապէս երբ զայն տարածողները պաշտօնական հովանաւորութիւնը կ'ունենան Ֆրանսայի, որ ազդեցիկ դարձած էր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ:

1827 Հոկտեմբեր 3ին, հայ կաթողիկէները կը խնդրեն Օսմանեան կայսրութեան սուլթանէն (Մահմուտ), որ զիրենք անջատէ հայ ուղղափառ համայնքէն (առաքելական): Սուլթանը սակայն կ'իզէ հայ ազգը մէկ գլուխով՝ հայոց պատրիարքարանով կառավարուած տեսնել: Այդ նպատակով ալ արտօրել կու տայ կաթողիկէ բոլոր քահանաները եւ անոնց հետեւող հայերը: 1830ին, երբ երոպական պետութիւններուն եւ Օսմանեան տէրութեան միջեւ հաշտութեան դաշինք կը կնքուի, Ֆրանսայի դեսպանին առաջին խնդրանքը կ'ըլլայ ազատութիւն տալ կաթողիկէ հայերուն, որպէսզի ունենան իրենց պատրիարքը եւ անկախ եկեղեցին: Մէկ տարի ետք, Սուլթանը կը հաստատէ Յակոբոս վարդապետին կաթողիկէ հայերուն պատրիարք ընտրուիլը:

Հայ Աւետարականները տեսնելով կաթողիկէներուն յաջողութիւնը եւ քաջալերուելով անկէ, ժԹ. դարէն սկսեալ կը փորձեն իրենց համար առանձին համայնք (միլլէթ) մը կազմել՝ անջատուելով առաքելական եկեղեցիէն: Անոնց գլխաւոր կեդրոնները կ'ըլլան Խարբերդն ու Այնթապը, ուր դպրոցներ կը հիմնեն: 1846 թուականին խճողուած եւ բեղուն տարի մը կ'ըլլայ Աւետարանական միաւորներուն համար եւ ի վերջոյ նոյն տարուան Օգոստոս 25ին պաշտօնապէս ծնունդ կ'առնէ հայ Աւետարանական եկեղեցին:

ԳՐՕՇԱԿՆԵՐ

Ա.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Բ.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳԸ

Գ.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Դ.- ԳՐՕՇԱԿՆԵՐ

1. Հայկական հարստություններու դրոշակները

2. Հայկական Եռագոյնը

3. Կաթողիկոսության և Պատրիարքության դրոշակները

4. Ազգային Առաջնորդարանի դրոշակը

5. Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրոշակը

6. Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սկստական դրոշակը

7. Մասնաճիղի և խումբի դրոշակները

Ե.- ԳՐՕՇԱԿԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ձ.- ԳՐՕՇԱԿԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՁԵԻԸ ՍԿԱՌՈՒՏԷ ՍԿԱՌՈՒՏ

Է.- ԳՐՕՇԱԿՈՎ ԲԱՐԵԻԵԼԸ

Ը.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ԲԱՐԵԻԵԼԸ

Թ.- ԳՐՕՇԱԿԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇԱՐՈՒԱԾՔԸ
ՍՐԱՀՆԵՐԷ ՆԵՐՍ

Ժ.- ԳՐՕՇԱԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒԱԾՔԸ ՏՈՂԱՆՑՔՆԵՐՈՒ
ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԺԱ.- ԳՐՕՇԱԿԻ ՄԸ ՓԱԹԹՈՒԱԾՔԸ ԵՒ ՊԱՀԵԼՈՒ ՁԵԻԸ

ԺԲ.- ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ ԳՐՕՇԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԺԳ.- ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Ա.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Դրոշակը լաթի կտոր մըն է, ձևն փայտի մը կամ ձողի մը վրայ ամրացուած:

Բ.- ԳՐՕՇԱԿԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳԸ

Դրոշակը սովորական նիւթ մը աւելին է: Ան ազգի մը, հաւաքականութեան մը կամ միութեան մը յոյսերուն, նպատակներուն և պարծանքին յարգուած խորհրդանիշն է:

Գ.- ԴՐՕՇԱԿԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Պատմագիրներու համաձայն, եգիպտացիները իրենց զինուորները համախմբելու համար գործածած են աստուածներու դէմքերով զլիսաորուած ձողեր՝ զարդարուած գոյնզգոյն երիզներով: Հաւանաբար ասոնք առաջին դրօշակներն էին:

Հետագային դրօշակները եղան որոշ գոյնի եւ չափի բնածողերու վրայ ամրացուած պաստառները: Անոնք կը գործածուէին զինուորներու հաւաքի ու համախմբումի համար եւ հետուէն կը տեսնուէին շատ դիրութեամբ:

Հայաստանի մէջ դրօշակի օգտագործման հնագոյն տեղեկութիւնները կապուած են Հայկ Նահապետի աւանդութեան հետ: Պատմագիրը կը գրէ. «Հայկ գալով Վանայ լիճի շրջանէն՝ իր դրօշը պարզեց ժայռի մը վրայ»:

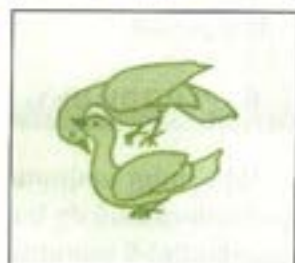
Դրօշակներու գծագրութիւնները փոփոխութեան ենթարկուած են ժամանակի ընթացքին եւ պեղումներէ ի յայտ եկած է, որ հեթանոսական շրջանի դրօշակները կրած են վիշապի, արեւու, աղաւնիի եւ առիծի նկարներ:

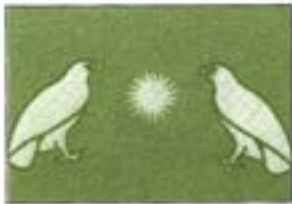

Դ.- ԴՐՕՇԱԿՆԵՐ

1.- ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐԸ

Հայկական հարստութիւններու ժամանակաշրջանին, հեթանոսական օրերուն, դրօշակները կրած են զանազան հաւատա-

լիքներու խորհրդանիշներ, իսկ քրիստոնէութիւնը մուտք գործելէ ետք, այդ խորհրդանիշները եղած են խաչ, Մասիս, արծիւ, առիւծ: Ստորեւ նկարներ անոնցմէ.-

2.- ԼԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշակը որոշուած է հորիզոնական կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն գոյներով:

Եռագոյնի գաղափարը եկած է հայ հնագոյն պատմութենէն. գոյները մասնատր իմաստ մը չունէին, սակայն հետագային տրուեցաւ խորհուրդ եւ իմաստ:

Անոր չափին ու համեմատութեան մասին որեւէ ճշդում եղած չէ. այդ բոլորը յանձնուած է սահմանադրական ժողովի պատասխանատուութեան:

3.- ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԵՒ

ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐԸ

Ամենայն Հայոց եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնները, ինչպէս նաեւ Կոստանդնուպոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութիւնները

Զինանշաններ.-

Ամենայն Հայոց Կթղ.

Կիլիկիոյ Կթղ.

4. Պոլսոյ Պար.

Երուսաղէմի Պար.

յատուկ դրօշակ չունին, սակայն ունին զինանշան, որով կը ներկայանան յատուկ արարողութիւններու: Դրօշակին գոյնը բաց կապոյտ է:

4.- ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԴՐՕՇԱԿԸ

Ազգային Առաջնորդարանը յատուկ դրօշակ չունի, սակայն ունի զինանշան, որով կը ներկայանայ յատուկ արարողութիւններու: Դրօշակին գոյնը բաց կապոյտ է:

5.- Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԴՐՕՇԱԿԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշակը ճշդապէս է Սկստական Ընդհանուր Ծրագիր-Կանոնագրի թիւ 16 Յօդուածով:

Յօդ. 16 - Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշակը իւրաքանչիւր շրջանի կը տրամադրուի Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ:

6.- Հ.Մ.Ը.Մ.Ի

ՍԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկստական դրօշակը ճշդապէս է Սկստական Ընդհանուր Ծրագիր-Կանոնագրի թիւ 17 Յօդուածով:

Յօդ. 17- Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական դրօշակը իւրաքանչիւր շրջանի կը տրամադրուի Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ:

7. ՄԱՍՆԱԾԻՒՂԻ ԵՒ ԽՈՒՄԲԻ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սկաուտական Ընդհանուր Ծրագիր-Կանոնագրով ճշդուած է նաեւ մասնաճիւղին սկաուտական դրօշակը եւ խումբին դրօշակը՝ Յօդուածներ 18ով եւ 19ով:

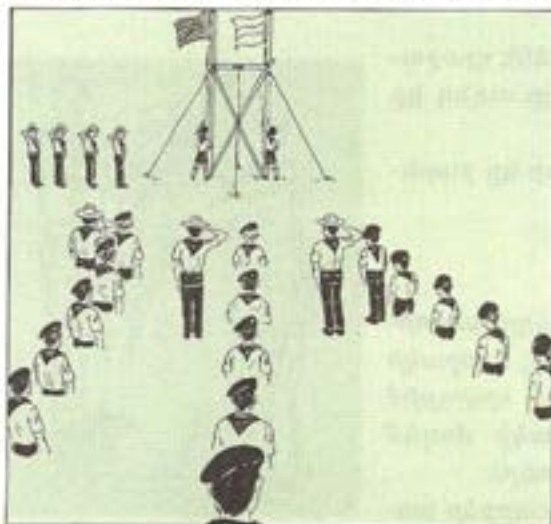
Յօդ. 18 - *Իւրաքանչիւր մասնաճիւղի սկաուտական կազմը կ'ունենայ իր դրօշակը՝ նման Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական դրօշին, 90 սմ. x 67,5 սմ. մեծութեամբ, մասնաճիւղին գոյնով, որ կը ճշդուի Շրջանային Վարչութեան կողմէ: Դրօշակին վրայ կը գրուի մասնաճիւղին անունը հայերէնով եւ բնական երկրին լեզուով:*

Յօդ. 19 - *Սկաուտական իւրաքանչիւր բաժանմունք կ'ունենայ իր դրօշակը՝ 80 x 60 սմ. մեծութեամբ, մասնաճիւղին գոյնով: Դրօշակին վրայ կը գրուի մասնաճիւղին անունը եւ բաժանմունքին թիւը կամ անունը հայերէնով եւ բնական երկրին լեզուով:*

Ե.- ԴՐՕՇԱԿԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սկաուտին համար սրբագոյն արարողութիւնը կը նկատուի դրօշակի արարողութիւնը:

Այս արարողութեան ներկայ կ'ըլլան սկաուտական բոլոր կազմերը անխտիր լման տարագով, սակայն անոր կը մասնակցին

արիները, արեւոյշները, երէցներն ու պարմանութիւնները:

Այս արարողութիւնը կ'ունենայ վարող մը, որ ընդհանրապէս աշխատանքներու հերթապահը կ'ըլլայ, իսկ անոր կը նախագահէ ներկայ բարձրագոյն աստիճանաւորը:

Հերթապահի հրահանգին վրայ, խումբերէն դուրս կու գան դրօ-

շակ բարձրացնողները, որոնք նշանակուած կ'ըլլան իրենց խմբապետէն եւ խումբին ետեւէն վազելով կու գան ու կը բարեւեն հերթապահը եւ կ'անցնին դրօշակի ձողին դիմաց:

Մինչ հերթապահը կու տայ «պատրա՛ստ» հրահանգը:

«Պատուի ա՛ն» հրահանգին դրօշակները կը բարձրանան կամ կ'իջնեն:

Ծանօթ.- Դրօշակները կը բարձրացնենք շատ արագ, իսկ երբ կ'իջեցնենք՝ դանդաղ:

Արարողութեան ընթացքին դրօշակը կը բարեւենք, երբ կը գտնուի բարձր դիրքի վրայ:

Երբ դրօշակները բարձրանան կամ հակառակը՝ հերթապահը կու տայ «պատրա՛ստ», ապա՝ «հանգի՛ստ» հրահանգները:

Դրօշակակիրները պարանները կ'ամրացնեն ձողին վրայ եւ կը վերադառնան իրենց շարքերը, բարեւել էտք հերթապահը, բարձրագոյն աստիճանաւորը եւ իրենց անմիջական պատասխանատուները:

2.- ԴՐՕՇԱԿԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՉԵԻՇ ՍԿԱՌԻՏԷ ՍԿԱՌԻՏ

Դրօշակի փոխանցումը անհատէ անհատ կ'ըլլայ յատուկ ձեւով:

ա.- Երկու անձերը զիրար կը բարեւեն:

բ.- Դրօշակակիրը դրօշակը կը թեքէ դէպի աջ եւ դէպի առջեւ կ'երկարէ:

գ.- Դիմացինը կը ստանձնէ դրօշակը, ետ կը բերէ եւ դրօշակը ուղիղ կը բռնէ:

դ.- Երկու անձերը զիրար կը բարեւեն:

Ծանօթ.-

1.- Երբ երկու անձերը նոյն աստիճանը կամ պաշտօնը ունին, դրօշակի փոխանցման վայրկեանին երկուքին ձեռքերը կու գան դրօշակի ձողին վրայ: (Տես նկար թիւ 1 դիրքը):

2.- Երբ երկու անձերը տարբեր աս-

տիճաններ կամ պաշտօններ ունին, դրօշակի փոխանցման վայրկեանին երկուքին ձեռքերը կը գտնուին դրօշակի ձողին վրայ: (Տես նկար թիւ 2 դիրքը):

Է.- ԳՐԾԵԱԿՈՎ ԲԱՐԵՒԵԼԸ

ա. Ազգային դրօշակները

Ազգային դրօշակները երբեք չեն խոնարհիր որևէ դրօշակի կամ անձի:

բ. Միութեան դրօշակ, Խումբի դրօշակ

Այս դրօշակներով բարեւելու համար պէտք է զանոնք մօտաւորապէս 45 աստիճան ծռել առջեւ:

գ. Խմբակային դրօշակ

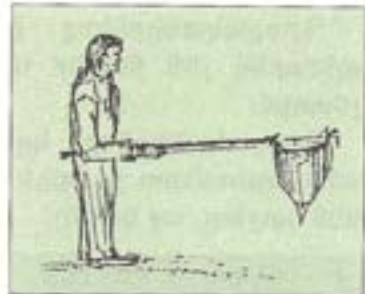
Այս դրօշակով բարեւելու համար նկատի պէտք է առնել երկու ձեւ:

1.- Առօրեայ

Դրօշակը, զոր կը բռնենք աջ ձեռքով, կը փոխանցենք ձախ ձեռք: Գետիմէն մօտ 15 սմ. կը բարձրացնենք: Զայն կը մօտեցնենք մարմնին: Աջ ձեռքով կը բարեւենք ձախ բռունցքէն վեր:

2.- Տողանցքներու ընթացքին

Դրօշակը երբ պիտի բարեւէ՝ առջեւ կը ծռի 90 աստիճան:

Ը.- ԳՐԾԵԱԿԻՆ ԲԱՐԵՒԵԼԸ

Դրօշակին բարեւելը պատիւ մըն է սկաւտտին համար:

Սկաւտտը դրօշակը կը բարեւէ, երբ ան բարձր դիրքի մը վրայ կը գտնուի (դրօշակի մը ձողին վրայ):

Երբ դրօշակներ կը տողանցեն, սկաւառը պարտի դրօշակը բարեւել, երբ ան կը գտնուի իրմէ 4 մեթր առաջ եւ շարունակել բարեւել մինչեւ որ 4 մեթր անցնի:

Թ. ԳՐՕՇԱԿԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ԲԱՐԵՎԵԼ ՆԵՐՍ

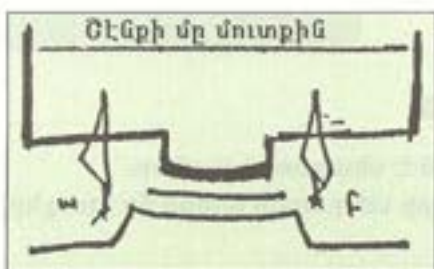
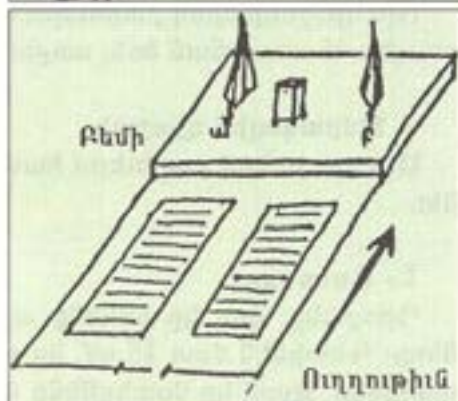
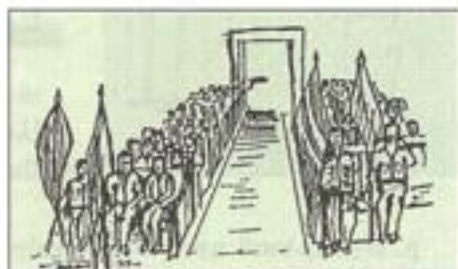
Երբ դրօշակ մը պիտի մտնէ շէնքէ մը ներս, պէտք է ուշադրութիւն ընել, որ գետին չքսուի կամ չկոխկոտուի: Այս պատճառով երբ դրօշակին ձողը պիտի ծռենք, դրօշակին ծայրը կը բռնենք ձողին հետ միասին:

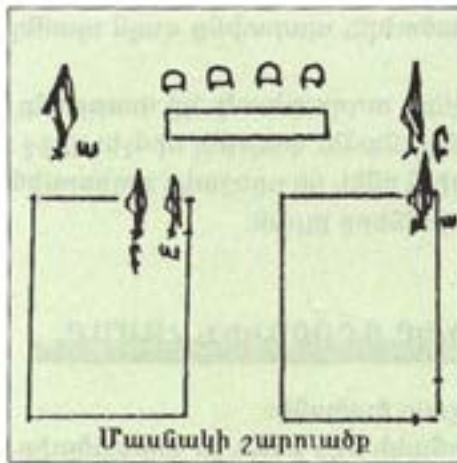
Եթէ քանի մը դրօշակներ միասնաբար շէնքէ մը ներս պիտի մտնենք, շարուածքը կ'ըլլայ յաջորդական, ազգային դրօշակը կ'ըլլայ առաջնորդողը:

Երբ դրօշակակիրները սրահէ մը ներս մտնեն՝ ներկաները պարտին ոտքի ելլել եւ այնպէս մնալ մինչեւ դրօշակակիրները նստին:

Դրօշակակիրները իրենց գլխարկը չեն հաներ մինչեւ չնստին:

Դրօշակակիրները կը նըստին արժողութեամբ շարքին ամենէն առջեւը, աջ կողմը:

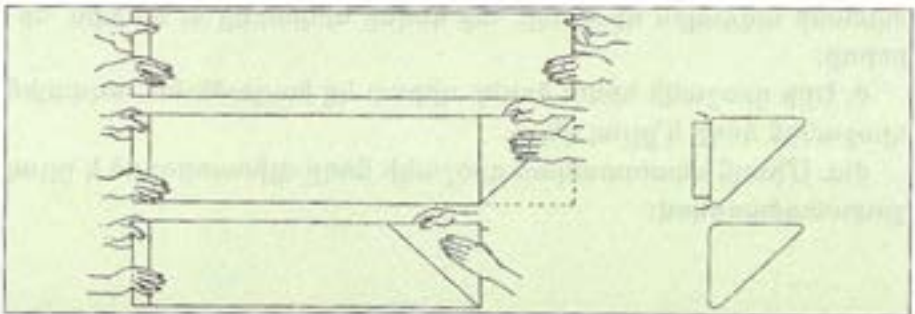
Եթէ քանի մը խումբեր նստած են հաւաքավայրի մը մէջ, իրաքանչիւր խումբի դրօշակակիրները կը նստին իրենց խումբին առջեւը, աջ կողմը

Երբ դրօշակները զետեղուած են անշարժ, աջ կողմը պատուով դիրքն է: Ուրեմն, ազգային դրօշակը կը զետեղուի աջին: Եթէ ուրիշ դրօշակներ կան՝ անոնք կ'ըլլան ձախին: (Նոյնիսկ եթէ մէկէ աւելի են):

**Ժ. ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՒ ԸԱՐՈՒԱԾՔԸ
ՏՈՂԱՆՑՔՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ**

Տողանցքներու ընթացքին ազգային դրօշակը միշտ առաջնորդողը կ'ըլլայ, ան կը գտնուի բոլորին մէջտեղը եւ կ'ըլլայ միաներէն մեծ ու աւելի բարձր դիրքի վրայ:

ԺԱ. ԴՐՕՇԱԿԻ ՄԸ ՓԱԹԹՈՒԱԾՔԸ ԵՒ ՊԱՀԵԼՈՒ ՁԵՒԸ

Երբ դրոշակը կը դադրի գործածուել, պարտինք զայն պահել յատուկ տուփի մը մէջ:

Դրոշակը երկու անգամ երկայնքի ուղղութեամբ կը փաթեանք: Ապա աջ կողմէն կը սկսինք եռանկիւնաձեւ փաթեթի մինչեւ վերջ:

Նախապէս պէտք է ուշադրութիւն ընել, որ դրոշակը բոլորովին չոր ըլլայ եւ հարկ եղած նորոգութիւնները ըլլան:

ԺԲ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ ԳՐԾԵԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

ա. Դրոշակը միշտ պէտք է ազատ ծածանի:

բ. Դրոշակը հորիզոնական վիճակի մէջ բնաւ չի գործածուիր, բացի մէկ պարագայէ, երբ զետեղուած է դագաղի վրայ, դրոշակի գլխատր անկիւնը՝ դիակի ձախ ուսին:

գ. Երբ դրոշակը մաշած է եւ չի նորոգուիր, պէտք է կտրտել ու ամբողջութեամբ այրել: Պէտք է վստահ ըլլալ, որ դրոշակը բոլորովին մոխրացած ու անճանաչելի դարձած է:

դ. Միութեան եւ սկաւտական դրոշակները միութեան կը պատկանին եւ անհատական պատկանելիութիւն չեն կրնար ըլլալ:

ե. Երբ դրոշակ մը յանձնուած է խմբապետի մը՝ առ ի գործածութիւն, այդ խմբապետը պատասխանատուն է այդ դրոշակին:

զ. Երբ ազգային դրոշակը կը ծածանի ուրիշ դրոշակներու հետ միասին՝ միւսներէն աւելի բարձր դիրքի վրայ պէտք է ըլլայ:

է. Երբ քանի մը երկիրներու դրոշակները միասին կը գտնուին՝ բոլորը նոյն բարձրութեան վրայ կ'ըլլան:

ը. Սուգի առիթներով՝ դրոշակը իր ձողին կատարը հանելէ ետք, մէկ երրորդով վար կ'առնեն:

թ. Դրոշակին ձեւը երբ խաչաձեւ է, մէջտեղի բարձր ձողէն կը ծածանի ազգային դրոշակը, աջ կողմը երկրորդը եւ ձախին՝ երրորդը:

ժ. Երբ դրոշակի երկու ձողեր գիրար կը խաչաձեւեն, ազգային դրոշակին ձողը կ'ըլլայ վերը:

ժա. Միայն սկաւտական դրոշակի ձողը գլխատրուած կ'ըլլայ շուշանաձաղիկով:

ԺԳ. ՅԱԻԵԼՈՒԱՄ

Սկաուտական դրօշներու գոյներուն նշանակությունները.-

- 1.- *Մերմակ:* Մաքրություն, արդարություն
- 2.- *Մոխրագոյն:* Համբերություն, մեղմություն
- 3.- *Կարմիր:* Յանդգնություն, վեհանձնություն
- 4.- *Նարնջագոյն:* Զուարթություն, լաւ նկարագիր, հարստություն
- 5.- *Բաց կապոյտ:* Վեհ նպատակ
- 6.- *Մութ կապոյտ:* Հնարամտություն
- 7.- *Ոսկի դեղին:* Գործնական ճարտարություն
- 8.- *Մութ դեղին:* Աշխատանք
- 9.- *Մանիշակագոյն:* Յարատեւություն
- 10.- *Սրճագոյն:* Ծարպիկություն
- 11.- *Բաց կանաչ:* Յոյս, անձնուիրություն
- 12.- *Մութ կանաչ:* Անտառի գիտելիք, բնութեան սէր
- 13.- *Սև:* Ոյժ, վստահություն, ապահովություն

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Ի՞նչ է ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Բանակումը սկստուական կեանքի կարեւոր բաժիններէն մէկն է: Բանակումի ընթացքին սկստող կը կատարելագործէ այն ինչ որ սորված է ակումբէն ներս եւ կամ սկստուական զանազան աշխատանքներու ընթացքին: Բանակումի նպատակն է սկստող վարժեցնել ընկերային եւ հաւաքական չարքաշ կեանքի: Բանակումի մը միջոցին է, որ սկստուին մէջ ձիրքեր ի յայտ կու գան. օրինակ, համեղ ճաշեր եփելով, գեղեցիկ ձեռային աշխատանքներ պատրաստելով, եւայլն:

Ո՞վ է Ի՞նչ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԲԱՆԱԿՈՒՄ ՄԸ

Բանակումը կը կազմակերպէ միութեան մը պատասխանատու մարմինը. այս մարմինը բանակումի յաջողութեան համար հարկ է որ նկատի առնէ հետեւեալները.-

ա. Պաշտօններու բաժանում, որպէսզի պատասխանատու մարմնին գործը յաջողութեամբ պսակուի, նախքան բանակումի նախապատրաստութեան սկսիլը պայման է, որ իւրաքանչիւր պատասխանատու եղբօր տրուի պաշտօն մը, համաձայն իր կարողութեան, որպէսզի իւրաքանչիւրը իրեն վստահուած գործը կատարելով աշխատանքը ըլլայ ամբողջական:

բ. Խումբին մակարդակը, որպէսզի անոր հիման վրայ պատրաստէ յայտագիրը:

գ. Թիւի հարցը, բանակումէն առնուազն շաբաթ մը առաջ պէտք է պատասխանատու մարմինը ունենայ մասնակցողներուն անուանացանկը, որպէսզի ըստ այնմ պատրաստէ գոյքերու ցանկը, ճաշացուցակը, քանակը, եւ ապահովէ երթ ու դարձը:

դ. Բնութեան պայմանները, եթէ կազմակերպուած բանակումը ամառ ատեն է, այն ժամանակ բանակումի սովորական գոյքերով կ'երթան, իսկ եթէ ձմրան շրջանին է, պէտք է նկատի առնուի

անձրեւի պարագան, որպէսզի անոր հիման վրայ, անելորդ *նայ-լըճներ* եւ վրաններ տարուին գետինը փռելու համար, եւ կամ ակօսներ բացուին վրանին շուրջ, որպէսզի տեղացած անձրեւը ակօսներուն միջոցով հեռանայ բանակավայրէն: Իսկ եթէ բանակումը ձիւնի վրայ է, պէտք է յարդ կամ այլ միջոցներ տարուին, որպէսզի գետնի պաղը չսագդէ վրաններու տակ քնացողներուն:

ԽՄԲԱՊԵՏԻՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱԿՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ

- 1) Ընտրել բանակումի յարմար վայր մը:
- 2) Ըշդել բանակումին նպատակը եւ պատրաստել ծրագիրը:
- 3) Պատրաստել բանակումի բոլոր գոյքերուն ցանկը, նուազագոյնը շաբաթ մը առաջ:
- 4) Տեղեակ պահել սկաուտները եւ ծնողները թուականէն նուազագոյնը ամիս մը առաջ:
- 5) Ըշդել բանակումին սակը եւ կանխավճարներ ապահովել:
- 6) Նախապէս արտօնութիւն ստանալ պատասխանատու մարմիններէն:
- 7) Ունենալ իրաքանչիւր սկաուտի հասցէն, առաջքը առնելու համար որեւէ պատահարի մը:
- 8) Բանակավայրի հողատիրոջմէ արտօնութիւն ստանալ:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

- 1) Բանակումի պայուսակ:
- 2) Երկու *պլանքթթ* եւ կամ քնապարկ:
- 3) Մարզական տարագ:
- 4) Անձրեւի վերարկու կամ *ժաքթթ*:
- 5) Բարակ սպունգ, բարձ մը յարդէ լեցուած:
- 6) Զոյգ մը անելորդ կօշիկ եւ մարզական կօշիկ:
- 7) Սկաուտական անելորդ շապիկ:

- 8) Լողալու անհրաժեշտ գույքեր:
- 9) Անձեռոց եւ թաշկինակ:
- 10) Օճառ՝ յատուկ տուփի մը մէջ դրուած:
- 11) Ակոռայի դեղ եւ վրձին:
- 12) Սանտր եւ հայելի:
- 13) Դամակ, դգալ, պատառաքաղ, պնակ, գաւաթ:
- 14) Ասեղ, դերձան, կոճակ, մկրատ:
- 15) Ապահով ասեղ, կօշիկի ներկ:
- 16) Լուսարձակ, սկառտական դամակ:
- 17) Սկառտական եւ ընթերցանութեան յատուկ գիրքեր:
- 18) Ժամացոյց, նկարելու գործիք իր ֆիլմերով:
- 19) Նոթատետր, մատիտ, մելան:
- 20) Կուրտ, կողմնացոյց:
- 21) Սկառտական եւ ժողովրդային երգարան:
- 22) Որեւէ նուագարան:
- 23) Գործի յատուկ հագուստ:
- 24) Հաստ բուրդ:
- 25) Ներքնագգեստ:
- 26) Աւելորդ գուլպայ:

ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԳՈՅՔԵՐ

Խմբակային դրօշակ, 2 վրան, 2 կաթսայ, 2 տապակ, կացին, մուրճ, բահ, բրիչ, սղոց, պարան, քաղնիքի թուղթ, 2 լապտեր, գաւազան, կարմիր խաչի պզտիկ տուփ, վրանի ցից, խոհանոցի դամակ, դգալ, պատառաքաղ, մաղ, գետնախնձոր մաքրելիք, տփեղէն բանալու գործիք, լուցկի, ջուրի փոքր ընդունարան, կերակուրները պահելու յատուկ տուփ, *նայլըճ* տոպրակներ, մաքրութեան յատուկ հականելիչ դեղեր:

ԽՈՒՄԲԻ ԳՈՅՔԵՐ

Խումբի գույքերը կ'ընդգրկեն խմբա-

կին բոլոր գույքերը, սակայն անոնց թիւն ու քանակը կը ճշդուի մասնակցողներու թիւին համաձայն: Յատկեալ՝ խումբին դրօշակը, կողմնացոյց, նոթատետր, քարտէս, ժամացոյց, քարիղ, սկաւտական գիրքեր, կարմիր խաչի տուփ իր պիտոյքներով, լապտերի անլորդ ապակի եւ պատոյզ, շարժուն բարձրախօս (մեկաֆօն):

ԳՈՅՔԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Այն եղբայրը, որ կոչուած է այս պարտականութեան, պարտի նախապէս պատրաստել բանակումի բոլոր գույքերուն ցուցակը, իսկ բանակումի ընթացքին բոլորը մէկտեղել ապահով վայրի մը մէջ: Ան կը նոթագրէ իւրաքանչիւր գույք, որ կը լանձնէ խմբակի մը եւ ուշադրութիւն կ'ընէ, որ գիշերը գույքերը գետին չմնան եւ խոնաւութիւն չստնեն:

Բանակումի աւարտին ան կը ստուգէ որ գույքերը ամբողջական են:

ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

1) Բանակավայրը պէտք է ըլլայ հարթ գետնի վրայ, անտառի մէջ:

2) Պայման է որ բանակավայրէն ներս ըլլան շուք տեղեր:

3) Բանակավայրին հողը պէտք է ըլլայ չոր, պէտք չէ խոնաւ տեղեր վրան լարել, նաեւ՝ պէտք չէ ճահիճներու մօտ ըլլայ:

4) Բանակավայրին մօտ պէտք է ըմպելի ջուր ըլլայ:

5) Բանակավայրը պէտք է բնակութեան հետո ըլլայ, որպէսզի տղաքը իրենց աշխատանքները տանին ամենայն հանդարտութեամբ:

6) Պէտք է երթեւեկի դիրութիւններ ըլլան եւ մօտերը շուկայ գտնուի, որպէսզի անհրաժեշտ գնումները կատարուին:

7) Բանակելու համար, պէտք է հողատիրոջմէ արտօնութիւն առնուի:

8) Պէտք է բանակավայրին մօտ բժիշկ ըլլայ, կամ ապահովուի բժշկական խնամք:

9) Պէտք է ապահովուի բանակումին երթ ու դարձը:

ԾԱՇԻ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

1) Նախքան ճաշելը սկսուող պարտի ձեռքերը լաւ մը լուալ:

2) Բոլոր խումբը միասին ճաշի կը նստի, խմբապետին հրամանին վրայ (եւ կամ խմբակի առաջնորդին հրամանին վրայ):

3) Նախքան ճաշելը խումբը կամ խմբակը պարտի աղօթել:

4) Ծաշը ուտել հանդարտ եւ առանց աղմուկի:

5) Որեւէ սկսուող ճաշի ընթացքին չի կրնար առանց խմբապետին արտօնութեան տեղէն ելլել:

6) Գոհանալ իրեն տրուած բաժինով, չկշտանալու պարագային խնդրել խոհարարէն, բայց բնաւ տեղէն չելլել ճաշի պատրուակով:

7) Բոլորը կը ցրուին այն ատեն, երբ բոլորը ճաշած եւ միասին աղօթած են երկրորդ անգամ:

ԻՆՉՊԷՍ ՀՈԳ ՏԱՆԻԼ ԾԱՇԵՐՈՒՆ

1) Պետք է կերակուրները ըլլան թարմ, որպէսզի թունաւորման ոչ մէկ հարց ծագի, մանաւանդ՝ աւմար:

2) Խոհարարները պէտք է լաւապէս լուան եւ մաքուր տեղեր պահեն խոհանոցին գոյքերը:

3) Ամէն օր հոգ տանիլ մթերանոցի մաքրութեան:

4) Նախընտրելի է, որ ուտեստեղէնները պահուին գետնէն որոշ բարձրութեան մը վրայ, որպէսզի միջատները չհասնին:

5) Նախընտրելի է, որ շաքարը, աղը, եւայլն պահուին յատուկ տուփերու մէջ եւ իրաքանչիւրին վրայ գրուի պարունակութիւնը:

6) Միսի պարագային պէտք է պահել թաց լաթի մը մէջ եւ շուքին օդէն կախել (արաւելագոյնը մէկ օր):

կերպընկալել կօշիկ չհագնին: Խրաքանչիւր սկստտ պէտք է ուշադրութիւն ընէ, որ արեւահար չըլլայ, միշտ գլխարկ գործածելով եւ առատ ջուր խմելով:

ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԻ ՆԵՐՔԻՆ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄ

1) Ծշղել բանակավայրին մուտքը եւ մուտքին դնել խումբին անուցը:

2) Ծշղել բանակավայրին ցանկապատերը:

3) Մուտքէն քիչ մը անդին կ'ըլլայ դրօշակին ձողը եւ անոր մօտը՝ յայտարարութիւններու տախտակը:

4) Խոհանոցը կ'ըլլայ բանակավայրին ետեւի կողմը՝ ըստ հովի ուղղութեան, որպէսզի ճաշին բոլոր բանակավայր չմտնէ:

5) Խմբապետին վրանը կ'ըլլայ դրօշակի ձողին մօտ:

6) Արտաքնոցը կ'ըլլայ խոհանոցէն անդին, բանակավայրէն 150 մ. հեռու, պայման է որ ամէն օր կիրով մաքրուի, ինչպէս նաեւ՝ 3 օր անգամ մը վայրը փոխուի:

7) Լուացարանը կարելի է խոհանոցին մօտ հաստատել:

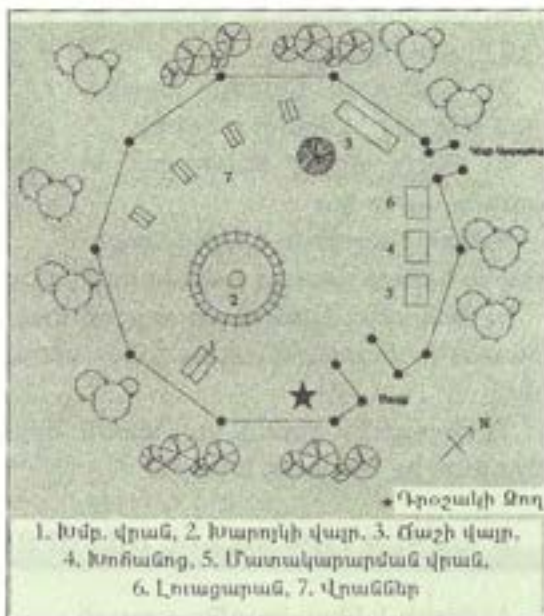
8) Խարոյկին վայրը կ'ըլլայ դրօշակի ձողին մօտ:

9) Մատակարարման վրանը կ'ըլլայ խոհանոցին մօտ:

10) Ծաշարանը կ'ըլլայ խոհանոցին եւ բանակավայրին մէջտեղ:

11) Հագուստները փոխելու եւ չորցնելու տեղը կ'ըլլայ վրաններուն մօտ:

12) Աղբերու հաւաքումը կ'ըլլայ բանակավայրէն դուրս, յարմար վայր մը, պայմանով որ ամէն օր աւազով կամ հողով ծածկուի:

Բանակավայրէն ներս գործերը պէտք է բաժնուած ըլլան:

Խրաքանչիւրը պէտք է իր պարտականութեան գիտակից ըլլայ եւ կարելին ընէ հաւաքական կեանքին յաջողութեան: Հերթապահն է, որ բանակավայրէն ներս կը հսկէ յայտագրին գործադրութեան եւ աշխատանքներուն:

Պահակութիւնը պէտք է բժախնդրութեամբ կատարել: Պահակներու հանդէպ յարգանք ցոյց տալ եւ կորով ներշնչել: Անհրաժեշտ է նաեւ ամէն գիշեր գումարել աստիճանաւորական ժողով մը, որ կը քննարկէ այդ օրուան կատարուած աշխատանքները եւ վերջնական հունի մէջ կը դնէ յաջորդ օրուան յայտագիրը:

Բանակավայրէն վերադարձին պէտք է բանակավայրը մաքուր ըլլայ եւ որեւէ աղբ չմնայ: Խրաքանչիւր սկաուտ պէտք է հոգ տանի իր ֆիզիքականին: Բանակավայրէն ներս իրաքանչիւր սկաուտ պէտք է ուշադրութիւն ընէ, որ որեւէ գոյք, մասնաւորապէս հագուստեղէն եւ *պլանքէթ*ներ, գիշերը վրանէն դուրս չձգէ, որպէսզի խոնաութիւն չառնէ:

Խմբապետին պարտականութիւնն է ամէն առաւօտ կատարել բանակավայրի ընդհանուր քննութիւն: Քննութեան ընթացքին նախընտրելի է, որ խմբակը ունենայ յատուկ անկիւն մը եւ հոն պարանի մը վրայ փոէ *պլանքէթ*ները եւ հագուստները, որպէսզի թէ՛ արեւ տեսնեն եւ թէ՛ խոնաւ վիճակի մէջ չմնան անոնք: Քննութեան ընթացքին պայման է, որ խմբակին վրանները միօրինակ կերպով յարդարուած ըլլան:

Խմբապետին պարտականութիւնն է դարձեալ քաջալերել սկաուտները, որպէսզի ամէն օր իրենց հագուստները փոխեն եւ հոգ տանին իրենց մաքրութեան, երկարատեւ մարզական կամ

ՅԱՅՏԱԳՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵԻԸ

Բանակումի յայտագիրը կը պատրաստուի աստիճանադրական ժողովին կողմէ: Յայտագիրը պէտք է ըլլայ այլազան եւ ճոխ, պէտք է ընդգրկէ դաստիարակչական բնոյթ ունեցող նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ եւ գրոյցներ, ըլլան անոնք ազգային թէ սկաուտական, արշաւներ, մարզանքներ, մարզական խաղեր, սկաուտական խաղեր, ձեռային աշխատանքներ, եւայլն:

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՆԹԱՆԱՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՄԸ

Բանակումի մը միօրեայ յայտագրին գլխաւոր աշխատանքները կարելի է բաժնել երեք մասի.-

- 1) ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ
- 2) ՅԵՏՄԻՋՕՐԷԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ
- 3) ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Իսկ ժամական բաժանումի դրութեան ձեւը հետեւեալն է.-

6.00-9.00 տեղի կ'ունենայ զարթնում, մարզանք, լուացուիլ, բանակավայրի յարդարում, նախաճաշ, վրաններու քննութիւն եւ դրօշակի արարողութիւն:

9.00-13.00 առաւօտեան գործունէութիւն

13.00-15.00 ճաշ եւ հանգիստ

15.00-18.00 յետմիջօրէի գործունէութիւն

18.00-20.00 դրօշակի արարողութիւն եւ ընթրիք

20.00-22.00 գիշերային գործունէութիւն, որ ընդհանրապէս կեդրոնացած կ'ըլլայ խարուկահանդէսներու, գիշերային խաղերու եւ գրոյցներու վրայ:

Ծանօթ.- Բանակավայրին քննութիւնը տեղի կ'ունենայ դրօշակի արարողութենէն առաջ, որուն անմիջապէս կը յաջորդէ դրօշակի արարողութիւնը, ուր խմբապետը կը յայտարարէ առաջին հանդիսացող լաւագոյն երկու խմբակներուն անունները, ապա կը հրահրէ խմբակներէն ներկայացուցիչներ՝ դրօշակները բարձրացնելու համար:

ԽՄԲԱՊԵՏԻՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ԱԻԱՐՏԻՆ

1) Հոգ տանիլ, որ խոհանոցի եւ մթերանոցի գոյքերը մաքուր վիճակի մէջ վերադարձուին:

2) Բանակավայրը վերադարձնել իր նախկին վիճակին եւ ոչ մէկ հետք ձգել:

3) Ձգել օգտակար յիշատակ մը՝ եթէ կարելի է:

4) Վստահ ըլլալ, որ իրաքանչիւր սկաուտ ապահով տուն հասաւ:

6) Բոլոր գոյքերը հաւաքել եւ դասատրել կեդրոնին մէջ, որպէսզի ապագային դարձեալ գործածուին:

7) Պատասխանատու մարմինին ներկայացնել մանրամասն տեղեկագիր մը:

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Բանակումները իրարմէ կը տարբերին ըստ իրենց հետապնդած նպատակին.-

1) ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ.- Այս այն բանակումն է, զոր սկաուտական խումբ մը, ամէն տարի, ամրան ընթացքին անպայմանօրէն կ'ունենայ:

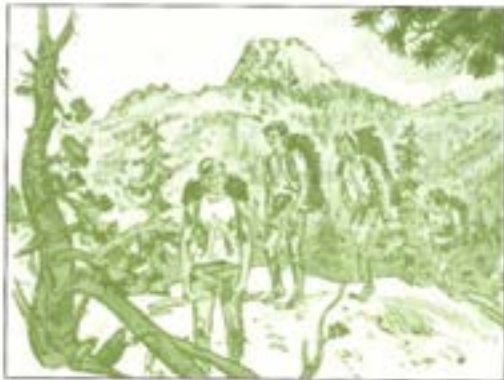

Այս ամէնէն ընդհանրական բանակումն է, որ կը շեշտէ հաւասարապէս բանակումի մը հետապնդած նպատակներուն վրայ, ինչպէս՝ չարքաշ կեանքի վարժութիւն, բարոյական դաստիարակութիւն եւ զարգացում:

2) **ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԿԱՄ ԳՊՐՈՑ ԲԱՆԱԿՈՒՄ.**- Հոս շեշտը կը դրուի սկաուտի զարգացման եւ յառաջդիմութեան վրայ. հոս է որ սկաուտը կ'ամբողջացնէ իր մտային պաշարը իրեն տրուած գաղափարական դասախօսութիւններու միջոցով, նաեւ կ'ամբողջացնէ սկաուտական իր գիտելիքները:

3) **ՌԱԼԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ.**- Սկաուտական աշխատանքներու ցուցադրութեան յատուկ բանակում մըն է: Նման բանակումի մը կը մասնակցին միասնաբար մէկէ աւելի խումբեր, եւ որոշ ժամանակի ընթացքին կը պատրաստեն զուտ սկաուտական ձեռային աշխատանքներ, ինչպէս՝ կամուրջներ, աշտարակներ, եւայլն: Այս բանակումը կը հետապնդէ երկու նպատակ, նախ խումբերու միջեւ կը ստեղծէ մրցակցութիւն եւ սկաուտները բնականաբար կը զարգացնեն իրենց *թեքնիքը*, երկրորդ՝ *ուպի* բանակումը կը հանդիսանայ սկաուտութեան քարոզչութեան լաւագոյն միջոցներէն մէկը:

4) **ԱՐՇԱԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ.**- Այս կը տարբերի միւսներէն, այն իմաստով որ աւելի կարճ է եւ ընդհանրապէս կը տեւէ 2էն 3 օր: Այս բանակումը կ'ըլլայ քաղելով, յստակ բանակավայր մը չ'ունենար, այլ՝ վրաններուն վայրը կրնայ փոխուիլ 2-3 անգամ: Սկաուտները այդ օրերու ընթացքին կը կտրեն 40-50 քմ. ճամբայ: Արշաւ բանակումները կը հետապնդեն մասնաւոր նպատակ, օրինակ՝ որոշ շրջանի մը քարտէսը գծել, կամ կողմնացոյցով առաջնորդուիլ, շրջանի մը ժողովուրդին ապրելակերպին ծանօթանալ եւ կամ հանրային սպասարկութիւններով ժողովուրդին օգնել:

5) **ԾԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ.**- տեղի կ'ունենան ամբողջական վերջին շաբաթը: Նպատակն է գործնականօրէն կիրարկել մէկ ամսուան ընթացքին ակումբէն ներս փոխանցուած գիտելիքները:

6) ՃԱՄՊՈՐԻ.- Կը կազմակերպուի քանի մը տարին անգամ մը եւ ամէն անգամ տարբեր երկրի մը մէջ, զանազան երկիրներու սկաուտական խումբերու մասնակցութեամբ: Կան զանազան տեսակի ճամպորիններ.-

ա.- Արաբական ճամպորին, որուն կրնան մասնակցիլ արաբական երկիրներու սկաուտական կազմերը: Այս ճամպորին կը կազմակերպուի 2 տարին անգամ մը:

բ.- Միջազգային ճամպորին, որ կը կազմակերպուի 4 տարին անգամ մը, մասնակցութեամբ աշխարհի բոլոր երկիրներու սկաուտական կազմերուն:

գ.- Այս երկուքին վրայ կրնանք աւելցնել երրորդ մը՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համա-Հ.Մ.Ը.Մ.ական բանակումը, որ տեղի կ'ունենայ 4 տարին անգամ մը, անոր կը մասնակցին Հ.Մ.Ը.Մ.ի զանազան մասնաճիւղերը: Համա-Հ.Մ.Ը.Մ.ական բանակումը կը կազմակերպէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւնը:

ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Ա.- ՆԱԽԱԲԱՆ

Բ.- ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Գ.- ԱՐՇԱԻԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՐՏԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դ.- ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ա.- ՆԱԽԱԲԱՆ

Հետազոտական արշարը այն արշան է, որ կ'ըլլայ հետիոտն: Հետևաբար, այս արշաին հանդրներն մէկը այն է, թէ առիթը պիտի ունենաս այցելելու այն վայրերը, ուր քիչեր բախտը ունեցած են այցելելու: Այս մէկը քեզի առիթ պիտի ստեղծէ, որ անմիջական կապի մէջ մտնես բնութեան հետ եւ պահ մը անդրադառնաս անոր գեղեցկութեան եւ ստեղծագործութեան:

- Արշա մը կրնայ հետազոտական արշաի վերածուիլ, երբ կ'ունենայ իր նպատակը:

- Արշա մը կրնայ հետազոտական արշաի վերածուիլ, երբ կ'ունենայ իր նպատակը:

Բ.- ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

1) Սկսուտին մօտ զարգացնել արկածախնդրութեան ոգին: Օրինակ՝ լեռ մագլցիլ, լողալ, գիշերային արշա կատարել, բնութեան պտուղներով ճաշ պատրաստել, եւ այլն:

2) Զարգացնել բնութեան սէրը եւ գեղեցկութեան գիտակցութիւնը:

3) Զարգացնել սկաուտին իմաստությունը, ուշադրություն ընելու եւ եզրակացություն հանելու կարողությունը:

4) Մարզել մարմինը եւ հոգին՝ կարենալ դիմադրելու համար դժուարություններու:

5) Ծանօթանալ արշաւի վայրին աշխարհագրութեան եւ բնութեան, ինչպէս նաեւ՝ ժողովուրդի ապրելակերպին:

Գ.- ԱՐՇԱԻԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՐՏԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1) ԾՐԱԳՐԷ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱԻԸ՝ յիշելով վայրը, մեկնումի եւ վերադարձի ժամերը, գոյքերը, ուտեստեղէնը, ծնողներու հաւանությունը եւ պատասխանատու մարմիններու արտօնությունը, ճամբու ընթացքին ունենալիք յայտագիրդ, արշաւիդ նպատակը, թէ ի՞նչ կ'ուզես ընել, ի՞նչ կ'ուզես տեսնել եւ, վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզես իրագործել:

2) ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԴ

Ա.- Ի ՄՏԻ ՈՒՆԵՑԻՐ՝

1. Դաստողությունը:
2. Երեւակայությունը եւ եզրակացնելու կարողությունը:
3. Կողմնացոյց եւ քարտէս գործածել գիտնալ:
4. Հանրային ինչքերու հանդէպ յարգանք ունենալ:
5. Արագ կարգադրություններ ընելու կարողություն ունենալ:
6. Արկածախնդրական ոգի ունենալ:

Բ.- ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱԻԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

ԻՐԵՐ ԵՒ ԳՈՅՔԵՐ

1. Դաստակիդ վրայ սլաքով ժամացոյց:
2. Գրպանիդ մէջ, փակող վիրակապ, լուցկիներ, թուղթ եւ գրիչ, հեռաձայնի թիւեր, քարտէս եւ կողմնացոյց, ընդեղէններ, չուան եւ դաշոյն:

3. Պայուսակիդ մէջ, սննդեղէններ, հիստածեղէն եւ վերարկու (*նայլըն* անձրեւարգել) աման, դգալ, պատառաքաղ, կուրտ եւ գաւաթ, աւելորդ գուլպաներ:

4. Կրնաս նաեւ տանիլ լուսանկարչական մեքենայ, հեռադիտակ եւ աղբի տոպրակ:

Գ.- ՈՏՔԵՐՈՒ ԽՆԱՄՔ

Որքան որ հանելի է արշաւելը, նոյնքան ալ կրնայ դժոխային դառնալ, եթէ հոգ չտանիս ոտքերուդ առողջութեան:

1. Ոտքդ լուայ ամէն օր:
2. Արշաւի ընթացքին բուրդէ կամ բամպակէ գուլպայ գործածէ:
3. Գուլպան պէտք է ըլլայ ոտքերուդ չափով, որովհետեւ մեծ ըլլալու պարագային ծալուելով մատներդ կը նեղէ:
4. Մատներուդ եղունգները կտրէ եւ շիտակ ընթացքի մէջ դիր (կան պարագաներ, ուր եղունգը միսին մէջը կը մտնէ):
5. Ջուր լեցուելու պարագային անմիջապէս տեղը ծածկէ կաշուն *փրաստոյ* մը, որպէսզի կաշիին հետ մորթիդ շփումը արգիլես:
6. Կօշիկդ պէտք է հանգիստ ըլլայ եւ նախընտրաբար՝ կերպրնկալ չըլլայ:

Դ.- ՏԱՐԱԶ

Տարագդ պէտք է ըլլայ լման, նկատի ունենալով որ հանրութիւնը որոշ յարգանք ունի սկաուտական տարագին հանդէպ: Նկատի առ կլիման եւ ըստ այնմ կրէ բրդեղէն, եալլն:

Ե.- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԵՒ ՀԵՌԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդունուած սովորութիւն է, որ սկաուտ մը ժամական 4.5-5 քլմ. արշաւէ, ուստի կրնաս հեռատորութիւնը բաժնել արագութեան հետ եւ կ'ունենաս արշաւի ժամանակացոյցը, որուն հետ պիտի կարենաս նախատեսել վերադարձի ժամդ:

Զ.- ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

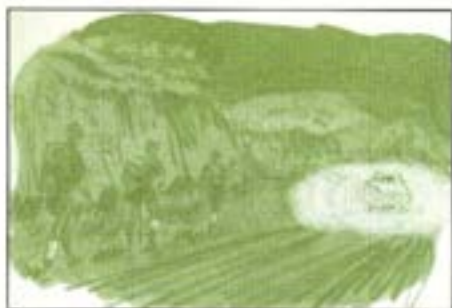
1. Ծամբուն աչ կողմէն քալէ:

2. Գիշերները արշաւելու պարագային, վերջին սկաւտը պէտք է իր լուսարձակը վար պահէ:

3. Զանայ ուղղուիլ երկրորդական ճամբաներէ:

4. Ծանօթացիր թունաւոր կենդանիներուն եւ բոյսերուն:

5. Փոթորիկի եւ կայծակի պարագային հեռու կեցիր բլուրներու գագաթէն, հսկայ եւ առանձին մնացած ծառերէ:

Դ. ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

1. Տեղեկագիրը պէտք է ըլլայ կարճ ու կտրուկ:

2. Ըլլայ անկեղծ՝ արշաւի բոլոր անցողարձի մասին:

3. Ծանրանալ այն պատահարներուն վրայ, որոնք ազդեցին վրայ, իբրեւ սկաւտ:

4. Մի մոռնար որ քննիչը պէտք է վստահի տեղեկագրիդ՝ ճանչնալու համար անձը եւ սկաւտական կեանքի հակազդեցութիւնը:

5. Տեղեկագրին մէջ յիշել արշաւի վայրին աշխարհագրական դիրքը, գիւղին անունը, սովորութիւնները, բնակչութեան թիւը, կցել փանորամիք գծագրութիւնը, յիշել բնութեան մէջ ապրող բոյսերը, կենդանիները եւ միջատները:

ԽՈՂԱՆՈՑ ԵՒ ՃԱՇ

Սկաուտին համար չի բաւեր գիտնալ միայն ճաշի մը չափերը եւ այդ ճաշը պատրաստելու ձեւը, իրեն համար օգտակար եւ կարեւոր է գիտնալ նաեւ բանակավայրին մէջ խոհանոցին սարքաւորումը, ուտելիքները մաքուր պահելու ձեւերը եւ ճաշացուցակի պատրաստութիւնը:

Ա. ԽՈՂԱՆՈՑԻ ՍԱՐՔԱԽՈՐՈՒՄ

Բանակումներու ընթացքին խոհանոցի հոգածութիւնը ընդհանրապէս կ'անտեսուի այն պատճառաբանութեամբ, որ սկաուտը չարքաշ է եւ պէտք է դիմագրաւէ բնութեան ամէն տեսակի դժուարութիւնները, եւ վարժութիւն ձեռք ձգէ ապրելու բնութեան ընծայած կարելիութիւններու օգտագործումով:

Այս մէկը իրականութիւն է, բայց չարքաշութիւն չի նշանակեր անտոտութիւն եւ թափփածութիւն: Բանակումներու ընթացքին սկաուտին մարմինը անլի ենթակայ է մանրէներ ընդունելու, մանաւանդ ճաշի միջոցով, երբ ճաշը պէտք էղած բժախնդրութեամբ եւ մաքրութեամբ չի պատրաստուիր:

Սկաուտը առողջ եւ մաքուր շրջապատի մէջ պահելու համար պէտք է բանակավայրը ընդհանրապէս եւ խոհանոցը մասնաւորապէս պահել մաքուր եւ կոկիկ:

Այս մէկը կ'ապահովուի շատ դիւրին միջոցներով. հոս շեշտը պիտի դնենք խոհանոցի սարքաւորումին վրայ, որովհետեւ խոհանոցին մաքրութիւնը մեկնակէտն է բանակավայրի ընդհանուր մաքրութեան:

- Խոհանոցը հաստատել վրաններէն եւ լուացարաններէն հեռու:

- Խոհանոցին մէջ ուտելիքները գետեղել քարձր տեղեր՝ դասա-

տրուած ձևով, բնաւ գետիմը չդնել, որովհետեւ հողին մէջ գտնուող միջատները շատ դիրութեամբ կրնան ճաշակել այդ ուտելիքները, եւ կամ հողով կը լեցուին ուտելիք պարունակող պարկերն ու տուփերը:

- Պարկերուն եւ տուփերուն բերանները միշտ զոց պահել (կափարիչով, *ճայլընով* եւ կամ *այիւմիմիում* թուղթով), որպէսզի ճանճերու առիթ չտրուի իրենց մանրէները մեզի փոխանցելու:

- Խոհանոցի պիտոյքները բարձր տեղեր, մաքուր եւ դասատրուած ձևով գետեղել, որպէսզի գործածելու ատեն դիրութեամբ գտնենք մեր փնտռածը եւ չստիպուինք ամէն անգամ լուալու:

- Աղբը չկուտակել. զայն այրել ամէն օր, բանակավայրէն քիչ մը հեռու վայրի մը մէջ:

- Երբ խոհանոցը մաքուր է, աւելի դիրին կ'ըլլայ ապահովել բանակավայրին ընդհանուր մաքրութիւնը:

Հարկ է նշել, որ լուացարաններու մաքրութեան եւս հոգ պէտք է տանիլ:

Բ. ԾԱՇ ԵՒ ԾԱՇԱՑՈՒՑԱԿԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ծաշի պահը միշտ նկատուած է հաճելի ժամ մը, որովհետեւ մարդիկ օրուան իրենց յոգնութենէն ետք, կը բոլորուին ճաշի սեղանին շուրջ (ընկերներով, ընտանիքի անդամներով), կը հանգչին, կը ճաշեն եւ կը զրուցեն:

Նոյնն է պարագան բանակումներու ընթացքին. խումբի անդամները կը բոլորուին ճաշի սեղանին շուրջ, թէ քիչ մը կը հանգչին, թէ կը ճաշեն եւ թէ կը զրուցեն:

Սկատուներուն համար ճաշի ժամը սպասուած պահ մը եղած է միշտ: Այս ժամը իրապէս հաճելի դարձնելը կախեալ է նաեւ ճաշի համէն եւ տեսակէն: Անոր համար հարկ է խմբապետները միշտ բժախնդիր ըլլան ճաշացուցակի պատրաստութեան մէջ: Կը սպասուի որ խոհարար սկատուները համով ճաշեր հրամցնեն սկատուներուն:

Բանակումներու ընթացքին ճաշ եփելը շատերու համար դժուար գործ մը կը նկատուի, սակայն ճաշ եփելը շատ դիրին է, երբ սկատուը հետեւի տրուած չափերուն եւ քիչ մըն ալ ճաշակ ունենայ համեմներու գործածութեան մէջ:

Ծաշացուցակի պատրաստութիւնն ալ մեծ դեր ունի, սկատու-

Անհրաժեշտ սննդատուփին ապահովելու աշխատանքին մեջ:

Ուտելիքները բաժնուած են գլխաւոր 5 խումբերու

- ա) ՀԱՏԵՂԷՆ
- բ) ՄՍԵՂԷՆ
- գ) ԿԱԹՆԵՂԷՆ
- դ) ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆ
- ե) ՊՏՈՒՂ

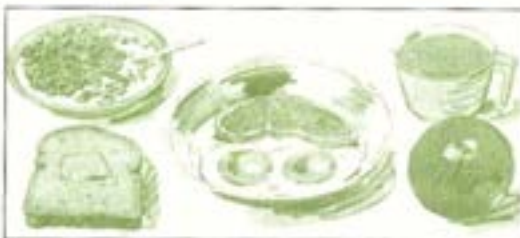

Այս հինգ խումբերը գիրար ամբողջացնող տարրեր են: Միայն 1 խումբին պատկանող ուտելիքը չի կրնար մարմնի պահանջին գոհացում տալ:

Սկաւտը օրական այս 5 խումբէն նուազագոյնը 3 խումբի պատկանող ուտելիքներ պէտք է ուտէ, որպէսզի ստանայ բաւարար սննդատուփին:

Մարմինը օրական կը սպառէ որոշ չափով ջերմութ (caloric). բանակումներու ընթացքին կատարուած աշխատանքներու իբրեւ հետեւանք, մարմինը կը սպառէ մեծ քանակութեամբ ջերմութ. մարմինը իր հաւասարակշռութիւնը կը պահէ եւ կը վերագտնէ իր ջերմութը ուտելիքի միջոցով, ուրեմն ճաշերը պէտք է ըլլան սննդարար եւ տեսակաւոր:

Անհրաժեշտ սննդատուփին կ'ապահովուի, երբ ճաշացուցակի պատրաստութեան ատեն նկատի կ'առնուի բանակավայրի կլիման (օդին տաք կամ պաղ ըլլալը) եւ աշխատանքներու տարողութիւնը (յոզմեցուցիչ աշխատանքներու ընթացքին սկաւտը կը սպառէ յաւելեալ ջերմութ. այդ ջերմութը վերագտնելու համար մարմինը կարիքը կը զգայ յաւելեալ ջերմութ պարունակող ուտելիքներ):

Բանակումի ամբողջ տեսողութեան ճաշացուցակը պէտք է պատրաստուի հաւասարակշռուած ձեւով եւ սկաւտը ստանայ 5 խումբէն ալ պատկանող ուտելիքներ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ԸՄՊԵԼԻ ՄԱՔՈՒՐ ՉՈՒՐ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա. ԸՆԹԱՑԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Եռացնելը ամենէն դիրքին եւ ազդու միջոցներէն մէկն է չէզոքացնելու համար ջորին մէջ գոյութիւն ունեցող զանազան մանրէները:

20 վայրկեան եռացնել ջորը, ձգել որ պաղի ու ապա՝ խմել զայն մտքի ամենայն հանգստութեամբ:

Եռացնելու համար անշուշտ անհրաժեշտ է վառելամիսք: Եռացած ու պաղած ջորը որոշ չափով կը կորսնցնէ իր համը, հետեւաբար ան կրնայ անհամ թուիլ շատերուն:

Ջտելը մաքուր ջոր ունենալու այլ ձեւ մըն, որ սակայն ունի կարգ մը դժուարութիւններ: Ջտելու համար կան զանազան միջոցներ՝ մաքուր կտաւէն մինչեւ *սեքամիքէ* գտիչները: Յատուկ գտիչներու միջոցով ջորի գտումը անհրաժեշտ է՝ ըմպելի ջորէն դուրս ձգելու համար աւազն ու քարը, սակայն այս ձեւը չի կրնար 100 առ 100 երաշխատրել մանրէներուն ոչնչացումը ջորին մէջ, բացի հանրածանօթ վաճառամիջերով գտիչներէն:

Բ. ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՔԼՈՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

(Խոհանոցի կամ լուացքի *քլորը* եւ կամ՝ *Միլթընի* նման հակաանեխիչներ)

Ըմպելի ջորը հակաանեխելու իբրեւ լաւագոյն միջոց, մօտ մէկ դարէ ի վեր մարդիկ կը դիմեն *քլորի* գործածութեան: Ջորին մէջ թափուած քիչ մը *քլոր* կրնայ ի սպառ վերջ տալ բոլոր մանրէներու 95 առ հարիւրին: Երբ *քլորը* ջորին մէջ լուծուի տեղի կ'ունենայ քիմիական գործողութիւնը, որ կը կատարէ բոլոր մանրէներուն բնաջնջումը: *Քլորի* օգտակարութեան գիտակցելով հանդերձ, պէտք է զգուշանալ անոր անխոհեմ գործածութենէն: Չափէն աւելի *քլոր* կրնայ ջորին լեղի համ տալ եւ խմողին անհանգստութիւն պատճառել:

Հետևաբար, 20 լիթր ջրի մեջ թելի 2 դգալեն անլի *քլոր* պետք չէ դնել:

Տեղին է նշել, որ *քլորով* ջուրեն կ'ելլէ որոշ հոտ մը, որ *քլորին* հոտն է եւ վտանգաւոր չէ:

Վերոյիշեալ միջոցներէն բացի կայ շատ անլի գործնական եւ դիւրին այլ միջոց մը՝ արեւը...

Այո՛, արեւը: Արեւ ըսելով պետք է հասկնալ անոր ճառագայթները, յատկապէս՝ անդրմանիշակագոյն ճառագայթները (ultraviolet): Այս ճառագայթները երբ թափանցեն ջրիին մեջ՝ կ'ոչնչացընեն գոյութիւն ունեցող մանրէները: Այսպէս, եթէ շիշ մը ըմպելի ջուրը 1 ժամ զետեղենք արեւուն տակ, 80 առ հարիւրով հականելւած կ'ըլլանք զայն:

Միշտ եւ ամէնուր պետք է ուշադիր ըլլալ մեր խմած ջրիին, որովհետեւ չհականելխուած ջուրը կրնայ բազմաթիւ հիւանդութիւններու պատճառ դառնալ:

Ներկայիս, դեղարաններու մէջ կարելի է գտնել *քլոր* կամ զանազան *հալոժէններ* (halogènes) պարունակող դեղեր (ինչոյկ կամ դեղահատի նման), որոնք մեծապէս օգտակար կրնան դառնալ մեզի, սակայն բոլոր պարագաներու մաքուր ջուր ունենալու փորձըւած եւ վստահելի միջոցները կը մնան շատ կարեւոր:

ԽՅՈՒՄ

ԳԻՏՆԱԼ ՍԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐԸ, ԿԱՊԵՐԸ, ՓԱԹԹՈՒԱԾՔՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒՍՔԵՐԸ

1.- ԿԱՊԵՐՈՒ ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջող բանակում մը ունենալու համար անհրաժեշտ է ունենալ բանակումի առանցքը կազմող այնպիսի գործնական ձեռային աշխատանքներ, որոնք կարելի ըլլայ օգտագործել բանակումի տեղողութեան ճաշասեղան, նստարան, մուտքի դուռ, հսկողութեան աշտարակ, դրօշակի ձող, եայլն: Այս աշխատանքները լաւապէս կը պատրաստուին շնորհիւ կապերուն եւ հանգոյցներուն: Անոնք կը շինուին ոչ միայն զբաղումի, այլեւ՝ նպատակի մը ծառայելու համար:

Կապերն ու հանգոյցները կը նկատուին նաեւ սկաւտական դաստիարակչական գլխաւոր միջոցներէն մէկը, զարգացնելով սկաւտին ուշիմութիւնը, հնարամտութիւնը, յիշողութիւնը եւ ձեռային նարտարութիւնը:

2.- ՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ

Պարանները ընդհանրապէս կը պատրաստուին բնական եւ արուեստական նիւթերէ (լիֆէ, թուղթ, բամպակէ, կանեփէ, *նայլընէ* եւ մետաղներէ):

ա) *Լիֆ* պարանները կը բաժնուին երկու տեսակի՝

1. *Սիզալ*, որ կը կազմուի 4 հիւսքէ:

2. *Մանիլլա*, որ ամենատոկուն, ճկուն եւ զօրաւոր պարանն է: Կը կազմուի 3 հիւսքէ. այս պարանին գործածութիւնը ընդհանրացած է, սակայն ջուրի մէջ անգործածելի է:

բ) Թուղթ պարան. այս պարանը կը պատրաստեն թուղթի շերտերը ոլորելով, սակայն շատ գործնական չէ:

գ) Բամպակէ պարաններ. ճկուն պարան մըն է, սակայն առած-գական ըլլալուն պատճառով շատ գործածական չէ:

դ) Կանեփէ պարաններ՝ *դըննապ*. կը պատրաստուի կանեփի կոշուած բոյսէն, որուն յատկութիւնն է ջուրի մէջ անփոփոխ մնալ:

ե) Polypropylene (արուեստական նիւթերով պարաններ):

Polypropylen զօրատր պարան մըն է, ջուրին վրայ կը ծփայ եւ կը գործածուի նաւաստիներու կողմէ: Կը կազմուի 3 ճիւղք:

զ) Նայլըն. ամենաճկուն եւ տոկուն պարանն է, սակայն ան կը սուզուի ջուրին մէջ:

է) Մետաղեայ պարաններ. կը պատրաստուին մետաղներէ՝ երկաթ, պողպատ, պղինձ, եւայլն: Կը գործածուին ծանր աշխատանքներու համար:

3. ՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՔԱՇՈՂԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

Իբրեւ ընդհանուր օրէնք, պարաններու ծանրութիւն վերցնելու կարողութիւնը կը տարրերի ոչ միայն իրենց հաստութեանն, այլ՝ այն նախնական ճիւղերէն, որոնցմով պատրաստուած են: Հետեւեալ տախտակը կու տայ պարաններու ծանրութիւն վերցնելու կարողութիւնը, ըստ իր տրամագիծին եւ տեսակին:

ՍԻԶԱԼ ՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿԸ

Տրամագիծ	Ծանրութեան Ուժ
10 մմ. (միլիմետր)	80 քկ. (քիլօկրամ)
12 մմ.	100 քկ.
16 մմ.	180 քկ.
20 մմ.	270 քկ.

Այս չափերու հիմամբ կրնանք ճշդել մնացեալ պարաններուն զօրութիւնը

- Մանիլլա պարանը 2 անգամ աւելի զօրատր է Սիզալէն:
- Կանեփի պարանը 4 անգամ աւելի զօրատր է Սիզալէն:
- Բամպակի պարանը 4,5 անգամ աւելի զօրատր է Սիզալէն:
- Polypropylen պարանը 6 անգամ աւելի զօրատր է Սիզալէն:
- Նայլըն պարանը 9 անգամ աւելի զօրատր է Սիզալէն:

Օրինակ - երբ Սիզալ պարանի մը տրամագիծը 12 մմ. է, ան կը վերցնէ 100 քկ. ծանրութիւն: Նոյն տրամագիծով Մանիլլա պարանը կը վերցնէ 200 քկ.: Իսկ նոյն տրամագիծով Կանեփի պարանը կը վերցնէ 400 քկ.:

4. ՀԱՍՏ ՊԱՐԱՆ ՄԸ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼ ԲԱՐԱԿՈՎ

Յաճախ կը պատահի որ պէտք զգանք հաստ պարանի, զոր մեր տրամադրութեան տակ չենք ունենար. կրնանք բարակ պարաններ օգտագործել. հետեւեալ հաշիով կ'ունենանք համապատասխան զօրութեամբ պարաններ:

ա) Ինքն իրմով բազմապատկել այն տրամագիծը, զոր կ'ուզենք ունենալ, օրինակ $16 \times 16 = 256$ մմ.

- Մեր տրամադրութեան տակ ունինք 5 մմ. պարան, նոյնպէս կը բազմապատկենք $5 \times 5 = 25$ մմ.

գ) 256ը կը բաժնենք 25ով՝ կը ստանանք 10.2, ուրեմն մօտաւորապէս 10 բարակ պարաններու պէտք ունինք 16 մմ. պարանի զօրութիւնը ունենալու համար:

5.- Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀՈԳ ՏԱՆԻԼ ՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Պարանները երկար ատեն լաւ վիճակի մէջ պահելու համար, պէտք է գործադրել հետեւեալները.-

1. Պարանի մը երկու ծայրերը ամրացնել ծայր կապով:
2. Հեռու պահել տաք կամ փոփոխական տաքութեամբ վայրերէ:
3. Վերցնելէ առաջ չորցնել, ապա թէ ոչ կը փտտի:
4. Պարանը փաթթել լաւ ձեւով, որպէսզի չվնասուի:
5. Պարանը չորցնելու համար դնել զայն օդասուն շուք տեղ մը, հեռու արեւէն, ապա թէ ոչ կը կտրտուի շուտով:
6. Երբ պարան մը երկար ատեն արեւուն տակ մնացած է, վերցնելէ առաջ պաղ ջուրի մէջ ձգել, վերջը զայն կախել եւ քաշուած վիճակի մէջ չորցնել:
7. Բննել գործածուած պարանը եւ ներկով նշան ընել, եթէ վնասուած է՝ զայն թերեւ աշխատանքներու գործածելու համար:
8. Պարանի փաթոցները կախուած վիճակով պահել, որպէսզի անոր շուրջ օդ աշխատի:

6. ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

1. Բաց կամ ներմակի մօտ գոյն ունեցող պարանները լաւորակ կ'ըլլան:

2. Երբ պարանհին հիւսքերը քակենք, լատորակ պարանէն մազիկներ չեն թափիր, մինչ վատորակ պարանը կը կտրտուի:

3. Երեք հիւսքով պարան մը աւելի գորատր է՝ քան չորսը:

4. Երբ երկու պարաններ միացնենք՝ միացման հիւսքով, իրենց ուժէն կը կորսնցնեն 10էն 20 առ հարիւր:

5. Փայտահատի կապը պարանին ուժէն կը պակսեցնէ 35 առ հարիւր, գերան կապը՝ 40, անուորդ կապը՝ 40էն 50, պարզ հանգոյց մը՝ 55:

6. Մինչև 3 մմ. տրամագիծով թելերը կը կոչենք կապ:

7. 3-6 մմ. տրամագիծով թելերը չուան:

8. 6էն վեր կը կոչենք պարան:

7. ԿԱՊԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔԸ

Կապերը իրենց կազմուածքով եւ ըստ գործածութեան կը բաժնուին 4 տեսակի.-

ա) ՀԱՆԳՈՅՑ բ) ԿԱՊ գ) ՓԱԹԹՈՒԱԾՔ դ) ՀԻՒՍՔ

ա) Հանգոյց կը կոչենք, երբ 2 պարաններ իրարու կը միացնենք, ինչպէս՝ օղակ, ձկնորս...

բ) Կապ կը կոչենք, երբ պարան մը կը կապենք որոշ առարկայի մը, ինչպէս՝ գերան, սանդուխ, ձող..

գ) Փաթթուածք կը կոչենք, երբ երկու առարկաներ իրարու կ'ամրացնենք, ինչպէս՝ գաւազան, *հքս*, եռոտանի...

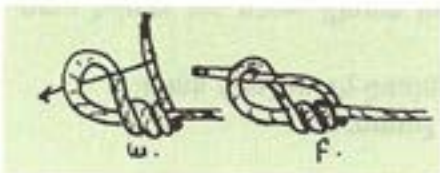
դ) Հիւսք կը կոչենք, երբ պարան մը կը հիւսենք ինքնիրմով, կամ որոշ պարապօրին մը կը լեցնենք գեղեցիկ կերպով:

8. ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐՈՒ, ԿԱՊԵՐՈՒ, ՀԻՒՍՔԵՐՈՒ ԵՒ ՓԱԹԹՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Սկստուական կապերը կ'արժեւորուին, երբ ճիշդ կապը ճիշդ տեղին ու ժամանակին կը գործածուի: Հանգոյցները, կապերը, հիւսքերը եւ փաթթուածքները յաճախ իրարու կը նմանին, սակայն իրենց գործածութեամբ կը տարբերին:

ՀԱՆԳՈՑՑՆԵՐ

Սթիվետորէս հանգոյց: Բարակ չուաններու ծայրը մեծ հանգոյց մը ունենալու կը ծառայէ:

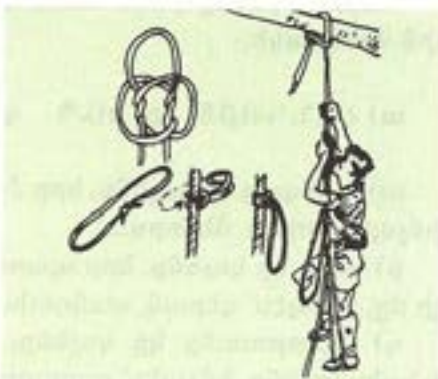

Եռնակ Անուորդը (Triple Bowline կամ աթոռ կապ) կը ծառայէ պարանիս ծայրը 3 օղակներ ունենալու համար: Օղակներէն մէկը աւելի փոքր չափով կ'ըլլայ: Կ'օգտագործուի սկաուտ մը նստած վիճակին մէջ տեղ մը բարձրացնելու համար. 2 օղակներուն մէջ նստելով եւ 3րդ փոքր օղակը կոնակէն անցընելով:

Մագլցելիք հանգոյց (Prussik Knot): Այս հանգոյցը կը գործածուի պարանէ մը վեր մագլցելու համար. 3 հատ 1 մետր հասակով 16 մմ. պարան մը: 18 մ. պարանը ամրացնել

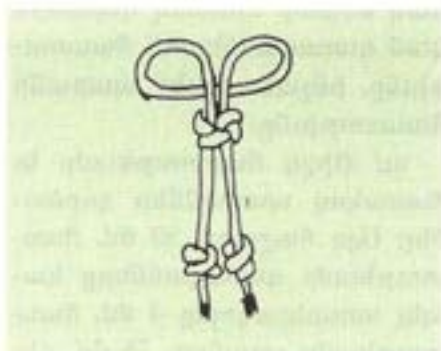
ծառին (անուորդ) հանգոյցը գործածելով, ապա կարճ պարաններով 3 հատ առանձին օղակներ շինել՝ ձկնորս կապը գործածելով: Հիմա պատրաստուած օղակներով կախուած պարանին երկայնքին մագլցելիք հանգոյցով կապել օղակները. այս օղակներուն ոտքը անցընելով բարձրանալ, միեւնոյն ժամանակ օղակները մէկ առ մէկ միասին բարձրացընելով: Նոյնպէս կը գործածուի ձող մը գետնէն դուրս հանելու:

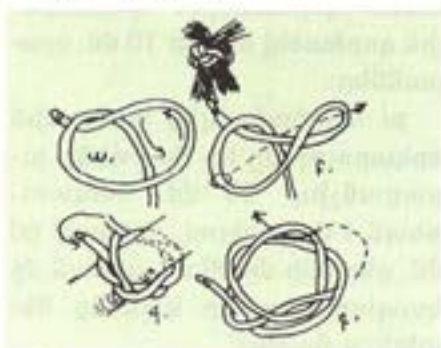
Սիրոյ հանգոյց (Love Knot): Գեղեցիկ հանգոյց մը, զոր կրնանք փողկապէն անցընել պակին փոխարէն:

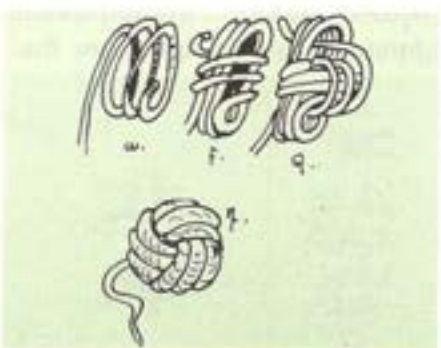
Արեան հանգոյց (Blood Knot): Նոյն նպատակին կը ծառայէ:

Պակ հանգոյց (Waggle): Փողկապի պակ:

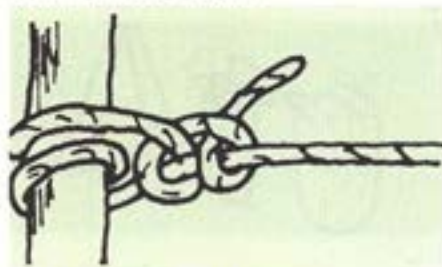
Խուզակ հանգոյց (Monkey's Fist): Պարանին վերջատրութեան խուզակ մը շինելու կը

ծառայէ: Ան գեղեցիկ տեսքով գունդ մըն է: Պարանին ծայրը գետի մը մէկ ափէն միւսը նետելու կը ծառայէ, խուզակը իրրեւ ծանրութիւն թափ կու տայ պարանին, որպէսզի աւելի հեռուները երթայ:

ԿԱՊԵՐ

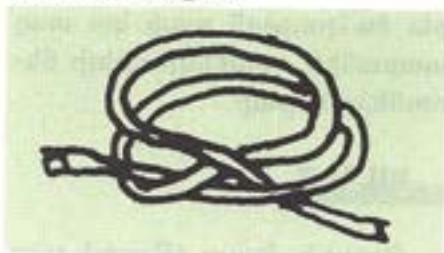
Փայտի Կապ (Round turn and Two Half Hitcher's): Պարան մը արագ ձեռով ձողի մը կամ ծառի մը ամրացնելու կը ծառայէ: Դիրութեամբ կարելի է ետ քակել զայն:

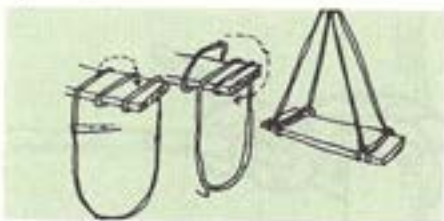
Մամբորդ Կապ (Haigh-wagman's Hitch): Նոյն ձեւին մօտ կապ մը, այն տարբերութեամբ, որ երբ աւելորդ մասը քաշենք՝ ամբողջ կապը կը բաժնուի կապուած ձողէն:

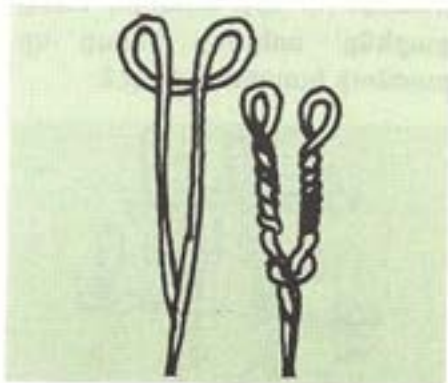
Միլլերի կապ (Miller's Hitch): Պարկի մը բերանը արագ եւ ամուր ձեռով ամրացրելու կապ մըն է:

(The Scaffold Hitch): Տափակ եւ լայն տախտակներ իրենց ծայրերէն կախելու համար օգտագործուող կապ մըն է:

Կատուի թաթ կապ (The Cat's Paw): Սահուն պարան մը ձողէ մը կամ ցիցէ մը ամրացրելու կը ծառայէ:

ՓԱԹԹՈՒԱՄՔՆԵՐ

Փաթթուածքներու ժամանակ նկատի ունենալ գերանին կամ գաւազաններուն հաստութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ պարանի հաստութիւնը:

ա/ Միշոյ հաստութեամբ եւ հասակով պարաններ գործածել: Այս հաշուով 30 մմ. հաստութեամբ գաւազանները կապել առաւելագոյնը 4 մմ. հաստութեամբ չուանով: 75 մմ. գերանները կապել 6-8 մմ. պարաններ գործածելով, իսկ աւելի հաստ գերաններու պարագային գործածել մինչեւ 10 մմ. պարաններ:

բ/ Գործածուելիք պարանին երկարութիւնը կը հաշուենք իրարքանչիւր 30 մմ. հաստութեան 1 մ. հաշիով, օրինակ՝ 60 մմ. գերանի մը 90 մմ. գերան մը կապելու համար կ'ընենք հետեւեալ հաշիւը՝

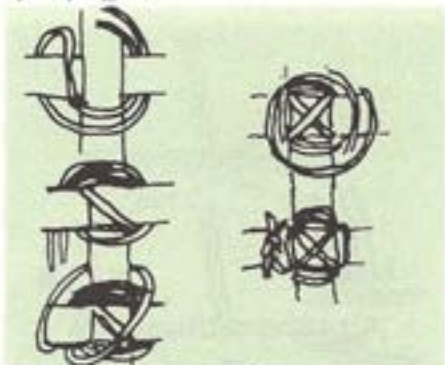
$60 + 90 = 150 / 30 = 5$ մեթր հասակով պարանի պէտք ունինք:

Քառակուսի փաթթուածք (square lashing): 2 գաւազաններ զիրար խաչաձեւ կապելու հա-

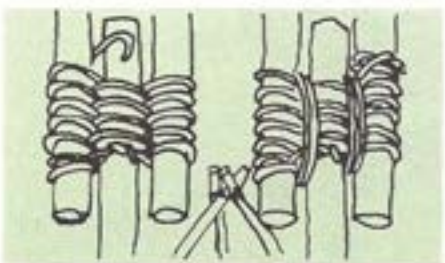

մար գործածուող կապուածք մըն է: Գաւազանները կարելի է գետնէն իրարու համեմատ որեւէ անկիւնի վրայ:

Իքս Փաթթուածք (X Lashing): Քառակուսի փաթթուածքին մէկ տարբեր տեսակը, որ սակայն կը գործածուի միայն երբ հորիզոնական գաւազանի մը ուրիշ գաւազան մը կ'ամրացնենք եւ քաշուելու ուժը ուղահասկեաց է: Գեղեցիկ տեսքով կապ մըն է:

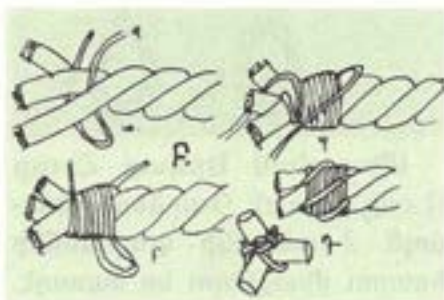
Եռոտանի Փաթթուածք (Gyn Lashing): Երեք գաւազաններով եռոտանի մը շինելու կը ծառայէ: Պէտք է այս կապը շատ զօրաւոր չքաշել, որպէսզի կարելի ըլլայ 3 գաւազանները բանալ եռոտանիի ձեւով:

ՀիւսՔ

Հիւսքերը մաս կը կազմեն սկաւտտական կապերուն, որոնց գլխաւոր օգտակարութիւնը պարաններուն ծայրը փնացումէ պաշտպանելն է:

Մայր հիւսք 3 տարբեր տեսակներ են, որոնք նոյն նպատակին կը ծառայեն:

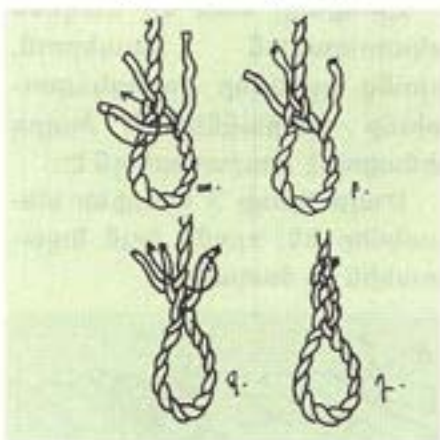
ա) West Country ամենապարզ եւ դիւրին ձեւն է. կը սկսինք պարանին ծայրէն 4 սմ. առաջ եւ կը վերջացնենք օղակ հանգոյցով, վերջաւորութենէն 1 սմ. մնացած:

բ) Sailmaker's ատի զօրաւոր է նախորդէն, որովհետեւ թելը կ'անցնի պարանին կեդրոնէն:

գ) American Inan Whipping տարբեր ձեւի փաթթուածք մըն է, որուն 2 ծայրերը պարանին մէջ կը մնան:

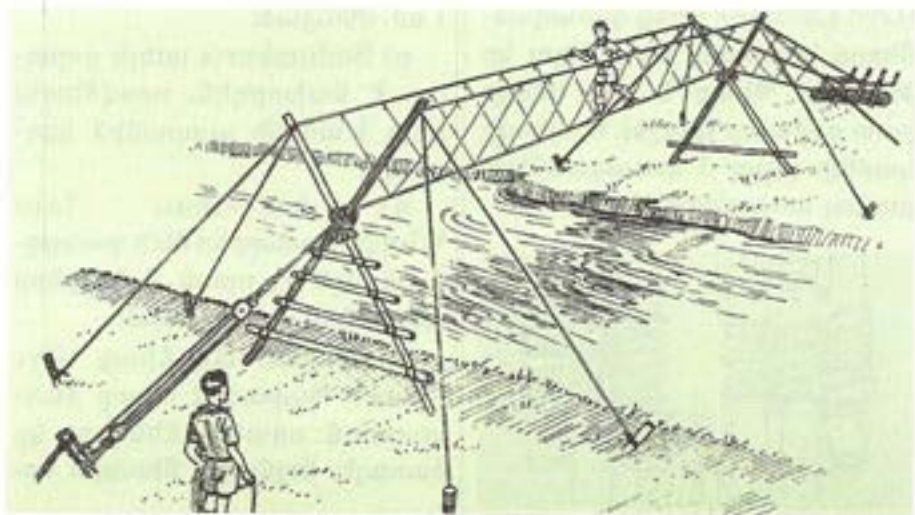
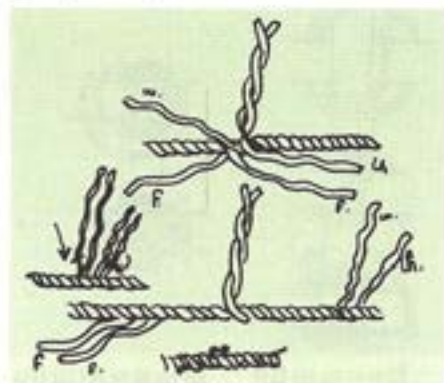
Օղակաձեւ Ակ Հիւսք (Eye Splice): Պարանին ծայրը հաստատուն օղակ ունենալու կը ծառայէ, նոյնպէս՝ հիւսքին եր-

կայնքը պետք է ըլլայ պարանի
 հաստութեան 6 անգամը:

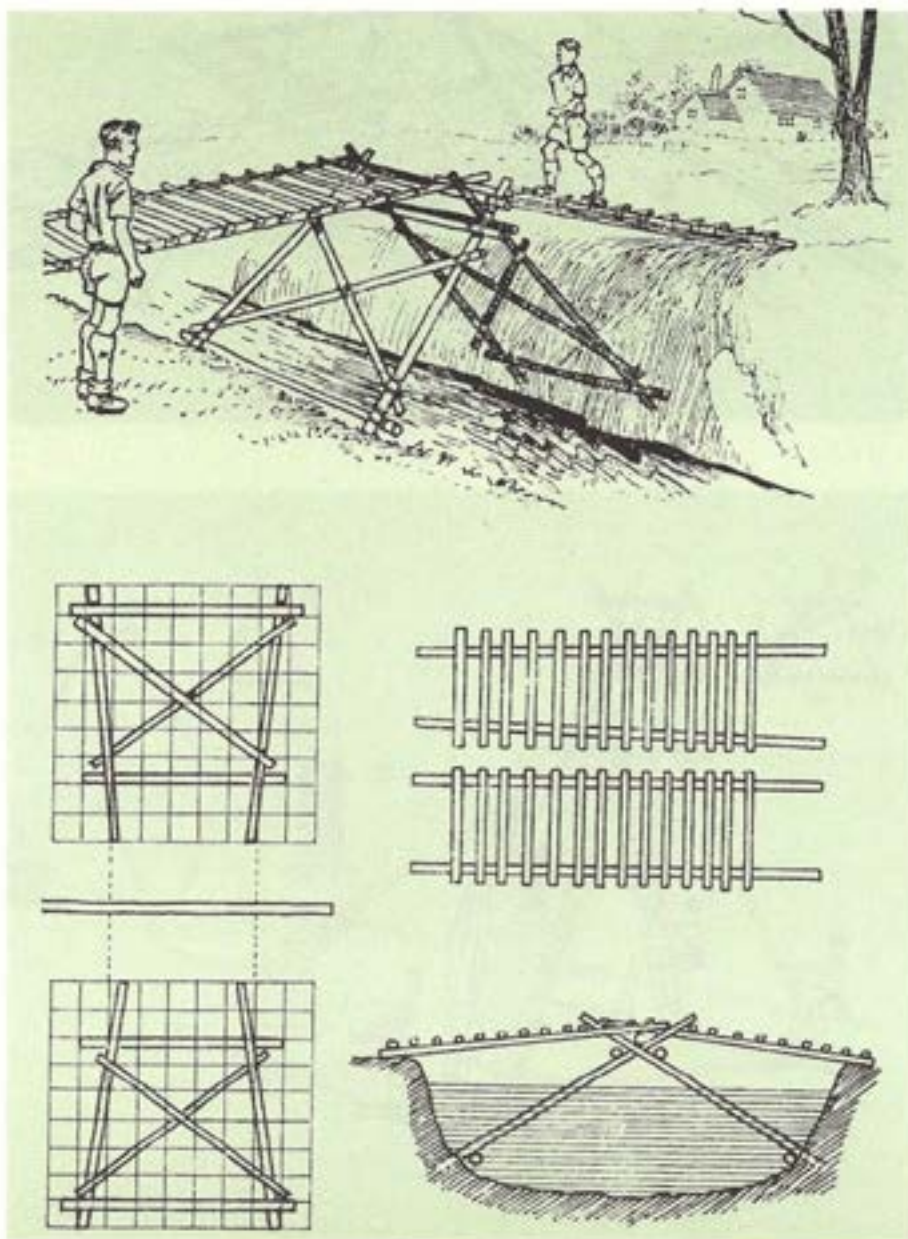

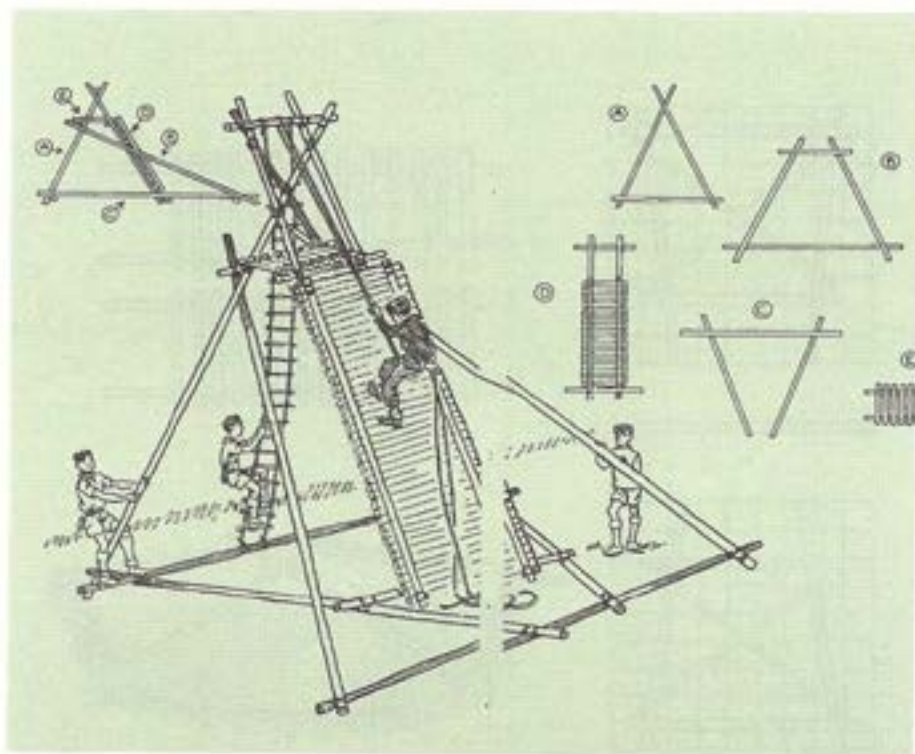
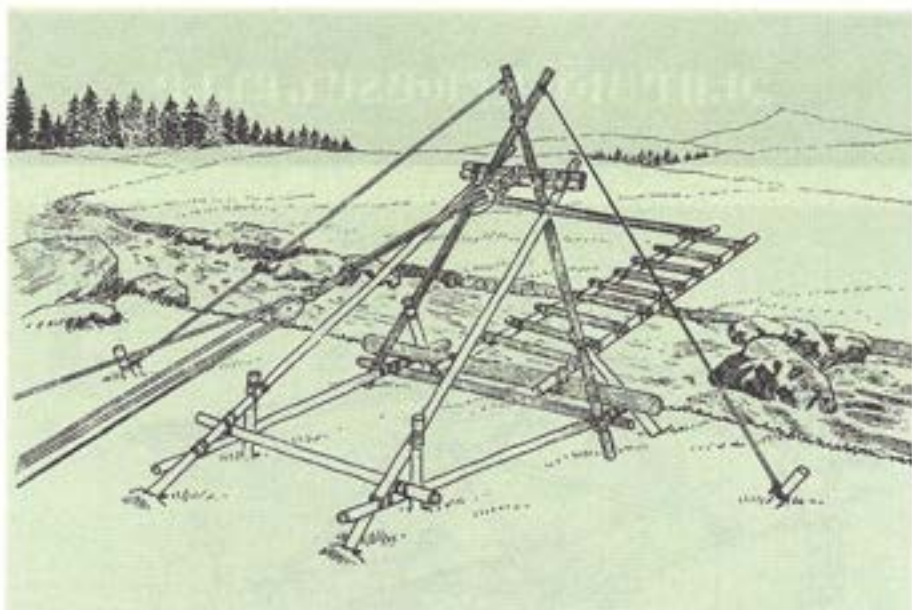
Միացման Երկար Հիւսք
 (Long Splice): Դարձեալ միեւնոյն 2 տեսակի պարաններ
 իրարու միացնելու կը ծառայէ.
 առաւելութիւնը այն է, թէ միաց-
 ման վայրին մէջ պարանին
 հաստութիւնը նոյնը կը մնայ:
 Օգտակար է, երբ ճախարակի
 մը վրայ պիտի գործածուի: Ան-

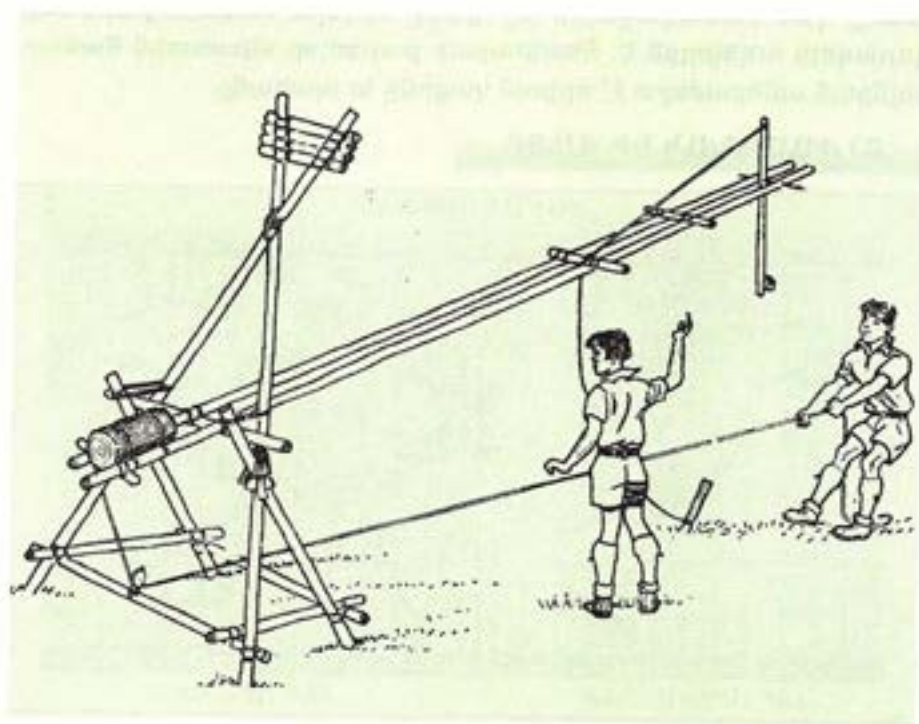
պատեհութիւնն է 40% տկա-
 րացնել պարանի քաշողական
 ուժը: Պարանի հաստութիւնը
 անփոփոխ պահելու համար,
 պետք է իրարու համապատաս-
 խան հիւսքերը իրենց կէս հաս-
 տութեամբ կտրել, իրարու
 փաթթել եւ պարանին մէջ ան-
 ցընել իրենց համապատաս-
 խան շարքին մէջ: Վերջաւորու-
 թեան աչքը հանգոյց մը ընել եւ
 2 անգամ ուրիշ շերտի մը հետ
 խաչաձեւել:

ՉԵՌԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

ԳԻՏՆԱԼ ԿԱՐԴԱԼ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆԵԼ ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ

- Ա) ՆԱԽԱԲԱՆ
- Բ) ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՒ ՎԱՅՐ
- Գ) ՔԱՐՏԷՍԸ, ՑԱՏԱԿԱԳԻԾՆ ԵՒ ՍՏՈՒԵՐԱԳԻԾԸ
- Դ) ՔԱՐՏԷՍԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԱԶԱՓԸ
- Ե) ՀԻՒՍԻՍԸ
- Զ) ԿՈՂՄՆԱՑՈՑՑԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐ
- Է) ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ ԿԱՐԳԱԼ, ՄԵԿՆԱԲԱՆԵԼ ԵՒ ԳՈՐԾԱԾԵԼ
- Ը) ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ ԳԾԵԼ
- Թ) ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ա) ՆԱԽԱԲԱՆ

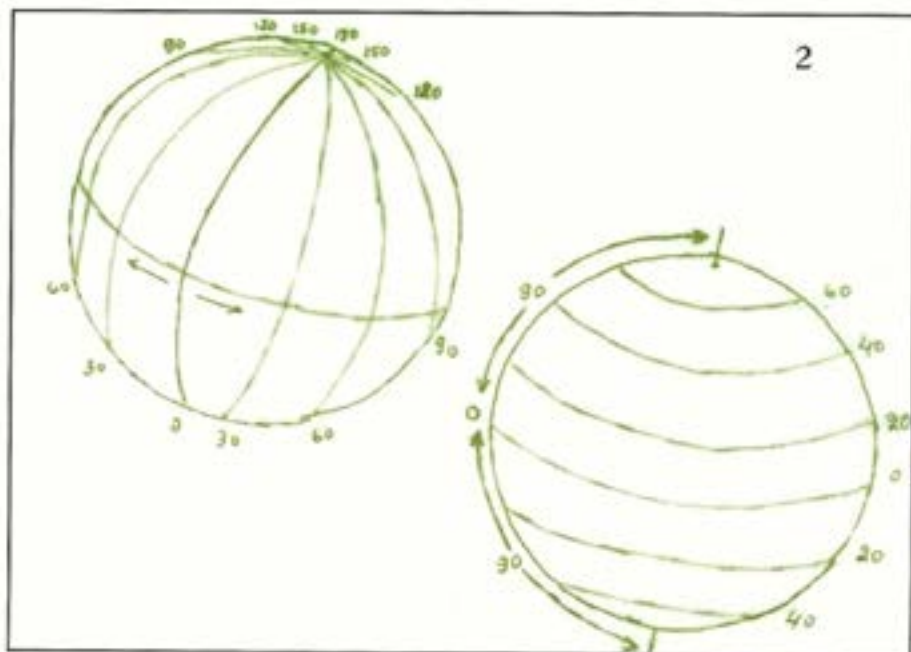
Սկաուտական արշաւներու եւ բանակումներու ժամանակ յաճախ անհրաժեշտութիւնը կը զգանք քարտէսներու: Արշաւի մը տեղը կամ բանակավայրի մը դիրքը ճշդելու համար, քարտէսը լաւագոյն ուղեցոյցն է, հետեւաբար քարտէսը սկաուտին համար այնքան անհրաժեշտ է՝ որքան կացինը եւ պարանը:

Բ) ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՒ ՎԱՅՐ

Գիտենք, որ երկրագունտը ինքն իր վրայ կը դառնայ օրը 1 անգամ, իսկ օրը կազմուած է 24 ժամերէ, հետեւաբար գիտնականներ երկրագունտը բաժնած են ուղղահայեաց 24 մասերու, իւրաքանչիւրին միջեւ ժամուան մը տարբերութեամբ՝ 0 ժամը սկսելով «Կրիմուիչ»էն:

Երկրագունտը կը բաժնուի երկայնքի 360 գիծերու, որոնք բնենոէ բնետո՝ զայն կը բաժնեն երեւակայական 360 շերտերու: Իսկ հորիզոնական գիծերը, սկսելով միջօրեականէն, որ կեդրոնի գիծն է, երկրագունտը կը բաժնեն հիւսիսային եւ հարաւային 2 կիսագունդներու, իւրաքանչիւրը 90 աստիճան զուգահեռ գիծերու բաժնելով: Հետեւաբար, երկրագունտի որեւէ վայրի ժամը ճշդելու համար կը կատարենք հետեւեալ հաշիւը. 360 բաժանեալ 24՝ հաւասար է 15, ուրեմն երկայնքի իւրաքանչիւր 15 աստիճան՝ ժամանակը 1 ժամով կը տարբերի, այսինքն՝ երբ «Կրիմուիչ»ի մէջ ժամը կ'էսօրուան 12ն է, 15 աստիճան դէպի արեւելք, ժամը կ'ըլլայ $12+1=13$ կամ կ'էսօրէ ետք 1, իսկ դէպի արեւմուտք 15 աստիճան՝ ժամը կ'ըլլայ $12-1=11$ ՝ կ'էսօրէ առաջ (նկար թիւ 1):

Երկարութեան եւ լայնքի գիծեր

Նրկայնքի եւ լայնքի գիծերը (նկար թիւ 2), որոնք աստիճանաչափեր են, (40°20'15") կամ 60° = 60' եւ 60' = 60" իրենց կարգին բաժնուած են 60 վայրկեաններու, իսկ իւրաքանչիւր վայրկեան՝ 60 երկվայրկեանի, հետեւաբար երկրագունտի որեւէ տեղ կը գտնուի այս երկու գիծերու խաչաձեւումներէն մէկուն վրայ, ինչ որ կը դիրացնէ անոր ճշգրիտ վայրին ճշդումը:

Գ) ՔԱՐՏԷՍԸ, ՅԱՏԱԿԱԳԻԾՆ ՈՒ ՍՏՈՒԵՐԱԳԻԾԸ

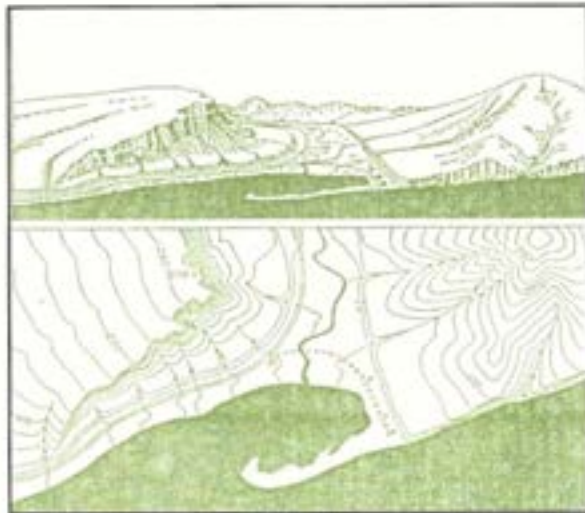
Քարտէս (map), յատակագիծ (plan) եւ ստուերագիծ (projection) կը ծառայեն ճշդելու համար յատուկ վայր մը, սակայն իրարմէ կը տարբերին որոշ յատկութիւններով:

- Քարտէսը երկրի մակերեսին պատկերն է, իսկական մանրամակարը անոր, ուր նշուած կ'ըլլան բարձրութիւնները,

լեռները, գետերը, ծովերն ու լիճները, անտառները, դաշտերը, ճամբաներն ու երկաթուղիները:

- Յատակագիծը նոյնպէս որոշ վայրի մը կամ առարկայի մը պատկերն է վերէն դիտուած, ուր կը յիշուին հեռաւորութիւնները, սակայն չեն նշուիր բարձրութիւնները:

- Ստուերագիծը նման է յատակագիծին, սակայն չափերը եւ հեռաւորութիւնները չեն համապատասխաներ առարկային, այլ կը ներկայացնեն առարկային ձգած շուրջ տափալ թուղթի մը վրայ: Այլ խօսքով, ստուերագիծերով կ'որ երկրագունտը կը վերածենք ուղղանկիւն տափալ գծագրութեան: Կան շուրջ 14 տեսակ ստուերագիծեր որոնք կը ներկայացնեն երկրագունտի քարտէսը:

Գ) ՔԱՐՏԷՍԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԱԶԱՓԸ

Քարտէսի մը աստիճանաչափը (scale) այն համեմատութիւնն է, շրջանի մը իրական մակերեսին եւ այն չափին միջեւ, որով փոխադրուած է քարտէսին վրայ: Իւրաքանչիւր քարտէս ունի համեմատութիւն մը, որ կը բացատրուի իր աստիճանաչափով: Ան նշուած կ'ըլլայ քարտէսին մէկ անկիւնը: Մեծ քարտէսներու պարագային համեմատութիւնը աւելի մեծ է եւ կը հաշուենք քլմ.ով կամ մղոնով:

Աստիճանաչափը քարտէսին մէջ կը նշուի 2 ձևով՝ 1:10.000 կամ 1/10.000 եւ կամ կը գծուի շիտակ գիծ, մը որ բաժնուած կ'ըլլայ ճերմակ եւ սև հաւասար մասերու, որուն վրայ գրուած կ'ըլլայ, օրինակ, 200 մետր, ինչ որ կը նշանակէ, թէ քարտէսին իւրաքանչիւր սև կամ ճերմակ երկայնքը հաւասար է 200 մետրի:

Քարտէսին վրայ երկու կէտերու միջեւ հեռաւորութիւն գտնելու համար կը չափենք զայն գծաքաշով կամ չափերիզով, ապա կը բազմապատկենք զայն աստիճանաչափով, օրինակ՝ 10000, ստանալու համար իրական հեռաւորութիւնը: Կարելի է նաեւ կարկինով չափել սև-ճերմակ գծիկները՝ օրինակ 200 մետր, ապա կարկինին ասեղը սկսելով առաջին կէտէն, կը նայինք թէ քանի անգամէն կը հասնինք երկրորդ կէտին եւ կը բազմապատկենք զայն 200ով:

Ե) ՀԻՒՍԻՍԸ

Հիւսիսը գտնելու համար նկատի ունենալ.-

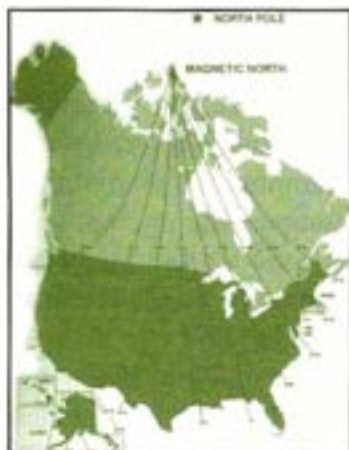
- 1) ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԻՒՍԻՍԸ
- 2) ԲԵԻԵՌԱՅԻՆ ԿԱՄ ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՀԻՒՍԻՍԸ
- 3) ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԻ ՀԻՒՍԻՍԸ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԻՒՍԻՍԸ

Որեւէ տափակ քարտէս հիմնականօրէն կ'ունենայ 4 ուղղութիւններ, վերը կ'ըլլայ հիւսիսը, վարը՝ հարաւը, աջ կողմը՝ արեւելքը, իսկ ձախ կողմը՝ արեւմուտքը: Հիւսիսային աստղը ցոյց կու տայ իսկական հիւսիսը:

ԲԵԻԵՌԱՅԻՆ ԿԱՄ ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՀԻՒՄԻՍԸ

Հիսիսը խորքին մէջ միեւնոյն իսկական հիւսիսն է, սակայն մէկ տարբերութեամբ: Երբ երկրագունտը կը դառնայ ինքն իր շուրջ՝ երկու բեւեռներու առանցքով գոյութիւն ունեցող մագնիսական ուժ մը, ազդելով կողմնացոյցի ասեղին վրայ, զայն կ'ոտղէ իր ուղղութեամբ:

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԻ ՀԻՒՄԻՍԸ

Այս ալ կը տարբերի նայած վայրին, նկատելով որ գետնի երկրաբանական կազմուածքը, մետաղներու քանակները մեծ չափով կրնան ազդել կողմնացոյցի մագնիսական ասեղին վրայ, բան մը որ քարտէսին վրայ նշուած կ'ըլլայ յստակ գիծերով եւ աստիճաններով:

Երբ քարտէսի մը վրայ նշուած են իսկական հիւսիսը եւ մագնիսական հիւսիսը, պէտք է նկատի առնել մագնիսական հիւսիսը, որովհետեւ ինքնաբերաբար կ'ունենանք իսկական հիւսիսը:

2) ԿՈՂՄՆԱՑՈՅՑԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Գիտենք, որ կողմնացոյցը գործիք մըն է, որ ցոյց կու տայ հիւսիսը:

1) Կան բնական մագնիսական կողմնացոյցներ, որոնք մագնիսական ասեղի միջոցով ցոյց կու տան հիւսիսը: Այս կողմնացոյցներուն անպատեհութիւններէն մէկն է մետաղներէն ազդուիլը:

2) Արուեստական մագնիսական կողմնացույցներ, որոնք կը գործածուին արդիական նաւերու եւ օդանաւերու մէջ եւ հիմնուած կ'ըլլան շատ արագ դարձող զանգուածի մը յառաջացուցած ուժին վրայ:

Սկաուտներու համար յարմարագոյնը «ՍԻԼՎԱ» կողմնացույցն է, որ թէեւ ունի քանի մը տեսակներ, սակայն սկզբունքով բոլորն ալ նոյն բաղադրամասերը ունին:

Այս կողմնացույցը կը գործածենք հետեւեալ ձեւով.-

Երբ ուզենք արեւմուտք ուղղուիլ, կողմնացույցին դարձող շրջանակը, որուն վրայ արձանագրուած են 360 աստիճանները եւ 4 հիմնական կողմերը, կը դարձնենք եւ կ'ուղղենք արեւմուտքը ցուց տուող կէտին վրայ: Ապա, կողմնացույցը հորիզոնական բռնած՝ ամբողջութեամբ կը դարձնենք, մինչեւ որ ասեղը հանդիպի կողմնացույցին վրայի հիւսիսի կէտին:

Է) ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ ԿԱՐԴԱԼ, ՄԵԿՆԱԲԱՆԵԼ ԵՒ ԳՈՐԾԱԾԵԼ

Քարտէս մը կարդալու համար, նայիլ քարտէսին եւ դիտել, պէտք է հասկնալ հոն արձանագրուած բոլոր նշաններուն, գիծերուն, կէտերուն, թուանշաններուն եւ գոյներուն իմաստը:

Բարձրութեան նշանները կամ օղակաձեւ գիծերը, որոնք իրարու համեմատ ունին համեմատական բարձրութիւն, նշուած կ'ըլլան իրենց թիւերով կամ բարձրութեամբ: Օրինակ, քարտէսի վրայ ծովեզերքը ունի 0 բարձրութիւն, ինչ որ բացի հազուագիտ պարագաներէ, միշտ անփոփոխ է: Որքան օղակաձեւ գիծերը իրարու մօտ ըլլան՝ զտիվերը այնքան ցից կը դառնայ եւ նոյնպէս՝ հակառակը:

Իւրաքանչիւր քարտէս իր մէկ անկիւնը կ'ունենայ յատուկ քաղաքական մը, զոր պէտք է ուշադրութեամբ սերտել: Նաեւ պէտք է զանազանել, թէ ի՞նչ տեսակի քարտէս մըն է՝ բնակա՞ն, քաղաքայի՞ն թէ զինուորական, օդային, ծովային կամ ցամաքային:

Նայիլ աստիճանին եւ կազմել մօտաւոր պատկերացում մը կամ գաղափար մը ներկայացուցած շրջանին մասին:

Այս բոլորէն ետք անցնիլ մեկնաբանութեան, հետեւեալ նկատողութիւններով:

1) Գետերու հոսանքներուն ուղղութիւնը, կամուրջները, ալիքները, եւայլն:

2) Բարձրունքները, անտառները և անոնց մօտաւոր բարձրութիւնը:

3) Գիւղերը, իրարմէ հեռաւորութիւնը, բնակչութեան թիւը, հեռաձայնի կամ կապի այլ միջոցներն ու բժշկական կեդրոնները:

4) Երկաթուղագիծը՝ նեղ թէ լայն:

5) Մամբաները (Ա. Բ. Գ. կարգի) և արահետները:

6) Բուսականութիւնը, դաշտերը, անտառները, ծառերուն տեսակները:

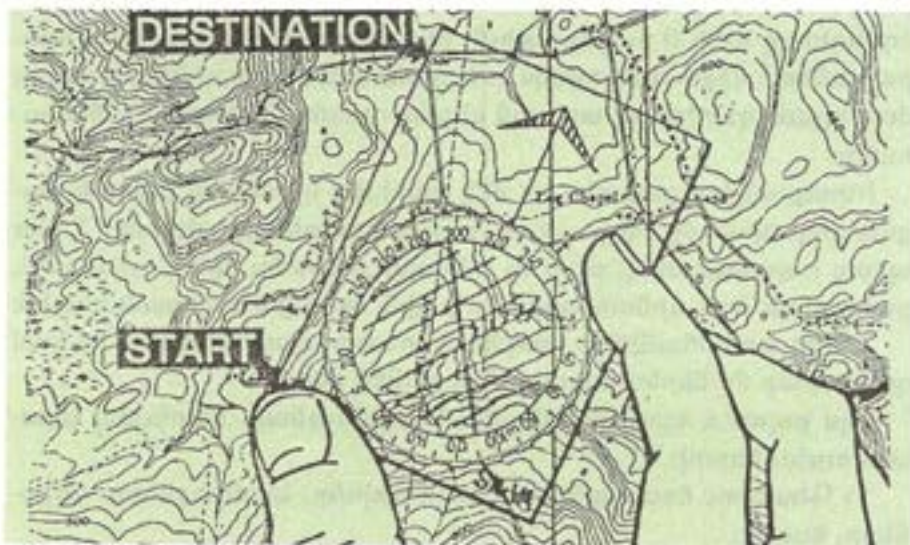
7) Ջրանցքները՝ լայնքը, անոնց խորութիւնը, ի՞նչ բանի ծառայելը:

ԳՈՐԾԱԾԵԼՈՒ ԶԵՒԸ

Քարտէսը տեղատրել իրեն համապատասխան տեղը, գիտնալ հիւսիսը և ըստ այնմ ուղղել զայն:

Ա. Կողմնացոյցին միջոցով, երբ քարտէսին մագնիսական հիւսիսը ճշդուած է՝ կողմնացոյցը դնել քարտէսին վրայ հորիզոնական ձեռով, ապա քարտէսը կամաց-կամաց դարձնել, մինչեւ որ կողմնացոյցին ասեղը, որ ցոյց կու տայ հիւսիսը, համապատասխանէ քարտէսին մագնիսական հիւսիսին, և արդէն քարտէսը ուղղած կ'ըլլանք, ըստ մեր դիրքին:

Երբ քարտէսը չի ունէր բեւեռային մագնիսական հիւսիսը, այս պարագային նկատի առնել իսկական հիւսիսը և անոր հետ հաշ-

ել փոփոխական աստիճանի թեքումի անկիւնը, որ նշուած կ'ըլլայ: Երբ թեքումը դրական է, կը պակսեցնենք զայն հիւսիսի ուղղութենէն եւ կ'ընենք հակառակը՝ բացասական թեքումի պարագային:

Բ. Առանց կողմնացոյցի քարտէսը ուղղել դէպի հիւսիս՝ հետեւեալ ձեւով. քարտէսին վրայ ճշդել մեր գտնուած տեղը, գծաքաշ մը գետեղել այն կէտին վրայ, ուր կը գտնուինք եւ ուղղել զայն երկրորդ վայր մը, որ ծանօթ է մեզի եւ կարելի է տեսնել:

Փնտռել իսկական վայրը, զոր ճշդեցինք քարտէսին վրայ:

Քարտէսը դարձնել, մինչեւ որ գծաքաշին ուղղութիւնը համապատասխանէ մեր գտած իսկական վայրին:

1) Գիտնալ այն շրջանը, որուն կը համապատասխանէ:

2) Գիտնալ քարտէսին վրայ մեր գտնուած վայրը, ճշդել տեսանելի երկու կէտեր բնութեան մէջ եւ գտնել զանոնք քարտէսին վրայ:

3) Գծել երեսակայական երկու գիծեր, իւրաքանչիւրը սկսելով բնութեան մէջ ճշդուած վայրէն, անցնելով անոր համապատասխան կէտէն՝ քարտէսին վրայ:

4) Այս երկու գիծերուն միացման խաչաձեւ կէտը քարտէսին վրայ կը համապատասխանէ մեր գտնուած վայրին:

- Որոշել այն վայրը, ուր կ'ուզենք հասնիլ:

- Նշել այն ճամբաները, որոնց միջոցով պիտի հասնինք մեր ուզած վայրը:

- Ըամբաներու չգոյութեան պարագային՝ գիտնալ յառաջանալիք ուղղութիւնը: Այս պարագային գործածելով «ՍԻԼՎԱ» կողմնացոյցը կատարել հետեւեալները.-

ա) Քարտէսին վրայ ուղիղ գիծ մը գծել մեր երթալիք վայրին եւ գտնուած վայրին միջեւ:

բ) Առաջին գիծին վրայ գետեղել կողմնացոյցին հաստատուն ուղղութեան գիծը:

գ) Կողմնացոյցին կլոր մասը դարձնել եւ իր ուղղութիւնը ճշդել քարտէսին հիւսիս-հարաւ ուղղութեան հետ, միշտ երկու հիւսիսները ճշդելով միեւնոյն ուղղութեամբ:

դ) Միասնաբար դարձնել քարտէսը եւ կողմնացոյցը, մինչեւ որ սլաքը կողմնացոյցին վրայ հիւսիսը ցոյց տայ:

ե) Հետեւիլ կողմնացոյցին հաստատուն ուղղութեան գիծին եւ արձանագրել անկիւնաչափը:

Ը) ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ ԳԾԵԼ

Քարտեւս մը գծել կը նշանակէ բնութեան որոշ վայրի մը յատակագիծը պատրաստել. անոր համար սկաւտը պէտք ունի կարգ մը առարկաներու, ինչպէս՝ կողմնացոյց, մատիտ, կարկին, ռետին, քառանկան բաժնուած թուղթ, անկիւնաչափ, սկաւտական գաւազան, գծագրութեան տախտակ, գնդասեղ, *փիւնէզ*, գծաքաշ եւ ուղղութիւն ճշդող գծաքաշ: Քարտեւս մը գծելու համար կան քանի մը միջոցներ, ինչպէս՝

- Սկսիլ կէտէ մը, օրինակ շէնք մը կամ ճամբու մը խաչաձեւումը:

- Գիտնալ յաջորդ կէտին ուղղութիւնը եւ հեռաւորութիւնը, չափել ոտքի քայլերով (օրինակ՝ 60 քայլ) եւ արձանագրել գայն:

- Վերջանալէն ետք որոշել գծուելիք քարտեւսին աստիճանաչափը եւ մաքուր ձեւով սկսիլ քարտեւսին համեմատական չափերով պատրաստութեան:

Երկրորդ ձեւը շառաւիղի կամ ճառագայթի դրութիւնն է:

Ա) ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

1. Բննել այն հողամասը, զոր պիտի գծենք:

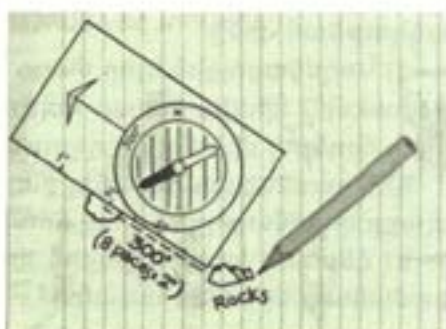
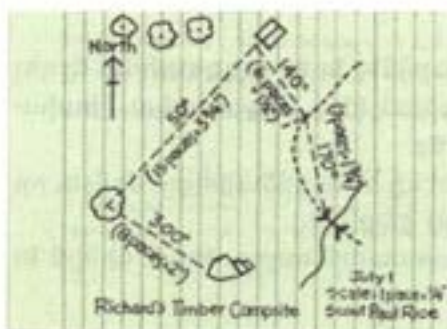
2. Ընտրել ամէնէն երկար լայնքը այդ հողամասին, նկատելով որ այդ շերտին դիմաց չկան տեսողութիւնը խանգարող ծառեր կամ ժայռեր:

3. Ամբողջ քարտեւսին իբրեւ առանցք նկատել այս շերտը:

4. Երկու գաւազաններ զետեղել այս շերտին ծայրերը:

5. Թուղթը *փիւնէզ*ներու միջոցով զետեղել գծագրութեան տախտակին վրայ:

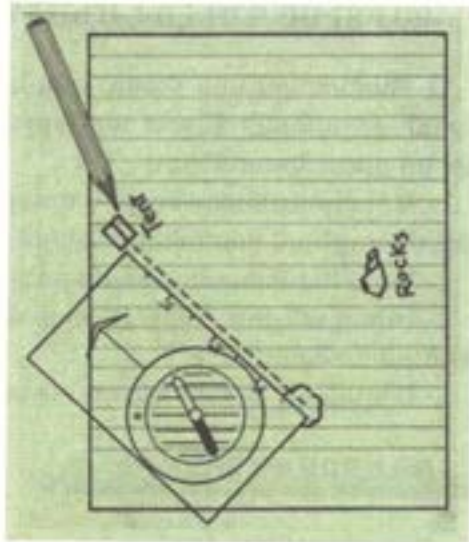
6. Ըշղել իսկական եւ մագնիսական հիւսիսի ուղղութիւնները քարտեւսին վրայ:

7. Տեսողութեան գծաքաշով կամ «ՍԻԼՎԱ» կողմնացոյցով ճշդել երկու գաւազաններուն ուղղութիւնը եւ անկիւնաչափը:

8. Նշանակել երկու կէտեր՝ Ա. եւ Բ., որոնք նախապէս գամուած գաւազաններուն տեղը ցոյց պիտի տան քարտէսին վրայ:

9. Նկատի ունենալ ծառերու, ճամբու անկիւնադարձները եւ տուները՝ դիտելով Ա. կէտէն: Ճշդել յիշուածներէն իւրաքանչիւրին ուղղութիւնը եւ քարտէսին վրայ այդ անկիւնաչափով գիծեր քաշել՝ մեկնելով Ա. կէտէն:

Բ) ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

10. Անցնիլ Բ. կէտէն՝ կանգելով Բ. գաւազանին մօտ եւ ուղղել քարտէսին հիւսիսի ուղղութիւնը:

11. Նախապէս անկտի առնուած ծառերը եւ ճամբաներու անկիւնները դիտել եւ իւրաքանչիւրին ուղղութիւնը ճշդելով գիծեր քաշել՝ մեկնելով Բ. կէտէն:

12. Պիտի տեսնենք, որ Ա. եւ Բ. դիրքերէ մեկնող գիծերուն հանդիպած խաչաձեւումները ցոյց պիտի տան յիշեալ մասերուն կամ անկիւնադարձներուն իսկական տեղը քարտէսին վրայ:

13. Յատուկ նշաններ գործածելով ամբողջացնել գծագրութիւնը՝ աւելցնելով ճամբաները եւ սահմանները:

Գ) ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

14. Մելանով անցնիլ գծագրութեան վրայէն եւ մէկ անկիւնը յիշել անհրաժեշտ բացատրութիւնները՝ աստիճանաչափ, հիւսիսը, եւայլն:

15. Սորվիլ նախապէս քաշուած գիծերը եւ քարտէսը ներկել:

ՔԱՐՏԷՍԸ ԳԾԵԼՈՎ ՄԵԾՑՆԵԼ

- Քարտէսին այն մասը, զոր կ'ուզենք մեծցնել, առնել քառակուսի շրջանակի մէջ եւ այդ շրջանակը բաժնել հաւասարաչափ փոքր քառակուսիներու:

- Գծագրութեան թուղթին վրայ գծել մեծ քառակուսի շրջանակ մը, մեծութեան համեմատութեան չափով:

- Նոյն համեմատութեամբ գծել մեծ *քառոններ*:

- Իւրաքանչիւր փոքր *քառոնի* մէջ գտնուող գիծ կամ կէտ՝ գծել մեծ *քառոններուն* մէջ:

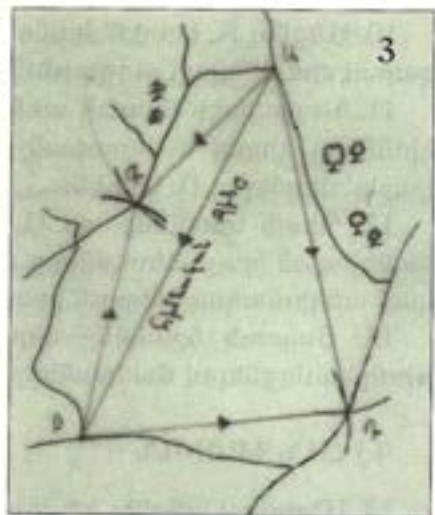
- Մելանով անցնիլ գծագրութեան վրայէն եւ *քառոնները* ջնջել:

Թ) ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

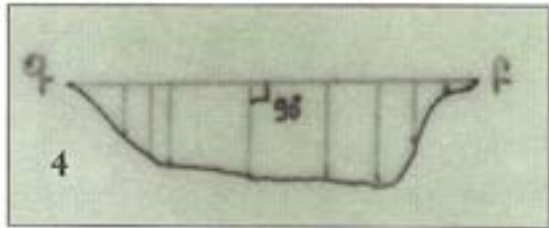
Եզրակացնելու համար կրնանք ըսել, որ քարտեսագիտութիւնը սկաւտին համար կը բանայ աշխատանքի լայն հորիզոն, թէ իբրեւ զբաղում եւ թէ իբրեւ օգտակար գիտելիք:

ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ՝ ՔԱՐՏԷՍ ԳԾԵԼՈՒ ԶԵԻՒՆ ՄԱՍԻՆ

Քարտէս մը գծելու լաւագոյն ձեւը մեծ աստիճանաչափով գծելն է: Որոշեցէք երկու կէտեր, Ա. եւ Բ., սահմանին մօտիկ իրարու երեւցող երկու հակառակ, հեռու անկիւններ (*նկար թիւ 3*): Ընկերոջ մը հետ, լաւապէս չափէ Ա.-Բ. կէտերու հեռաւորութիւնը՝ գործածելով պարան մը, եթէ չունիք՝ չափերիզ մը, որ ըլլայ 20 մետր: Լաւ է որ բաժնուած ըլլայ 5-10-15 մետրերու հանգոյցներով: Ուրեմն, պարանին Օ չափը դիր Ա. կէտին վրայ եւ ընկերդ դրկէ դէպի Բ. կէտը՝ միշտ ուղղելով զինք, որպէսզի գիծը շիտակ ըլլայ, եթէ հեռաւորութիւնը 20 մետրէ աւելի է, ամէն 20 մետրի դնել մշան մը, քար մը կամ տախտակ մը,

եւ շարունակել, վերջը ամէն մէկ նշանը հաշուել 20 մեթր եւ որպէսզի ճիշդ ըլլայ 20նորո հաշիւը, հաւաքէ քարերը եւ հետևեալ ձեով հաշուէ.-

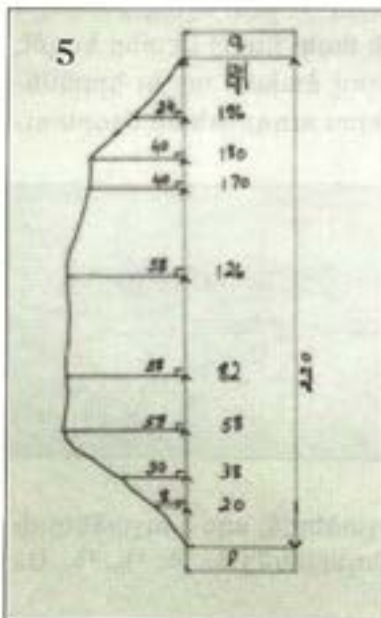
Քարերու թիւը $\times 20 +$ մնացեալ չափը վերջին քարէն = հետաւորութիւնը Ա. - Բ.:

Հիմա Ա.-Բ. գիծը գծաքաշով մը գծէ թուղթին վրայ եւ որոշէ աստիճանաչափը, ըսենք՝ 1:1000, որ կը նշանակէ 1 միլիմետրը քարտէսին վրայ հաւասար է գետնի վրայ 1 մետրի:

Ասկէ ետք որոշէ Գ. կէտ մը, որ երբ Բ. Գ. իրարու միացնենք գիծով մը՝ այդ գիծը անցնի սահմանին մօտէն եւ երեսի Ա. եւ Բ. կէտերէն: Չափէ Ա. - Գ. եւ նաեւ Բ. - Գ. (նոյն ձեով որ չափած էիր Ա. - Բ. հիմնական գիծը):

Սահմանը գծելու համար, չափէ Ա.-Գ. գիծին սահմանը, ինչպէս նաեւ՝ Բ.-Գ.-ին սահմանը, միշտ ուղիղ անկիւններ գծելով (*նկար թիւ 4*)

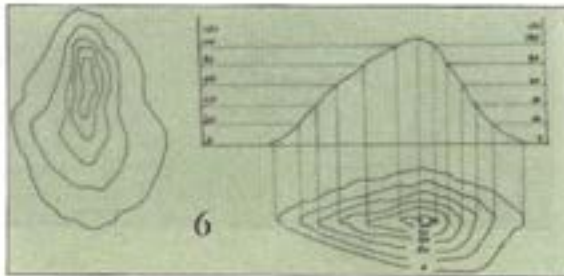
Ի՞նչպէս չափել.- Կեցուր ընկերդ այն կէտերուն վրայ, ուր գիծը ուղղութիւն կը փոխէ եւ դուն Բ.-Գ. գիծին վրայ թելերդ բաց քալէ՝ մինչեւ որ հանդիպիս ընկերոջդ: Չափէ քայլերդ:

- Ինչպէս որոշել Գ. կէտին դիրքը գծագրութեանդ վրայ: Ուրեմն, Ա.-Գ. գիծին չափը կարկինով մը բանալ եւ կամար մը գծել, ապա նոյնը ընել Բ.-Գ. գիծին, խաչաձեւման կէտը կ'ըլլայ Գ. կէտը, նոյնը՝ միւս բոլոր կէտերուն պարագային:

Այս բոլորը նօթ ընելէ ետք, բոլոր կէտերը իրարու միացնել, որպէսզի սահմանը մէջտեղ ելլէ (*նկար թիւ 5*): Վերջը որոշել հիւսիսը եւ անլցնել աստիճանաչափը, ինչպէս նաեւ այլ նշաններ:

- Աւելի մեծ աստիճանաչափով քարտէս մը գծելու համար գործածէ

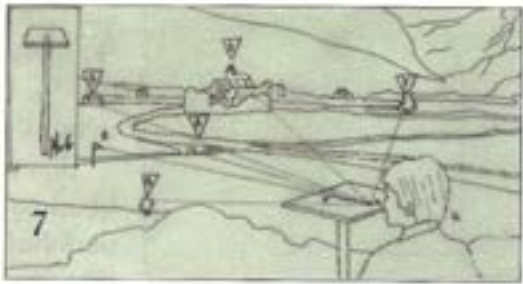
հետևեալները.- կտոր մը քառակուսի տախտակ 40x40 չափով, որ գամուած ըլլայ ձողի մը վրայ, որուն երկայնքը ըլլայ մինչեւ արմուկի՝ առաւել 30 սմ. (նկար թիւ 6):

- Որոշէ երկու կէտեր Ա. եւ Բ. գետնի վրայ, որոնց հեռաւորութիւնը իրարմէ ըլլայ 1000 մետր կամ անլի: Անոնք պէտք է ըլլան շրջանին վրայ իշխող կէտեր: Վստահ եղիր որ Ա. եւ Բ. կէտերը իրարու երեւին: Չափէ կամ գտիր հեռաւորութիւնը այս երկու կէտերուն միջեւ (մետրով կամ քարտէսին վրայէն):

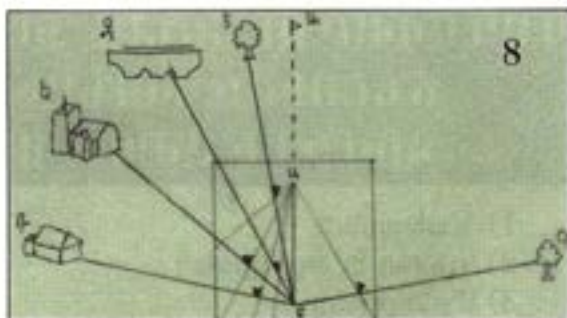
- Թուղթին վրայ գծէ Ա.-Բ. գիծ մը, որ նախապէս ամրացուցած ըլլաս 40x40 տախտակին վրայ: Այս գիծը կրնաս գծել գծաքաշով (ըսենք 1:25.00 աստիճանաչափով, այսինքն՝ 1 միլիմետրը քարտէսին վրայ հաւասար ըլլայ 25 մետր գետնի վրայ):

- Օժնուած գործիքը (40x40+ձողը) հաստատէ Ա. կէտին վրայ եւ ուղղէ Ա.-էն Բ. գծուած գիծը՝ դէպի Բ. կէտը, դարձնելով ձողը: Այլեւս ձողը առանց շարժելու՝ նշան առ գծաքաշով մը Ա. կէտէն միւս կէտերը եւ գծէ թուղթին վրայ, օրինակ Գ. կէտ մը, որ ծառ մըն է այս նկարին մէջ (նկար թիւ 7): Փնտռէ նաեւ ուրիշ կէտեր եւ գծէ ու չափէ նոյն ձեւերով, միշտ աշխատելով ձախէն աջ եւ երբեմն երբեմն ուշադրութիւն ըրէ Ա. եւ Բ. կէտերու ուղղութեան նշգրտութեան:

- Այս բոլորէն ետք անցիր Բ. կէտին. ամրացուր (40x40+ձողը) Բ. կէտը եւ նշդէ ուղղութիւնը Բ.էն Ա.: Առաջին գլխաւոր (prominent) կէտը Գ.ը գծելէ ետք՝ միւսները գծել ձախէն աջ: Այս գիծերը, որոնք գծուեցան թէ՛ Ա.էն դիտուած եւ թէ Բ.էն, իրարու պիտի խաչաձեւէն, այս խաչաձեւումները քարտէսին վրայ այդ կէտերուն տեղերն են (Ա., Բ., Գ., Դ., Ե., Զ., Է.): (նկար թիւ 8):

- Եթե պիտի ուզենք
աւելի տեսարաններ
աւելցնել մեր գծագրու-
թեան վրայ, պիտի
անցնինք նախապէս
որոշուած կէտերէն,
օրինակ՝ Գ., Դ., Ե. եւ
հոգնէ դիտենք ուրիշ
կէտեր կամ տեսարան-

ներ, օրինակ՝ Գ. - Դ. հիմնական գիծէն փորձենք ուրիշ կէտեր
ճշդել, ինչպէս՝ աշխատեցանք Ա. - Բ.:

- Անգամ մը որ հիմնական կէտերը նշանակուեցան թողթին
վրայ, անցիր իշխող քանի մը ուրիշ կէտերու եւ դիտէ տեսարան մը
եւ որոշէ, ճշդէ ուրիշ գիծեր, օրինակի համար՝ գետեր, ճամբաներ,
հիմնուելով (Բ., Զ., Է.) կէտերուն վրայ (նկար թիւ 7): Աւարտելէ
ետք, գործածէ հիմնական նշաններ եւ գոյներ քարտէսիդ վրայ
(կապոյտ՝ ջուրերու համար, կանաչ՝ անտառներու): Առաւել ճշդէ
հիւսիսը եւ աստիճանաչափը:

ԳԱՂԱՓԱՐ ՈՒՆԵՆԱԼ ՋԵՐՄԱՍՏԻՃԱՆԻ, ՃՆՇՈՒՄԻ, ԽՈՆԱԴՈՒԹԵԱՆ, ՀՈՎԻ ԵՒ ԱՄՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

- 1) Նախարան
- 2) Կլիմայ եւ օդի վիճակ
- 3) Մթնոլորտը
- 4) Մթնոլորտի դերը
- 5) Ամպերը
- 6) Տաքութիւն
- 7) Խոնաւութիւն
- 8) Մթնոլորտային ճնշումը
- 9) Ի՞նչ է հովը
- 10) Օդի շերտեր կամ խաւերը
- 11) Անձրեւ, ձիւն, կարկուտ, սառոյց
- 12) Անձրեւը եւ տեսակները
- 13) Խաւերու ազդեցութիւնը
- 14) Մթնոլորտային ճնշումի ազդեցութիւնը
- 15) Մթնոլորտային ճնշումի փոփոխութեան ազդակները
- 16) Տաքութեան աստիճանը
- 17) Հովուն ուղղութիւնն ու տեսակները
- 18) Ամպերու ազդեցութիւնը

1. ՆԱԽԱԲԱՆ

Տիեզերքի գոյութեան առաջին օրերէն իսկ մարդ արարածը զգացած է օդերևոյթի նախատեսութեան անհրաժեշտութիւնը:

Նոյ Նահապետը եղած է օդերևոյթի նախատեսութիւնը կատարող առաջին անձը գիտնականներուն մէջ: Ան շինած է «ՆՈՅ-ԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»ը, որովհետեւ գուշակած է քառասուն յաջորդական օրերուն տեղալիք անձրեւը:

Յովսէփ Գեղեցիկ եղած է երկրորդը, որ երազներու մեկնաբանութեան իր արուեստին մէջ գուշակած կամ նախատեսած է եօթը տարիներու բերրիութեան շրջանը եւ անոր յաջորդող եօթը տարիներու երաշտը:

Յունական գիտութեան մէջ կը հանդիպինք Արիստոտելի կարգ մը գիտելիքներուն, որոնք յաճախ սխալ եղած են:

15րդ դարուն, ժամանակի գիտնականներուն գիրքերը կարդացողներէն մէկը շատ յատկանշական ձեւով փորձած է գուշակել անձրեւոտ եւ պայծառ ամիսները: Կէս գիշերուան կրօնական արարողութենէն առաջ ան կտրած է սոխ մը 6 հաւասար շերտերու եւ անոնց վրայ ցանած է աղ: Արարողութենէն վերադարձին, աղի ազդեցութիւնը-խոնաւութիւնը քննելով, ճշդած է անձրեւոտ եւ պայծառ ամիսները:

Այդ շրջանին ազարակապանները կամ գիւղացիները անձրեւոտ օդի վիճակին ճշդումը կատարած են խոզերէն: Երբ խոզը բերնին մէջ խոտի կտորներով կը վերադառնար դաշտէն, գիւղացին անմիջապէս կը գուշակէր, որ անձրեւ պիտի սկսի, բերնի ճիւղերը կամ խոտի կտորները ցոյց կու տային, որ խոզը զգալով անձրեւի գալուստը՝ ուտելու գործողութիւնը կէս ձգած եւ վերադարձած է գոմ:

1955ին, ՏԻԿԸԶ, իր անունով պատրաստած գիրքով, շատ պարզ գիծերու մէջ կը ներկայացնէ օդերևոյթի նախատեսութեան կարգ մը գիտելիքներ:

Նոյէն մինչեւ ՏԻԿԸԶ կատարուածները ամբողջութեամբ սակայն ճիմնուած են պարզ գուշակութիւններու վրայ եւ գիտական ո՛չ մէկ հիմք ունին:

Գիտական գուշակութիւնը կատարուած է 1844ին, ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՐՍԻ միջոցով, երբ թելեկրաֆիք առաջին լուրը դրկած է Պալթիմորէն Ուաշինկթըն:

Հայկական տոմարով կատարուած նախատեսութիւնները հիմնուած են հարիրատոր տարիներու ընթացքին հայ վանականներու օղերեւութաբանական արձանագրութիւններուն վրայ: Անոնք նկատուած են, որ ինչպէս գոյութիւն ունին իրենք զիրենք կրկնող երեւոյթներ, որոնք կ'զդուին լուսնի 4 երեւոյթներէն՝ լիալուսին, կէս, նոր լուսին, կէս:

1850էն սկսեալ գիտնականները սկսած են պատրաստել յատուկ տախտակներ եւ կատարած են զանազան ուսումնասիրութիւններ:

Օղերեւոյթի նախատեսութեան համար անհրաժեշտ է գիտնալ տաքութեան աստիճանը, խոնաւութիւնը, հովի ուղղութիւնը արագութիւնը, ամպերուն տեսակները, օդի շերտերը, մթնոլորտային ճնշումը, անձրեւը, ձիւնը, կարկուտը, եւայլն:

Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ վերոյիշեալներուն ազդեցութիւնը լաւապէս հասկնալ, առաջին հերթին պիտի ներկայացնենք անոնց բացատրութիւնը:

2. ԿԼԻՄԱՅ ԵՒ ՕԳԻ ՎԻՃԱԿ

Կլիմայ.- Շրջանի մը միջին օդին վիճակն է, երկար ժամանակի վրայ: Կլիման նաեւ ամփոփումն է օդի վիճակին, որ կապ ունի եղանակի շերմաստիճանին, մթնոլորտային ճնշումին, հովերուն, խոնաւութեան եւ խտացումներուն հետ:

Օդի վիճակ.- Տեղի մը համար է՝ կարճ ժամանակի վրայ, օրինակ՝ 1 տարուան կամ 1 շաբթուան օդային փոփոխութիւններուն ընդմէջէն, տաքութիւնը, հովերուն ուղղութիւնը, տեսակները եւ զօրութիւնը, օդային խոնաւութեան համեմատութիւնը երկնքի վիճակը:

Ի՞նչ է Մթնոլորտային Ճնշումը.

Մթնոլորտային ճնշումը օդին ծանրութիւնն է, երկրագունտի վրայ, ան կը չափուի գործիքով մը, որ կը կոչուի (*Պարոմէթրը*):

3. ՄԹՆՈԼՈՐՏ

50 քիլոմետր բարձրութեամբ օդային խաւ մըն է, որ կը բաղկա-

նայ հինգ գլխատր մասերէ: Մթնոլորտը կը շրջապատէ մեզ եւ կը հայթայթէ անհրաժեշտ թթուածինը եւ կը պահէ երկրագունտին տաքութիւնը:

ա: Առաջին բաժինը կը կոչենք ԹՐՈՓՈՍՖԻՐ: Այս բաժինն մէջ մե՛նք կ'ապրինք. հարուստ է թթուածինով. ամպերը կը կազմուին այս բաժինն մէջ:

բ: ԹՐՈՓՈՓՁ կը կոչենք երկրորդ բաժինը. 18 քիլոմետր բարձրութիւն ունի. այս բաժինն մէջ օդային զօրատր հոսանքներ կան եւ տաքութեան աստիճանը շատ փոփոխական է:

գ: Երրորդ բաժինը կը կոչենք ՍԹՐԱԹՈՍՖԻՐ. ամպեր չկան. հանդարտ բաժին մըն է, փոփոխութիւններ չկան:

դ: Կարելորագոյն բաժինն է զոր կը կոչենք ՕԶՈՆԻ խաւը. Օզոնը թթուածինի մէկ ուրիշ տեսակն է. ան արգելք կ'ըլլայ որ արեւէն եկած ԳԵՐ-ՄԱՆԻՇԱԿԱԳՈՅՆ ճառագայթները ամբողջութեամբ մեզի հասնին: Այդ ճառագայթները բաւարար չափով կը հասնին ամրան, երբ արեւուն տակ կը պատկինք՝ մեր մորթը կ'այրի:

ե: ԱՅՈՆՈՍՖԻՐԸ ամէնէ դուրսի մասն է. այս բաժինն մէջ է որ զօրատր փոփոխութիւններ կրնան տեղի ունենալ. չափազանց օգտակար մաս մըն է. այս բաժինն շնորհի է, որ կրնանք անմիջական կապեր հաստատել քոյր երկիրներու միջեւ եւ ունկնդրել ուստիօ, հեռատեսիլ, հաղորդակցութիւններ կատարել, եւայլն:

1935ին երկու գիտնականներ՝ Անտըրսըն եւ Սթիվընզ կարողացած են բարձրանալ առաջին երկու բաժինները եւ անհրաժեշտ ուսումնասիրութիւններ փոխանցել մեզի:

4. ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ԳԵՐԸ

Մթնոլորտը շատ կարելոր դեր ունի երկրի վրայ կեանքի յարատեւման մէջ: Այս դերը կրնանք ներկայացնել քանի մը կէտերով.

1) Կը զտէ եւ կը ծծէ արեւուն ճառագայթներուն 75%, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ տաքութեան:

2) Արեւուն բացակայութեան, տաքութեան շտեմարան մըն է եւ տաքութիւնը կամաց-կամաց կը փոխէ ցերեկէն իրիկուն ջերմաստիճանի փոփոխութեան ատեն:

3) Կ'օգնէ ամպերու կազմութեան, խտացումին ու անձրեւներու տեղալում, նաեւ՝ կ'որոշէ հովերու հոսանքները:

4) Երկիրը կը պաշտպանէ անդրամանիշակագոյն ճառագայթներէն:

5. ԱՄՊԵՐԸ

Ամպերն ալ գլխաւոր չորս տեսակներ ունին.-

ա: ՍԻՐԸՍ: Բարակ, ճերմակ, փետորի նման կ'ըլլան եւ կան ճեղ շերտեր. առաւելաբար կազմուած են սառոյցի կտորներէ:

բ: ԳՈՒՄՈՒԼԸՍ: Խիտ, ուղղահայեաց կազմութեամբ, կը նմանի աշտարակի. սովորաբար կը կազմուի առաւօտները եւ կ'անյայտանայ երեկոները: Նախանշան է լաւ օդի:

գ: ՍԹՐԱԹԸՍ: Ցած, գոց գոյն, արագ շարժող եւ ձեւը փոխող տեսակի ամպ մըն է, առաւելաբար կազմուած կ'ըլլայ մշուշէն. նախանշան է ձիւնի կամ թեթեւ անձրեւի:

դ: ՆԻՄՊԸՍ: Յատուկ ձեւ չունի եւ սակայն կրնայ գալ բամպակի կոյտի նման, նախանշան է անձրեւի:

Վերոյիշեալ տեսակներուն խառնորդը շատ յաճախ կը վերածուի զօրաւոր եւ փոթորկոտ անձրեւներու:

Ամպերու մասին խօսած ժամանակ անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաեւ մշուշին եւ անոր տեսակներուն.-

- Առաջին տեսակը կը կազմուի, երբ պաղ օդի մակերեսին վրայէն անցնի խոնաւ օդ մը:

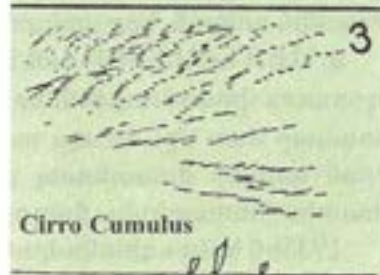
- Երկրորդը՝ երբ խոնաւ օդը իր գտնուած տեղը կը սառի, օդի փոփոխութեան ճեղքանքով:

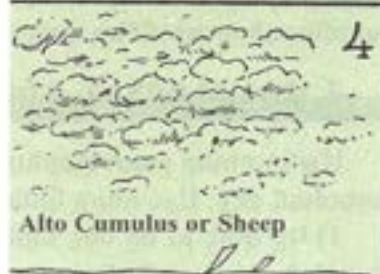
Cirrus or Feather

Cirro Stratus

Cirro Cumulus

Alto Cumulus or Sheep

6

Strato-Cumulus

7

Nimbo-Stratus

8

Cumulus, Wool Pack

9

Cumulo-Nimbus

10

Միջին և արևմտյան Եվրոպա

- Երրորդը՝ երբ պաղ օդը անցնի գաղջ ջրի մը վրայէն:

- Չորրորդը՝ երբ գառիվարի մը վրայէն անցնի օդը, ընդլայնումի հետեանքով, տաքութիւնը կը կորսնցընէ եւ կը վերածուի մշուշի:

Ամպերու տեսակներն ու արագութիւնը կրնանք ճշդել յատուկ գործիքով մը, զոր կը կոչենք ceilometer:

6. ՏԱՔՈՒԹԻՒՆ

Տաքութիւնը կը չափենք յատուկ ջերմաստիճանով մը, զոր կը կոչենք «ՄԱՔՍԻՄԸՄ ԵՒ ՄԻՆԻՄԸՄ» ջերմաչափ: Այս ջերմաչափին վրայ կրնանք տեսնել օրուան ընթացքին կատարուած փոփոխութիւնները եւ այդ օրուան բարձրագոյն եւ նուազագոյն ջերմութեան աստիճանները:

Վերոյիշեալ ջերմաչափը գետեղւած կ'ըլլայ յատուկ վայրի մը մէջ, զոր կը կոչենք ՕԴԻ ԿԱՅԱՆ:

7. ԽՈՆԱՒՈՒԹԻՒՆ

Խոնաւութիւնը օդին մէջ գտնուած ջրի շոգիին առ հարիւր համեմատութիւնն է. խոնաւութիւնը չափելու պարագային կը ճշդենք սովորաբար, թէ տրուած տաքութեան աստիճանի մը օդը որքա՞ն շոգի կրնայ ընդունիլ: Այս ձևը կը կոչենք ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԽՈՆԱՒՈՒԹԻՒՆ:

Խոնաւութիւնը կը չափենք յատուկ գործիքով մը, զոր կը կոչենք ՀԱՅԿԻՐՈՄԻԹԸՐ:

Յատուկ տախտակներու վրայ ճշդուած կ'ըլլան տուեալները:

8. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԺՆՇՈՒՄ

Իտալացի գիտնական ԹՈՐԻՉԵԼԼԻՆ է, որ առաջին անգամ գտաւ մթնոլորտային ճնշումը չափելու գործիքը, զոր կը կոչենք ՊԱՐՈՄԵԹՐ:

Ունինք երկու տեսակ Պարոմետր, ՄԵՐՔՈՒՐԻ ՊԱՐՈՄԵԹՐ եւ ԷՆԷՐՏՈՅՏ ՊԱՐՈՄԵԹՐ:

9. Ի՞ՆՉ Է ՀՈՎԸ

Հովը օդի ճամբորդութիւնն է երկրի մակերեսին վրայ: Մթնոլորտի ճնշումի փոփոխութեան ազդեցութեամբ բարձր ճնշումը միշտ կը ճամբորդէ դէպի ցած ճնշումի վայրեր, հիմնական երկու սկզբունքներով:

1) Հովը կ'առնէ աջը հիւսիսային կիսագունտին եւ ձախը հարաւային կէտին:

2) Հովը չի փչեր ուղակիօրէն բարձր ճնշումէն դէպի ցած ճնշում, բայց եւ այնպէս կը դառնայ երկրին շուրջը, ինքն իր վրայ դառնալուն ազդեցութեամբ:

10) ՕԳԻ ՇԵՐՏԵՐ ԿԱՄ ԽԱԻԵՐ

Ունինք երկու շերտաւորումներ. տաք եւ պաղ:

- Տաք բաժինը կը կազմուի, երբ տաք օդի հոսանք մը կու գայ եւ կը տեղաւորուի պաղ օդի հոսանքի մը վրայ:

- Պաղ օդի բաժինը կը կազմուի, երբ պաղ օդի հոսանք մը կու գայ եւ կը տեղաւորուի տաք օդի հոսանքի մը տեղը եւ գայն կը քշէ ուրիշ տեղ:

Երրորդ տեսակը, որ շատ հազուագիւտ է, փոփոխութիւն չկրող տեսակն է:

11) ԱՆՁՐԵԻ, ՋԻՒՆ, ԿԱՐԿՈՒՏ. ՍԱՌՈՅՑ

- Անձրեւը կը կազմուի, երբ շոգիացած ջուրը կը պաղի:

- Ջիւնը կը կազմուի, երբ շոգիացած ջուրի կաթիլներ գերոյէն վար տաքութեան աստիճաններու կը հանդիպին:

ներ կը հանդիպին տաք հոսանքներու. հանդիպման վայրին մէջ տաք հոսանքը կը բարձրանայ, մէջի ջրաշոգին կը խտանայ եւ կը վերածուի անձրեւի:

13. ԽԱԿԵՐՈՒ ԱԶԳԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տաք խաւը երբ կու գայ պաղ խաւին վրայ կը սկսի պաղիլ, ամպեր կը կազմուին եւ կը սկսի անձրեւել. եթէ ամպը ՍԻՐԸՍ տեսակն է՝ անձրեւը կը տեւէ շատ կարճ եւ հանդարտ. իսկ եթէ ՍԹՐԱԹԸՍ ամպեր կազմուին, փոթորկոտ անձրեւ մը կու գայ:

Ցուրտ բաժնի պարագային մթնոլորտային ճնշումը կը բարձրանայ, տաքութիւնը եւ համեմատական խոնաւութիւնը կ'իջնեն եւ փոթորիկ ու զօրատր անձրեւ կը սկսի:

14. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾՆՇՈՒՄԻ ԱԶԳԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մթնոլորտային ճնշումի ազդեցութիւնը գիտնալու համար անհրաժեշտ է միշտ հետեւիլ ՊԱՐՈՄԵԹՐԻ փոփոխութիւններուն: Այսպէս, երբ Պարոմէթրը կը բարձրանայ, կը նշանակէ որ օդը լաւ պիտի ըլլայ, պայծառ, տաքուկ եւ հաճելի, իսկ երբ իջնէ՝ կը նշանակէ որ ամպոտ եւ անձրեւոտ պիտի ըլլայ:

Պարոմէթրի ամէնէն բարձր աստիճանը կրնաք տեսնել կ.ա. ժամը 10.00ին, իսկ ամէնէն ցածը՝ կ.ա. ժամը 4.00ին:

Յաճախակի փոփոխութիւնները յստակօրէն կարելի է տեսնել Պարոմէթրի աստիճաններուն փոփոխութեամբ:

Երբ գործիք չունիք, թռչուններու եւ ձուկերու նայելով կարելի է գիտնալ փոփոխութիւնները: Այսպէս, թռչունները գետնին մօտիկ կը թռչին, երբ պաղ է օդը, որպէսզի կարողանան դիւրին որսալ թռչելու անկարող միջատները: Ձուկերը ջուրի մակերեսին մօտիկ կը լողան, իսկ ծաղիկներու բոյրը բաւական հեռուէն զգալի կը դառնայ:

15. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾՆՇՈՒՄԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱԿՆԵՐԸ

- Բարձրութիւնը ծովու մակերեսէն - ծովու մակերեսին վրայ մթնոլորտային ճնշումը հաւասար է 760 միլիմէթր սնդիկի:

- Տաքութեան բաժանումը երկրի վրայ - Տաքութեան ա-

տիճանին բարձրացումը կարգ մը տեղերու մէջ պատճառ կ'ըլլայ օդի տաքութեան ընդլայնումին եւ բարձրացումին, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ մթնոլորտի ճնշումին նուազումին:

- **Ջուրի եւ ցամաքի բաժանումները** - Ամառները տաքութեան աստիճանը կը բարձրանայ ցամաքին վրայ եւ մթնոլորտի ճնշումը կը նուազի. միւս կողմէ, մթնոլորտի ճնշումը կը բարձրանայ ջուրին վրայ, բայց ձմեռը ճիշտ հակառակը պատահի:

- **Ջրաշոգիի գոյութիւնը օդին մէջ** - ջրաշոգիւն անլի թեթեւ է՝ քան օդը, այս պատճառով ալ երբ օդի մէջ բարձրանայ ջրաշոգիին քանակը, մթնոլորտին ճնշումը կը նուազի, բայց չոր օդը ծանր է եւ մթնոլորտի ճնշումը՝ բարձր:

Մթնոլորտի ճնշումի փոփոխութիւնը երկրագունտի մակերեսին վրայ պատճառ կ'ըլլայ հովերու շարժումին: Հովերը կը փոխադրուին մթնոլորտի ճնշումի բարձր վայրերէն դէպի մթնոլորտի անլի ցած ճնշում ունեցող վայրեր:

16. ՏԱՔՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

Երբ տաքութեան աստիճանը կ'ըլլայ միջին նուազագոյնը, թեթեւ հով մը կարելի է նշմարել. երկինքը պայծառ կ'ըլլայ եւ գետնի տաքութեան շողարձակումի պատճառով կը սկսի արագօրէն նուազիլ:

Փոթորիկէ մը առաջ տաքութեան աստիճանը անակնկալօրէն որոշ բարձրացում մը կ'արձանագրէ:

Երբ նուազագոյն աստիճանը բաւարար նուազում կը կրէ, կը հասնինք ՏԻՈՒ ՓՈՅՆԹԻՆ:

17. ՀՈՎՈՒՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Անակնկալ փոփոխութիւնները պէտք չէ շփոթել առօրեայ փոփոխութիւններուն հետ, օրինակ՝ կէսօրէ ետքի կէսերուն արագութիւնը ամէնէն զօրատրը կ'ըլլայ, մեզի տալով պայծառ օդ:

Երբ հովը կու գայ արեւելքէն եւ կ'ուղղուի դէպի հարաւ ու ապա՝ արեւմուտք, փոթորկոտ օրուան մը նախանշան կրնայ ըլլայ:

Իսկ երբ կու գայ արեւելքէն, կ'ուղղուի հիւսիս եւ ապա՝ արեւմուտք, պայծառ օրուան մը նախանշան է:

Հարաւային հովուն հետ եկող մթնոլորտային ճնշումի փոփո-

խութիւնները կը նախատեսեն պաղ բաժին մը: Իսկ հիւսիս արեւմուտքէն եկող հոպը կը նախատեսէ ձիւնամրրիկ:

18. ԱՄՊԵՐՈՒ ԱԶԳԵՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ամպերու պարագային հետեւեալը կարելի է նշել.-

- Երբ ՍԹՐԱԹԸՍ եւ ԳԻԻՄԻԻԼԸՍ ամպերը միասին կու գան եւ կը փորձեն իրարու խաչաձեւել, անպայմանօրէն ձիւնի նախանշան պէտք է զգայ: Չձիւնելու պարագային զօրատր մրրիկ մը կրնայ նախատեսուիլ:

- ՍԻՐԸՍ եւ ՍԹՐԱԹԸՍ ամպերու պարագային տաք եւ գաղջ օդ մը կը նախատեսենք. այս պարագային տաք խաւը պիտի ունենանք եւ անոր հետ միասին տաքութեան աստիճանը կը բարձրանայ:

- ՍԻՐԸՍ ամպերը եթէ հիւսիսէն կու գան պայծառ երկինք մը եւ հաճելի օդ մը ունենալու նախանշաններ են:

Իսկ հարաւէն եկողներու պարագային անձրեւ կամ ձիւն նախատեսելի է:

ԽԵՄՂ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ

- Ա.- Նախարան
- Բ.- Մորսի հայերէն այբուբենը
- Գ.- Մորսի միջազգային այբուբենը
- Դ.- Հաղորդակցութեան միջոցներ
- Ե.- Այբուբենը սորվելու կերպը
- Զ.- Նկատողութիւն
- Է.- Դրօշախօսութիւն

Ա.- ՆԱԽԱԲԱՆ

Հինէն ի վեր մարդիկ պէտք զգացած են իրարու հետ հաղորդակցելու, որովհետեւ փոխադարձ հասկացողութիւնը անհրաժեշտութիւն մը եղած է:

Ակիզբը, հաղորդակցութեան միջոցները անշուշտ նախնական էին. որոշ ցեղախումբի մը անդամները ունէին, օրինակ, յատուկ կանչ մը, որուն միջոցով իրարու հետ կը հասկցուէին: Աւելի ուշ, մարդիկ սկսան հաղորդակցիլ նշաններով, գծուած՝ ժայռերու վրայ, քարայրներու մէջ: Շուտով մարդիկ հարկ զգացին հաղորդակցիլ հեռաւոր տարածութիւններէ: Ափրիկեցիները իրարու հետ կը հաղորդակցէին թմբուկի ձայներով, Ամերիկայի հնդիկները ծովսով, հոսմէացիները բերդէ բերդ ջահերու լոյսով եւ, վերջապէս, երբ լեզուները ու ապա այբուբենները ստեղծուեցան, հաղորդակցութեան միջոցները զգալիօրէն բարելաւուեցան:

Տասնութերորդ դարէն սկսեալ ՄՈՐՍՆ ՈՒ ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ զրեթէ քոլոր ազգերու կողմէ գործածուած են իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց: Հակառակ որ այսօր սովորական թէ էլեկտրոնային նամակի դրութիւնը հաստատուած է, մարդիկ տակաւին կը շարունակեն իրարու հետ հաղորդակցիլ նշաններով: Այսպէս, երկաթուղագիծի պաշտօնեաները, նաւաստիները, բանակի զինուորականները, ինչպէս շատ մը կազմակերպութիւններ, ունին հաղորդակցութեան իրենց յատուկ այբուբենները:

Երբ Լորտ Պէյտըն Փատըլ հիմնեց սկաուտական շարժումը, ինք եւս հարկ զգաց որդեգրելու ՄՈՐՍՆ ՈՒ ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց, սկաուտական զանազան խումբերը իրարու հետ անվերջ հաղորդակցութեան մէջ պահելու համար:

Քսաներորդ դարուն, եւ մասնաւորաբար Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմէն ետք, հաղորդակցութեան մարզէն ներս գիտութիւնը այնքան զարգացաւ, որ գրեթէ այլեւս ՄՈՐՍՆ ՈՒ ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ դադրած են իբրեւ միջազգային հաղորդակցութեան միջոց ըլլալէ:

Սկաուտական կեանքին մէջ նշանախօսութիւնը մեծ դեր ունի, տրուած ըլլալով որ հաղորդակցութեան ամենէն դիրամատչելի միջոցն է, սակայն հիմնական տարբերութեամբ մը, որ ՄՈՐՍՆ ու ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ սկաուտին համար աւելի խաղի միջոց են՝ քան հաղորդակցութեան: Միւս կողմէ անոնք կը զարգացնեն սկաուտական ոգին եւ, ինչո՞ւ չէ, թերեւս անոնք նշանախօսութիւնը հետազային ընտրեն իբրեւ ասպարէզ:

Նշանախօսութեան միջոցներէն աշխարհի ամենէն գործնականն է ՄՈՐՍԻ այբուբենը:

Ամերիկացի գիտնական Սամուէլ Մորս (1791-1872) հնարած է էլեկտրական հեռագիրը 1835ին. այս հեռագրին համար ան պատրաստած է յատուկ այբուբեն մըն ալ եւ զայն կոչած է ՄՈՐՍԻ այբուբեն:

Բ.- ՄՈՐՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Ա • -	Կ - - •	Ս • • •
Բ - • • •	Հ • • • •	Վ • • • -
Գ - • - •	Ձ - • • -	Տ -
Դ - • •	Ղ - • -	Ր • - •
Ե •	Ճ - • - -	Ց - • • -
Զ - - • •	Մ - -	Ի • • • -
Է •	Յ • • • •	Փ - • • •
Ը • • - • •	Ն - •	Ք - • - •
Թ - • •	Շ - - - -	Օ - - -
Ժ • - -	Ո - - -	Ֆ • • - •
Ի • •	Զ - - • -	Եւ • • - -
Լ • - • •	Պ • - - •	Ու • - -
Խ - • -	Ջ - - • -	
Ս - - • - -	Ռ • - •	

Կան կարգ մը օրէնքներ, զորս պէտք է յարգես, դիւրութեամբ հասկնալու եւ հասկցնելու համար. ինչպէս՝

Ուշադրութիւն $\overline{ԱԱԱԱ}$,

Սխալ $\overline{ՅԵ}$

Վերջ $\overline{ԱԱԱ}$,

Կէտ $\overline{ԱԱԱ}$,

Վերջ պատգամի $\overline{ԱՐ}$

(Ծանօթ՝ այն գիրերուն վրայ որ—կայ, կը նշանակէ թէ անոնք տասի մը պէս պիտի դրկես):

Գ.- ՄՈՐՄԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ

Appel Général ••• - • - • - (General call)

Début - • - • - (start)

Fin • - • - • (end)

Je répète •• - - ••• (I repeat)

Au secours ••• - - - •••• (help)

Je suis prêt •• ou - • - (I am ready)

A • -

Q - - • - Y - • - -

B - •••

R • - • Z - - ••

C - • - ••

S •••

D - ••

T - 1 • - - - - 6 - ••••

E •

U •• - 2 •• - - - 7 - - •••

F •• - •

V ••• - 3 ••• - - 8 - - - ••

G - ••

W • - - 4 •••• - 9 - - - - •

H ••••

X - •• - 5 ••••• 0 - - - - -

I ••

J • - -

K - • -

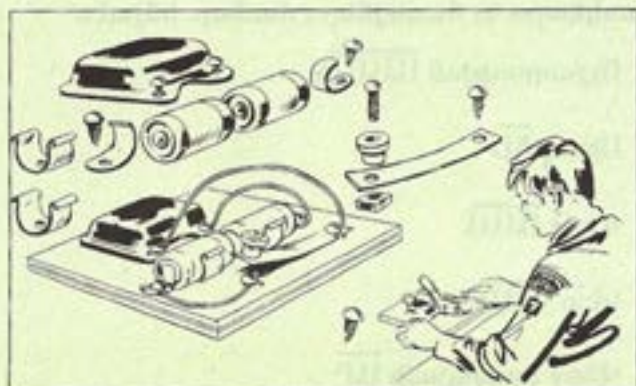
L • - ••

M - -

N - •

O - - -

P • - - •

Գ.- ՀԱՂՈՐԳԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Հաղորդակցութիւն մը կատարուելու համար, անհրաժեշտ է որ երկու խմբակներ ըլլան, ընդհանրապէս մէկը կը փոխանցէ պատգամը, իսկ երկրորդը՝ կը ստանայ:

ՀԱՂՈՐԳԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՆ ՀԵՏԵԻԵԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ.-

1) *Ելնկտրական գործիքով*: Գործիքը սկստաւ մը նոյնիսկ կրնայ իր անձնական միջոցներով պատրաստել:

2) *Սուլիչը*.- որ յաճախ կը գործածուի, ի մասնաւորի սկստական կեանքէն ներս, սակայն անոր լսողական միջոցը սահմանափակ է:

3) *Հոյսը* - որ կարելի է գործածել գիշեր կամ ցերեկ: Անոր տեսողութեան սահմանը բաւական ընդարձակ է:

Գիշերը կարելի է հաղորդակցիլ լուսարձակով (*փիղով*), կրակով, իսկ ցերեկը՝ արեւուն միջոցով: Արեւուն ճառագայթները հայելիի մը կտորին վրայ իյնալով փայլք մը կը ստեղծեն:

Ե.- ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

Մորսի նշաններով հաղորդակցելու եւ անկէ հաճոյք առնելու համար, պայման է որ սորվինք իւրաքանչիւր գիրին հանած ձայնը, օրինակ՝ տի-տատ.- այսինքն, պէտք է զարգացնել լսողութիւնը եւ ոչ թէ յիշողութեան մէջ արձանագրել, թէ գիր մը քանի՞ կէտէ եւ գիծէ կը բաղկանայ, ինչ որ շատ կը դժուարացնէ արագ հաղորդակցութիւնը:

Զ.- ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

ա.- Հաղորդակցութեան համար կ'ըլլան երկու կեդրոններ, որոնք կը բաղկանան 3 սկստուներէ:

1. *Քարտուղար մը*, որ կ'արձանագրէ պատգամները եւ պատասխանները կը փոխանցէ նշանախօսին միջոցով:

2. *Նշանախօս մը*, որ քարտուղարին թելադրանքով կը փոխանցէ պատգամը:

3. Սուրհանդակ մը, որ լուրերը կը փոխանցէ հարկ եղած տեղերը:

բ.- Հաղորդակցութիւն մը յաջողցնելու համար, կան նաեւ հետեւեալ նշանները.-

Ընդհանուր կոչ - • - • / - - • -

Գործի սկսիլ - • - •

Պատգամը փոխանցել - • -

Վերջին բառը կրկնել • - • / • - - • / -

Նամակ տալ - • - • / - - • -

Ստացալ - - - / - • - -

Ուշադրութիւն -

Վերջին բառը կը կրկնեմ •• / • - • / • - - • / -

Վերջ փոխանցումի ••• - / • -

Սպասեցէ՛ք • - / ••• -

Փոխանցեցէ՛ք - • - -

Հասկցալ ••• / - • -

Կրկնեցէ՛ք •• - / - ••

Սխալ ••••••••

Չեմ հասկնար պատգամը

Աւելի հանդարտ փոխանցել - - • / - • - / • / • - - -

Պատգամը աւելի արագ փոխանցել - - • / - • - / • - - • / - / -

Պատգամը կամաց փոխանցել - - • / - • - / ••••••

Պատգամը կեցնել - - • / - • - / • -

Վերջ պատգամի ••• / - • -

Կէտ • - • - • -

Ստորակէտ - - •• - -

2 կէտ - - - ●●●●
 Հարցման նշան ●● - - ●●●
 Նուագ - ●●●● -
 Առաւել ● - ● -
 Գիծ մը ●● - - ● -
 Անգամ - ●● -
 Զախ փակագիծ - ● - -
 Աջ փակագիծ - - - ● -

ԱՅԼ ՆՇԱՆՆԵՐ

Հանգիստ ● -	Խմբապետ - ● -
Պատրաստ ●	Խոհարարապետ - ● - -
Հաւարում ●●●●●●●●	Գոյքապահ - ● - ● / - ● -
Ցրում - - - - - - - -	Կամուր - - ● / - ●●
Հերթապահ ●●●●	Վտանգ ● - ● - ● - ● -
Կարմիր խաչ - - ●●●	Զարթնում - ●●●
Փողափար ●● - -	Քննութիւն - ● - ●
Պահակ ● - - ●●	Խումբ քալ առաջ օ՛ն ● - ●
Փոխ Առաջնորդ - ●●● / ●●● -	Խումբ կա՛ց - ●
Առաջնորդ ●●● -	Քննակ - - ●●● - ●●●
Վարիչ Առաջնորդ ●●● - / ● -	Կրակմար - - ● / - - -
Փոխ Խմբապետ - ●●● / - ●● -	Միատր Խմբապետ - - / - ● -
Միատր Խմբապետ - - / - ● -	Մատակարարապետ - - / ● - - ● - ●

Է. ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ERROR		REPEAT			
					
A 1	B 2	C 3	D 4	E 5	
					
F 6	G 7	H 8	I 9	J 0	
NEGATIVE		PREPARATORY		ANNULLING	INTERROGATORY
					
K	L	M	N	O	
AFFIRMATIVE		ACKNOWLEDGE			
					
P	Q	R	S	T	
					
U	V	W	X	Y	
	ATTENTION		INTERVAL	NUMERALS	
Z					

ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԴԵՍ

Ա.- Նախարան

Բ.- Խարուկահանդէսի Տեսութիւնը

Գ.- Խարուկահանդէսի Տեսակները

Դ.- Խարուկահանդէսի Զգեստաւորումը

Ե.- Վերջարան

Ա.- ՆԱԽԱՐԱՆ

Խարուկահանդէսի գաղափարը մեզի հասած է շատ հին ժամանակներէ, երբ մարդիկ տակաւին կ'ապրէին ցեղային հասկացողութեամբ: Այսպէս, առաջին մարդիկը կը բոլորուէին խարոյկին շուրջ՝ պաշտպանուելու համար զագաններէն, հանգստանալու համար օրուան յոգնութենէն եւ պատմելու համար օրուան անցուդարձը եւ քաջագործութիւնները: Աւելի ուշ, նորակազմ ժողովուրդներու բանակներուն յաղթանակը կը տօնուէր յատուկ հանդէսով մը՝ խարոյկին շուրջ: Վերջապէս, մեզի ծանօթ են ընտանեկան հաւաքոյթները թոնիրին շուրջ:

Այս պատմական ակնարկէն կ'նզրակացնենք, թէ խարոյկը ժողովուրդներու մէջ յառաջացուցած է ապահովութեան զգացում մը, ապա եղած է միացնող ազդակ մը եւ, վերջապէս, տաք եւ ուրախ մթնոլորտի մը ստեղծման առիթ:

Սկառուութեան մէջ եւս որդեգրուած է խարուկահանդէսը, որովհետեւ խարուկահանդէսը սկառուտական շարժումի եռանդ տուող կարեւորագոյն միջոցներէն մէկն է, ոչ միայն անոր ստեղծած խանդավառ մթնոլորտով, այլեւ իր ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ բնոյթով:

Բ.- ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԴԵՍԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՊԱՏԱԿ

Խարուկահանդէս կազմակերպելը կը հետապնդէ զանազան նպատակներ եւ կախեալ է խարուկահանդէսին բնոյթէն: Նկատի

առած տղոց տարիքը՝ նպատակը կը տարբերի, այսինքն վոհմակի մը, խումբի մը կամ փաղանգի մը խարուկահանողէսները կը զանազանուին իրենց նպատակին մէջ, որովհետեւ անդամներուն հետաքրքրութիւնները եւ հասկացողութիւնը նոյն աստիճանին եւ տեսակին չեն համապատասխաներ:

Նպատակները կրնան հետեւեալները ըլլալ.-

- 1) Ընկերային մթնոլորտի մը յառաջացումը
- 2) Փորձառութիւն փոխանցելու առիթ մը
- 3) Անհատական ձիրքերու յայտնաբերման առիթ մը
- 4) Զանազան նպատակներու հասնելու միջոց մը (օրինակ, անդամներու թերութիւնները կամ առաւելութիւնները ճանչնալու միջոց, անդամներու սկաւտական ընթացքը քննելու համար...)
- 5) Զուարճութիւն
- 6) Սկաւտական շարժումի մասին տեղեկութիւններ փոխանցելու միջոց մը
- 7) Միջոց մը դաստիարակչական որոշ նպատակի մը հասնելու համար:

ՆԻՒԹ

Խարուկահանողէսին նպատակը եւ նիւթը ճշդուած պէտք է ըլլան: Նպատակին եւ նիւթին հիման վրայ է որ յայտագիրը պէտք է ընթանայ:

ԺԱՄԱՆԱԿ

Խարուկահանողէսի յայտագրին տեսողութիւնը պէտք է ըլլայ մէկէն մէկուկէս ժամ. անլի երկար տեսող խարուկահանողէսը ձանձրացուցիչ կը դառնայ:

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐ

Խարուկահանդէս մը սովորաբար կ'ընթանայ 3 հանգրուաններով.-

- Բացում (մուտք)
- Բովանդակութիւն
- Փակում

Կարելի չէ այս 3 հանգրուանները բնորոշել եւ օրէնքի ձեւով կիրարկել բոլոր խարուկահանդէսներու ընթացքին. այս հանգրուաններուն ձեւը կը փոխուի նայած նպատակին եւ բնոյթին:

ԸՆԹԱՅՔ

Յայտագիրը ընդհանրապէս կը սկսի երգով, պարով, ապա կը ստեղծուի ուրախ մթնոլորտ մը, որ հետզհետէ կը ջերմանայ, նոյնիսկ աղմկալի դառնալով, որմէ ետք կը դառնայ խորհրդատր՝ մինչեւ յայտագրի աւարտը:

- Խարուկահանդէսը կը վարէ խմբապետը (պաշտօնական առիթով կամ եթէ հրաւիրեալներ կան), իսկ եթէ տեղի կ'ունենայ բանակումի օրերուն, կը ղեկավարուի ռեւէ անդամէ: Ան կը կոչուի խարուկահանդէսի ղեկավար կամ հանդիսավար:

- Խարուկահանդէսը վարողին պայուսակը լեցուն պէտք է ըլլայ հանելուկներով, խաղերով եւ պահեստի յայտագրով, որպէսզի որեւէ մէկ փոփոխութեան կամ ուշացումի պարագային կարելի ըլլայ խարուկահանդէսին մթնոլորտը պահել:

- Ներկայացուած արտասանութիւնները, կատակերգութիւնները, երգերը կ'ըլլան բարձրաձայն եւ յստակ:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խարուկահանդէսներու ընթացքին որդեգրուած են կարգ մը կանոններ եւ վարժութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են եւ կ'օժանդակեն խարուկահանդէսին յաջողութեան.-

- 1) Խարոյկը վառել անտառի բացութեան մէջ
- 2) Բաւարար չոր փայտ հաւաքել
- 3) Խարոյկը ըլլայ բարձր կամ ցած՝ յայտագրին յարմարելով
- 4) Խարոյկին նշանակել պահակ մը, որուն պարտականութիւնը ըլլայ խարոյկը վառ պահել, բոցավառել, թեթեւցնել կամ քիմիական նիւթերով գոյնը փոխել՝ յայտագրին յարմարցնելով
- 5) Գիշերուան պաղէն պաշտպանող զգեստներ հագնիլ
- 6) Բանակավայրին հսկողութիւնը ապահովել
- 7) Խարուկահանդէսի ղեկավարին թելադրանքներուն հետեւիլ
- 8) Խարուկահանդէսի յայտագրին թուր անդամները մասնակից դարձնել
- 9) Խարուկահանդէսի վերջաւորութեան խօսք տալ խմբապետին, որպէսզի փոխանցէ իր տպաւորութիւնները, նկատողութիւնները եւ թելադրանքներն ու քաջալերանքները
- 10) Խարուկահանդէսի աւարտին խարոյկը մարել:

Գ.- ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԴԵՍԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ա.- Յոգնեցուցիչ օրուան մը վերջաւորութեան տեղի ունեցող հանգիստի եւ զուարճանքի խարուկահանդէս

բ.- Սկաւտական կարեւոր գործունէութեան մը առիթով արժեւորման խարուկահանդէս

գ.- Օրուան վերջաւորութեան անակնկալ փոխանցելու հաւաքոյթ

դ.- Կարեւոր առիթով մը (տօն, յիշատակութիւն)

ե.- Աստիճանատուչութեան առիթով կազմակերպուած խարուկահանդէս

զ.- Բանակումի մը փակման խարուկահանդէս

է.- Սկաւտական մեծ հաւաքոյթի «Նէյթ» խարուկահանդէս

ը.- Նոր անդամակցութիւններու առիթով խարուկահանդէս

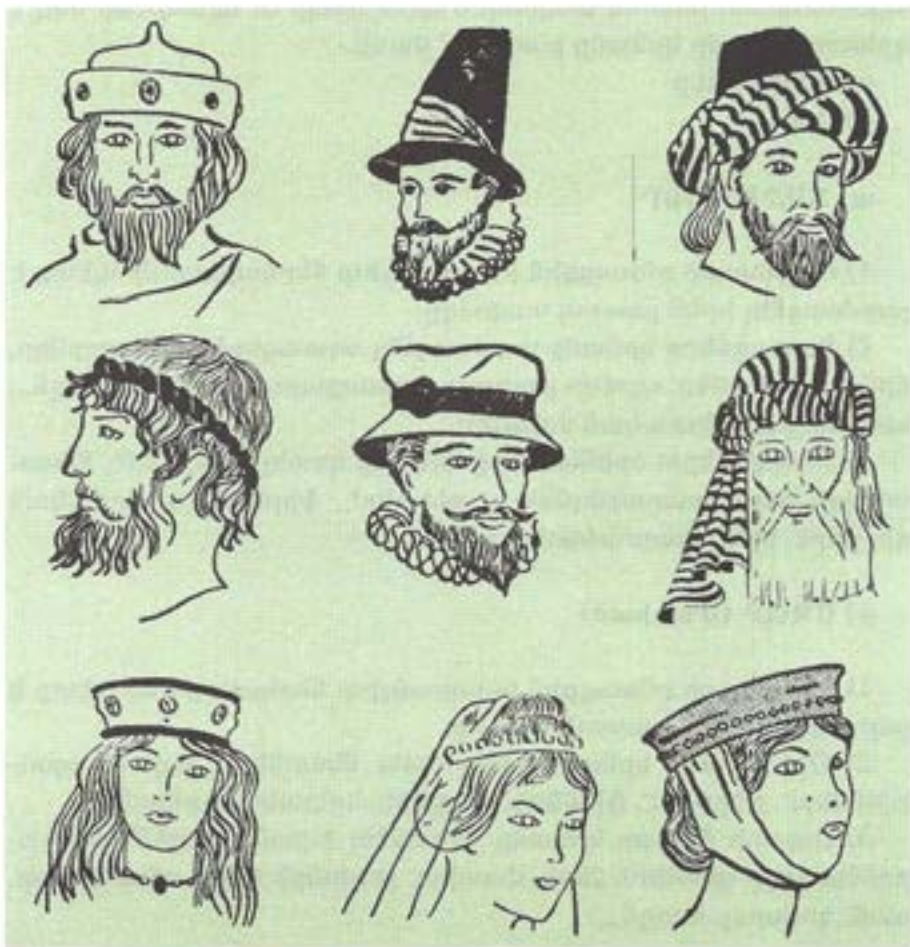
թ.- Խմբակի գործունէութեան քննարկման խարուկահանդէս

ժ.- Խմբակի անդամի մը ի պատիւ խարուկահանդէս

Չանագան տեսակի այս խարուկահանդէսները կը տարբերին իրարմէ: Իւրաքանչիւրի պարագային յայտագրին ձեւը, խարուկահանդէսին բնոյթը եւ կազմակերպչական ու *թեքնիք* աշխատանքները փոփոխական են, նոյնիսկ պատրաստութեան ժամանակը նուազ է կամ անլի:

Գ. ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԳՍԻ ԶԳԵՍՏԱԻՈՐՈՒՄԸ

Խարուկահանդէսի ընթացքին զգեստաւորումը ճոխութիւն մը կ'անելցնէ յայտագրին: Զգեստաւորումը կարելոր է, որովհետեւ ներկայացուած պատմութեան, կատակերգութեան կամ խաղին հարազատ մթնոլորտին մէջ կը զգայ հանդիսատեսը, անլի հե-

տաքրքրութեամբ կը հետեւի, միշտ նոր հաճոյալի անակնկալներ սպասելով: Նորութիւն մը կ'ըլլայ նաեւ խումբին համար եւ անդամները աւելի հաճոյքով կը մօտենան աշխատանքին:

Խարուկահանդէսի մը ընթացքին, անկախ խարուկահանդէսի սկստութեան յատուկ տարազէն (փողկապի եւ *պլանքէթի* ձեւը), զգեստաւորումը կրնանք բաժնել 2 մասի.-

- ա) Տարազներ
- բ) Շպար

ա) ՏԱՐԱԶՆԵՐ

1) Յայտագրի ընթացքին իրաքանչիւր ներկայացումի պէտք է յարմարցնել իրեն յատուկ տարազը:

2) Տարազները կրնանք յարմարցնել օգտագործելով կտորներ, հին հագուստներ, «քրէշ» թուղթեր, խաւաքարտեր, բուրդ, եւայլն... առանց շատ նիւթական մսխելու:

3) Տարազներու օրինակները կրնանք գտնել նկարներէ, հեռատեսիլի յայտարարութիւններէ, թերթերէ, ֆիլմերէ, պատմական գիրքերէ, երեսակայութեամբ...:

բ) ՇՊԱՐ (Մաքիաժ)

1) Յայտագրի ընթացքին իրաքանչիւր ներկայացումի պէտք է յարմարցնել իրեն յատուկ շպարը:

2) Օրինակներ կրնանք գտնել նաեւ նկարներէ, յայտարարութիւններէ, թերթերէ, ֆիլմերէ, գիրքերէ, երեսակայութեամբ...:

3) Շպարի համար կրնանք գործածել յսգան (*ֆեյլիճ*), ածուխ, քրքնափոշի (poudre), ներկ, մատիտ, շրթունքի ներկ, օճառ, խմոր, գաճ, գուլպայ, եւայլն...:

4) Խարուկահանդէսէն ետք խմբապետին պարտականութիւնն է մաքրել տալ շպարը՝ լուացուելով եւ յիշատակի նկար մը նկարելով:

Ծանօթ

ա) Հարկ է հոս յիշել, թէ խմբապետը արուեստագէտ մը կամ զգեստաւորումի մասնագէտ մը չէ, եւ իր բոլոր ժամանակը պէտք չէ տրամադրէ կատարեալ զգեստաւորում մը պատրաստելու համար:

բ) Զգեստաւորումը պէտք է պատրաստուի խնայողութեամբ, օգտագործելով մեր տրամադրութեան տակ եղող անմիջական գոյքերը:

գ) Հայթայթել պէտք զգացուած բոլոր գոյքերը:

դ) Զգեստաւորումը պատրաստ պէտք է ըլլայ նախքան խարուկահանդէսը:

Ե.- ՎԵՐՋԱՆԱՆ

Անկախ խարուկահանդէսի կազմակերպչական (արտօնութիւն, վայրի եւ թուականի ճշդում, հրատիրեալներ...) եւ *թերնիք* աշխատանքներէն, յաջող խարուկահանդէս մը ունենալու համար խմբապետը եւ խումբը պէտք է լրջութեամբ մօտենան աշխատանքին՝ փորձելով միշտ նորութիւններ բերել, փորձերը կրկնել մինչեւ որ անդամներէն իրաքանչիւրը իրացնէ իր պարտականութիւնը, կատարեալ խարուկահանդէսը կ'ըլլայ զուարճալի դաստիարակչական: Ան կ'նպաստուի բոլորին մասնակցութիւնը եւ կը խուսափի շատ լուրջ նիւթեր արծարծելէ:

ՄԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ՈԳԻ

Ծատ դիրին է պատանհի մը համար սկաուտ արձանագրուիլ, բայց այդքան ալ դիրին չէ սկաուտ դառնալ: Լաւ սկաուտ դառնալու համար պէտք է ունենալ ձգտում եւ վճռակամութիւն:

Այսօր դուք հայ տղաք էք, վաղը պիտի դառնաք հայ մարդիկ եւ դուք ձեր կեանքին նպատակներէն մէկը պէտք է դարձնէք նաեւ ձեր բնական երկրին տիպար քաղաքացիներ դառնալ, առողջ նկարագրով, մարմնապէս ուժեղ եւ առողջ, հոգեպէս արթուն:

Սկաուտութիւնը կ'օգնէ պատանհին, իր մէջը զարգացնելով վերի տունայները՝ զայն վերածելով տիպար քաղաքացիի: Միեւնոյն ատեն սկաուտութիւնը պատանհին կը հրամցնէ ընկերային կեանք եւ հաճոյք:

Այո, հաճելի է սկաուտ դառնալ, շատ աւելի հաճելի են արշաւներն ու բանակումները: Ծատ հաճելի է նստիլ խարոյկին շուրջ ու մտածել, թէ քեզի համար ի՞նչ հրաշալիքներ պահուած են:

Բայց սկաուտութիւնը միայն արշաւներ եւ բանակումներ չէ, սկաուտութիւնը միայն տարազ հագնիլ եւ տողանցք ընել չէ, սկաուտութիւնը աւելի բարձր նպատակ կը հետապնդէ, ան կեանքի ձեւ մըն է, ան պատանհին կը պատրաստէ պատասխանատուութիւն ստանձնելու, գիտակից մարդ դառնալու եւ միշտ ուրիշին օգնելու:

Սկաուտին խոստումը, օրէնքը եւ դաւանանքը պէտք է իրեն համար դառնան ուղեցոյց: Անոնք կը պարունակեն ինչ որ կը պահանջուի սկաուտէն, անոնք կը նշեն սկաուտին պարտականութիւնները:

Երբ անձ մը խոստում պիտի տայ որեւէ միութեան եւ կամ կազմակերպութեան, նախ պէտք է գիտնայ, հասկնայ եւ ըմբռնէ այդ խոստումին իմաստը, եւ ապա որոշէ անդամակցիլ ու ծառայել անոր նպատակին ու սկզբունքներուն, ենթարկուելով անոր օրէնքներուն:

Իբրեւ արիներ կամ արեւոյշներ պայման է գիտնալ սկաուտական օրէնքներու առանցքը նկատող սկաուտական խոստումը եւ դաւանանքը, հասկնալ անոր բոլոր յօդուածները, գործադրել զանոնք եւ յիշել, որ խոստումը տուած ենք հնազանդելու համար սկաուտական դաւանանքին:

Խոստումի եւ դաւանանքի ուսումնասիրութեանն կ'անդրադառնանք հիմնական երկու իրականութեան:

ա) Խոստումի եւ դաւանանքի գործադրութիւնը պարտք մըն է քեզի համար, որուն համար դուն անձնապէս պատասխանատու ես, առանց ուրիշի միջամտութեան, հակառակ որ տարբեր մարզերու մէջ, օրէնքներու կ'իրարկումը տեղի կ'ունենայ իրաւարարի մը կամ պաշտօնեայի մը հսկողութեամբ: Օրէնքի եւ կարգապահութեան հանդէպ ունեցած բժախնդրութեանդ վրայ վստահած, սկաւտութիւնը քեզմէ կ'ակնկալէ այս բոլորին գործադրութիւնը:

բ) Սկաւտական խոստումը կամ դաւանանքը բարի սովորութիւններու եւ առաջադրանքներու շարք մըն է, առանց արգելքի եւ ժխտումի բնոյթ ունենալու, ինչ որ յատկօրէն կը պատկերացնէ տիպար արիի մը եւ կամ արեւոյշի մը յատկանիշները:

ԱՐԻ-ԱՐԵՆՈՅԾԻՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

**Ա. ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՄ ԸԼԼԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԱՍՏՈՒ-
ԾՈՅ ԵՒ ԾԱՌԱՅԵԼ ԱԶԳԻՍ ՌԻ ՀԱՅՐԵՆՆԻՔԻՍ:**

**Բ. ՄԻՇՏ ՕԳՆԵԼ ՈՒՐԻՇԻՆ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ ԻՔՐԵԻ
ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԻՑ, ԱՐԻ ԵՒ ՎԵՀԱՆՁՆ
ՄԱՐԳ:**

**Գ. ՀՆԱԶԱՆԳԻԼ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԱՐԻՆԵՐՈՒ/ԱՐԵՆՈՅԾ-
ՆԵՐՈՒ ԳԱՒԱՆԱՆՔԻՆ:**

Սկաւտութիւնը կրօնական շարժում չէ, սակայն Աստուծոյ հանդէպ հաւատարմութիւնը կարելոր արժանիք մըն է, որ կ'ենթադրէ չշեղիլ բարի ճամբէն, խորունկ սէր ունենալ մարդկութեան հանդէպ եւ հետեւիլ Աստուածային պատգամին, որ իւրաքանչիւրին ցոյց կու տայ մարդկայնօրէն ապրելու յաւագոյն ուղին, ինչ որ կ'իրագործուի հաւատքով եւ կրօնական պարտականութիւններու կիրարկումով:

Հայրենիքի ծառայութիւնը քեզ կ'առաջնորդէ հայրենիքդ սիրելու եւ անոր համար ի հարկին զոհուելու, նման ՀԱՅ Ժողովուրդի շքեղ պատմութիւնը կերտած հերոսներուն, որոնք գործած եւ նահատակուած են հերոսաբար:

Ուրիշներու օգնութիւնը եւ պարտականութեան գիտակցու-

թիւնը քեզ կը վերածէ այն տիպար մարդուն, որուն արժանիքը ուրիշները սիրելն է, ինչպէս Պէյտըն Փաուըլ կ'ըսէ. «*Կը հաւատամ որ կեանքի մէջ երջանկութիւնը չի կայնար հարստութեան եւ յաջողութեան մէջ, այլ՝ իսկական երջանկութիւնը մարդ կը գտնէ ուրիշներուն օգտակար դառնալու մէջ*»: Հետեւաբար, փորձէ շրջապատիդ օգտակար դառնալ անաղմուկ. նկատի ունեցիր որ կան բարիքներ գործելու եւ օգտակար դառնալու բազմաթիւ միջոցներ. կը պատահի նաեւ յանախ, որ ոմանք մերժեն օգտակարութիւնդ, մի յուսահատիր, կը բաւէ որ դուն փորձ մը կատարես...:

ՀԱՅ ՍԿԵՈՒՏԻՆ ԳԱԻԱՆԱՆՔԸ

ԳԱԻԱՆԱՆՔԸ իր 12 յօդուածներով պարտք մըն է քեզի համար՝ աւելի քան ստիպողականութիւն մը, ինչպէս առածը կ'ըսէ. «Ազատօրէն տրուած խոստումը պարտաւորութիւն մըն է»: Նոյնպէս ալ ազատ կամքով սկառտութեան անդամակցութիւնը քեզ կը մղէ պարտաւորութիւններու:

1.- ԱՐԻԻՆ/ԱՐԵՆՈՅՇԵՆ ԽՕՍՔԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ Է

Այն վայրկեանէն երբ դուն խոստում կը կատարես պատուոյդ վրայ հնազանդելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիւնքերու կամ արեւոյշներու ԳԱԻԱՆԱՆՔԻՆ, անոր կիրարկումը քեզի համար յանձնառութիւն կը դառնայ եւ երբ ԳԱԻԱՆԱՆՔԻ Ա. յօդուածը կ'ըսէ՝ «սկառտին խօսքը նուիրական է», այս կը նշանակէ թէ դուն սկառտ կը դառնաս ոչ միայն տարագ հագնելով եւ նշաններ կրելով, այլ քու խօսքերուդ տէր կանգնելով:

Աւելի լաւ է չխոստանալ՝ քան տրուած խոստումը չյարգել:

2.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅՇԸ ՀՆԱԶԱՆԳ Է

Արին կամ արեւոյշը կը հնազանդի իր մեծերուն - ծնողք, պատասխանատուներ, եւայլն - ինչպէս որ զինուոր մը կը հնազանդի իր մեծատրներուն առանց առարկութեան, որովհետեւ այս իր պարտականութիւնն է: Երբ չհնազանդիս պատասխանատուներուդ, խոսքի կարգապահութիւնն է որ կը խախտի: Իբրեւ աստիճանատր նկատի ունեցիր, որ հնազանդ եւ կարգապահ կեցում-

քովդ օրինակ պիտի դառնաս ուրիշներուն, որոնք իրենց կարգին աւելի պիտի հնազանդին եւ պիտի յարգեն քեզ: Հեռու կեցիր ղեկավարի դեր խաղալէն եւ քու յարաբերութիւններդ հիմնուած թող ըլլան սիրոյ եւ հասկացողութեան վրայ, ինչ որ պիտի դիւրացնէ ղեկավարի եւ ղեկավարողի աշխատանքը:

3.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅՇԸ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄ ԵՒ ՈՒՂՂԱՄԻՏ Է:

Հաւատարմութիւնը եւ ուղղամտութիւնը գլխաւոր 2 պայմաններ են ընկերութեան մէջ յաջողելու համար, առանց անոնց կարելի չէ բարեկամներ շահիլ եւ ընկերային միջավայրի մէջ օգտակար դեր կատարել:

Ուղղամտութեամբ պէտք է ձգտիս դէպի յար եւ հաւատարմութեամբ ծառայես հայրենիքիդ, ծնողքիդ եւ ազգիդ:

4.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅՇԸ ՄԻՇՏ Կ՝ՕԳՆԷ ՈՒՐԻՇԻՆ

Հաճոյքներու մեծագոյնը իր նմանին օգտակար դառնալն է: Իրքեւ սկստուտ միշտ պատրաստ պէտք է ըլլաս կարելիութիւններուն մէջ օգնելու բոլոր անոնց, որոնք պէտք ունին օժանդակութեանդ:

Փողկապիդ հանգոյցը քեզ կը յիշեցնէ օգտակար դառնալու պարտականութիւնդ, հիմնականը քու օգտակարութիւնդ է եւ ոչ անոր տարողութիւնը: Գիտակցիր նաեւ, որ երբ օժանդակութեանդ փոխարէն վարձատրութիւն մը կը ստանաս՝ բարիք մը գործած չես ըլլար:

5.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅՇԸ ԲԱՐԵԿԱՄ Է ԲՈՂՈՐԻՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅԻՐ/ՔՈՅԻՐ՝ ԱՄԷՆ ՈՒՐԻՇ ՍԿԱՌԻՏԻ, ԱՌԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ ԽՏՐՈՒԹԵԱՆ

Նկատի ունեցիր որ բոլորին ընկեր պիտի դառնաս առանց որեւէ մէկուն վնաս հասցնելու կամ առելու, միշտ աշխատելով շահիլ անոնց համակրանքը եւ ընկերութիւնը:

Կեանքի մէջ ոչ ոք կրնայ առանձին ապրիլ, հեռու մարդոցմէ, բարեկամներէ կամ ընկերներէ: Մեր կեանքը իմաստ կը ստանայ, երբ հաւաքաբար կ'ապրինք ընկերութեան մէջ:

6.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸ ԲԱՐԵԿԻՐԹ Է

Օտրջիններուդ համակրանքը շահելու գլխաւոր պայմանը բարեկիրթ ըլլալդ է, որուն համար պէտք է քաղաքավարութեամբ եւ համեատութեամբ վարուիլ: Սկատութիւնը քեզմէ կը պահանջէ ուրիշներու զգացումներուն հանդէպ հասկացողութիւն ցուցաբերել եւ զանոնք յարգել:

7.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸ ՄԱՔՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՄԷՆ ԱՏԵՆ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Իրրեւ ՀԱՅ բնական եւ անհրաժեշտ է միշտ հայերէն խօսիլ, որովհետեւ հայ լեզուն որքան անաղարտ պահես, այնքան նպատած կ'ըլլաս հայապահպանման գործին: Օտար լեզուները կը նպատեն ընդհանուր զարգացումիդ, բայց այնքան ատեն որ պարտաւորուած չես, հայերէն եւ մանաւանդ՝ մաքր'որ հայերէն խօսէ:

8.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԲՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՍԻՐԷ ԵՒ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Բնութիւնը մարդուն համար ապրելու յարմարագոյն միջավայրն է, հետեւաբար պաշտպանելով բոյսերը եւ կենդանիները նպատած կ'ըլլաս անոր անաղարտ պահպանման:

Օգտակար բոյսերն ու անասունները կեանքի եւ առողջութեան գլխաւոր գրաւականներն են:

9.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸ ՄԻՇՏ ԶՈՒԱՐԹ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌ Է

Զուարթութիւնն ու խանդավառութիւնը կ'ընթանկացնեն քեզ եւ ուրախութիւն կը պարգեւեն շրջապատիդ:

Աշխատանքներու դժուարութիւնները զուարթութեամբ եւ խանդավառութեամբ դիմաւորէ եւ արդէն մեծ մասամբ յաջողած կ'ըլլաս:

Առածը կ'ըսէ. «ժպտէ եւ աշխարհն ալ քեզ կը ժպտի»:

10.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸ ԱՇԽԱՏԱՍԷՐ ԵՒ ԿՈՐՈՎԻ Է

Աշխատանք եւ կորով հիմնական 2 ազդակներն են կեանքիդ

մէջ յաջողելու համար, առանց այս երկուքին ոչինչ կարելի է իրագործել: Նկատի ունեցիր որ աշխատանքը ինքնակերտումի միջոց մըն է:

11.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸՆ ԳՆՏԵՍՈՂ Է

Տնտեսումը նիւթական կարողութիւնների աւելցնելու միջոցներէն մէկն է: Պատրաստէ խնայողութեան սնտուկ մը և աշխատէ ծախսերդ խնայել: Իբրեւ սկաուտ տնտեսող եղիր նաեւ քու և միութեանդ գոյքերուն հանդէպ, խնամքով պահէ զանոնք և ժամանակ մը ետք պիտի տեսնես, թէ որքան օգտակար գործ մը կատարած ես:

12.- ԱՐԻՆ/ԱՐԵՆՈՅԸՆ ՄԱՔՈՒՐ Է ՄՏԱԾՈՒՄՈՎ, ԽՕՍՔՈՎ ԵՒ ԳՈՐԾՈՎ

Մտածումների, խօսքերի և գործերի, որոնք հիմնական պայմաններ են լաւ իրագործումներու համար, պէտք է համապատասխանեն յիշեալ բոլոր պայմաններուն:

Բարի, անշահախնդիր և անխարդախ մտածումով առաջնորդուած խօսքերդ ու գործերդ երկար ժամանակ պիտի արժեւորուին շրջապատէդ ներս և պիտի անդրադառնաս ժամանակի ընթացքին, թէ լաւագոյն ուղին ընտրած ես:

ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.- Ի՞նչ է Խմբակային Գրությունը

Բ.- Ի՞նչ է Սկսուտական Խմբակը

Գ.- Տիպար Խմբակը

Դ.- Խմբակային Գործունեությունը

Ե.- Խմբակի Անկիւնը եւ Թոթեմը

Զ.- Խմբակին Արխիւր

Է.- Խմբակային Պաշտօնները

Ը.- Եզրակացություն

Ա.- Ի՞նչ է ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սկսուտությունը դաստիարակության առողջ միջոց մըն է, որ հիմնուած է տղոց տարիքի բերմամբ զարգացող հետաքրքրութեան եւ կարիքներու զոհացում տուող գործունեութեան վրայ:

Որեւէ միութիւն կը բնորոշուի իր նպատակով եւ կ'արժեւորուի իր գործելակերպով: Սկսուտութեան պարագային գործելակերպը գլխատրաբար կ'ընթանայ խմբակային դրութեամբ: Այս դրութիւնը կը կազմէ սկսուտական գործունեութեան հիմնական առանցքը, մասնատրաբար դաստիարակչական իմաստով, որովհետեւ ան լաւագոյն միջոցը կը հանդիսանայ սկսուտը սկսուտին միջոցով դաստիարակելու:

Կարելի է հաստատել, որ խմբակային դրութիւնը օգտակար միջոց մըն է մէկ կողմէ պատանիներու միջեւ, իսկ միւս կողմէ՝ պատանիներու եւ պատասխանատուներու միջեւ սերտ յարաբերութեան եւ գործակցութեան ստեղծման: Արդարեւ, խմբակային դրութիւնը սկսուտին կը վարժեցնէ

պատասխանատուություն ստանձնել, ինքնագիտակցութեան ոգի զարգացնել եւ գործնապէս առիթը կ'ընծայէ անոր, որ սորվի դէկավարել եւ որոշումներ տալ:

Խմբակը ինքնին փոքր ընկերութիւն մըն է, որ մաս կը կազմէ անկի մեծ ընկերութեան մը, որ խումբն է:

Բ. Ի՞ՆՉ Է ՍԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿԸ

Սկաուտական խմբակը այն իտէալ միջավայրն է, ուր տեղի կ'ունենայ դաստիարակչական այլեւայլ միջոցներու փոխանցում եւ ժամանակի ընթացքին անոնց կիրարկում:

Սկաուտական խմբակ մը սովորաբար բաղկացած կ'ըլլայ 7-9 սկաուտներէ, որոնք հաճոյք կ'առնեն միասին ըլլալով, միասնաբար սկաուտական կեանք ապրելով, իրարմէ սորվելով եւ իրարու օգնելով:

Գ.- ՏԻՊԱՐ ԽՄԲԱԿԸ

Սկաուտական տիպար խմբակը բաղկացած կ'ըլլայ պատանիներէ, որոնք հաճոյք կ'առնեն միասին ըլլալով, միասնաբար սկաուտական կեանք ապրելով, իրարմէ սորվելով եւ զիրար օգնելով: Այսպէսով կը զարգանայ անոնց խմբակային ոգին:

- Ի՞նչպէս կարելի է զարգացնել խմբակային ոգին:

ա.- ԽՄԲԱԿԻՆ ԱՆՈՒՆԸ

Խմբակին անուն ունենալը կարեւոր է եւ հիմնական՝ խմբակային դրութեան մէջ: Պատանին փոխանակ պարզ սկաուտ մը ըլլալու խումբին մէջ, կը դառնայ օրինակ «Արծի» խմբակի անդամ, կը կրէ խմբակին նշանը, կ'ունենայ խմբակին կանչը, որուն միջոցով տղաքը կը շեշտեն իրենց ներկայութիւնը: Խմբակին արձանագ-

բաժ յաջողութիւնները կը դառնան սկաուտին համար հպարտութեան եւ գոհունակութեան առիթներ եւ փոխադարձարար:

բ.- ԽՄԲԱԿԻՆ ԱՆԿԻՒՆԸ

Իւրաքանչիւր խմբակ հաւաքավայրէն ներս կ'ունենայ իր անկիւնը, ուր խմբակին անդամները իրենք զիրենք հարազատ կը զգան: Անկիւնը զարդարուած կ'ըլլայ անդամներու ձեռային աշխատանքներով, ինչ որ սեփականութեան զգացում կու տայ անոնց:

գ.- ԽՄԲԱԿԻՆ ԳՐԾՅԱԿԸ

Խմբակային դրօշակը կը ցոլացնէ խմբակի անդամներուն միասնականութիւնը, գիտակցութիւնը եւ պարտաճանաչութիւնը:

Մանօթ.- Առաջնորդը միայն կրնայ շալկել դրօշակը, ի հարկին՝ Փոյս Առաջնորդը:

դ.- ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՈԳԻ

Խմբակային ոգին ոչ միայն սկաուտական ոգիին մէկ մասն է, սկաուտական խոստումը եւ դասանանքը գործադրելու իմաստով, այլ՝ այս բոլորին գիտակցութիւնը, զարգացման եւ բիրեղացման արտայայտութիւնն է:

Դ.- ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Անկախ խմբակի կազմաւորումէն, պաշտօններու եւ պարտականութիւններու բաժանումէն, սկաուտական խմբակ մը իր գոյութիւնը կը փաստէ միայն այն ատեն, երբ կ'ունենայ յաջող գործունէութիւն:

Խմբակի մը գործունեությունը կ'ընդգրկէ հետեւեալները.-

ա.- Խմբակի սկաուտական կեանք.- Այստեղ աշխատանքի նախաձեռնությունը կու գայ Առաջնորդէն. ան է որ կը հետապնդէ բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնք արտօնուած են խմբակին իրագործել:

- 1.- Պարտականութիւններու յստակացում խմբակէն ներս
- 2.- Գործունեութեան ծրագրում
- 3.- Օրէնքներու կիրարկում

բ.- Անհատական յառաջդիմութիւն եւ փորձառութիւն.- Սկաուտը փորձառութիւն կը շահի, երբ իր գիտելիքները գործնականօրէն իրագործելու առիթը ունենայ: Արշաւները, շաքաթավերջի բանակումները սկաուտին համար առիթներ են ցոյց տալու համար իր կարողութիւնը եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեան չափը:

գ.- Մարզում.- Տեղի կ'ունենայ 2 միջոցով.-

1.- Խմբակի անդամներէն մէկուն միջոցով, որ մասնագէտն է տրուեալ նիւթին, կամ խմբակէն դուրս մասնագէտի մը միջոցով:

2.- Գործնական մարզում եւ վարժութիւն ակումբէն ներս, խումբի աշխատանքներու ընթացքին, նոյնիսկ յատուկ առիթներով ակումբէն դուրս:

դ.- Գործիքներ եւ նիւթեր.- Ապահովել անհրաժեշտ նիւթերը եւ գործիքները, խմբակը աշխատանքի մղելու համար:

- Որոշ գործիքներ շինել եւ նորոգել:
- Պատրաստել ձեռային նուրբ աշխատանքներ, որոնք կարելի է նոյնիսկ ծախել եւ եկամտոտ ապահովել:

ե.- Հանրային եւ ընկերային յարաբերութիւններ.- Ստեղծել ուսումնասիրութիւններու եւ ծանօթացումի առիթներ:

- Ստեղծել ընկերային ծառայութեան զանազան ձեւեր:

- Ուրիշ խմբակներու հետ ունենայ միասնական գործունեություն:

գ.- Սովորություններ եւ ընկերային կեանք.- խմբակի անդամներուն միջեւ ստեղծել լաւ յարաբերություններ՝ սիրոյ, փոխադարձ վստահութեան եւ գործակցութեան վրայ հիմնուած:

Այս նպատակով օգտագործել խմբակային հանդիպումները:

ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԳԻՊՈՒՄՆԵՐ

Երբ աշխատանքի մարզը բաւարար չափով յստակացած է, կը մնայ զայն ծրագրել եւ գործադրել: Այս նպատակին կը ծառայեն խմբակային հանդիպումները, որոնք գլխաւորաբար երկու մասի կը բաժնուին.-

ա.- Ծրագրումի եւ դասաւորումի աշխատանքներ

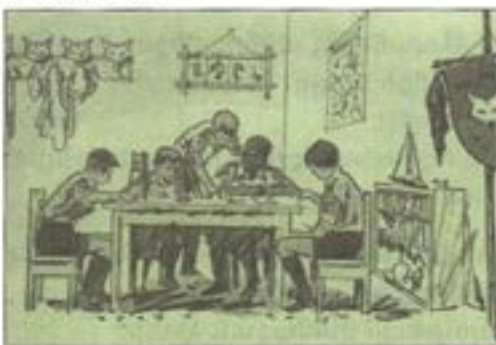
բ.- Մարզումի եւ դաստիարակութեան աշխատանքներ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ (խմբակային ժողով)

Այս աշխատանքը տեղի կ'ունենայ ընդհանրապէս 15 օրը անգամ մը. անոր կը մասնակցին խմբակին խոստում կատարած անդամները միայն: Վարիչ Առաջնորդը եւս կրնայ մասնակցիլ, եթէ հարկ ըլլայ:

Կարելի է նաեւ այս ժողովները գումարել անհրաժեշտ որեւէ ժամանակ:

1.- Ծրագրումի ժողովը ե՞րբ եւ ի՞նչպէս տեղի կ'ունենայ

Այս ժողովը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդին հրաւերով եւ բոլորին տեղեկութեամբ:

- Առաջնորդին ղեկավարութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ:

- 2.- Ծրագրումի ժողովը ո՞ր տեղի կ'ունենայ
Այս ժողովը տեղի կ'ունենայ զանազան վայրերու մէջ,
- Ակումբէն ներս
 - Բնութեան մէջ
 - Հասարոյթի մը վերջաւորութեան
 - Արշաի մը ընթացքին՝ ազատ ժամերուն:

3.- Ի՞նչ կը քննարկէ այս ժողովը
Երբ առաջին անգամ տեղի կ'ունենայ, հետեւեալները կ'որոշուին.-

- Խմբակին անունը
- Խմբակին նշանաբանը
- Խմբակին կանչը
- Խմբակին կարգախօսը

Հետագայ ժողովներու մէջ կը յստակացուին անդամներու պարտաւորութիւնները եւ պարտականութիւնները:

4.- Յայտագիրներ

Խումբին յայտագիրը նկատի առնելէ ետք, կազմել խմբակին գործունէութեան ծրագիր-յայտագիրը եւ ըստ այնմ դասատրել աշխատանքները:

ա.- ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

- Ի մտի ունենալ տղոց յառաջդիմութիւնը եւ փորձառութիւն ձեռք ձգելու անհրաժեշտութիւնը:

- Այն գիտելիքները, որոնք լաւապէս չեն յստականար խումբի հասարոյթներու ընթացքին, խմբակային գործունէութեան միջոցին սորվեցնել

- Սկառտական կարգերու անհրաժեշտ դաստիարակութիւնը

- Սկառտական պէճերու վարժութիւններ

- Սկառտական մասնագիտութիւններ:

բ.- ԱՌԱՋՆՈՐԳԻՆ ԳԵՐԸ

- Լսել սկսուածներու կողմէ զանազան առաջարկներ եւ ջանալ զանոնք իրագործել, ինչպէս նաեւ՝ զանոնք փոխանցել խումբի աստիճանատրական ժողովին, աւելի մեծ ուժերով իրագործելու համար զանոնք, օրինակ.-

- Ընդհանուր ծառայութիւն
- Սկսուածական մեծ խաղեր, մրցաշարքեր
- Ջնտային աշխատանքներու ցուցադրութիւն:

գ.- ԱՐԺԵԻՈՐՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Խմբակային գործունէութեան վրէ կտր անհրաժեշտ է կատարել տարուած աշխատանքին արժեւորումը, հետեւեալ նպատակով.-

- Տղարը շարժումի մղելու
- Աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծելու
- Օրէնքներու կարգապահութիւնը շեշտելու
- Սկսուածական ոգի ցուցադրելու եւ հետապնդելու
- Տարուած աշխատանքին օգտակարութիւնը եւ արդիւնքները նկատի առնելու:

Այս բոլորին իրագործումով, խմբակին մէջ իրաքանչիւր սկսուած խանդավառութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ կ'ուզէ փաստել իր կարողութիւնը սկսուածական զանազան մարզերէ ներս:

դ.- ՄԱՐԶՈՒՄԻ ԵՒ ԳԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ (Խմբակային հաւաքոյթ)

1.- Այս հաւաքոյթները յարմար առիթներ են նախապէս ծրագրուած աշխատանքները իրագործելու համար: Այս հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան հետեւեալ նպատակով.-

- Նոր փորձառութիւններ շահելու եւ նախապէս սորվածները կրկնելու

- Պատասխանատուութեան գիտակցութիւն արթնցնելու եւ փորձառութեամբ այդ ոգիին գիտակցութիւնը ստեղծելու

2.- Ի՞նչպէս տեղի կ'ունենան այս հաւաքոյթները

Այնքան ատեն որ յայտագիրները կան՝ անպայման անոնք պէտք է գործադրուին:

- Առաջնորդը կամ Փոխ Առաջնորդը կը դասատրեն եւ կը հսկեն հաւաքոյթի յայտագիրներուն

- Իւրաքանչիւր սկաւտ ինքզինք պարտաւոր պէտք է զգայ աջակցութիւն բերելու յայտագրի գործադրութեան ընթացքին:

3.- Ե՞րբ տեղի կ'ունենայ խմբակային հաւաքոյթը

- Նախապէս ճշդուած թուականներուն կամ եռամսեայ յայտագիրներու հիմամբ

- Գործունեայ խմբակ մը իւրաքանչիւր 15 օրը անգամ մը նման աշխատանք մը կ'ունենայ

4.- Ո՞ր տեղի կ'ունենայ խմբակային հաւաքոյթը

- Վայրը կախում ունի յայտագրէն

- Ակումբին մէջ

- Բնութեան մէջ (ուր որ յարմար է)

- Յատուկ կեդրոններու մէջ (թատրոն, գործատեղի, հիւանդանոց, ցուցասրահ, եւայլն)

Ե.- ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԱՆԿԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈԹԵՄԸ

Խմբակի մը անկիւնը այն վայրն է, ուր խմբակը իր աշխատանքի ժամերը կ'անցընէ, օգտակար գործեր կամ ծրագիրներ պատրաստելով: Ան կրնայ ըլլալ սենեակ մը կամ սրահի մը մէկ անկիւնը, ուր կը բաւեն խմբակին անդամները: Պայման է որ խմբակին անդամները իրենք պատրաստած ըլլան այդ վայրին ձեռային աշխատանքները:

ա.- ԻՆՉՊԻՍԻ՞ ԲԱՆԵՐ ԿԸ ՊԱՐՈՒՆԱԿԷ

ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ԱՆԿԻՒՆԸ

- Սեղան մը եւ աթոռ մը Առաջնորդին համար

- Սկաւտներու կողմէ պատրաստուած աթոռներ

- Խմբակին կենդանիին նկարը կամ արձանը

- Խմբակին դրօշակը

- Ձեռային աշխատանքներ ցուցադրելու յարմարութիւններ

- Նախնական դարձանումի տուփ մը
- Փոքր գրադարան մը, գիրքերու եւ թերթերու համար
- Փոքր պահարան մը, գրեական պիտոյքներու եւ արխիւներու համար
- Խմբակի անդամները միշտ պէտք է վերանորոգեն այս աշխատանքները, որպէսզի ընդհանուր առմամբ խմբակին պատմութիւնը ցոյացնեն անոնք:

բ.- ԹՈՒԹԵՄԸ

Թոթեմը այն կենդանին է, զոր խմբակը ընտրած է իրեն համար, իբրև իտէպ եւ խորհրդանիշ, բնութեան հանդէպ սկաուտին սէրը արտայայտելու համար:

Հետեւաբար, այն կենդանին է, որ կ'ընտրուի խմբակին կողմէ, իբրև թոթեմ, անոր պատկերը կ'անցընուի եռանկիւն դրօշակի մը վրայ, կախուելով Առաջնորդին ձեռնափայտէն: Խմբակին անդամները պէտք է գորգորան անոր եւ պաշտպանեն զայն:

Այս գաւազանը պէտք է զարդարել սկաուտական նուրբ փորագրութեամբ. կարելի է հոն արձանագրութիւններ ունենալ խմբակի պատմութեան եւ անդամներուն մասին:

ԿԱՐԳ ՄԸ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ԱՅՍ ԿԵՆԳԱՆԻՆԵՐԷՆ

<u>Կենդանիին անունը</u>	<u>Դրօշակին գուները</u>	<u>Կենդանիին կանչը</u>
Արջ	Սրճագոյն/կարմիր	Soorr
Կով	Կարմիր/ճերմակ	Umrmaou
Բազէ	Կանաչ/սև	Kree
Գայլ	Գեղին/սև	How-ooo
Աղուէս	Գեղին/կանաչ	Hah
Արծի	Կանաչ/սև	Kreee
Զի	Սև/ճերմակ	Hee-eee
Կատու	Մոխրագոյն/սրճագոյն	Meeaw
Առիծ	Գեղին/կարմիր	Tu-wgh
Փիղ	Ճերմակ/կապոյտ	Tal-loo-c
Ագելլազ (քանկարու)	Կարմիր/մոխրագոյն	Coo-er
Ճնճղուկ	Գեղին/մոխրագոյն	Cook-koo
Միծեռնակ	Խազի/կապոյտ	Uուլել

2.- ԽՄԲԱԿԻՆ ԱՐԽԻԻԸ

Արխիւները խմբակի մը գոյութիւնը հաստատող կարեւոր տրւեալներ են, որոնք կ'ընդգրկեն հետեւեալները.-

- Քարտուղարութեան տետրակ
- Գոյքապահութեան տետրակ
- Գանձապահութեան տետրակ
- Ներկայութեան ստուգման տետրակ
- Առաջնորդի տետրակ
- Անդամական ֆիշեր

1.- Քարտուղարութեան տետրակ.- Կը բաժնուի 2 մասի.-

ա.- Ծրագրումի աշխատանքներու (ժողովներու) ատենագրութեան տետրակ:

բ.- Մարզումի աշխատանքներու (գործունէութեան) տեղեկագիրներու տետրակ: Կարելի է նաեւ պատկերազարդ տեղեկագիրներ ալ ունենալ. անոնք կը մնան Փոխ Առաջնորդին մօտ:

2.- Գոյքապահութեան տետրակ.- Այս տետրակը կը մնայ գոյքապահին մօտ: Ան եւս ունի 2 բաժին.-

- Գոյքերու բաժին
- Փոխ տալու եւ ստանձնելու բաժին:

3.- Գանձապահութեան տետրակ.- Այս տետրակը կը գտնուի Առաջնորդին կամ Փոխ Առաջնորդին մօտ եւ կ'ունենայ մուտքի ու ելքի առանձին բաժիններ:

4.- Ներկայութեան ստուգման տետրակ.- Կը մնայ Առաջնորդին մօտ, ուր նշուած կ'ըլլայ անդամներու ներկայութիւնը, բացակայութիւնը, բանաւոր կամ ոչ, ինչպէս նաեւ այս ուղղութեամբ որոշ ծանօթութիւններ:

5.- Առաջնորդին տետրակը.- Այս տետրակը խմբակի Առաջնորդին անձնական ուղեցոյցն է, որ բաժնուած կ'ըլլայ զանազան զուխներու:

- Սկաւտական գիտելիքներու բաժին

- Սկսուտական գեղարուեստական բաժին
- Երգեր, կանչեր եւ խաղեր
- Բանակավայրերու եւ արշաւներու յատուկ վայրերու մասին արձանագրութիւններ
- Սկսուտներու յատուկ բաժին, ուր կ'արձանագրուին իրաքանջիւրին իրագործումները եւ թափած ճիգը
- Ուել սկսուտ այս տետրակը չի կրնար գործածել, առանց Առաջնորդին գիտակցութեան:

6.- Արխիւներու տետրակ.- Այս տետրակը կը վերաբերի սկսուտներու անհատական ծանօթութիւններուն, անձնաթուղթին, պիտնէին, քանակավայրին, եւայլն, նաեւ՝ կարգեր, աստիճաններ, պաշտօններ, *պէճեր*, պատիժներ, եւայլն:

Այս արձանագրութիւններուն պատասխանատուն Փոխ Առաջնորդն է:

Է.- ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՊԱՇՏՈՆՆԵՐԸ

Ինչպէս ըսինք, խմբակային դրութիւնը սկսուտութեան մէջ դաստիարակութեան հիմնական միջոց մըն է. ան իրաքանջիւր անդամի առիթը կը ստեղծէ պարտականութիւն մը ստանձնելու, թէկուզ սկիզբը շատ փոքր: Այսպէսով իրաքանջիւր անհատ գոհունակութիւն կը զգայ, երբ կ'անդրադառնայ, որ ինք մաս կը կազմէ խմբատրումի մը, ուր իր կարողութեան համաձայն պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ, առ ի պատրաստութիւն հետագային իր ստանձնելիք աւելի մեծ պատասխանատուութիւններուն:

Հետեւաբար, խմբակէն ներս կարելի է ստեղծել զանազան պաշտօններ, որոնք կապ ունին սկսուտութեան հետ եւ անմիջականօրէն կ'օգնեն հետեւելու յայտագիրներուն: Այս պաշտօններէն հիմնականներն են.-

- Առաջնորդը, որ կը նկատուի խմբակին թիւ 1ը
- Փոխ Առաջնորդը- որ կը նկատուի խմբակին թիւ 2ը
- Գոյքապահը, որ կը նկատուի խմբակին թիւ 3ը

Այս պաշտօններուն վրայ կարելի է աւելցնել քարտուղար, կապերու մասնագէտ, մարզիկ, քարտեսագէտ, խոհարար, նկարիչ, մատակարար, *մորսիւտ*, եւայլն:

Այս պաշտօններուն նշանակումը Առաջնորդը կը կատարէ:

Պաշտօններու բաժանման ժամանակ նկատի ունենալ.-

- Փոխ Առաջնորդին կարծիքը, թիւ 3 սկաուտին նշանակման ժամանակ

- Նկատի ունենալ անդամներու մտային եւ ֆիզիքական կարողութիւնը

- Նկատի ունենալ անդամներու մասնագիտութիւնը

- Նկատի ունենալ անդամներու պատասխանատուութիւն ստանձնելու փափաքը

- Բոլոր սկաուտներու առիթ ստեղծել եւ երբեմն պաշտօնները փոխն ի փոխ կատարել

- Պատասխանատուութիւն ստանձնելու վարժեցնել

- Խմբակին մաս կազմելու զգացում յառաջացնելով ինքզինք արժեւորելու առիթ ստեղծել:

Ի Ի Ր Ա Ք Ա Ն Զ Ի Ի Ր Ի Ն Պ Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր Ը

1.- Առաջնորդի Պաշտօն

Նախընտրելի է որ խմբակի մը Առաջնորդը Ա. կարգի սկաուտ եղած ըլլայ:

- Սկաուտական լաւ գործունէութիւն ունենալ

- Իր կեցուածքով ու ընթացքով օրինակ դառնայ իր խմբակի անդամներուն

- Խմբակային ոգի ստեղծել

- Խմբակին անդամներուն հետ լաւ յարաբերութիւն ունենալ եւ իրաքանչիւր անդամին աշխատանք մը ապահովել

- Խմբակային հրահանգներուն ուշադիր հետեւի եւ զանոնք գործադրել

- Խմբակը ներկայացնել խումբի աստիճանատրական ժողովին:

Խմբակի մը Առաջնորդը յաջողելու համար, պէտք է գործադրել հետեւեալները.-

- Աշխատանքը լուրջի առնել եւ սկիզբէն պատրաստուած ներկայանայ խմբակ, որոշուած ծրագիրները Փոխ Առաջնորդին եւ թիւ 3 սկաուտին հետ գործադրելու համար

- Ուշադիր ըլլայ որ խմբակին յայտագիրները միօրինակ չընթանան, այլ միշտ նորութիւններ ընդգրկեն

- Երբ օգնութեան պէտքը զգայ, առանց ինքզինք նուաստացած զգալու դիմէ խմբապետին եւ իրմէ աւելի փորձառուներուն

- Խմբակի անդամներուն միջեւ կապը սերտ պահէ, օգտակար դառնալով անոնց մեծ եղբօր մը պէս, նոյնիսկ եթէ պէտք ըլլայ սկաւտական աշխատանքներէն դուրս եւս օգնէ անոնց՝ խմբապետին գիտակցութեամբ

- Իր դատողութեան մէջ արդար ըլլայ եւ սկաւտներու միջեւ զատողութիւն չընէ: Տկար սկաւտներուն մասնաւոր խնամք տանի

- Իր պարտականութիւններուն լաւապէս գիտակցի եւ անոնց նայի քաջութեամբ

- Ուշադիր ըլլայ, որ խմբակին պատիւը միշտ քարձր մնայ, քարի նախանձ ստեղծելով միւս աստիճանաւորներուն մօտ

- Օրինակ դառնայ խմբակի անդամներուն, ըլլալու մաքուր, աշխատասէր, վեհամձմ, ուրիշին գաղափարները յարգող, միշտ աշխատելով իրագործել սկաւտական խոստումը եւ դաւանանքը

- Գիտնայ օգտուիլ իր խմբակի իրաքանչիւր անդամէն, զիրենք աշխատանքի մղելով ի շահ խմբակին

- Սկաւտները քաջալերէ եւ առիթ տայ, որպէսզի իրենք զիրենք կարենան դաստիարակել

- Չբաւականանայ խմբապետին կողմէ որոշուած հաւաքոյթի ժամերով, այլ առիթներ ստեղծէ խմբակին անդամները ընկերային-դաստիարակչական մթնոլորտի մէջ իր շուրջ հաւաքելու:

2.- Փոխ Առաջնորդին պաշտօնը

Առաջնորդը կը զատէ իր օգնականը (Փոխ Առաջնորդը), որ կը վաւերացուի խմբապետութեան կողմէ:

Նախընտրելի է որ ան ըլլայ Բ. կարգի փորձառու սկաւտ մը, որուն ընտրութիւնը պէտք է ըլլայ հետեւեալ մօտեցումով.-

- Ո՞ր սկաւտը նախընտրելի է խմբակային ղեկավարական աշխատանքներ տանելու համար

- Ո՞ր սկաւտը աւելի փորձառութիւն ունի միւսներէն:

Փոխ Առաջնորդին պարտականութիւնները

- Առաջնորդի բացակայութեան անոր պարտականութիւնները կատարել

- Խմբակային հաւաքոյթներու ժամանակ օգնել Առաջնորդին

- Առաջնորդին կողքին դաստիարակչական աշխատանք կատարել

- Ըլլալ միշտ կարգապահ եւ օրինակելի

- Ի պահանջեալ հարկին ստանձնել քարտուղարութեան եւ զանձապահութեան պարտականութիւնը:

3.- Թիւ 3 սկաուտ

Այս պաշտօնը կը տրուի այն սկաուտին, որ խմբակին մէջ զանազան պաշտօններ լաւատպէս կատարած է եւ ունի քաւականաչափ փորձառութիւն: Անոր գլխատր պարտականութիւնն է.-

- Գոյքապահութիւնը, այսինքն խմբակի գոյքերուն հոգ տանիլ, միշտ աշխատելով զանոնք լաւ վիճակի մէջ պահել: Փոխ տրուած գոյքերը հետապնդել, նոյնպէս փոխ առնուածը վերադարձնել տիրոջ

- Խմբակի գործիքները պաշտպանել եւ նորոգել

- Խմբակին անկիւնին հոգ տանիլ եւ միշտ մաքուր պահել:

4.- Քարտուղարի պաշտօն

Այս պաշտօնը կը տրուի այն պարագային, երբ խմբակէն ներս կը գտնուին փորձառու եւ կարող քանի մը սկաուտներ:

Անոր պարտականութիւնն է.-

- Խմբակային աշխատանքներու մասին արձանագրութիւններ պահել

- Խմբակի գործունէութեան պատկերը տալ:

5.- Մարզիչի պաշտօն

Այս պաշտօնը կը տրուի մարզական եւ առողջապահական գիտելիքներու տէր փորձառու սկաուտի մը, որ կարենայ.-

- Սկաուտական խաղեր խաղցնել

- Մարզանք ընել եւ խմբակին կիրարկել տալ

- Պէտք եղած ատեն նախնական դարմանում կատարել:

6.- Մորսիստ

Այս սկաուտը պէտք է մասնագիտութիւնը ունենայ.-

- Դրօշախօսութեան եւ *մորսի* գոյքերը շինելու
- Կարենայ *մորսով* եւ դրօշախօսութեամբ ֆաղորդակցիլ
- Անցընէ *մորսիստի պահը*:

7.- Քարտեսագէտ ուղեցոյց

Այս սկաուտին պարտականութիւնն է.-

- Հոգ տանիլ խմբակի քարտէսներուն եւ պատրաստել նորերը
- Կարենայ գործածել եւ կարդալ սկաուտական քարտէսները
- Կարենայ կողմնացոյցով առաջնորդուիլ:

8.- Կապերու պատասխանատու

- Խմբակի գոյքերէն՝ ձեռային աշխատանքի վերաբերեալ գոյքերուն հոգ տանիլ
- Պարանները լաւապէս դասատրել եւ զանոնք փնացումէ պաշտպանել
- Հմտացած ըլլալ սկաուտական կապերու գործածութեան մէջ:

9.- Կարմիր Խաչ

- Կարմիր Խաչի սնտուկը պահէ
- Կարենայ նախնական դարմանում կատարել:

10.- Նկարիչ

- Խմբակին գործունէութիւնը լուսանկարել եւ լաւապէս դասատրել զանոնք «*ալպոմի*» մէջ
- Քարտուղարին օգնել խմբակին գործունէութեան պատկերազարդ տեղեկագիրը պատրաստելու
- Իր լուսանկարները ցուցադրել անոնց, որոնք ֆետաքրքրուած են սկաուտութեամբ:

Ը.- ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս տունայներով, եզրակացնելու համար պետք է նկատի ունենալ, որ՝

- Խմբակային դրուֆինը սկաուտական դաստիարակչական միջոցներու չորս հիմնական սիւներէն մէկն է:

- Խմբակային դրուֆինը յարմարագոյն ձեւն է խումբ մը վարելու:

- Լաւագոյն միջոցն է իրաքանջիւր սկաուտին արդար ու հաւասար դաստիարակութիւն տալու եւ դեկավար դառնալու առիթ ստեղծելու:

- Խմբակային դրուֆինը ինքնին միջոց մըն է եւ ոչ՝ նպատակ, հետեւաբար խումբի խմբապետին կը մնայ այս դրութեան նպատակը լաւապէս հասկնալէ ետք, զայն իրագործելու համար խումբի անդամներուն կարողութիւնը եւ պայմանները նկատի առնելով՝ յարմարագոյն միջոցները գտնել:

- Աշխատանքի անցնիլ՝ նկատի ունենալով խումբի անդամներուն կարողութիւնն, եւ պայմանները տարիներու փորձառութիւնը, որոնց հիման վրայ յարմարագոյն ձեւը որդեգրել:

ԽԱՂ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՍԿԱՌՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՆՆԵՐԸ

Ա.- ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

Բառային պարզ սահմանումով արարողություն կը նշանակէ յատուկ առիթներու յատուկ արարքներու կատարում:

Բ.- ՆՊԱՏԱԿ

Սկատութեան մէջ արարողութիւնները կը նպատակադրեն շեշտաւորումը արժանի աշխատանքի մը կամ յառաջխաղացքի մը: Անոնք սկատներուն մէջ կը զօրացնեն պատկանելիութեան զգացումը, կ'իմաստաւորեն անոնց աշխատանքը, կը կերտեն անոնց անհատականութիւնը՝ ներշնչելով անոնց հպարտութիւն, լրջութիւն եւ առաքիճութիւն:

Գ.- ՆՊԱՍՏԸ

Սկատութեան մէջ արարողութիւնները կը նպատեն.-

1/ Աւելի լաւ ձեռով հասկնալու սկատութեան հետապնդած նպատակները ընկերութեան կողմէ

2/ Սկատներուն միշտ յանձնառու զգալու իրենց խոստումին եւ դաւանանքին

3/ Քաջալերելու սկատական ոգիի զարգացման

4/ Պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումի զարգացման

5/ Նուիրապետական կարգի հասկացողութեան

Դ.- ՅԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐ

Արարողութիւնները պէտք է ըլլան պարզ, կարճ, տպաւորիչ եւ անխալ: Արարողութիւնները վերոյիշեալ յատկանիշները պէտք է ունենան, որպէսզի կարենանք մեր միտք բանին լաւապէս փոխանցել, տպաւորել մասնակցողները եւ ներկայ հիւրերը: Խճողած յայտագիրով արարողութիւն մը խառնաշփոթ վիճակ մը կը

ստեղծել, կը դառնայ ձանձրացուցիչ եւ ոչ մէկ տպաւորութիւն կը ձգէ:

Արարողութեան մը յաջողութեան պայմաններէն է նաեւ վայրին ճշդումը: Նախընտրելի է որ արարողութիւնները ըլլան բացօդայ: Սրահներու մէջ կատարելու պարագային հարկ է ուշադիր ըլլալ լուսաւորումին, օդի փոփոխութեան, սրահի մաքրութեան, կոկիկութեան, աթոռներու դասաւորման, այնպէս մը որ իրաքանչիւրը իր տեղէն կարենայ ամենայն հանգստութեամբ հետեւիլ արարողութեան, խումբերու կամ խմբակներու շարքերու դասաւորումով: Վերջապէս, պէտք չէ մոռնալ սրահը կամ վայրը յարդարել սկաուտութիւնը խորհրդանշող պատկերներով, նշանախօսքերով եւ դրօշակներով:

Արարողութեան ընթացքին արտասանուելիք նախադասութիւնները լաւապէս սորվիլ, նախընտրաբար հետու մնալով ընթերցումներէ:

Ե.- ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Սկաուտական աշխատանքներու ընթացքին շատ յաճախ կը կիրարկենք հետեւեալ արարողութիւնները.-

- 1/ Հաւաքոյթի բացման եւ փակման արարողութիւն
- 2/ Խոստման արարողութիւն
- 3/ Փոխանցման արարողութիւն
- 4/ Աստիճանատուչութիւն

1/ ՀԱԻԱՔՈՅԹԻ ԲԱՅՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Նպատակ - Ծշղել յստակ ժամկէտ՝ սկաուտական հերթական աշխատանքներու սկսման, ինչ որ իր կարգին կ'օգնէ սկաուտական աշխատանքներու ուղղութեամբ տղոց մտածումներուն կեդրոնացման:

Պատրաստութիւն - Նախքան արարողութեան պահը, հերթապահ խմբակը պարտաւոր է յարդարել դրօշակը բարձրացնող նախարակը, ստանձնել խմբապետէն օրուան դրօշակը եւ, վերջապէս, դրօշակը կապել ձողին վրայ:

Կիրարկում - Հերթապահի սուլիչին վրայ խմբակները կը հաւաքուին եւ կը շարուին այնպէս ինչպէս կը հրահանգուի իրենց:

Բոլորին դէմքերը պէտք է ուղղուած ըլլան դրօշակին, խմբապետութիւնն ալ իր կարգին իր տեղը կը գրաւէ այնպէս մը, որ դէմքերը ուղղուած ըլլան թէ՛ խումբին եւ թէ՛ դրօշակին: Օրուան բարձրագոյն աստիճանատրը մուտք կը գործէ, երբ խումբերը վերջնականապէս պատրաստ ըլլան արարողութեան. անոնք կը կատարեն պաշտօնական ընդունելութիւն:

Հերթապահի «հանգի՛ստ-պատրա՛ստ» հրահանգէն ետք, խումբը պատրաստ վիճակի մէջ կը սպասէ արարողութեան, ապա օրուան հերթապահը խմբակէն կը խնդրէ սկաուտ մը՝ բարձրացնելու համար դրօշակը: Դրօշակ բարձրացնող եղբայրը իր խմբակին շարքէն դուրս ելլելով՝ խումբին կոնակէն ձախ ուղղութեամբ շրջան մը ընելով կը ներկայանայ խմբապետութեան՝ դարձեալ բարեւելէ ետք, ձախ կողմէն դառնալով կը մեկնի դրօշակի ձողին մօտ: Դրօշակին պարանը քակելէ ետք կը սպասէ «Պատուի՛ ա՛ն» հրահանգին: Հերթապահի «Պատուի՛ ա՛ն» հրահանգին վրայ դրօշակը կը բարձրանայ, իսկ խումբը պատուի կը կանգնի: Դրօշակը բարձրացնող եղբայրը դրօշակը բարձրացնելէ ետք իր կարգին բարեւի կը կանգնի՝ մինչեւ հերթապահին «Պատրա՛ստ» հրահանգը, որմէ ետք այն ձեւով որ եկած էր՝ նոյն ձեւով ալ կը մեկնի իր խմբակը:

Դրօշակի արարողութենէն ետք, օրուան աշխատանքներուն բացումը կ'ըլլայ քայլերգով, որմէ ետք կը կատարուին ներկայութեան ստուգում եւ տարազներու քննութիւն: Ապա խմբապետը եթէ թելադրանքներ կամ յայտարարութիւններ ունի կը կատարէ:

«Խումբը ազատ է» հրահանգին վրայ խումբը կը ցրուի:

2/ ՀԱԻԱՔՈՅԹԻ ՓԱԿՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Նպատակ - ճշդել յստակ պահ մը օրուան աշխատանքին աւարտին:

Լաւ կազմակերպուած փակման արարողութիւն մը, կը զօրացրնէ միասնութեան զգացումը սկաուտներուն միջեւ եւ կ'ամրապնդէ սկաուտական ոգիի հասկացողութիւնը անոնց մէջ:

Պատրաստութիւն - Փակման արարողութենէն 5 վայրկեան առաջ հերթապահը կը հաւաքէ խումբը, առիթ կու տայ որ սկաուտները կոկեն իրենց տարազը եւ պատրաստ ըլլան փակման արարողութեան, որմէ ետք խմբապետը իր թելադրութիւնները,

դիտողութիւնները եւ գնահատանքները կը փոխանցէ եւ անհրա-
ժեշտ գեկուցումը կու տայ յաջորդ շաբաթ կատարուելիք աշխա-
տանքներուն մասին:

Կիրարկում – Կը կիրարկուի բացման արարողութեան դրու-
թիւնը:

Դրօշակը վար առնող եղբայրը պէտք է ուշադրութիւն ընէ, որ
դրօշակը գետին չդպչի: Ան կը քակէ դրօշակը, կը գետեղէ յատուկ
տուփի մը մէջ եւ գայն կը յանձնէ խմբապետին:

Հերթապահին «Ազատ էք» հրահանգին վրայ խումբերը կը
ցրուին:

**Գ.Ա.ՅԼԻԿԱԿԱՆ ԵՒ Ա.ԲԾՈՒԻԿԱԿԱՆ
Ա.Բ.Ա.Բ.ՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ**

ՄԵԾ ԿԱՆՁԸ

Այս արարողութիւնը սովորական ասանդական արարողութիւն
մըն է. կը ծառայէ պատուելու համար աքելլան կամ հիւրերը.
Խմաստն է գայլիկին կրկնել տալ իր խոստումը եւ նշանաբանը:

ՄԵԾ ԿԱՆՁԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԶԵՒՈՎ.-

1. Աքելլային կանչին վրայ (գա՛լլ, գա՛լլ, գա՛լլ), վոհմակը վազե-
լով շրջանակ կը կազմէ թոթեմին շուրջ:

2. Աքելլան կ'անցնի շրջանակին մէջ, կը կանգնի թոթեմին ձախ
կողմը եւ երկու ձեռքերը հորիզոնական կը բանայ՝ դառնալով այն
վեցեակապետին կողմը, որ պիտի կատարէ կանչը (նախընտրու-
թիւնը կը տրուի օրուան լաւագոյն վեցեակին):

3. Երբ ձեռքերը վար կ'առնէ, պատրաստ դիրքի մէջ կանգնե-
լով, գայլիկները անմիջապէս կը ցատկեն եւ ծունկերը ծոած կը
կանգնին ոտքի մատներու վրայ, ձեռքերը գետին, իրարմէ հեռու՝
ծունկերուն միջեւ, բարեւի ձեռով երկու մատները իրարու միացած.
Կոնակը շիտակ, դէմքը բարձր՝ դէպի թոթեմ ուղղուած. բարձր
ձայնով արտասանելով՝ - ԱՔԵԼԼԱ, մեր լաւագոյնը:

(Աքելլա բառին առաջին երկու վանկերը պէտք է ըլլան երկար
եւ վերջինը՝ կտրուկ, իսկ մեր լաւագոյնը պէտք է ըստի ատելի
արագ):

4. Յետոյ գայլիկները կը ցատկեն եւ կը կանգնին պատրաստ դիրքի մէջ, երկու ձեռքերով, մատները գոց բարեւելով:

5. Այս միջոցին վեցեակապետը կը կանչէ.-

Ձեր Լաւագոյնը (երկարելով բոլոր վանկերը):

6. Գայլիկները վար կ'առնեն իրենց ձախ ձեռքը ու միայն աջով բարեւելով կը պատասխանեն:

- Այո՛, Մեր Լաւագոյնը:

7. Աքելլան կ'առնէ բարեւը. ինքն ալ կը բարեւէ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ:

Ծանօթ.- 1) Մեծ Կանչի ժամանակ, մինչեւ Աքելլային «Հանգի՛ստ» հրահանգը, գայլիկները պատրաստ վիճակի մէջ կը կանգնին, դէմքերը թոթեմին ուղղուած:

2) Պաշտօնական հիւր մը ընդունելու համար եւ զինք յարգելու նպատակով վոհմակը կը կատարէ Մեծ Կանչը, որմէ ետք Աքելլան կը հրահարէ հիւրը, որ շրջանակը մտնելով Աքելլային աջ կողմը կը կանգնի եւ շնորհակալական իր զգացումները կ'արտայայտէ:

ՄԵԾ ԿԱՆՉԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

ա. Մեծ Կանչ ընելով գայլիկները բարի գալուստ կը մաղթեն իրենց պետին:

բ. 2 ձեռքերով բարեւելը կը նշանակէ, որ գայլիկը իր լաւագոյնը կ'ընէ երկու ձեռքերով եւ ամբողջ հոգիով մտիկ կ'ընէ Աքելլան:

ԽՈՍՏԻՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Այս արարողութիւնը կարեւոր իրադարձութիւն մըն է գայլիկին կեանքէն ներս: Ան պէտք է ըլլայ պարզ եւ հասկնալի: Թերեւս գայլիկը իր կեանքին մէջ առաջին խոստումն է, որ կը կատարէ. հետեւաբար պէտք է լաւապէս պատրաստել զայն եւ նախընտրաբար այնպէս մը դասաւորել, որ խոստում կատարողները 3 անձերէ աւելի չըլլան: Ամէն պարագայի, իրաքանչիւր գայլիկ պէտք է իր խոստումը կատարէ առանձին:

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

1. Անցընել Կակուղ Թաթիկի գիտելիքներու քննութիւնը

2. Ամբողջացնել կանոնագրով նշուած տարիքը

3. Հրափրել ծնողքը եւ միատրի խմբապետը
4. Պատրաստել գլխարկը, փողկապը, թոթեմը եւ վեցեակի գոյնով պաճը:

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. Գայլիկները կը կանգնին շրջանակ կազմած
2. Աքելլան կը կանգնի շրջանակին մէջ, աչ կողմը վարիչ վեցեակապետը՝ թոթեմը բռնած
3. Միատրի խմբապետը եւ օգնականները կը կանգնին շրջանակէն դուրս, Աքելլային ետեւը
4. Թեկնածուին գլխարկը կը դրուի ծառի մը վրայ, Աքելլային առջեւ, իսկ գայլին գլուխը (*պաճ*) կը մնայ Աքելլային քով, որ վոհմակէն ներս ընդունուելու եւ խոստման նշանն է
5. Միատրի խմբապետը իր հետ կ'ունենայ փողկապը եւ միատրի թոթեմը, իսկ օգնականներէն մէկը իր հետ կ'ունենայ խոստման վկայականը, իսկ վեցեակապետը՝ իր վեցեակին գոյնով *պաճը*
6. Նորեկ գայլիկը կանգնած կ'ըլլայ իր վեցեակապետի ձախին
7. Աքելլան կը բացատրէ հաւաքոյթին պատճառը եւ «Պատրաստ» հրահանգէն ետք, թեկնածուին կը հրափրէ խոստումը կատարելու
8. Թեկնածուն իր վեցեակապետին հետ կը ներկայանայ Աքելլային (երեք քայլ հեռու), վեցեակապետը կը բարեւ է կը ներկայացնէ թեկնածուն՝ անունը տալով, ապա կը վերադառնայ իր վեցեակին
9. Աքելլան կը հարցնէ թեկնածուին.-
Աքլ. - Կ'ուզե՞ս գայլիկ ըլլալ:
Թեկ. - Այո՛, Աքելլա, կ'ուզեմ գայլիկ մը ըլլալ:
Աքլ. - Գիտե՞ս Վոհմակին Օրէնքը, Գայլիկին Նշանաբանը, 5 յօդուածները եւ Մեծ Կանչին իմաստը:
Թեկ. - Այո՛
Աքլ. - Ի՞նչ է Վոհմակին Օրէնքը:
Թեկ. - Գայլիկը մտիկ կ'ընէ ձեր գայլը, գայլիկը ինքզինք մտիկ չ'ընէր, գայլիկը մարտը հայերէն կը խօսի:
Աքլ. - Պատրաստ ես գայլիկական խոստումդ կատարելու:
Թեկ. - Այո՛
Աքլ. - Վոհմակին «Պատուի՛ Ա՛ն»:

Թեկնածուն ոտքի կանգնած աչ ձեռքով կը բարեւէ եւ բարձր ու կտրուկ ձայնով հայեացքը դէպի թոթեմը ուղղած՝ Աքելլային ետեւէն կը կրկնէ խոստումը՝ նախադասութիւն առ նախադասութիւն: Ապա Աքելլան կու տայ «Պատրա՛ստ» հրահանգը, գայլիկին կը յանձնէ գլխարկը, որ ան իր կարգին կը դնէ գլուխը: Կ'անցընէ խոստման *պաճը* հետեւեալ խօսքերով.-

Աքլ. - Կը վստահիմք բեզի եւ կը մաղթեմ, որ կարելիդ ընես հաւատարիմ մնալու խոստումիդ: Հիմա դուն մաս կը կազմես Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկառուտութեան եւ Եղբայրական ոգիով համաշխարհային սկառուտութեան:

Միատրի խմբապետը կը մտնէ շրջանակէն ներս, կ'անցընէ փողկապը եւ ուսի թոթեմը, իբրեւ միատրի անդամակցութեան նշան: Շնորհատրելէ ետք կը կանգնի Աքելլային ձախ կողմը: Ապա Աքելլան ու Միատրի խմբապետը կը ձեռնուին գայլիկին հետ:

- Աքելլան ակնարկելով խոստման վկայագրին, թեկնածուին կը թելադրէ հաւաքոյթէն ետք զայն ստանալ Պալուէն եւ կամ Պաղիբայէն: Ապա կու տայ ետ դարձի հրահանգը, թեկնածուն կը բարեւէ վոհմակին եւ կը վազէ իր վեցեակին ու վեցեակապետէն 2 քայլ առաջ կը կանգնի ու կը բարեւէ: Վեցեակապետը կ'անցընէ վեցեակին գոյնով *պաճը* եւ կ'ընդունի զինք իր վեցեակէն ներս:

Աքելլան խօսքը կը փոխանցէ միատրի խմբապետին, որ քաջալերական խօսքերէ ետք, դուրս կ'ելլէ շրջանակէն եւ իր նախկին տեղը կը վերադառնայ:

Արարողութիւնը կը վերջանայ Մեծ Կանչով:

ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Այս մէկը կարելոր է յատկանշական արարողութիւններէն մէկն է, որ թէ՛ յուզիչ եւ թէ՛ ուրախալի է, որովհետեւ ենթական իր գայլիկ եղբայրներէն բաժնուելով պիտի միանայ արիներու խումբին, ուր իրեն կը սպասէ արիական տարբեր աշխարհ մը, հետաքրքրական գիտելիքներով, ինքզինք դաստիարակելու եւ նուաճումներ արձանագրելու առիթներով:

Այս արարողութիւնը պէտք է նախապատրաստել միատրի խմբապետական ժողովին:

Արարողությունը սկսել է առաջ, խմբաորումներու ներկայութեան, Աքելլան կը ներկայանայ Միաորի Խմբապետին եւ պաշտօնապէս կ'առաջարկէ իր թեկնածուին փոխանցումը արհներու խումբ:

Միաորի Խմբապետը, Աքելլայի ներկայութեան, կը կանչէ արհներու խումբին խմբապետը եւ ապահովել է տը վերջինին համատուրութիւնը կը վաւերացնէ թեկնածուին փոխանցումը, որմէ տը ան կը թելադրէ որ խմբաորումները կատարեն օրուան խորհուրդի յատուկ պարտն ու պատշաճը:

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՁԵԻԸ

- Վոհմակը կը կազմէ շրջանակ մը եւ իր թոթեմը կը գետեղէ շրջանակին կեդրոնը

- Խումբը կը կանգնի պայտաձեւ, վոհմակին ուղղուած, դրօշակը ունենալով կեդրոնը

- Վոհմակին եւ խումբին միջեւ կը գծուի գիծ մը՝ կաւիճով, քարերով, կիրով կամ 2 ծայրերէն բոնուած պարանով

- Աքելլան կը կենայ թոթեմին ձախ կողմը, դէմքը խումբին

- Օգնականները կը կանգնին շրջանակէն դուրս, Աքելլային ետեւը:

Աքելլան երկու խօսքով կը քացատրէ փոխանցման իմաստը, որով գայիկը հարկադրաբար կը բաժնուի իր շատ սիրելի եղբայրներէն կամ վոհմակէն: Ապա յիշել է տը անոր տարած աշխատանքները, ան կը մաղթէ արհներու խումբին մէջ եւս ըլլալ տիպար եւ օրինակելի, պատիւ բերելով իր վոհմակին, ուր դաստիարակուած էր:

- Վոհմակը կը կատարէ Մ'եծ Կանչը:

- Աքելլան կը հրատիրէ փոխանցուող գայիկը, որ վազելով կու գայ եւ կը կանգնի Աքելլային դիմաց, 3 քայլ հեռու:

- Աքելլան գայիկէն կը պահանջէ, վերջին անգամուան համար, վերանորոգել իր խոստումը. թեկնածուն աջ ձեռքով բարևելով հանդիսատար ձեւով կ'արտասանէ իր խոստումը (վոհմակը կը կանգնի պատրաստ վիճակի մէջ, նոյնպէս՝ Աքելլան):

- Օգնականները կը մօտենան շրջանակին այն մասին, ուր թեկնածուն կանգնած է, կը յայտնեն իրենց մաղթանքները եւ կը վերադառնան իրենց տեղերը:

- Թեկնածուն ետ կը վերադառնայ վեցեակը, վեցեակապետին կը բարեւէ, կը ձեռնուի վեցեակի անդամներուն հետ, ապա կը վազէ Աքելլային քով, դէմքը արիներու խումբին:

- Աքելլան կը հրահանգէ շրջանակը բանայ (դէպի արիներու խումբին կողմը), ապա գայիկը կ'առաջնորդէ դէպի բաժանման գիծ, որուն ետեւ խմբապետը եւ խմբակին առաջնորդը զինք կը սպասեն (Վոհմակը 3 անգամ կը կրկնէ իր կանչը.- «աո՛ւ, աո՛ւ, աո՛ւ»):

- Աքելլան կը ներկայացնէ թեկնածուին գայիկական կեանքին ամփոփ պատկերը, որմէ ետք թեկնածուն Աքելլային կը յանձնէ իր բոլոր աստիճաններն ու նշանները, բացի փողկապէն: Աքելլան զիծին վրայէն ցատկիլ կու տայ թեկնածուն:

Խմբապետը բարի գալուստ կը մաղթէ փոխանցուողին եւ խմբակին Առաջնորդը զինք կ'ուղղէ իր խմբակը:

Խմբակին արիները իրենց ուրախութիւնը կ'արտայայտեն երգերով եւ կանչերով:

Միատրի խմբապետը եթէ հարկ զգայ խօսք կ'առնէ եւ իր քաջալերանքն ու գոհունակութիւնը կը փոխանցէ ներկաներուն:

ՄԻԱՍՏՂԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

- Վոհմակը կը կազմէ շրջանակ մը, կեդրոնը ունենալով թոթեմը: Աքելլան կը կանգնի անոր ձախին եւ իր մօտ՝ կոճղի մը վրայ կը զետեղուի թեկնածուին գլխարկը, վրան ամրացուած աստղ մը:

- Աքելլան կը հրաւիրէ թեկնածուն, որ վազելով կը ներկայանայ եւ կը կանգնի իր դիմաց, երեք քայլ հեռաորութեամբ:

- Աքելլան կը յայտարարէ՝ եղբ.
Միաստղի քննութիւնները յաջողութեամբ աւարտելէ ետք, կը ստանայ իր աստղը, այսուհետեւ անոր մէկ աչքը բաց է:

Ապա կը մաղթէ նորանոր յաջողութիւններ, դառնալու համար կատարեալ գայիկ մը:

- Աքելլան շնորհատրելէ ետք գայիկը՝ անոր կը յանձնէ գլխարկը, զոր ան կ'անցընէ գլուխը:

- Կանչ մը վոհմակին կողմէ եւ ենթական կը վազէ իր տեղը:

ԵՐԿԱՍՏՂԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Այս արարողությունը պետք է կատարել այնպես մը, որ գայլիկները լաւապէս տպատրուին:

- Վոհմակը կը կազմէ շրջանակ մը, կեդրոնը ունենալով թոթեմը, Աքելլան կը կանգնի անոր ձախիմ եւ իր մօտ՝ կոճղի մը վրայ կը գետեղուի թեկնածուին գլխարկը, վրան ամրացուած երկու աստղեր:

- Աքելլան կը հրատիրէ թեկնածուն, որ վազելով կը ներկայանայ եւ կը կանգնի իր դիմաց, երեք քայլ հեռաւորութեամբ:

- Աքելլան կը բացատրէ Երկաստղին իմաստը:

- Աքելլան կը հարցնէ թեկնածուին, եթէ պատրաստ է վերանորոգելու իր խոստումը:

- Թեկնածուն ԱՅՈ՛ կը պատասխանէ եւ կը մօտենայ թոթեմին, աջ ձեռքով պատուի կանգնած կը կրկնէ խոստումը Աքելլային հետ՝ նախադասութիւն առ նախադասութիւն:

- Աքելլան շնորհատրելէ ետք գայլիկը՝ կը լանձնէ գլխարկը, որ զայն կ'անցընէ գլուխը:

Արարողությունը կը փակուի «Մեծ կանչ»ով:

● ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՇԵՐԸ ԵՒ ՓՈԽ ՎԵՑԵԱԿԱՊԵՏԻ ԱՍՏԻՃԱՆԸ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՄԻԱՍՏՂԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՁԵԻՈՎ:

● ՎԵՑԵԱԿԱՊԵՏԻ ԵՒ ՎԱՐԻՉ ՎԵՑԵԱԿԱՊԵՏԻ ԱՍՏԻՃԱՆԸ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ԵՐԿԱՍՏՂԻ ՁԵԻՈՎ:

● Այս արարողությունները պետք է ըլլան շատ պարզ՝ առանց հանդիսատի բնոյթ ունենալու:

Ծանօթ.- Արծուիկական արարողությունները գայլիկներու արարողություններուն նման են: Արծուիկները կը կատարեն գայլիկներու կատարելիքը, իսկ երամը՝ վոհմակինը:

ԽՈՍՏԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Օրուան հերթապահին հրաւերով Նորընծաները կու գան ու կը շարուին խմբապետին դիմաց, վեց քայլ հեռաւորութեան վրայ, բայց չեն քարտէր:

Խմբապետ.- Սիրելի Նորընծաներ, պատրաստ է՞ք կատարելու ձեր խոստումը, հնազանդելու համար Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արիներու Գաւանանքին եւ Օրէնքներուն:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Կը գիտակցի՞ք, որ խոստում տալով յանձնառու կ'ըլլաք յաւելեալ պարտաւորութիւններու եւ պարտականութիւններու:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Ուրեմն կրնա՞մ վստան ըլլալ, որ պիտի հնազանդիք ձեր աստիճանաւորներուն եւ պիտի յարգէք զանոնք, անսակարկ նուիրուելով խումբի գործունէութեան:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Կը խոստանա՞ք տէր կանգնիլ ձեր խոստումին եւ ձեր առօրեայ բարի գործը կատարել:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Միշտ բարձր պահել ձեր պատիւը եւ հաւատքով պահապան կանգնիլ հայ եկեղեցիին, հայկական աւանդութիւններուն եւ մշակոյթին:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Եւ մանաւանդ անսակարկ նուիրուիլ մեր ժողովուրդի պայքարին:

Նորընծայ.- Ամբողջ սրտովս:

Խմբապետ.- Մինչեւ ե՛րբ:

Նորընծայ.- Մինչեւ կեանքիս վերջը:

Խմբապետ.- Ուրեմն կրնա՞մ վստան ըլլալ, որ հաւատարիմ պիտի ըլլաք Աստուծոյ, պիտի ծառայէք հայրենիքին, միշտ պիտի օգնէք ուրիշին եւ պիտի գործէք իբր արի եւ վեհանձն մարդ՝ հնազանդելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արիներու Գաւանանքին:

Նորընծայ.- Այո՛:

Խմբապետ.- Պատրա՛ստ Խոստման արարողութեան:

(Նորընծաները ծունկի կու գան, աջ ծունկը գետին, ձախը՝ բարձր, ձախ ձեռքը ձախ ծունկին վրայ, աջն ալ անոր վրայ):

Հերթապահ.- Ընդհանուր խումբ «Պատուի՝ ա՛ն»:

Խմբապետը կը հրաւիրէ օրուան հոգեւորականը (եթէ ներկայ է), որ կ'օրհնէ նորընծաները: Ապա խմբապետը կ'ըսէ.- «Պատրա՛ստ Խոստումի»: Ակառատական դրօշակը 45 աստիճան կ'իջնէ խմբապետին եւ նորընծային միջեւ. իրաքանչիւր արի ոտքի կ'ելլէ եւ երեք քայլ յառաջանալով աջ ձեռքով պատուի կը կանգնի եւ ձեռքը դրօշակին երկարելով կ'արտասանէ խոստումը, նախադասութիւն առ նախադասութիւն, ապա կ'անցնի շարքին ետեւ (իրաքանչիւր արի իր խոստումը կը կատարէ առանձին): Խոստումը վերջանալէ ետք հերթապահը կու տայ «Պատրա՛ստ» հրահանգը: Խմբապետը իրաքանչիւրին կ'անցընէ փողկապը, գլխարկը եւ խոստման *պատճը* ու կը յայտարարէ.-

«Բարի եկաք Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկառտական շարքերը, ուր արդէն խոստում տուած արիներ էք: Այսուհետեւ սկառտական ոգիով մաս կը կազմէք սկառտութեան համաշխարհային ընտանիքին»:

Հերթապահը ազատ կ'արձակէ զանոնք. կը բարեւեմ եւ շարքով կ'անցնին իրենց խմբակները: Առաջնորդին բարեւելէ ետք անոնք կ'անցնին իրենց տեղերը:

Ծանօթ.- Արարողութեան ընթացքին բնական էրկրի, Նոսգոյն եւ սկառտական պատուոյ դրօշակները կը շարուին Խմբապետին աջին, մէկ քայլ հեռաւորութեան վրայ եւ ուղղահայեաց դիրքով: Խոստումի ժամանակ միայն սկառտական դրօշը 45 աստիճան կ'իջնէ Խմբապետին եւ թեկնածուին միջեւ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ԱՍՏԻՄԱՆԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Օրուան հերթապահին հրաւերով թեկնածուն կը ներկայանայ խմբապետութեան, երեք քայլ հեռու, եւ կը բարեւէ:

Խմբապետ.- Խմբապետութիւնը քեզ նշանակեց խմբակի Առաջնորդ, կը խոստանա՞ս ըլլալ գործունեայ եւ օրինակելի Առաջնորդ

մը, հաւատարմութեամբ եւ համեստութեամբ ենթարկուելու խմբապետից հրահանգներուն, անձնուիրութեամբ ծառայելու եղբայր արիներուդ:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Խմբապետ.- Ուրեմն աշտուհետեւ ստանձնէ
խմբակի առաջնորդութիւնը Հ.Մ.Ը.Մ.ի
մասնաճիւղի սկաւառական կազմէն ներս (խմբապետը կ'անցընէ երիզները եւ կը յանձնէ խմբակին դրօշակը):

Առաջնորդը.- Ընորհակալ եմ եղբայր Խմբապետ, կը խոստանամ հնազանդիլ ձեզի եւ առաջնորդելով
խմբակի եղբայրներս՝ բոլոր կարողութեամբս օգտակար դառնալ:

(Կը ձեռնուի Խմբապետին հետ եւ կը վերադառնայ իր խմբակը: Խմբային դրօշակը կը յանձնէ Փոխ Առաջնորդին, կը քանայ ձախ ափը եւ խմբակին անդամները իրենց ձախ ափը կը զետեղեն Առաջնորդի ափին մէջ: Առաջնորդը աջ ձեռքը կը դնէ բոլորին ափերուն վրայ):

Արիները.- Կը խոստանանք հնազանդիլ քեզի, ինչպէս կը հնազանդինք Խմբապետին, սիրելով քեզ իբրեւ աւագ եղբայր, հաւատարիմ ըլլալով քեզի եւ խմբապետին:

Առաջնորդը.- Ընորհակալ եմ:

(Տղաքը կ'անցնին իրենց տեղերը):

ԽՄԲԱՊԵՏԻ ԿԱՄ ԱՔԵԼԼԱՅԻ

ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Շրջանային Խմբապետը կամ մասնաճիւղի Խմբապետը կու տայ արարողութեան յատուկ խօսքը եւ կը հրաւիրէ թեկնածուն:

Նրջ. կամ մանն. Խմբ.- Պատրաստ ես ստանձնելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղի արիներու խումբին (կամ գալիլական վոհմակին) ղեկավարութիւնը:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Նրջ. կամ մանն. Խմբ.- Կը գիտակցի՞ս, որ կը ստանձնես անհատներու դաստիարակութեան պատասխանատուութիւնը՝ հոգեկան, մտային եւ ֆիզիքական մարզերէ ներս:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Նրջ. կամ մանն. Խմբ.- Ուրեմն կը հրաւիրեմ քեզ նորօգելու արիական խոստումդ:

Թեկնածուն.- Կը բարեւէ ու կ'ըսէ.-

Կը վերանորոգեմ արիական խոստումս, զոր կատարած եմ բուականին, յանձնառու ըլլալով իբր խմբապետ (կամ Արեւիյա) հաւատարմօրէն գործադրելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արիներու Դասանանքը եւ Օրէնքները, միշտ հնազանդելով գերադաս խմբապետներուս հրահանգներուն:

Շրջ. կամ մ'սնն. Խմբ.- Պատրա՛ստ:

Կ'անցընէ աստիճանները ըսելով.-

- Ահաւասիկ աստիճանիդ նշանները, որոնք յանձնառութեանդ փաստերն են:

Շրջանային Խմբապետը կամ մասնաճիղի Խմբապետը կը յանձնէ վկայականը:

ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԷՆ ԵՐԷՑԱԿԱՆ ՓԱՂԱՆԳ

Արիներու խումբը կը շարուի պայտածեւ, իսկ անոր դիմաց՝ երէցական փաղանգը հորիզոնական շարքով: Երկու խումբերուն միջեւ կը կանգնի միատրի խմբապետը, ձախիճ՝ երէց խմբապետը, իսկ աջիճ՝ արիներու խմբապետը: Արիներու խմբապետը կու տայ թեկնածուին անունը, ենթական կը ներկայանայ խմբապետութեան, երեք քալ հեռաւորութեան վրայ կը բարեւէ, ապա կը կանգնի հանգիստ վիճակի մէջ: Արիներու խմբապետը խօսքը ուղղելով երէց խմբապետին, կ'ըսէ.-

- Անցած են տարիներ, որ եղբայր կը գործէ արիներու խումբին մէջ, այժմ իր տարիքը կը ներքէ որ ան ալլեւս մասնակցի փաղանգի աշխատանքներուն, հետեւաբար կը յանձնարարեմ գինք, յուսալով ընդունիլ իբրեւ թեկնածու երէց:

Երէց խմբապետը խօսքը կ'ուղղէ թեկնածուին.-

- Կը փափաքի՞ս արիներու դաստիարակութիւնդ շարունակել, մաս կազմելով փաղանգի աշխատանքներուն:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Երէց Խմբ.- Ուրեմն փաղանգը քեզ կ'ընդունի իբրեւ թեկնածու երէց:

Միատրի խմբապետը խօսքը կ'ուղղէ թեկնածուին, ըսելով.-

- Ուրախ եմ որ արիներու դաստիարակութիւնը պիտի շարունակես, քեզի կը մաղթեմ յաջողութիւն եւ խանդավառութիւն:

Երէց տասնապետը կը ներկայանայ խմբապետութեան, կը բարեւէ եւ կը կանգնի թեկնածուին ձախ կողմը, հետը բերելով դեղին եւ կանաչ ժապաւէններ:

Երէց խմբապետը արիի ուսին կ'անցընէ դեղին եւ կանաչ ժապաւէնները, ըսելով.-

- Այս երկու գոյները կը խորհրդանշեն գայլիկութիւնն ու արիութիւնը, քեզի կը մնայ տիրանալ կարմիրին, որ խորհրդանշէն է երեցութեան:

Կը ձեռնուի ու կը շնորհատրէ, ապա թեկնածուն եւ տասնապետը կ'ուղղուին դէպի արիներու խումբը եւ կը բարեւեն: Խումբը իր կարգին կը կատարէ հրաժեշտի 3 կանչեր, որոնցմէ ետք տասնապետը թեկնածուին կ'առաջնորդէ փաղանգ:

Ծանօթ.- Արարողութիւնը սկսելէ առաջ, խմբատրումներու ներկայութեան, խմբապետը կը ներկայանայ Միատրի խմբապետին եւ պաշտօնապէս կ'առաջարկէ իր թեկնածուին փոխանցումը երէցական փաղանգ:

Միատրի խմբապետը խմբապետին ներկայութեան կը հրաւիրէ երէցական փաղանգի խմբապետը եւ ապահովելէ ետք վերջինին համամտութիւնը, կը վաւերացնէ թեկնածուին փոխանցումը, որմէ ետք կը թելադրէ որ խմբատրումները կատարեն օրուան խորհուրդին պարտն ու պատշաճը:

Ծանօթ.- Արեւուշակյան արարողութիւնները արիներու արարողութիւններուն նման են: Արեւուշները կը կատարեն արիներու կատարելիքը:

**ԵՐԷՅՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՐՄԱՆՈՒՂԻՆԵՐՈՒ
ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ**

**ԵՐԷՅԱԿԱՆ ՓԱՂԱՆԳԷՆ ՆԵՐՍ
ԸՆԳՈՒՆՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ**

Փոխանցման արարողութենէն ետք Միատրի խմբապետը, երէց խմբապետը, Տասնապետը եւ թեկնածուն կը դառնան փաղանգ:

Երէց Փոյս խմբապետին հրահանգին վրայ, փաղանգը կը

կանգնի պայտաձեւ, երէց Խմբապետը եւ եթէ հարկ է Միատրի Խմբապետը կը կանգնին Փոխ Խմբապետէն քալլ մը ետեւ՝ ձախ կողմը:

Երէց Խմբ.- Կը հրաւիրեմ այն եղբայրը, որ կ'ուզէ մաս կազմել մեր փաղանգին:

Թեկնածուն տասնապետին առաջնորդութեամբ կը ներկայանայ Խմբապետին եւ կը կանգնին 6 քալլ հետո, թեկնածուն կը կանգնի տասնապետին աջին:

*Տասնապետը.- Կը ներկայացնեմ եղբայր
իրբեւ թեկնածու՝ երէցական փաղանգի անդամակցութեան:*

Երէց Խմբ.- Խօսքը ուղղելով տասնապետին կ'ըսէ.-

- Կը վստահեցնե՞ս, որ ան միշտ բարիք գործելու պատրաստակամութեամբ լաւապէս պիտի կատարէ իր պարտականութիւնները:

Տասնապետը.- Այո՛:

Երէց Խմբ.- Խօսքը ուղղելով թեկնածուին կ'ըսէ.-

- Կը փափաքի՞ս աւելցնել արիւնքի գիտելիքներդ, շարունակելով բնութեան ու կեանքի սերը:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Երէց Խմբ.- Պատրաստ ե՞ս կեանքի դժուարութիւնները դիմագրաւելու եւ դուն քեզ յանձնառու կը զգա՞ս օգտակար դառնալու ընտանիքիդ եւ ապրած միջավայրիդ:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Երէց Խմբ.- Կը վստահեցնե՞ս արիւնքի դաւանանքին համաձայն կեանք մը վարել:

Թեկնածուն.- Այո՛:

Երէց Խմբ.- Քանի այս բոլորը կ'ընդունիս, քեզմէ կը պահանջեմ, վերանորոգել արիի խոստումդ (եթէ արի եղած է) կամ կատարել արիւնքի խոստումը, իրրեւ նշան հաւատարմութեան:

Ապա կու տայ «Պատրա՛ստ Խոստումի» հրահանգը:

Թեկնածուն աջ ձեռքով խոստման նշանը ընելով, կ'արտասանէ արիի խոստումը:

Երէց. Խմբապետը կու տայ «Պատրա՛ստ» հրահանգը եւ կու գայ շնորհատրելու թեկնածուն: Ձեռնուելէ ետք ան կ'ըսէ.-

- Կը վստահիմ պատուոյ խօսքիդ, այլեւս մաս կը կազմես Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղի միաւորի երեցական փաղանգին, իբրեւ բեկնածու երեց:

Կ'անցընէ դեղին եւ կանաչ ժապաւէնները (եթէ նախապէս չէ եղած) եւ կ'ըսէ.-

- Այս դեղին եւ կանաչ ժապաւէնները կը խորհրդանշեն գայլիկական եւ արիներու ճիւղերը, կը մաղթեմ որ միշտ ի մտի ունենաս երեցական կարմիր ժապաւէնը՝ շանալով անոր եւս արժանանալ:

Խմբապետը կը վերադառնայ իր տեղը: Տասնապետն ու թեկնածուն կը բարեւեն, ապա տասնապետի նշանին վրայ երկուքը միասին ետ դարձ կ'ընեն, մինչ թեկնածուն մէկ քայլ առաջ անցնելով կը բարեւ փաղանգի անդամները, որոնք իրենց կարգին կու գան, կը շնորհատրեն զինք եւ կը վերադառնան իրենց տեղերը:

Փոխ Խմբապետը թեկնածուին կը հրահանգէ միանալ տասնեակին:

ԵՐԷՑԱԿԱՆ ԵՐԳՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երեցական երդում կատարած եղբայրները կը կանգնին խմբապետին 2 կողմերը (իւրաքանչիւր կողմէն 3 քայլ հեռաւորութիւն պահելով), պայտածել շարք մը կազմելով, ապա երեց խմբապետը կը հրահարէ այն եղբայրը, որ պիտի կատարէ իր երդումը: Թեկնածուն կը ներկայանայ եւ կը կանգնի խմբապետին դիմաց, 6 քայլ հեռաւորութեան վրայ:

Ծանօթ.- Արարողութեան ընթացքին բնական երկրի, Եռագոյն եւ սկաուտական պատուոյ դրօշակները կը շարուին Խմբապետին աջին մէկ քայլ հեռաւորութեան վրայ եւ ուղղահայեաց դիրքով:

Խմբապետը.- Համոզուած ե՞ս եւ հաստատօրէն որոշած ե՞ս երեց կոչուիլ, միշտ հաւատարիմ մնալով արիներու խոստումին եւ դաւանանքին:

Թեկնածուն.- Այո՛, համոզուած եւ որոշած եմ հաւատարիմ մնալ արիներու խոստումին եւ դաւանանքին:

Խմբապետը.- Պատրաստ ե՞ս ծառայելու եկեղեցիիդ, ազգիդ, միութեանդ եւ ապրած միջավայրիդ, առանց որեւէ ակնկալութեան:

Թեկնածուն.- Այո՛, պատրաստ եմ սկաուտական ոգիով միշտ ծառայել եկեղեցիիս, ազգիս, միութեանս եւ ապրած միջավայրիս:

Խմբապետը.- Կը գիտակցի՞ս որ երեցական երդումի յօդուածները քեզ կը դնեն յանձնառութիւններու տակ՝ հաւատարիմ մնալու Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ծրագիր-Կանոնագրին, ծառայելու հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն վերատիրացման, պահպանելու հայ լեզուն, մշակոյթը եւ նկարագիրը, պայքարելով այլասերման եւ ապագայնացման դէմ:

Թեկնածուն.- Այո՛, կը վստահեցնեմ ձեզ:

Խմբապետը.- Քանի կը վստահեցնես, կը պահանջեմ քեզմէ, մեր բոլորին ներկայութեան կատարել երեցական երդումդ:

(Խմբապետը կու տայ «Պատրա՛ստ երդումի» հրահանգը: Այս միջոցին սկաուտական դրօշակը 45 աստիճան կ'իջնէ, թեկնածուն կը յառաջանայ երեք քայլ, աջ ձեռքով պատուի կը կանգնի եւ ձեռքը դրօշակին երկարելով հաստատ եւ բարձր ձայնով կ'արտասանէ ԵՐԴՈՒՄԸ):

Կ'երդնում պատուոյս վրայ

- Հաւատարիմ մնալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ծրագիր-Կանոնագրին, սկաուտական վեճ սկզբունքներուն եւ օրէնքներուն:

- Ծառայել ազգիս եւ հայրենիքիս ոչ ամբողջ ուժովս աշխատիլ հայ ժողովուրդի իրաւունքներու վերատիրացման համար:

- Պայքարիլ այլասերման եւ ապագայնացման դէմ՝ պահպանելով հայ լեզուն, հայ մշակոյթը եւ ցեղային նկարագիրը:

(Ապա ձախ ծունկին վրայ ծունկի կու գայ եւ կը համբուրէ սկաուտական դրօշակը եւ ոտքի կը կանգնի պատրաստ դիրքի մէջ, բարեւելով Խմբապետը եւ երէցները): Խմբապետը կը յառաջանայ եւ ուսին կ'անցընէ կարմիր ժապաւէնը, կը ձեռնուի ու կը շնորհատրէ զինք եւ հետեւեալ խօսքը կ'ուղղէ.-

- Այս 3 ժապաւէնները կը խորհրդանշեն սկաուտութեան երեք ելիզբերը, կը մաղթեմ որ միշտ ի մտի ունենաս եւ յիշես փոքր եղբայրներդ եւ անոնց հանդէպ պատասխանատուութիւններուդ տէր կանգնիս իբրեւ երէց:

Խմբապետը կը վերադառնայ իր տեղը եւ միւս երէցները կու գան շնորհատրելու երէցը:

Ծանօթ.- Պարմանուհիներու արարողութիւնները երէցներու արարողութիւններուն նման են: Պարմանուհիները կը կատարեն երէցներու կատարածը, իսկ արեւոյշները՝ արիւններուն:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

Դէպքի մը գրաւոր եւ վերլուծուած պատկերացումը հանդիսատես անձի մը կողմէ կը կոչուի տեղեկագիր:

Եթէ տեղեկագիր բառին «անդամահատումը» կատարենք, պիտի տեսնենք, որ ան կազմուած է տեղեկութիւն եւ գիր բառերէն: Այս երկու բառերուն միացումով կ'ունենանք բառ մը, որ կը նշանակէ «գրուած տեղեկութիւններ»:

Կարելի է անցեալ դարաշրջաններու պատմութիւնը նկատել տեղեկագիր մը, այն իմաստով որ ան մեզի կը փոխանցէ հոն պատահած դէպքերու մասին գրաւոր տեղեկութիւններ: Հոս տեղին է պատասխանել այն հարցումին, թէ արդեօք ամէն գրաւոր տեղեկութիւն անցեալի մասին պատմութիւնն է: Ըստ արար պատմաբան եւ փիլիսոփայ Իպն Խալտունի, կարելի չէ անցեալէն եկած գրաւոր որեւէ տեղեկութիւն պատմութիւն նկատել, եթէ ան միայն կը փոխանցէ դէպքերու շարք մը, առանց անդրադառնալու անոնց տուն տուող քաղաքական, ընկերային, մշակութային, տնտեսական ու հոգեկան պատճառներուն եւ անոնց հետեւանքներուն:

Հետեւաբար կարելի է ըսել, որ գրաւոր որեւէ տեղեկութիւն տեղեկագիր չէ, եթէ ան չ'ընդգրկէր հարցերու վերլուծումն ու արժեւորումը ու անոնցմէ հետեւցուցած եզրակացութիւններու եւ փորձառութիւններու շարք մը:

Անկասկած, որ լուրջ հետետղի մը մտքին մէջ կը ծագի այն հարցումը, թէ ինչո՞ւ տեղեկագրի մը մէջ պէտք է վերլուծուին հարցերը եւ հետեւաբար ինչի՞ կը ծառայեն տեղեկագիրները:

Մարդկութեան պատմութեան ընթացքին դժուարութիւնները պակաս չեն եղած ու չեն նաեւ ներկայի մեր առօրեայ կեանքին մէջ: Անոնք կրնան ըլլալ դժուարութիւններ, որոնք կը հետաքրքրեն անհատը կամ դժուարութիւններ, որոնք կ'առնչուին հաւաքականութեան մը: Մարդ արարածը Աստուածատուր իմաստութիւնը ունեցած է անցեալի պատահած դժուարութիւններու լուծումներէն օգտուելով՝ յարթահարել հետագային յառաջացած նմանօրինակ հարցերը, մարդիկ աւելի ճիշդ գտած են իրենց դիմագրաւած հար-

ցերուն մասին գրաւոր տեղեկութիւնները արձանագրուած պահել, իբրեւ մնայուն աղբիւր: Հաստատուած է, թէ որքանով որ պատահած հարցերը սպառիչ կերպով վերլուծուած են, իրենց զանազան երեսներով, նոյնքանով կարելի եղած է նոյնանման հարցերու լուծումը ապագային:

Ուրեմն, կարելի է ըսել, որ լաւ տեղեկագիր մը թանկագին ստացուածք մըն է խմբակցութեան մը համար, որուն առաքելութիւնը տարիներու վրայ կ'երկարի: Ան ոչ միայն հոն յիշուած ձեռքերումներով ու նուաճումներով հպարտութիւն կը ներշնչէ ապագայ սերունդներուն, այլ նաեւ՝ անոր առջեւ կը բանայ ամբողջ անցեալի մը «գանձ»-ը իր ընծայած հարուստ փորձառութիւններով: Այդ տեղեկագիրները կարդալով կարելի է հոն պարզուած շատ մը խնդիրներու եւ անոնց լուծումներուն ծանօթանալ համեմատաբար աւելի նուազ ջանքով մը՝ բաղդատած գործունէութիւններու ընթացքին ձեռք բերուած նման փորձառութիւններու համար թափուած ճիգերուն: Այսպէսով կարելի է խնայել ահագին աշխատանք, յոգնութիւն եւ մանաւանդ՝ ժամանակ:

Սկստուական տեղեկագիրներու առնչութեամբ, չափազանցըւած է այն տպաւորութիւնը, թէ տեղեկագիրները կը միտին միայն հաշի տալ պատասխանատու մարմիններուն: Թէեւ այդ հաշուետւութիւնը իր կարեւոր եւ արդար տեղը կը գրաւէ այդ աշխատանքին մէջ: Վերջապէս, այդ տեղեկագիրները սեծապէս կը դիրացնեն խմբաւորումի մը գործունէութեան արժեւորումը:

Նախապէս յիշուած օգտակարութիւններն ու գործածութիւնները կարելի է իբրեւ փորձառութիւններու աղբիւր նկատել, ապագայի գործունէութիւնները աւելի ուսումնասիրուած հիմերու վրայ ծրագրելու համար: Հետեւաբար, տեղեկագիրները պարտին ըլլալ հարազատ, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնցմէ առաւելագոյն չափով օգտուիլ:

Բնական է այն երեւոյթը, որ որեւէ աշխատանք յաջողութիւններու կողքին ունենայ նաեւ իր թերի կողմերը: Որքանով որ տեղեկագիրի մը պարտականութիւնն է յիշել իրագործուած յաջողութիւնները եւ հոն առաջնորդող միջոցառումները, նոյնքան եւ աւելիով անոր պարտականութիւնն է ամենայն պարկեշտութեամբ յիշել թերութիւններն ու ձախողութիւնները եւ անոնց տուն տուող պատճառները: Սխալն ու ձախողութիւնը ընդունիլը յաջողութեան առաջնորդող նախաքայլերէն են: Մի՛նչդեռ սխալներ

չընդունելով ինքնախաբեությունը անլի վտանգատր հետևանքներ կրնայ ունենալ:

Այսպեսով, սկաուտական տեղեկագիր մը ինքնասրբագրութեան եւ բնականաբար յաջողութիւններու առաջնորդողի դերն է, որ կը կատարէ սկաուտական կեանքէն ներս: Հետեւաբար, անոր կարեւորութեան ըմբռնումը, ինչպէս նաեւ անոր պատրաստութեան ձեւին տիրապետումը գլխատր յատկանիշ մը պէտք է ըլլայ ամէն գիտակից խմբապետի:

Ա.- ԻՆՉ ՄԱՍԵՐԷ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

1.- ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ա) Ձեռնարկին անունը, տեսակը եւ կազմակերպող մարմինը կամ միութիւնը

բ) Ձեռնարկին վայրը եւ թուականը

գ) Ձեռնարկին որո՛ւն սահմանուած ըլլալը եւ մասնակցողներուն թիւը

դ) Ձեռնարկին նպատակը

2.- ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

ա) Սկաուտական

- Բանակավայրի ընտրութիւն

- Բանակավայրի յարդարում

- Բանակումի յայտագիր եւ ժամանակացոյց

- Ձեռային աշխատանք

բ) Դաստիարակչական

- Ձեւեր

- Դասախօսութիւններ

- Վիճարանական ասուլիս

- Զրոյցներ

- Գործնական աշխատանք

- Ընթերցում

գ) Ընկերային եւ կարգապահական

- Յարաբերութիւն տղոց միջեւ

- Յարաբերութիւն տղոց եւ պատասխանատուներուն միջեւ
- Կարգապահական օրէնքներ
- Այս պայմաններուն մէջ ստեղծուած մթնոլորտ

դ) Ընկերային

- Խաղեր
- Ձեռնարկներ, խարուկահանդէս

ե) Մարզական

- Մրցումներ
- Արշաւ

զ) Յարաբերական

ա.- Շրջանի ծանօթացում

- Աշխարհագրական
- Պատմական
- Ընկերային (գիւղացիներ, համայնքներ, մարդոց զբաղում-արհեստ)

բ.- Այցելութիւններ

- Պաշտօնական մարմիններու
- Այլ խումբերու
- Ծնողներու

3.- ՆԻԻԹԱԿԱՆ

Մուտքեր

- Մասնակցութեան սակեր
- Յատկացումներ
- Նուէրներ
- Այլ

Ելքեր

- Վարձքեր
- Գոյքեր
- Կազմածներ

- Սննդեղէն
- Զանազան (փոխադրութիւն, գրենակաճ)

Բ.- Ի՞նչ ՊԵՍ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

- 1.- Նախապատրաստական աշխատանքներ
 - ա) Օրուան նոթեր եւ արձանագրութիւններ
 - բ) Արխիւներ, (ծրագիր, յայտագիր եւ այլ թուղթեր)
 - գ) Հարցագրոյց բանակումի ընթացքին

- 2.- Գործնականօրէն

ա) Համադրում եւ շարադրութիւն, արխիւներու եւ առնուած նոթերու:

- 3.- Ո՞վ պէտք է պատրաստէ տեղեկագիրը

ա) Ատենադպիրը

Գ.- ՎԵՐՋԱՅԱՆ

1.- Ձեռնարկի արձանագրած յաջողութիւնը կամ ձախողութիւնը վերոյիշեալ բոլոր մարզերուն մէջ

2.- Արժեւորում

3.- Ձեռք ձգուած փորձառութիւնը

4.- Յատաշիկայի առաջարկներ

5.- Եզրակացութիւն

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԳԻՒՄՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՂԱՆԱԿԸ

Պատասխանատու մարմիններու մնայուն մտահոգութիւններէն եղած է ատենագրութիւններու միօրինականացման աշխատանքը, այն իմաստով որ ապագային անոնք կարենան միութեան պատմութեան պատրաստութեան օգտակարութիւն ունենալ:

Ա.- Ի՞նչ է ԳԻՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Միութեան մը դիւանը այն մարմինն է, որուն վիճակուած է միութեան գործերը վարելու պարտականութիւնը:

Դիւանը կը բաղկանայ ատենապետէ, ատենադպիրէ եւ գանձապահէ: Ատենապետը կը վարէ ժողովը, իսկ ատենադպիրը կը պահէ ժողովի օրակարգին արձանագրութիւնները: Հոս հարկ է յիշել, որ սկաուտական ժողովներու դիւանը ընդհանրապէս բաղկացած կ'ըլլայ խմբապետէ եւ ատենադպիրէ (բացի խմբակային ժողովներէ):

Բ.- Ի՞նչ ԿԵՏԵՐԷ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

- 1) Ներկայութեան ստուգում
- 2) Նախորդ ատենագրութենէն բխած հարցեր
- 3) Ստացուած եւ առաքուած գրութիւններ
- 4) Զեկուցում
 - ա) Կատարուած աշխատանքի
 - բ) Կատարուելիք աշխատանքի
- 5) Ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկներ
- 6) Ատենագրութեան ընթերցում եւ վաւերացում

Ժողովը կ'ունենայ գիստի թիւ (օրինակ՝ Ա. գիստ), ինչպէս նաեւ՝ կը յիշուի թուական, օր եւ վայր: Ատենադպիրին պարտականութիւնը ժողովի ընթացքին, օրակարգի լուծման ընթացքին, ամփոփ կերպով նոթագրել է տարուած բոլոր աշխատանքները՝ մեկնելով օրակարգէն, ապա ժողովի աւարտին կարդալ եւ վաւերացը-

նել էտք ժողովը փակել: Ժողովի ընթացքին արձանագրում այս գրութիւնը կը կոչուի ժողովի ատենագրութիւն:

Ատենադպիր մը ատենագրութիւնը պատրաստած միջոցին պէտք է նկատի ունենայ հետեւեալ կէտերը.-

ա) Մտիկ ընել ժողովը

բ) Հարկ եղած նոթագրութիւնը կատարել

գ) Ատենագրութիւնը ներկայացնել ամփոփ, բայց հասկնալի:

Ամփոփ չի նշանակեր արագ բան մը պատրաստել եւ ներկայացնել: Ատենագրութիւնը պէտք է այնպէս մը պատրաստուի, որ երբ ոեւէ անձ կարդայ զայն՝ կարենայ հասկնալ, թէ ի՞նչ տեղի ունեցած է այդ ժողովին:

Գ.- ԱՐԽԻՒԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մասնաճիղի մը արխիւները կը ցուացնեն վարչութեան եւ ի մասնատրի մասնաճիղի մը կեանքը, ունեցած գործունէութիւնը եւ արձանագրած յաջողութիւնը:

Իրաքանչիւր մասնաճիղ պէտք է բժախնդրութեամբ մօտենայ իր մասնաճիղի արխիւներուն, որովհետեւ որեւէ միութիւն, ժամանակի ընթացքին պատմութեան կ'անցնի իր արխիւներով: Այսպէս, եթէ պրպտենք Հ.Մ.Ը.Մ.ի արխիւները պիտի տեսնենք, թէ ի՞նչ քոյր-եղբայրներ անցած են միութեան շարքերէն:

ԱՐԽԻՒԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ Կ'ԸՆԴԳՐԿԷ՛.-

1) Ատենագրութիւն

2) Նամակագրութիւն

ա.- Առաքուած նամակներու թղթածրար

բ.- Ստացուած նամակներու թղթածրար

գ.- Առաքուած շրջաբերականներու թղթածրար

դ.- Ստացուած շրջաբերականներու թղթածրար

Ստացուած բոլոր գրութիւններու պարագային հարկ է նշել ստացման թուականը:

3) Դիմումնագիրներու թղթածրար

4) Նիւթաբարոյական տեղեկագիրներու թղթածրար

5) Գոյքերու թղթածրար

6) Ժողովներու ատենագրութիւններու թղթածրար

7) Ալպոմ

Գ.- ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Որեւէ մասնաճիւղ իր ժողովական կեանքէն ներս հարկ է որ յարմար քոյր մը կամ եղբայր մը պարտականութեան կոչէ, որպէսզի ստանձնէ ատենագրութեան պարտականութիւնը: Ատենադպիրի մը պարտականութիւնը այդքան ալ ծանր չէ, ոչ ալ՝ դիրին, սակայն շատ կարեւոր պարտականութիւն մըն է: Հետեւաբար, ընդհանուր արխիւային աշխատանքը կարեւոր յանձնառութիւն մըն է ապագայի հաշույն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի պատմութեան կերտումին համար:

ԽՈՒՄԲ ՎԱՐԵԼ

Ա.- ՆԱԽԱԲԱՆ

Սկաուտութիւն կը նշանակէ փոքր տարիքէն դեկավարներ պատրաստել: Այս աշխատանքին համար լաւագոյն միջոցը սկաուտական խմբակներու դրութիւնն է, ուր սկաուտը փոքր տարիքէն կը պատրաստուի իր տարիքին համապատասխան պատասխանատուութիւններ ընդունելու: Խմբակներուն կը տրուին աշխատանքներ եւ տղաքը իրենց փոքր Խմբապետին, այսինքն Առաջնորդին օգնութեամբ եւ ցուցմունքներով կը կատարեն այդ գործը:

Ուրեմն, փոքր տարիքէն տղաք կը սորվին եւ կը վարժուին դժուարութիւններ յաղթահարել եւ ժամանակի ընթացքին պարտականութիւններ ստանձնելով եւ զանոնք յաջողցնելով կը հասնին խմբապետական պարտականութիւններու:

Կ'արժէ յիշել, որ իր պարտականութիւններուն գիտակից Խմբապետը միայն սկաուտական լաւ խումբ մը կրնայ ունենալ:

Բ.- ԽՄԲԱՊԵՏԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ՉԵԻՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

1) Խմբապետ մը երբ խումբ մը կը ստանձնէ, ան կը զատէ լաւագոյն տղաքը (տարիքով, ուսումով, դաստիարակութեամբ, աշխուժութեամբ)՝ եւ իրենց համար կը պատրաստէ դաստիարակչական բնոյթ ունեցող արշաւներ, քանակումներ եւ հանդիպումներ: Ապա ան պարտականութիւններ կու տայ այդ տղոց, որպէսզի իրենց խմբակի տղոց սորվեցնեն խմբակներու վերաբերեալ գիտելիքները: Այս ձեւով ան պատրաստած կ'ըլլայ խմբակի Առաջնորդներ:

2) Կարեւորութիւն տալ աստիճանատրական ժողովներուն: (Մթէ գոյութիւն չունին յառաջացնել նման ժողովներ):

3) Իր գործերուն մասնակից դարձնել Առաջնորդները, ըլլան անոնք վարչական կամ գործնական աշխատանքներ:

4) Յառաջացնել *պէճերու* դրութիւնը, նկատի ունենալով որ այդ

աշխատանքը սկսուտներու մէջ կը յառաջացնէ նախաձեռնութեան ոգի եւ կը քաջալերէ զանոնք, որ աւելի սիրով հետեւին սկսուտութեան:

5) Խմբակներու միջեւ յառաջացնել մրցակցութիւն, ինչ որ շատ կը նպաստէ սկսուտական խումբի մակարդակին բարձրացման:

6) Զարգացնել սկսուտական արարողութիւնները եւ զանոնք դրոշմել սկսուտներու մտքերուն մէջ:

7) Թելադրութիւններն ու հրահանգները պէտք է ըլլան ճկուն եւ սիրալիր:

8) Հեռու մնալ խիստ եւ վիրատրական արտայայտութիւններէ, այլ անդամներուն հետ յարաբերութիւնը պէտք է ըլլայ ճկուն եւ սիրալիր:

9) Հետապնդել եւ վստահ ըլլալ, որ խմբակի մը կամ անհատի մը յանձնուած գործը լիովին կատարուած է, նախքան անոր երկրորդ գործ մը յանձնելը:

10) Փոխ խմբապետներն ու Վարիչ Առաջնորդները մասնակից դարձնել յայտագիրներու պատրաստութեան:

11) Հեռուէն հեռու հսկել իրաքանչիւրին կատարած աշխատանքին:

12) Խմբապետ մը իր աշխատանքները յաջող կերպով դասաւորելու համար կրնայ դիմել զանազան մասնագէտներու:

13) Խմբապետը պէտք չէ խտրութիւններ դնէ սկսուտներուն միջեւ, որովհետեւ որեւէ խտրութիւն կը յառաջացնէ տհաճ մթնոլորտ:

14) Որեւէ հարցի շուրջ խմբապետ մը պէտք չէ զգացական մօտեցում ունենայ, այլ ընդհակառակն՝ պէտք է ըլլայ հաւասարակշիռ ու արդար:

15) Եթէ խմբապետ մը հարկ զգայ սկսուտի մը դէմ պատժական միջոցի դիմելու, պարտի անպայման բացատրել անոր թերութիւնը կամ յանցանքը, որպէսզի պատիժ ստացողը սիրով ընդունի այդ մէկը, այլապէս այդ պատիժը դրական անդրադարձ չ'ունենար:

16) Խմբապետը պէտք է միշտ պատրաստ ըլլայ իր սկսուտներուն հետ զրուցելու եւ անոնց զանազան հարցերուն լուծումներ գտնելու:

17) Աճելի մը առջեւ, Խմբապետ մը բնաւ ինքզինք պէտք չէ կորսնցնէ կամ երբ հարցումի մը չկարենայ պատասխանել,

սկաուտները պետք է գիտնան, որ Խմբապետը ամենագլուտ մը չէ, այլ իրենց պէս սկաուտ մըն է, որ աստիճանաբար, ժամանակի ընթացքին հասած է այդ դիրքին: Ան իր կարելիին կ'ընէ օգտակար դառնալու իր շրջապատին: Այս առնչութեամբ երբ նման հարց մը ծագի՝ լաւ է որ ըսէ չեմ գիտեր, քան խոյս տայ հարցումին պատասխանելէ կամ սխալ պատասխան մը տայ, որովհետեւ ան կրնայ սկաուտներուն վստահութիւնը կորսնցնել:

Գ.- ՍԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՌԻԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ ԳԻՏՆԱԿ

Սկաուտական գործունէութիւնները ընդհանրապէս կեդրոնացած են սկաուտական հանդիպումներու վրայ, որոնց պարունակութիւնը, այսինքն՝ յայտագիրը ունի առաջնահերթ կարեւորութիւն թէ՛ սկաուտին եւ թէ պատասխանատուին համար, որովհետեւ այս յայտագիրներու մէջէն է որ սկաուտը կը դատէ սկաուտութիւնը եւ իր պատասխանատուները: Սկաուտական բոլոր գործունէութիւնները եւ յայտագիրները պէտք է ըլլան լաւ մտածուած, հետաքրքրական, գրաւիչ եւ հաճելի: Անոնք պէտք է զարգացնեն սկաուտին հոգեկան, ֆիզիքական, մտային եւ քարոյական արժէքները: Սկաուտական յայտագիրները ոչ միայն պէտք է ըլլան տղոց երազներու եւ փափաքներու իրականացումը, այլեւ՝ նորանոր փորձառութիւններ ձեռք ձգելու առիթ մը:

Գ.- Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԾՐԱԳՐԵԼ

Ծրագրել կը նշանակէ նայիլ դէպի ապագան եւ ճշդել ուղին, որուն հիման վրայ խումբը պէտք է յառաջանայ: Ծրագրումի աշխատանքին առաւելութիւնները շատ են, քանի յայտագիրները կը դառնան աւելի գրաւիչ: Դուրս կրնաս պատրաստել ցանկը այն բոլոր փորձառու խմբապետներուն եւ մասնագէտներուն, որոնց կրնաս պէտք ունենայ յայտագրիդ զանազան հանգրուաններուն: Ծրագրումի պարագային հարկ է նկատի ունենալ հաւասարակշռուած յայտագիրներ: Սկաուտական եռամսեայ հաւասարակշռուած յայտագիր մը պէտք է ընդգրկէ հետեւեալները.-

- Խմբային ժողովներ եւ աշխատանքներ
- Արտաակմբային եւ արկածային դրական աշխատանքներ

- Հետաքրքրական մասնատր աշխատանքներ՝ խմբակի պատասխանատու տղոց եւ աւելի մեծ տղոց
- Անձնական ձիրքերու զարգացումի առիթ
- Դաստիարակչական աշխատանք
- Մարզական թէ այլ խաղեր
- Յարաբերական

Ծանօթ.- ծրագրումի աշխատանքին մէջ խմբապետը պէտք է գիտնայ, որ խումբը դէպի ո՞ր կ'առաջնորդէ:

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԷՏԵՐԸ

- ա) Տարեկան ուղեգիծ**
- բ) Տարուան եղանակներու ծրագիր**
- գ) Ամսուան յայտագիր**

ա) Ինչպէս շէնք մը շինելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հաստատուն եւ տոկուն հիմեր, այդպէս ալ հարկաւոր է ունենալ միասնեայ ուղեգիծ մը, որ պարունակէ զանազան գլուխներ, ենթաբաժանումներով միասին:

բ) Մեր եռամսեայ կամ միամսեայ յայտագիրները պատրաստելու պարագային, որպէսզի կատարուած իրողութեան առջեւ չգտնուինք, հարկ է որ անպայման նկատի ունենանք տարուան եղանակներու փոփոխութիւնները եւ անոնց յարմարութիւնները:

- գ) Ի՞նչպէս պատրաստել յայտագիր մը.-
 - Ծշողել ամսուան կամ յայտագրին *թեման*
 - Իրաքանչիւր հաւաքոյթի ընթացքին սորվեցնել նոր գիտելիք մը
 - Միշտ վերաքաղ ընել նախապէս սորված գիտելիքները
 - Բնաւ ազատ միջոց չձգել
 - Այնպէս դասաւորել խաղերը, որ անոնք զբաղեցնեն եւ կամ զօրացնեն սկաուտին մտային կարողութիւնները, ֆիզիքական կազմը եւ զգայարանները
 - Անձնական ձիրքերու յայտնաբերման առիթ տալ
 - Պէտք է սահմանել այն մակարդակը, որուն կը ձգտինք, նկատի ունենալով կարելիութիւններն ու կարողութիւնները խումբի մը սկաուտներուն
 - Կարելորը յայտագիրներուն մէջի նիւթերուն առատութիւնը չէ, այլ անոնց այլազանութիւնը եւ գործադրութեան կարելիութիւնները:

րը, այնպես մը որեւէ նիւթ չջնջուի յայտագրէն՝ առանց ստիպողական պատճառներու

- Պէտք չէ ծրագիրները ըլլան անկանոն, օրինակ՝ ըլլան յաճախակի պտոյտներ եւ զանց առնուին ուսումնասիրական արշաւները կամ տեղի ունենան մեծ թիւով հանդիպումներ եւ մոռցուին խմբակային մրցումները: Յայտագիրներու բաժանումները պէտք է ըլլան հաւասարակշռուած եւ ուսումնասիրուած

- Յայտագրի պատրաստութեան միջոցին նկատի ունենալ գերադաս մարմիններու տարեկան յայտագիրը

- Միշտ աշխատիլ նորութիւն մտցնելու համար, նկատի ունենալով ներկայ սերունդին պահանջներն ու մտայնութիւնները

- Պէտք է գործունէութեան վայրը յաճախ փոխել եւ հետո մնալ ակումբի կամ թաղի մթնոլորտէն, որքան որ կարելի է:

Հիմնուելով այս կէտերուն վրայ, յայտագրի դասաւորումը այնպէս կատարել, որ սկսի թեթեւ աշխատանքներով, հետզհետէ աշխուժանայ, իսկ վերջաւորութիւնը այնպէս մը ըլլայ, որ անակնկալով մը աւարտի եւ սկաւտը չուզելով բաժնուի խումբէն:

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Կատարուելիք որեւէ աշխատանք կ'ունենայ իր նախապատրաստական բաժինը, որուն ծրագիրը նախապէս պէտք է պատրաստուած ըլլայ, որպէսզի կատարուած իրողութեան առջեւ գտնուելով յայտագիրը փոփոխութեան չենթարկենք եւ նոյնիսկ սկաւտին զգալի չդարձնենք դժուարութեան մատնուելու պարագային:

(Խաղերու պատրաստութիւն, դասախօսներու ներկայութիւն, ֆիլմերու կարգադրութիւն, գործարաններու այցելութեան հարց, եւ այլն...):

Ե.- ԽՄԲԱՊԵՏԻՆ ՅԱՏՈՒԿ ՏԵՏՐԱԿԸ

Անհրաժեշտ է որ խմբապետը ունենայ յայտագիրներու յատուկ իր անձնական տետրակը: Այդ տետրակը պարտի ան միշտ աչքին առջեւ ունենալ՝ յարգելու համար նախատեսուած ժամերը եւ անոնց ընթացքը: Յայտագրին աւարտին ան պարտի արձանագրել իր նկատողութիւններն ու արժեւորումները եւ տայ անոնց եզրակացութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ զանոնք ներկայացնել գերադաս աստիճանաւորի մը:

ԱՍՏԻՃԱՆԱԻՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔԸ, ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.- ԿԱԶՄ

Խումբի մը աստիճանատրական կազմը կը բաղկանայ.-

- ա) Խումբի Խմբապետէն
- բ) Փոխ Խմբապետէն
- գ) Վարիչ Առաջնորդէն
- դ) Առաջնորդներէն

Ծանօթ.- ա) Ի հարկին աստիճանատրական կազմի ժողովին կը հրաւիրուին Վարիչ Առաջնորդի աստիճանին համազօր, սկաուտական յատուկ պաշտօններու կոչուած աստիճանատրները եւ Փոխ Առաջնորդները:

բ) Փաղանգի պարագային աստիճանատրական կազմը կը բաղկանայ Խմբապետէն, Փոխ Խմբապետէն, տասնապետէն եւ փոխ տասնապետէն:

գ) Վոհմակի պարագային աստիճանատրական կազմը կը բաղկանայ Աքելլայէն, Պալուէն, Պաղիրայէն եւ այլ օգնականներէն:

Բ.- ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աստիճանատրական կազմը խումբի մը գործադիր մարմինն է, որուն պարտականութիւններն են.-

- ա) Ծրագրել խումբի գործունէութիւնները
- բ) Բննել խումբի անդամներուն կարողութիւնը
- գ) Պատասխանատու մարմիններու արտօնութեամբ, կազմակերպել սկաուտական դասընթացքներ
- դ) Հսկել խումբի անդամներուն աշխատանքներուն եւ հետեւողականութեան
- ե) Հետապնդել խմբակային դրութեան կիրարկումը

զ) Քննարկել, արժեւորել եւ համադրել խումբին կատարած աշխատանքները:

Գ.- ԻՐԱԽԱՍՈՒԹԻՒՆ

Աստիճանատրական կազմի իրաւասութիւններն են.-

ա) Ո՛շդել խումբի անդամներուն տարիքի բերմամբ փոխանցումները:

բ) Հսկել խումբի ներքին կանոնագրին գործադրութեան:

գ) Ո՛շդել ընթացիկ հաւաքոյթներու օրը, ժամը եւ վայրը:

դ) Խումբի անդամներուն տնօրինել պատժական որոշումներ, սկաւտական ներքին կանոնագրի կարգապահական եւ պատժական յօդուածներու հիմամբ:

Դ.- ՊԱՐՏԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

Աստիճանատրական կազմը կը գումարէ հերթական ժողովներ:

Մանօթ.- Ժողովին ատենագրութիւնը կը պատրաստուի տեղւոյն վրայ, կը վաւերացուի եւ խմբապետին միջոցով կը փոխանցուի միատրի խմբապետական ժողովին:

Աստիճանատրական կազմը համարատու է միատրի խմբապետական ժողովին՝ բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Աստիճանատրական կազմը կը գործադրէ միատրի խմբապետական կազմին որոշումները:

Աստիճանատրական կազմը կը պահէ խումբին արխիւներն ու թղթածրարները (անդամական, զանազան աշխատանքներ, լարաբերական, նիւթական ելեւմուտք եւ գոյքեր):

ԻՆՉ Է ԱՆՄԻՉԱԿԱՆ ՇՏԱՊ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անմիջական շտապ օգնությունը կամաւոր ծառայութիւն մըն է, որուն նպատակն է օգնութեան հասնիլ բոլոր անոնց՝ վիրաւոր, հիւանդ կամ արկածեալ, որոնք նեղ կացութեան մատնուած են եւ փրկութեան կը կարօտին, առանց գոյնի, գաղափարի կամ դաւանանքի խտրութեան:

Անմիջական շտապ օգնողը պէտք է ըլլայ հանդարտ, բայց արագաշարժ, պահելով միշտ իր պաշարիւնութիւնը, նոյնիսկ ամէնէն ծանր կացութիւններուն առջեւ, եւ ունենայ զոհաբերութեան ոգի, անհատականութիւն, քաջութիւն, ինքնավստահութիւն, ինչպէս նաեւ՝ որոշ հմտութիւն եւ վարժութիւն:

Անոր պարտականութիւնն է վիրաւորը կամ հիւանդը ապահով կերպով եւ արագօրէն հիւանդանոց հասցնել, առանց անոր վիճակը ծանրացնելու, վայրկեան մը առաջ զայն վիրաբոյժին կամ բժիշկին խնամքին յանձնելու համար: Անմիջական շտապ օգնողին պարտականութիւնը վերջ կը գտնէ, երբ բժիշկը յանձն կ'առնէ վիրաւորը կամ հիւանդը:

Արկածեալի մը վերապրումը կախում ունի առաջին շտապ օգնութեան որակէն եւ արագութենէն: Որքան արագ եւ հանգիստ պայմաններու մէջ ենթական տեղափոխուի հիւանդանոց, այդքան մեծ կ'ըլլայ

անոր բերելիք նպաստը արկածեալին: Հետեաբար, անմիջական շտապ օգնողը պէտք է լաւ գիտնայ վիրատու մը ճիշդ ձեւով վերցնելու, տեղափոխելու, վիրակապ մը պատրաստելու եւ, ի պահանջել հարկին, արհմահոսութիւն մը կեցնելու կամ արուեստական շնչառութեամբ միջամտելու ձեւերը: Այս բոլորը ի հարկէ ձեռք կը բերուին շնորհիւ յաճախակի կրկնող տեսական եւ գործնական դասընթացքներու, որոնք կը տրուին մասնագիտացած կեդրոններու մէջ, բժիշկներու եւ օգնականներու հսկողութեան տակ:

Անմիջական շտապ օգնողը իր տրամադրութեան տակ չունի բժշկական յատուկ գործիքներ: Ան կը գործէ վստահելով իր գիտութեան եւ ճկունութեան: Անոր գործիքները իր երկու ձեռքերն են: Ան մեծ օգտակարութիւն կը բերէ նաեւ վիրատրիքն՝ իր հոգեբանական քաջալերանքներովը, որոնց այդքան պէտքը ունի ան:

Անմիջական շտապ օգնողը կը ջանայ արկածեալը վտանգէն դուրս հանել՝ առանց ինքզինք վտանգելու, միշտ խուսափելով շրջապատը զարմացնող արարքներէ: Ան ժողովուրդին մէջէն հետու կը պահէ սխալ եւ անտեղի ձեւերով առաջին շտապ օգնութեան փութացող անձերը, որոնք շատ անգամ բարիքի փոխարէն չարիք կը հասցնեն վիրատրիքն կամ արկածեալին:

Անմիջական շտապ օգնողը ոչ միայն օգտակար կը հանդիսանայ իր շրջապատին, այլ նաեւ՝ համայն մարդկութեան, ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ:

Կա՞յ արդեօք հոգեկան հաճոյք մը, որ այդքան մեծ ըլլայ՝ որքան ուրիշի մը կեանքը փրկելու գոհունակութիւնը:

ՎԻՐԱԿԱՊԵՐ

Վիրակապը վերքի մը կամ մարմնին վիրատը մէկ մասին վրայ դրուած ծալածը (compresse) ամրացնելու եւ պաշտպանելու համար կապ մըն է:

Ծալածը բամպակեայ բարակ թելերով, ցանցաօրէն հիստուած, թեթեւ, թափանցիկ ու բանի մը անգամով ինքն իր վրայ ծալուած, հականեխուած եւ առանձին պահարանի մէջ պահպանուած շղարշի (gaze) կտոր մըն է: Կը գործածուի վերքերը մաքրելու կամ ծածկելու համար:

Վիրակապերը կրնան ըլլալ շղարշէ, կտաւէ, առաձգական թուղթէ կամ լաթէ: Այս վերջինները կը կոչուին Velpeau վիրակապեր, որոնց մէկ ծայրամասը օժտուած կ'ըլլայ մետաղեայ յատուկ զոյգ մը ճարմանդով (agrafe), վիրակապը վերքին շուրջ փաթթելէ յետոյ ամրացնելու համար:

Առաձգական լաթէ վիրակապերը կրնան իրենց մէկ երեսին ամբողջ երկայնքին՝ երկու եզերքներէն մօտաւորապէս 0,25 սմ. միջոցով՝ կարմիր, կապոյտ կամ կանաչ գիծ մը ունենալ, փաթթուածքին շրջանակները աւելի ակնյայտ դարձնելու համար:

Կան նաեւ յատուկ վիրակապեր մէկ անգամ գործածուելու համար, օժտուած՝ իրենց կապուած ու բամպակով լեցուած մասնաւոր ծալածով մը, ուղղակի վերքին վրայ դրուելու եւ կապուելու համար, առանց ուրիշ ծալածի մը պէտքը ըլլալու. այս բոլորը հականեխուած եւ առանձին պահարաններու մէջ պահպանուած կ'ըլլան:

Օղարշէ եւ առաձգական թուղթէ վիրակապերը թարախոտ վերքերու եւ մէկ անգամ գործածուելու համար են միայն:

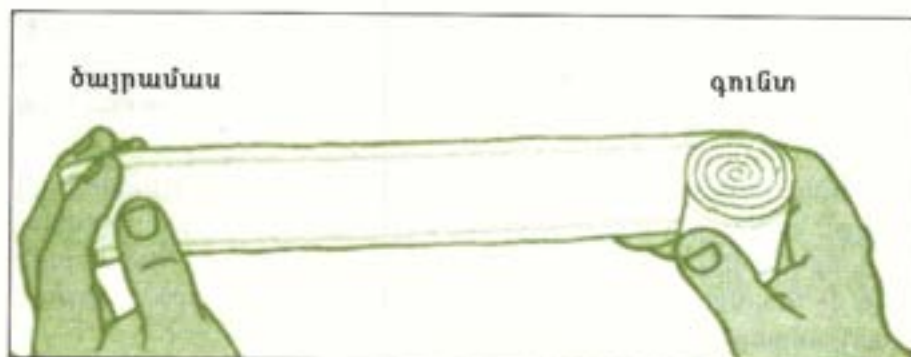
Կտաւէ վիրակապերը կարելի է վերստին գործածել՝ լուալէ եւ արդուկելէ ետք զանոնք:

Առաձգական լաթէ վիրակապերը եւս կարելի է վերստին գործածել լուալէ ետք միայն, առանց սակայն արդուկելու. արդուկը կը փնացնէ զանոնք:

Այս վերջինները կը լուացուին այնպէս ինչպէս բրդեղէն մը: Կարելի է չորցնել զանոնք՝ արեւուն տակ տափակօրէն փոկելով երկու անձեռոցներու միջեւ, մէկը վիրակապին տակը տեղաւորելով, իսկ միւսը վրան ծածկելով:

Վիրակապին լայնքը պետք է յարմարի մարմնին այն մասին, ուր պիտի գործածուի: Պէտք է ըլլայ 5 սմ. մատին, 7 սմ. ձեռքին, արմուկին, նախարագուկին, բագուկին, ոտքին, սրունքին, ծունկին եւ գլխուն, իսկ 10 սմ. ուսին, իրանին եւ գիստին համար:

Վիրակապը իր պահարանին մէջ ինքն իր վրայ փաթթուած կ'ըլլայ գունտ մը կազմելով եւ կ'ունենայ ազատ ծայրամաս մը:

Վիրակապ

Օղարշէ եւ կտաւէ վիրակապերը սեղմօրէն փաթթուած կ'ըլլան, իսկ առաձգական վիրակապերը՝ բաւական թոյլ:

Այս սովորական վիրակապերէն զատ կան յարակից այլ իրեր, ինչպէս՝ կաշուն երիզը եւ այլ կապեր, օրինակ՝ պարսատիկը, եռանկիւն վիրակապը եւ շեղկապը:

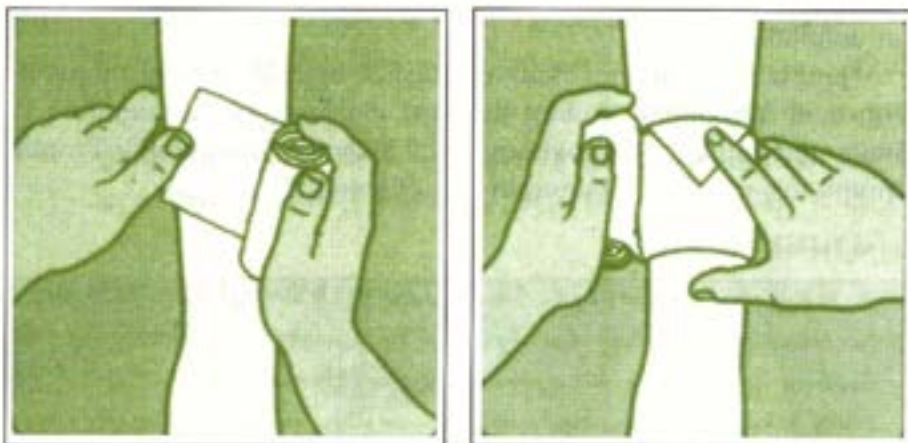
ՎԻՐԱԿԱՊ ՄԸ ԿԱՊԵԼՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Աջ ձեռքով բռնել գունտը դէպի վեր, վիրակապին ներսի երեսը դէպի մեր կողմը, ու ձախ ձեռքով ազատ ծայրամասը դնել մանրէագերծ ծալածով ծածկուած վերքին աջին, եւ սկսիլ փաթթել ձախէն աջ, երկու լման շրջանակ ընելով եւ գունտը յաջորդաբար մէկ ձեռքէն միւսը անցընելով:

Անմիջական շտապ օգնողը եթէ ձախլիկ է, հակառակ ուղղութեամբ կ'աշխատի: Ձախ ձեռքով կը բռնէ գունտը դէպի վեր, վիրակապին ներսի երեսը դէպի իր կողմը, ու աջ ձեռքով ազատ ծայրամասը կը դնէ վերքին ձախին, եւ կը սկսի փաթթել աջէն ձախ,

գունտը յաջորդաբար մէկ ձեռքէն միւսը անցընելով:

Առաջին շրջանակը ընել շեղակի, գունտը ազատ ծայրամասէն քիչ մը վար բռնելով, իսկ երկրորդը առաջինին վրայ հորիզոնական, առաջին եւ երկրորդ շրջանակին միջեւ վիրակապին վերի անկիւնը դէպի վար ծռելով, որպէսզի յաջորդ շրջանակներուն վիրակապը չսահի:

Ի՞նչպէս սկսիլ վիրակապ մը կապել

Փաթթելը վերջացնել միշտ երկու ուրիշ լման շրջանակներ եւս ընելով:

Վիրակապը եթէ շատ կարճ է, շարունակել միեւնոյն լայնք ունեցող երկրորդ վիրակապով մը:

Վիրակապին վերջնամասը ամրացնել միշտ վերքէն հեռու, վրան երկու կտոր կաշուն երիզ փակցնելով կամ ապահովութեան գնդասեղ մը անցընելով:

Կաշուն երիզը փակցնել վիրակապին երկայնքին, այս վերջինին վերջնամասը քանի մը սմ. դէպի տակը դարձնելէ ետք: Ապահովութեան գնդասեղը դնել վիրակապին լայնքին՝ վերէն վար, վիրակապին վերջնամասը նոյնպէս քանի մը սմ. դէպի տակը դարձընելէ ետք:

Ծղարշէ վիրակապի պարագային, կարելի է նաեւ հանգոյցով ամրացնել զայն:

Փաթթելը վերջացնելէ ետք, վիրակապը մկրատով կտրել, ու ծայրամասը մէջտեղէն մկրատով երկայնքին բաւական մը եւս կտրելով, յառաջ եկած երկու ծայրերը մէկ անգամ հանգուցել եւ,

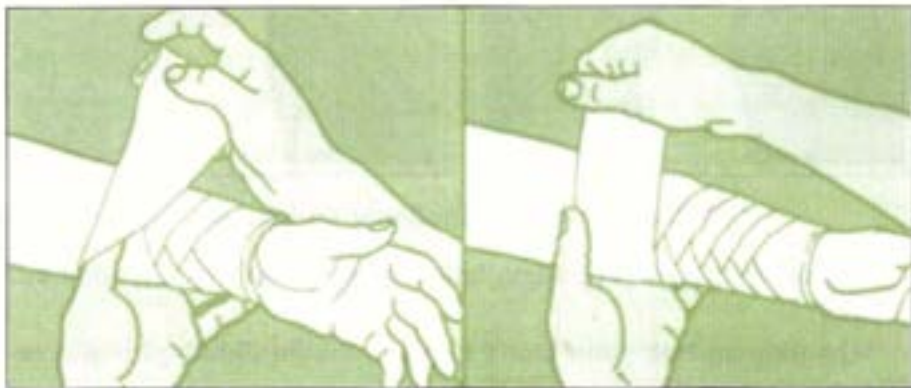
իրարու հակառակ ուղղությամբ փաթթել էտք, տափակ հանգոյցով մը կապել, հանգոյցը միշտ վերքէն հեռու դնելով:

Կտաւ է առաձգական լաթէ վիրակապերը պէտք չէ երբեք կտրել, այլ ամբողջութեամբ գործածել, իրենց երկայնքին յարմարող պարագաներու համար:

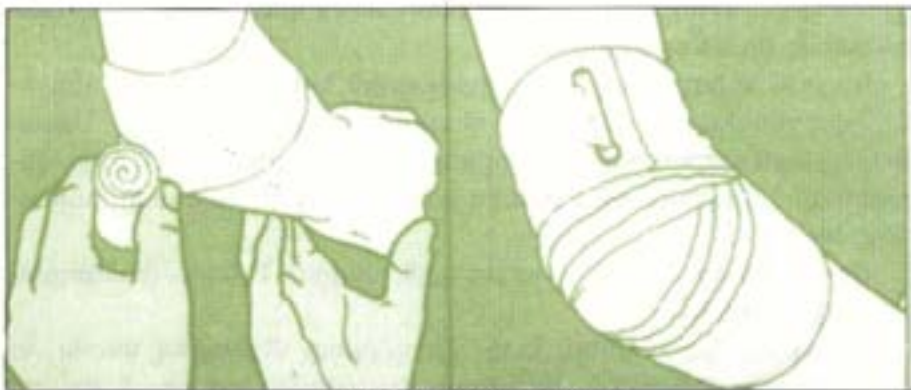
Վիրակապը պէտք է հաստատ մնայ ծալածին վրայ, բայց պէտք չէ շատ սեղմուած ըլլայ, արեան շրջագայութիւնը կասեցնելու աստիճան:

Վիրակապը քակելու համար կաշուն երիզները կամ ապահովութեան գնդասեղը հանել, իսկ եթէ հանգոյցով ամրացուած է, հանգոյցը քակել եւ վիրակապը աջէն ձախ դարձնելով մէկ ձեռքէն միսին մէջ սեղմօրէն հաւաքել, առանց փաթթելու:

Վ Ի Ր Ա Կ Ա Պ Ե Ր

դարձուածքներով փաթթուածք

արմուկի փաթթուածք

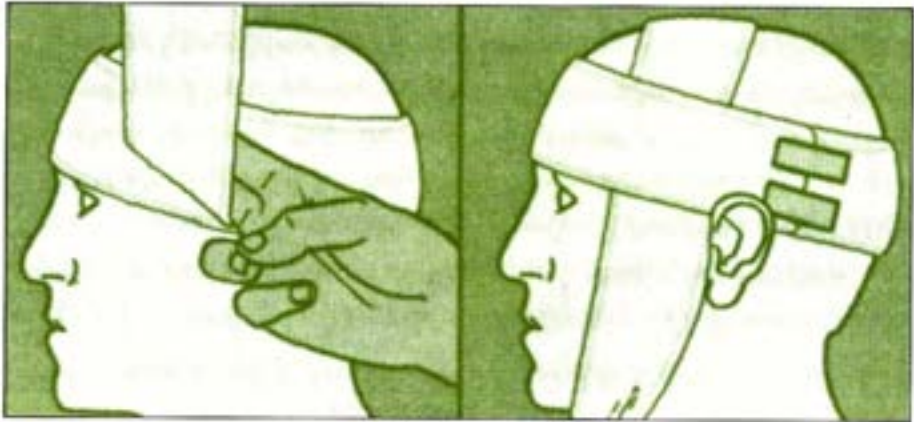
մատի փաթեումը

ոտքի փաթեումը

աչքի փաթեումը

քունքի փաթտումը

ճակտի կապումը

կզակի կապումը

գլխու փաթտումը

(տրք վերքը ճակտին վրայ է)

գլխու փաթտումը

(տրք վերքը ծոծրակին վրայ է)

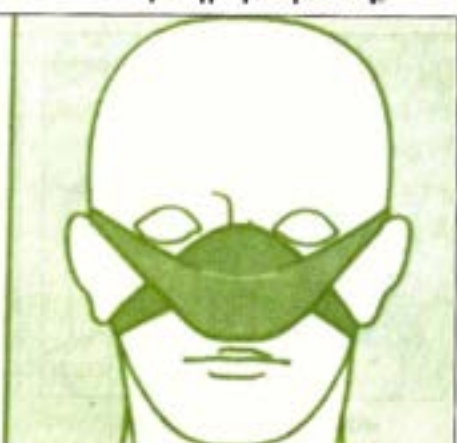
աչքի կապում

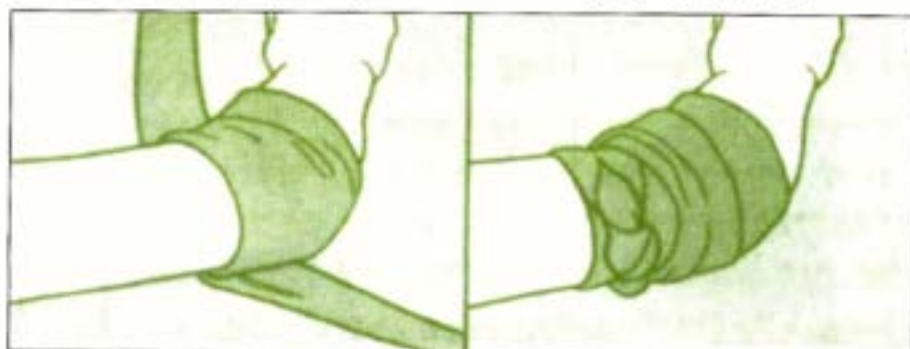
ծոճրակի կապում

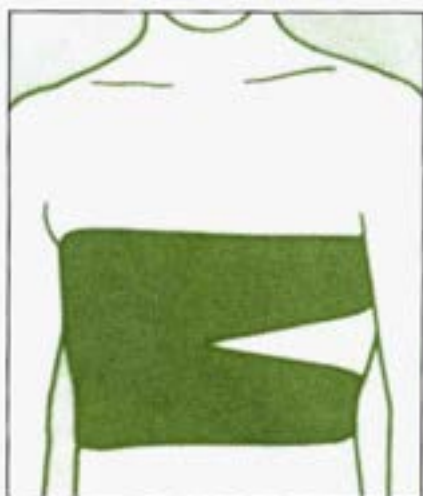
ականջի կապում

քիթի կապում

արմուկի փաթում

իրանի կապում

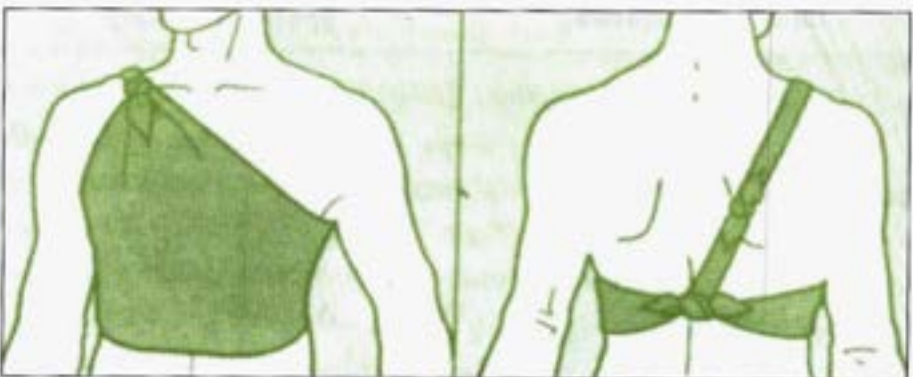
անութի կապում

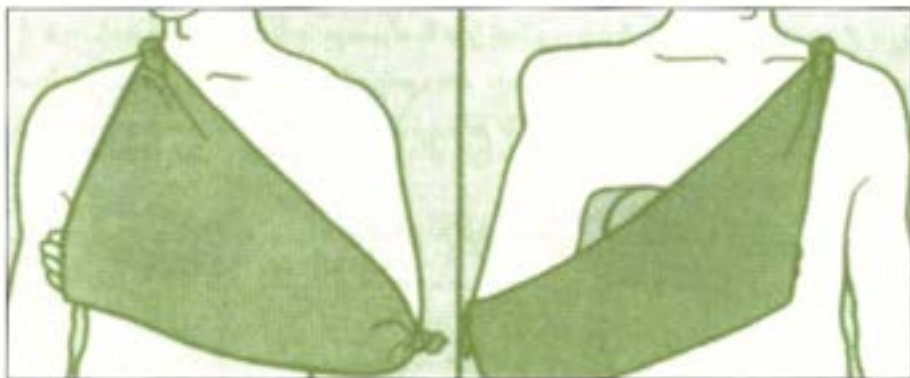
ուսի փաթում

ձեռքի փաթում

կուրծքի փաթում

ուսի անշարժացում
(բեկումի պարագային)

ուսի անշարժացում
(խախտումի պարագային)

պարզ շեղկապ

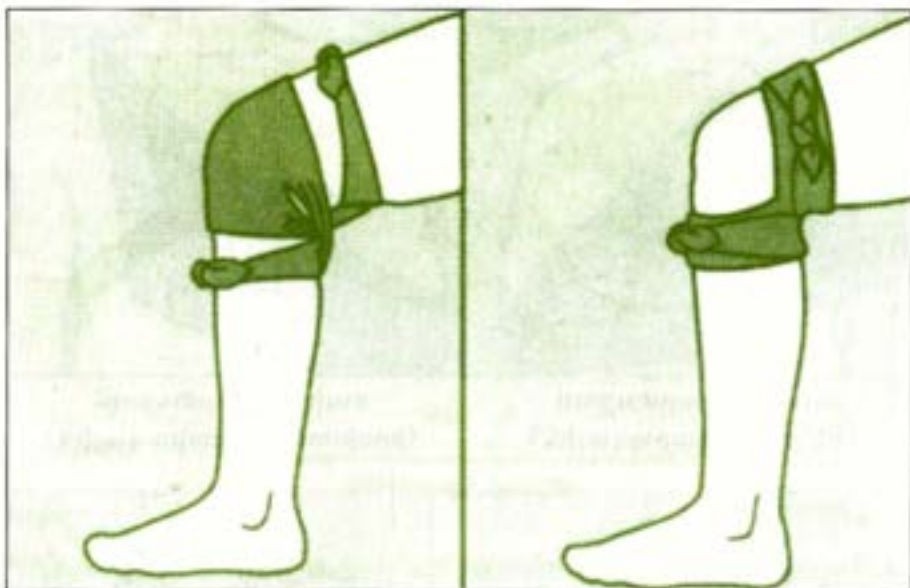
հակաշեղկապ

բազուկի անշարժացում

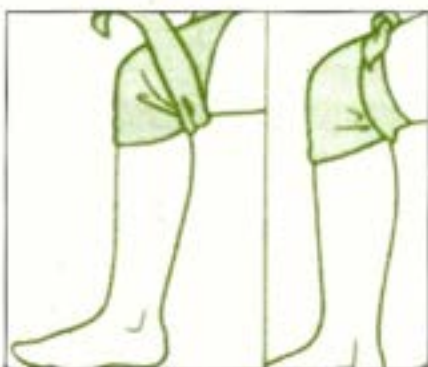

արմուկի անշարժացում
(Mayorի շեղկապ)

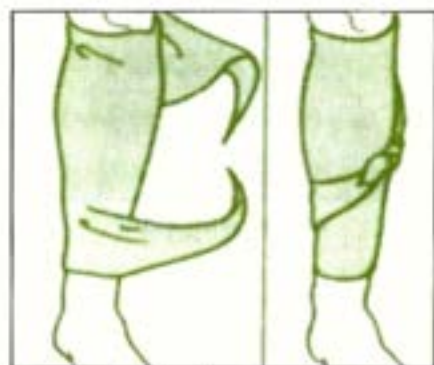

ծունկի կապում

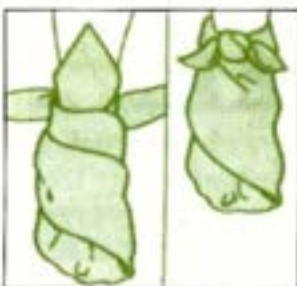
ծնկափոսի կապում

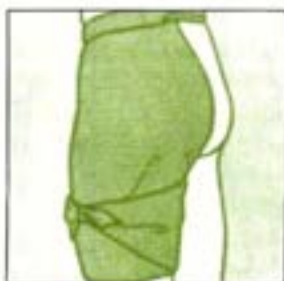
ծունկի փաթում

սրունքի փաթում

ոտքի փաթում

ազդրի փաթում

ազդրի կապում

ՎԷՐՔԵՐ

Վերք գոյություն ունի կ'ըսենք, երբ որ մորթը վնասուած է, այսինքն՝ կտրուած, պատռուած կամ ճմլուած է:

Երկու տեսակ վերքեր կան. թեթև և ծանր:

Թեթև վերքերը քիչ աղտոտուած պզտիկ կտրուածքներ կամ մակերեսային սկրթուքներ են:

Ծանր վերքերը խորունկ, տարածուն և օտար մարմինների պարունակող կտրուածքներ են, ինչպէս՝ հողի, ապակիի, մետաղի կամ հագուստի կտորներ:

ՄԱՆՐԷՆԵՐԸ. Օտտ մանր ապրող էակներ են, որոնք սովորական աչքով չեն տեսնուիր. կարելի է զանոնք մանրադիտակով տեսնել միայն:

Բնութեան մէջ մեծ թիով մանրէներ կան: Անոնցմէ ոմանք կրնան հիւանդութիւն պատճառել. ախտածին մանրէներ կը կոչւին անոնք:

Օտտ մը վնասակար մանրէներ մնայուն կերպով կ'ապրին մորթին և բոլոր առարկաներուն վրայ: Մորթը մեր մարմինը կը պաշտպանէ մանրէներու թափանցման դէմ, որքան ատեն որ չէ վնասուած: Ուստի, միշտ նկատի պէտք է ունենալ երկու կարեւոր կէտ.-

1) Ամէն վերք պէտք է վարակուած նկատել, այսինքն՝ հոն կրնան թափանցած ըլլալ փտանգաւոր մանրէներ, որոնք թերեւս լուրջ բարդութիւններ կրնան յառաջացնել: Հետեւաբար, որեւէ վերք, նոյնիսկ ամէնէն պարզը, պէտք է շուտով մաքրուի և դարմանուի:

2) Մարէները արագօրէն կը բազմանան: Երբեք պէտք չէ սպասել՝ խնամելու համար վերք մը: Պէտք է զայն դարմանել կարելի եղածին չափ կանուխ: Առաջին դարմանումէն կախեալ է վերքին և վիրատրին ապագան:

ՄԱՆՐԷԱԶԵՐՄՈՒԹԻՒՆԸ. Առարկայի մը վիճակն է, որուն վրայ մանրէներ չկան. օրինակ՝ շերմութեամբ հականելխուած գործիքներ կամ ծալածներ: Դժուար է անմիջական շտապ օգնողին համար հականելխուած կատարեալ պայմաններու տակ դարմա-

նում կատարել, բայց եւ այնպէս ան պէտք է ջանայ միշտ մաքուր կերպով աշխատիլ:

ՀԱԿԱՆ ԵՆՈՒՄԸ.- Մանրէները փճացնելու գործողութիւնն է: Վերքի մը մէջ մուտք գործած մանրէները կրնան փճացուիլ հակաանեխիչ կոչուող նիւթով մը: Վերք մը երբ ճշգրտօրէն մաքրուած է, այն ատեն միայն հակաանեխիչը կրնայ իր լման ազդեցութիւնը ունենայ:

Ա. ԹԵԹԵՒ ՎԷՐՔԵՐ

Ամէնէն պատահականներն են:

Անոնց դարմանումը անմիջական շտապ օգնողին կարողութեան սահմաններուն մէջ կ'իյնայ: Ուստի, ան լաւ պէտք է գիտնայ իր պարտականութիւնը:

ԻՆՉ ԸՆԵԼ

Ա) ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՀԵՏԵԻԵԱԼՆԵՐՆ ԵՆ.-

● Մերմակ մաքուր լաթի կտոր մը 50 սմ. x 50 սմ., իբրեւ ծածկոց գործածելու համար:

● Մետաղեայ տուփ մը մէջը գործիքներով, ինչպէս՝
- երկու մկրատ, մէկը ուղիղ՝ իսկ միւսը կոր ծայրերով.

- Փուշ քաշելիք եւ օտար մարմիններ հանելիք մասնատր ունելիներ.

- Դարմանումի յատուկ ունելի մը՝ ծալածները վերցնելու եւ վերքին վրայ տեղափոխելու համար:

● Փոքր ափսէ մը՝ գործածուած գործիքները դնելու, եւ կերպընկալէ պզտիկ աման մը թափուելիքները մէջը լեցնելու համար:

● Մանրէազերծ քողէ ծալածներ (compresse de gaze sterile) 5 սմ. x 5 սմ. եւ 10 սմ. x 10 սմ., առանձին պահարաններու մէջ, վերքերը մաքրելու եւ ծածկելու համար:

● Մախարակ մը կպչուն երիզ (leukoplast), 5 մեթր երկայնքով եւ 2 սմ. լայնքով, վերքին վրայ ծալածները փակցնելու համար:

● Տուփ մը փակցնելիք պատրաստ երիզներ (handyplast strips),

կեղրոնական մասը հականեխիչի մէջ թաթխուած դարմանով, պզտիկ վէրքերը ծածկելու համար:

- Զանազան լայնքով վիրակապեր, պարզ եւ առածգական:

- Բամպակ՝ փաթթուած իր պահարանին մէջ:

- Երկու կամ երեք շեղկապ (écharpe), որոնցմէ մէկը հականեխուած եւ կերպընկալէ տոպրակի մէջ պահուած ըլլայ:

- Եղունգի խոզանակ մը:

- Պարզ օճառ՝ մասնատր տուփի մը մէջ կամ հեղուկ օճառ՝ շիշի մը մէջ, վիրատր մասը մաքրելու եւ անմիջական շտապ օգնողին ձեռքերը լուալու համար:

- Հականեխիչներ, ինչպէս՝

- Օիշ մը merceryl laurylé կամ dettol, վէրքերը հականեխելու համար.

- Օիշ մը թարմ թթուածնաջուր (eau oxygénée), արիւնող վէրքերու համար, ինչ որ արիւնահոսութիւններն ալ մասամբ կը կասեցնէ.

- Օիշ մը 90 ալքոլ, շտապ օգնողին ձեռքերուն գործածելու համար միայն:

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր տունէն ներս պէտք է ունենայ այս բոլոր պիտոյքները, մասնատր պահարանի մը մէջ՝ մաքուր եւ դասատրուած:

Գունատր հականեխիչները, օրինակ՝ mercurochromeը, իրենց մութ գոյնին պատճառով կրնան վէրքին վարակումը քողարկել:

Հակամանրեական (antibiotique) օժելիները կամ փոշիները բժիշկին թելադրութեամբ պէտք է գործածուին միայն:

Բ) ՀԱԿԱՆԵՒԵԼ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ

Գործիքները հականեխելու երեք պարզ միջոցներ կան.-

1/ԵՌԱՑՈՒՄ.- Գործիքները տեղատրել ջուրով լեցուն մետաղէ յատուկ սանի մը մէջ ու եռացնել 20 վայրկեան: Կրակին վրայէն վերցնելէ ետք, անմիջապէս պարպել սանին ջուրը, գործիքները գրեթէ չոր պահելու համար: Սպասել քիչ մը, որպէսզի անոնք պաղին գործածութենէն առաջ:

Առժամեայ հականեխումի միջոցներէն եռացումը լաւագոյնը կարելի է նկատել:

2/ **ԲՈՑԱՎԱՌՈՒՄ**.- Կը գործածուի երբ գործիքները եռացնելու դիրութիւն չկայ:

Գործիքները դնել մետաղեայ ափսէի մը մէջ, օրինակի համար՝ անոնց տուփի կափարիչը: Շատ քիչ քանակութեամբ այլով լեցնել եւ լուցկիով վառել զայն, ու ձգել մինչեւ որ ինքնաբերաբար մարի: Ապա, ձգել որ գործիքները պաղից գործածութենէն առաջ:

Բոցավառումը գործիքներուն վնաս հասցնելու անպատեհութիւնը ունի:

3/ **ԱԼՔՈԼԻ ՄԷՋ ԹԱԹԽՈՒՄ**.- Կը գործածուի ծալածներու ունելիներուն համար, որոնց ծայրը 90 աստիճան այլովի մէջ մնալուն կերպով թաթխուած կը մնայ:

Գ) ԼՈՒԱԼ ՁԵՌՔԵՐԸ

Պարզ օճառով բծախնդրօրէն լուալ ձեռքերը, դաստակը, եւ խոզանակել եղունգներուն տակը: Ապա, ձեռքերուն վրայ քիչ մը այլով թափել եւ սպասել որ օդին մէջ չորնայ, առանց անձեռնոցով սրբուելու. ձեռքերը կրնան անձեռոցէն վարակուիլ:

Դ) ՄԱՔՐԵԼ ԵՒ ՀԱԿԱՆԵԽԵԼ ՎԷՐՔԸ

Հեղուկ հականեխիչով մը մաքրել եւ հականեխել վերքը՝ կեղրոնէն դէպի շուրջը, հասնելով մինչեւ առողջ մորթը:

Վերքը մաքրել մանրէագերծ ծալածով եւ ոչ թէ բամպակով, որուն թելերը վերքին կը փակչին:

Աղուամազերը հականեխուած մկրատով մը մորթին հաւասար կտրել:

Տեսանելի մակերեսային օտար մարմինները՝ խիճ, ապակիի կտորներ եւայլն, հականեխուած ունելիով մը հանել: Եթէ խորունկ կամ մխրճուած օտար մարմիններ կան, կը նշանակէ թէ ծանր վերք մըն է, գոր անպատեհառ բժիշկը պէտք է խնամէ:

Վերքին ծայրերուն մեռած մորթի փոքր կտորները հականեխուած կոր մկրատով մը զգուշօրէն կտրել:

Հեղուկ հականեխիչով մը վերքը կրկին հականեխել:

Եթէ վերքը արիւնի, մանրէագերծ լաթով մը ճնշել վրան:

Ե) ՊԱՏԱՆՔԵԼ ՎԷՐՔԸ

Եթե վերքը եւ շուրջը մաքուր ու չոր են, հակացնեխուած մէկ կամ մէկէ աւելի քողէ ծալածներ դնել վրան ու զանոնք ամրացնել կաշուն երիզով կամ վիրակապով մը:

Եթե վերքը մաքուր ու փոքր կտրուածք մըն է, handyplast երիզ մը փակցնել վրան:

Ամէն անգամ որ կարելի է, նախընտրելի է վերքը բաց ձգել օդին: Այս ձեով խոնաւութեան առաջքը առնուած կ'ըլլայ, քանի որ անիկա պատանքին տակ կրնայ ջրոտիլ:

Զ) ՎԵՐԱՆՈՐՈՔԵԼ ԴԱՐՄԱՆԸ (ANSEMENT)

Նախընտրելի է դարմանը շատ չփոխել. երկու օրը անգամ մը բարարար է: Սպիացումը աւելի շուտ կ'ըլլայ: Միայն արիւնոտած կամ թարախոտած վերքերուն դարմանները օրը մէկ կամ երկու անգամ պէտք է փոխել:

Դարմանը զգուշութեամբ պէտք է հանել վերքին վրայէն: Վերջին ծալածը զօրաւոր կերպով չքաշել. կրնայ վերքին փակած ըլլալով արիւնահոսութեան պատճառ ըլլալ: Հարկ է նախ հակացնեխիչով թրջել զայն, քանի մը վայրկեան սպասել եւ յետոյ վերցնել վերքին վրայէն:

Է) ՀՍԿԵԼ ՎԷՐՔԻՆ ՎՐԱՅ

Անհրաժեշտ է հետեւիլ վերքին բնաշրջման, ստուգելու համար, թէ յաջորդող օրերուն կարմրութիւն, ուռեցք, ցաւ եւ տաքութիւն յառաջացա՞ծ են վերքին շուրջ թէ ոչ: Եթէ այո, բորբոքումի նշաններ են անոնք եւ, հետեւաբար, պէտք է անպատճառ բժիշկին դիմել: Երբ կը գտնուինք առանձնացած վայրի մը մէջ, ուր բժիշկ չկայ, կրնանք բորբոքած վերքին վրայ օրական դնել բազմաթիւ անգամներ տաք եւ ալքոլով թրջուած ծալածներ, զորս կը պատրաստենք հետեւեալ ձեով.-

Ջուրը 20 վայրկեան կ'եռացնենք սանի մը մէջ եւ կը ձգենք որ պաղի՝ առանց կափարիչը վերցնելու: Երբ մեր ձեռքը կարեւայ դիմանալ սանին տաքութեան, որ մօտաւորապէս 40 աստիճան կ'ըլլայ, կը նշանակէ թէ ջուրին ջերմութիւնը լաւ է եւ սանը վար

կ'առնենք կրակին վրայէն: Սանին մէջ գաւաթ մը ջուրի համար մէկ ապուրի դգալ 90 աստիճան այքոլ կը լեցնենք. զգուշանալ ջուրին մէջ այքոլ լեցնելէ՝ որքան ատեն որ սանը կրակին վրայ է. կրնայ բռնկիլ:

Խառնուրդով թրջուած այս ծալածները կը դնենք վերքին վրայ եւ յաճախ կը վերանորոգենք բորբոքումին առաջը առնելու համար:

Ը) ՄՏԱՄԵԼ ՊՐԿԱԽՏԻ (TETANOS)

ԿԱՆԽԱՐԳԻԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հարցնել վիրատրին, թէ պրկախտի դէմ պատուաստուած է թէ ոչ: Եթէ այո, պատուաստումը ի զօրո՞ւ է տակաին՝ թէ չէ: Եթէ պատուաստուած չէ, կամ պատուաստումը ի զօրու չէ, այսինքն հինգ տարի անցած է վրայէն, անյապաղ բժիշկին դիմել՝ վերքին յառաջանալէն մինչեւ վեց ժամ, որպէսզի ան հակապրկախտային շիճուկի (sérum antitétanique) ներարկում մը կատարէ եւ կանոնաւոր կերպով պատուաստումի սկսի:

Պրկախտը յաճախ մահացու հիւանդութիւն մըն է: Պատճառը մանրէ մըն է, որ կը գտնուի կենդանիներու աղիքներուն մէջ (մասնաւորաբար՝ ձիուն), որոնց կղկղանքէն կը վարակուին գետնին հողերը: Ուստի, հողով աղտոտած վերքերը յատկապէս ենթակայ են այդ ախտին:

Միայն ծանր վերքերը չեն, որ այս ախտը բարդութեան պատճառ կ'ըլլան, այլ նաեւ՝ պարզ, ամէնօրեայ վերքերը կրնան պրկախտ յառաջացնել, ինչպէս՝ գամէ, փշաթելէ, վարդի կամ այլ բոյսի փուշէ եւ կենդանիի խածուածքէ գոյացած վերքերը:

Հիւանդութիւնը կը յայտնուի վերքը ստանալէն ետք, երկու օրէն մինչեւ երեք շաբաթուան ժամանակամիջոցի մը մէջ: Ան կը յատկանշուի մկանային ցաւագին պրկումներով, որոնց առաջին նշանն է բերանը բանալու անկարելիութիւնը, ծնօտին մկանները վնասուած ըլլալու պատճառով:

Նման անհանգստութեան մը պարագային, երբ վիրատրը անհոգ գտնուած է վերքը խնամելու կամ աննկատ անցած է, անպատճառ պէտք է շուտով բժիշկին դիմել:

Պրկախտը կանխարգիլելու համար ամէն բանէ առաջ պէտք է վերքը մաքրել եւ հականեխել: Խայթուածքով կամ խածուածքով

յառաջացած վերք մը անլի լաւ է ձգել որ արինի: Այս կանխարգիլումը թէեւ անհրաժեշտ է, սակայն բաւարար չէ:

Պրկախտը արգիլելու ամենէն ազդու միջոցը կանոնաւոր կերպով անոր դէմ պատուաստումն է երեք անգամով, ամիսը անգամ մը թեւին մորթին տակէն ներարկումով: Երրորդ ներարկումէն տարի մը ետք կը կատարուի առաջին յիշեցումի (rappel) պատուաստումը, եւ անկէ ետք հինգ տարին անգամ մը՝ յաջորդ յիշեցումի պատուաստումները, մէկ անգամով միայն:

Պատուաստը անհատը կը պաշտպանէ հինգ տարի:

Վիրատը մը, որ երբեք չէ պատուաստուած կամ անլի քան հինգ տարի առաջ պատուաստուած է, բժիշկը անոր կոնքի մկանցին մէջ կը կատարէ նախընտրաբար մարդկային արինէ պատրաստուած, այլ խօսքով շիճուկը կ'ըլլայ յիշեցումի պատուաստումի նոր ենթարկուած անձերէն ու արինէն, անոնք այդ հիւանդութեան դէմ մեծ քանակութեամբ հակամարմիններ (anticorps) կ'ունենան իրենց արեան մէջ: Այս շիճուկը ոչ մէկ հակազդեցութիւն կը յառաջացնէ ենթակային մօտ եւ շուկայի վրայ կը ճանչցուի tétaglobine կամ tétaglobuline վաճառանիշերով, քանակը միւլտիպլը ըլլալով չափահասին եւ երեխային համար:

Ջիւս արինէ պատրաստուած շիճուկը գերզգայուն անձերու մօտ կրնայ ընդհանուր հակազդեցութիւններ յառաջացնել, ինչպէս՝ սիրտխառնուք, փսխումք, գլխապտոյտ, մորթի կարմրութիւն, քեռուրտուք, յօդացաւեր, իսկ երբեմն ալ՝ անմիջական մահ, մանաւանդ երբ երկրորդ անգամ ըլլալով երակէն կը սրսկուի ան: Այս պատճառով անհկա այլեւս գործածութեանէ բոլորովին կը դադրի:

Հակապրկախտային շիճուկը իր մէջ հակամարմիններ պարունակելուն համար կ'ունենայ արագ ազդեցութիւն, բայց կարճ տեւողութեամբ կը պաշտպանէ անհատը, միայն երեք շաբաթ, մինչ այդ հակամարմինները անոր մէզին հետ աստիճանաբար կ'արտաքսուին: Բժիշկը հետեւաբար միւլտիպլ ատեն կանոնաւոր կերպով կը ձեռնարկէ պրկախտի դէմ պատուաստումին, որուն ազդեցութիւնը կը սկսի երեք շաբաթ ետք, երբ յառաջացած հակամարմինները կը սկսին հատուննալ ենթակային արեան մէջ:

Եթէ վիրատըը նախապէս հինգ տարի առաջ պատուաստուած է արդէն, բժիշկը կը բաւարարուի միայն յիշեցումի ներարկում մը կատարելով անոր:

Բ. ԾԱՆՐ ՎԷՐՔԵՐ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Առանց վերքին դաչելու, առանց հականեխել փորձելու եւ առանց օտար մարմիններ փնտռելու անոր մէջ, պատանքել զայն մանրէագերծ ծալածներով եւ կապել վիրակապով: Զանոնք չունենալու պարագային, կարելի է գործածել նոր արդուկուած մաքուր կտաւ մը, բայց ոչ երբեք՝ աղտոտ կտոր մը:

Ծալածները վերցնել յատուկ ունելիով մը, կամ բոնել այն մասերէն, որոնք վերքին պիտի չդաչին եւ տեղաւորել վերքին վրայ հաստատ պահելով զանոնք, որպէսզի վիրակապին առաջին շրջանակները բոլորելու պահուն վիրակապին տակէն չսահին:

Վիրակապը առաւել կամ նուազ չափով սեղմ կապել ըստ արիւնահոսութեան աստիճանին, միշտ զգոյշ ըլլալով որ պատանքին տեղաւորումէն քանի մը վայրկեան ետք, անդամին ծայրամասը չպաղի կամ մանիշակագոյն չդառնայ:

Եթէ վերքը մարմնին վերի անդամներէն մէկուն վրայ է, անդամը վիզէն կախուած շեղկապի մը մէջ հանգչեցնել:

Վիրաւորը հորիզոնական դիրքի մէջ պառկեցնել եւ ծածկել:

Պիտակ մը հաստատել հագուստներուն վրայ, նշելով վիրաւորին անունը, արկածին ժամը, վայրկեանը, վերքին տեսակը եւ անոր անմիջական խնամքի պէտք ունենալը:

Առանց յապաղումի հիւանդանոց փոխադրել զայն:

ՄԱՍՆԱՅԱՑՈՒԿ ԾԱՆՐ ՎԷՐՔԵՐ

Ա) ԿՈՒՐԾՔԻ ՎԷՐՔԵՐ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Անմիջական վերքին վրայ քանի մը հականեխուած ծալածներ դնել եւ զանոնք ամրացնել ոչ շատ սեղմ վիրակապով մը:

Վիրաւորը անյապաղ հիւանդանոց փոխադրել կէս նստած դիրքի մէջ կամ այն կողմի վրայ, որ աւելի հանգիստ կը զգայ, գլխուն եւ ուսերուն ներքեւ բարձ մը տեղաւորելով եւ վրան ծածկելով: Եթէ գլուխը ցած պառկի, կրնայ շնչահեղձ ըլլալ:

Եթե վերքը սուլ է կամ պղպջակներ արձակ է, եւ վիրաւորը շնչառական տագնապի մէջ ըլլայ, վերքը ծածկել բազմաթիւ ծալածնէրով եւ զանոնք ամրացնել քանի մը շաբթ կաշուն երիզներով կամ եռածայր պարսատիկով մը, եւ կամ պարզապէս բաց ձեռքը հաստատ պահել անոնց վրայ:

Շնչառութիւնը կենալու պարագային անմիջապէս կիրարկել արուեստական շնչառութիւն:

Եթե վերքը սուլ է, բայց վիրաւորը շնչառական տագնապի մէջ չըլլայ, կը բաւէ վերքին վրայ մէկէ աւելի ծալածնէր դնել եւ զանոնք ամրացնել չորս կաշուն երիզներ փակցնելով շուրջը:

Բ) ՈՐՈՎԱՅՆԻ ՎԷՐՔԵՐ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Հականեխում լաթի կտոր մը դնել վերքին վրայ եւ որովայնը կապել լայն վիրակապով մը:

Եթե աղիքը վերքէն դուրս ելած է, զայն ներս մտցնել չփորձել եւ երբեք ծալած չգործածել, այլ շատ մաքուր լաթով մը, նախընտրաբար հականեխում, ծածկել զայն եւ որովայնը կապել լայն, ոչ շատ սեղմ վիրակապով մը, ու վիրաւորը փոխադրել հիւանդանոց, կոնակին վրայ պառկած, ծածկուած, ծուկները ծոած եւ անոնց պարսպութեան տակ բարձ մը տեղաւորած, փորին մկանները թոյլ պահելու համար:

Եթե վերքին մէջ որեւէ օտար մարմին մնացած է, զայն դուրս հանել չփորձել: Վիրաւորը պէտք է փոխադրել կարելի եղածին չափ շուտ եւ քիչ շարժելով:

Միշտ մտածել, որ կուրծքի եւ որովայնի վերքերուն հետ կրնայ անտեսանելի ներքին արիւնահոսութիւն մըն ալ տեղի ունենալ:

Գ) ԱՉՔԻ ՎԷՐՔԵՐ

Աչքի վերք մը միշտ ծանր վերք մըն է:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Վիրաւորը անմիջապէս կոնակին վրայ պառկեցնել, գլուխը

հաստատ պահել եւ իրեն յանձնարարել, որ երբեք չշարժի, նայածքը դէպի վեր յառէ, գլուխը աջ կամ ձախ չդարձնէ եւ զգուշանայ հագալէ: Եթէ աչքի մը ապակեայ հիւթը (*humeur vitrée*), այսինքն՝ անոր ներքին պատեանը լեցնող հեղուկը պարպուի, այդ աչքը կը կորսուի:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու ակնարոյժին խնամքին յանձնել վիրատորը:

Գ) ՊԱԼԱՐ ԵՒ ԱՅԼ ՎԷՐՔԵՐ

ՊԱԼԱՐ (ABCÈS)

Մորթին տակ կամ խոռոչի մը մէջ թարախի կուտակում մըն է, յառաջ եկած մանրէներու եւ բջիջներու տարբադադրութենէն:

Վնասուած մասը կ'ոտի, կը կարմրի, կը ցաւի եւ երբ անոր դպչիքն՝ տաք կը զգանք: Ենթակամ շերտութիւն կ'ունենայ եւ չի կրնար քնանալ:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Անպատճառ բժիշկին դիմել:

Բժիշկը կը ճեղքէ պալարը երբ հասունցած է եւ կ'որոշէ յարմարագոյն դարմանումը: Միայն ճեղքելով է, որ թարախը ամբողջութեամբ կը պարպուի: Թարախը պարպուելէն ետք, վերքը շուտով կը սպիանայ:

Եթէ հնարատր չէ անմիջապէս բժիշկ մը տեսնել, կարելի է մինչ այդ ալքուով թրջուած տաք ծալածներ դնել պալարին վրայ եւ յաճախ նորոգել:

Ակոյալի պալարի պարագային, հարկ է միշտ ատամնարոյժին դիմել. մինչ այդ, բերանը տաք ջուրով ցողուել, բայց այտին վրայ տաք ծալածներ չդնել. կեղանկի (*fistule*) վտանգ կրնայ ըլլալ, այսինքն՝ պալարը այտէն դուրս կրնայ բացուիլ:

Ե) ՄԱՏԻ ԽՈՑ (PANARIS)

Պալար մըն է, որ մատին շուրջ կը գոյանայ եւ միեւնոյն ախտանշաններով կը յայտնուի: Ընդհանրապէս ձեռային աշխատանք կատարողներու կը պատահի. անոնց մատները յաճախ կը ծակծկին մետաղի տաշուքներէ կամ փայտի շիղերէ:

Երկու տեսակ մատի խոցեր կան.-

1. ԵՂՈՒՆԳԻ ԽՈՑ.- Պզտիկ պալար մըն է եղունգին շուրջ: Բորբոքումը եղունգին տակ տարածուելով եղունգը կրնայ փրթիլ:

2. ԿԱԿՂԱՄԱՍԻ ԽՈՑ.- Պալարը կը կազմուի մատնադրոշմներուն վրայ, առաելաբար բթամատին եւ ցուցամատին՝ անձը ծանր վտանգներու ենթարկելով: Վարակումը կրնայ ձեռքին եւ նախաբազուկին հասնիլ, մատը պիրկ եւ անգործածելի դարձնելով, ինչպէս նաեւ ամբողջ մարմնին տարածուիլ եւ արեան մէջ անցնիլ ու նեխատենդ մը (septicémie), այսինքն՝ արեան թունաւորում մը յառաջացնել, սպառնալով անհատին կեանքին:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Ամէն մատի խոց, առանց ուշացումի, անպատճառ բժիշկին ցոյց տալ, մանաւանդ երբ տաքութիւն, անքնութիւն եւ շարժումներու դժուարութիւն կը պատճառէ:

Զ) ՄԿՆՈՌ (FURUNCLE)

Աղուամազի մը արմատին շուրջ մորթի թարախոտ փոքրիկ ունեցք մըն է, որ կը բնորոշուի իր կարմիր գոյնով, կոնաձեւութեամբ եւ ծայրի պզտիկ ցցուածքով: Ըատ քիչ անգամ կը պատահի, որ մկնոռ մը առանձին ըլլայ եւ կամ ուրիշներ իրեն չյաջորդեն:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Անպատճառ բժիշկին դիմել:

Եթէ կարելի չըլլայ անմիջապէս բժիշկ մը տեսնել, մորթը ածիլել էտք, հեղուկ հականեխիչ մը քսել մկնոռին շուրջը՝ վարակումը չտարածելու համար, եւ կաթիլ մըն ալ գազաթին վրայ կաթեցնել:

Մկնոռը հասուցնելու համար, բժիշկին յանձնարարութեամբ խիստեր գործածել: Երբ այլեւս հասուն է, ձգել որ թարախը ինքնաբերաբար պարպուի, օրական երկու անգամ դարման փոխելով, մորթը լաւ մը հականեխիչով մաքրել էտք:

Աղուամազը ունելիով քաշել՝ երբ գայն շրջապատող մորթը մեռած կը նկատուի:

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երբեք չփորձուիլ մկնոտ մը սեղմել՝ զայն պայթեցնելու նպատակով: Այս քայլը կրնայ ընդհանուր վարակում կամ նեխատենդ յառաջացնել:

Գէմքին վրայ մկնոտ մը ամէնէն վտանգատորն է. կրնայ ուղեղային մահացու բորբոքումի մը պատճառ ըլլալ: Հարկ է անմիջապէս բժիշկին դիմել:

Է) ԵՐԻԹ (IMPÉTIGO)

Մորթի մակերեսին վրայ շատ փոխանցիկ պզտիկ վէրք մըն է, որ կը ճանչցուի իր դեղնորակ, մեղրագոյն կեղեւէն, ու երբ այս վերջինը փրցուի, վէրքը կ'արհւնի: Առատաբար կը պատահի մանուկներու, և ընդհանրապէս կը տեսնուի անոնց դէմքին վրայ:

Յառաջ կու գայ միջատի խայթումաձքէ կամ բորբոքած սկրթուքէ, մանաւանդ երբ երեխան գանոնք քերէ:

Մանուկը ինքզինք քերելով վարակումը կը տարածէ իր ամբողջ մարմնին վրայ, հաւանականօրէն վարակելով նաեւ խաղընկերները:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Ամէնէն փոքր սկրթուքը կամ միջատի ամէնէն պարզ խայթումաձքը նոյնիսկ հականեխիչով մաքրել:

Վերքին կեղեղ հանելու համար զայն կակուղցնել հեղուկ հականեխիչով մը:

Մորթին վրայ բժիշկին կողմէ յանձնարարուած օժանակ մը քսել, քանի մը ծալածներով ծածկել և օրական փոխել:

ԱՅՐՈՒԱԾՔՆԵՐ

Այրուածքները մարմնի հիւսկէններու (tissus) վնասուածքներ են: Հիւսկէնները բջիջներու համախմբումէն յատաջ եկած կազմուածքներ են, ինչպէս՝ մորթը, մկանները, ջիղերը, ոսկորները, եւայլն:

ՊԱՏՄԱՌՆԵՐԸ

- Կրակը
- Բոցը
- Օրկացած մետաղը կամ որեւէ տաք հաստատուն մարմին մը
- Եռացած ջուրը կամ որեւէ տաք հեղուկ մարմին մը, ինչպէս՝ թէյը, սուրճը, կաթը, եւայլն
- Տաք ջրաշոգիները կամ ծուխերը
- Արեւուն ճառագայթը
- Օդարձակումները
- Ելեկտրական հոսանքը
- Քիմիական կամ ճարտարարուեստական կիզիչ արտադրութիւնները, օրինակ՝ ծծմբական թթուն (acide sulfurique), քլորաջրական թթուն (acide chlorhydrique), քարաղական թթուն (acide nitrique), կիզական կալաքարը (soude caustique), եւայլն:

Այրուածքները կը բաժնուին երեք աստիճանի, նայած վնասած հիւսկէններու խորութեան:

Առաջին եւ երկրորդ աստիճանի այրուածքները կը կոչուին թեթեւ այրուածքներ, իսկ երրորդ աստիճանի այրուածքները՝ ծանր այրուածքներ:

ԹԵԹԵՒ ԱՅՐՈՒԱԾՔՆԵՐ

Մակերեսային եւ ոչ տարածուն վնասուածքներ են:

Առաջին աստիճանի այրուածքները կը բնորոշուին մորթի կարմրութեամբ:

Երկրորդ աստիճանի այրուածքները կը բնորոշուին մէկ կամ քազմաթիւ մեծ ու փոքր ուռեցքներով, որոնք իրենց մէջ կը պարունակեն թափանցիկ մաքուր հեղուկ մը:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Առաջին աստիճանի այրուածքներուն համար քիչ մը քրնճափոշի ցանել կարմրած մորթին վրայ, եւ առատօրէն ջուր խմցնել ենթակային:

Երկրորդ աստիճանի այրուածքներուն համար, եթէ ուռեցքները չեն պայթած, հեղուկ հականեխիչով մը հականեխել զանոնք, մանրէազերծ ծալած մը դնել անոնց վրայ ու կպշուն երիզով մը ամրացնել զանոնք, զգոյշ ըլլալով որ չպայթին անոնք: Եթէ ուռեցքները պայթած են արդէն, կրնան շուտով վարակուիլ. հարկ է ուրեմն զանոնք դարմանել, այնպէս ինչպէս թեթեւ վէրք մը, այսինքն՝ հեղուկ հականեխիչով մը հականեխել, շուրջի մեռած մորթի պզտիկ կտորները հականեխուած կոր մկրատով մը կտրել, կրկին հականեխել ու մանրէազերծ ծալած մը հաստատել անոնց վրայ, դարմանումի ամբողջ ընթացքին զգուշանալով այրուածքին վերեւ խօսել կամ հազալէ, լորձունքին մէջ գտնուող մանրէներէն չվարակելու համար զայն: Ծալածը պահել 48 ժամ, ապա հանել բաց օդին ձգելով այրուածքը, սպիացումը դիրացնելու համար:

Թէ՛ն այրուածք մը ինքնին մանրէազերծ կ'ըլլայ տաքի ազդեցութենէն, սակայն ան կրնայ շուտով վարակուիլ, երբ ինքն իր վիճակին ձգուի եւ անմիջապէս պէտք եղած նախազգուշութիւնները ձեռք չառնուի: Ուստի, նախընտրելի է ամէն այրուածք տակաւին չվարակուած բժիշկին ցոյց տալ, պրկախտի վտանգն ալ միշտ նկատի ունենալով անշուշտ, որուն դէմ հակապրկախտային շիճուկի ներարկումը եւ անկէ անմիջապէս ետք պատուաստումը անհրաժեշտ են, եթէ ենթական նախապէս կանոնաւոր կերպով չէ պատուաստուած:

ԾԱՆՐ ԱՅՐՈՒԱԾՔՆԵՐ

Տարածուն եւ խորունկ վնասուածքներ են: Որքան տարածուն եւ խորունկ ըլլան անոնք, այդքան աւելի կ'ըլլայ մահուան վտանգը: Ծանր այրուածքներուն մէջ, մորթը ածխացած, իսկ մկանները, շիղերը, երակներն ու ոսկորները մասամբ վնասուած կ'ըլլան:

Այրուածք մը, որուն չափը ձեռքի մը ափէն աւելի է ու խորունկ, ծանր այրուածք մըն է:

Ծանր այրուածք կը նկատուին նաեւ՝

ա) Անոնք որոնք կը գտնուին մարմնին որոշ մասերուն վրայ, ինչպէս՝ դէմքին եւ յօդերուն կամ բնական խոռոչներուն մէջ:

բ) Ներքին այրուածքները, օրինակ՝

- Կիզիչ միջերու ներմուծումով յառաջ եկած մարսողական խողովակի այրուածքները, որոնք անհատին կեանքը վտանգի տակ կը դնեն.

- Տաք ջրաշոգիներու կամ ծուխերու ներշնչումով յառաջացած շնչառական ճամբաներու այրուածքները, որոնք աստիճանական շնչաճեղձութիւն կը պատճառեն:

գ) Աղտոտ վիճակի մէջ գտնուող այրուածքները:

դ) Վատառողջ անձերու, տկար երեխաներու, ծերունիներու, ալքոլամոլներու եւ շաքարախտաւորներու այրուածքները:

Ի՞նչ ԸՆԵԼ

Եթէ ենթակային զգեստները բոցերու մէջ են, թոյլ չտալ որ վազէ, այլ անմիջապէս ծածկոցի մը մէջ փաթթել կամ գետնին վրայ գլորել զայն:

Այրուածքը դարմանել՝ այնպէս ինչպէս ծանր վերք մը: Եթէ այրուածքները շատ տարածուն չեն, հականեխուած քանի մը ծալածներ դնել վրան, իսկ եթէ տարածուն ու բազմաթիւ են, մաքուր սաւանի մը մէջ փաթթել անձը:

Ըստ օրէնքի, պէտք չէ մերկացնել այրած մը: Զգեստները կը պաշտպանեն այրուածքները, որոնք տաքի ազդեցութենէն հականեխուած կ'ըլլան արդէն: Հագուստները հանել կը նշանակէ բաց օդին ձգել անոր այրուածքները, որոնք կրնան մանրէներէ վարակիլ:

Բացառութիւն կը կազմեն այն այրած անձերը, որոնց զգեստները թրջուած են եռացած ջուրով կամ այլ հեղուկով, եւ կամ խոնարհած են տաք շոգիով: Անհրաժեշտ է զանոնք անմիջապէս մերկացնել եւ պաղ ջուր թափել անոնց վրայ: Նոյնպէս հարկ է մերկացնել այն անձերը, որոնց հագուստները արուեստական (synthétique) որոշ միջերէ շինուած ըլլալով, կը շարունակեն այրիլ առանց ակներեւ բոցերու:

Երկու պարագաներուն ալ պէտք չէ հանել մորթին հետ շփման մէջ եղող վերջին ներմակեղէնը, որ իբրեւ պատանք կը ծառայէ այրուող անձին, այլ՝ շարունակել պաղ ջուր թափել անոր վրայ:

Եթէ մարմնին մէկ մասը, ինչպէս դէմքը, ձեռքերը, այրած է եռացած հեղուկէ մը, անմիջապէս առատօրէն պաղ ջուր թափել վրան:

Ենթական հորիզոնական դիրքի մէջ երկնցնել, ծածկել, հանդարտեցնել եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու հասցնել հիւանդանոց, ուր վիրաբուժական եւ գեղագիտական դարմանումի արդիական միջոցները ի վիճակի են փրկելու ծանր այրուածքի շատ մը պարագաներ եւ շտկելու անոնց հետեւանքով յառաջ եկած այլափոխումները:

**Ի՞նչ ԸՆԵԼ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԵՒ
ԺԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ ԿԻԶԻՉ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ
ՅԱՌԱՋ ԵԿԱԾ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ
ԱՅՐՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒՆ**

Արտաքին այրուածքներուն վրայ առատօրէն պաղ ջուր թափել, առնուազն 10 վայրկեան: Ապա, մաքուր կամ եթէ կարելի է հականեխուած լաթով մը փաթթել զանոնք, եւ անմիջապէս անձը հիւանդանոց հասցնել:

Այրուածքները խնամելու պահուն զգուշանալ մերկ ձեռքերով անոնց դպչելէ. այրուածքներու կիզիչ գիւթէն մատները կրնան այրիլ:

Մծմբական թթուի պարագային, իւղոտ հեղուկ մը ըլլալով՝ շուտով մորթին չի թափանցեր: Ուստի, հարկ է նախ արագօրէն հականեխուած ծալածով մը սրբել զայն, ու յետոյ առատօրէն պաղ ջուր թափել այրուածքին վրայ, քանի որ ծծմբական թթուն ջուրին հետ շփման մէջ մտնելով տաքութիւն կ'արձակէ, ինչ որ անելի այրուածք կը պատճառէ:

Մծմբական թթուն եթէ աչքին մէջ ցայտած է, արագօրէն հականեխուած ծալածով մը սրբելէ ետք զայն, առատ ջուրով լուայ աչքը, իսկ եթէ շրջակայքը ծորակի դիրութիւն կայ, աչքը բաց վիճակի մէջ ուղղակի հոսող ծորակին տակ պահել նուազագոյնը 10 վայրկեան: Ապա, աչքը գոցել տալով, վրան հականեխուած ծալած մը հաստատել ու անմիջապէս ենթական ակնաբոյժին կամ հիւանդանոց հասցնել:

Ներքին այրուածքներու համար երբեք չփորձել փսխել տալ անձը, որովհետեւ, եթէ փսխելու ըլլայ, այդ կիզիչ գիւթը որ ստա-

մոքս հասած է, նոյն մարտողական խողովակէն վեր ելլելով՝ երկրորդ այրուածք մը պիտի յառաջացնէ:

Կոլ տրուած նիւթին տեսակին, քանակին, ինչպէս նաեւ ենթակային տարիքին եւ կշիռքին մասին տեղեկանալէ ետք, առանց որեւէ հեղուկ խմցնելու շուտով հիւանդանոց փոխադրել զայն:

Նոյնպէս անհրաժեշտ է տաք ջրաշոգիներու կամ ծուխերու ներշնչումով յառաջ եկած շնչառական ճամբաներու այրուածքներու պարագաները շուտ հասցնել հիւանդանոց:

ԿԱՆԽԱՐԳԻԼՈՒՄ

Անկողնին մէջ ծխախոտ չծխել, ոչ ալ այն վայրերուն մէջ, ուր դիրավատ նիւթեր կան, ինչպէս՝ պենզինի կայաններ, քիմիական նիւթեր արտադրող գործարաններ, եւայլն:

Ոգելից ըմպելիներ, անուշահոտեր, գեղազիտական նիւթեր, առոնին քիմիական արտադրութիւններ կրակի մօտ չգործածել, դիրավատ ըլլալով՝ շուտով կը բռնկին:

Երկարատեւ արեւուն ճառագայթներուն տակ չմնալ:

Երեխաները առանձին չձգել սենեակի մը մէջ, ուր կրակ կը վառի:

Մանուկներու ձեռքի հասողութենէն հեռու պահել լուցկիները, դիրավատ նիւթերը եւ առոնին քիմիական արտադրութիւնները:

Եռացող կաթսայ մը գետին չդնել, ոչ ալ տաք արդուկ մը սեղանին եզերքը, երեխան կրնայ անոնց դպչելով ինքզինք այրել:

Նորածինին օրօրոցը կրակի մօտ չգետնել:

Քիմիական արտադրութիւնները խմիչքի շիշերու մէջ չլեցնել, սխալմամբ մէկը խմելով՝ ներքին այրուածք մը կ'ունենայ:

Ելեկտրական հոսանքը ապահով միջոցներով գործածել:

ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արիմահոսությունը արեան անօթներէն դուրս հոսիլն է: Երեք տեսակ արիմահոսություններ կան.-

1. ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ.- Երբ արիւնը վերքի մը պատճառով մեր մարմնէն դուրս կը հոսի: Մենք դիրիւն կը տեսնենք զայն, սակայն չենք գիտեր, թէ ուրկէ՞ ծնունդ կ'առնէ:

2. ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ.- Երբ արիւնը մեր մարմնին մէջ կը հոսի ու հոն կը մնայ եւ մենք չենք տեսներ զայն, ինչպէս՝ զանկոսկրին, կրծքավանդակին, որովայնի խոռոչին կամ ծայրանդամներուն մէջ:

3. ԳՐՍԵՒՈՐՈՒԱԾ ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ.- Երբ արիւնը մեր մարմնին մէջ կը հոսի, բայց բնական բացուածքի մը շնորհիւ որ արտաքին աշխարհին հետ հաղորդակցութեան մէջ է, ինչպէս՝ քիթը, բերանը, ականջը, սրբանը, միզային եւ սեռային արտաքին գործարանները, կը սկսի դուրս գալ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ

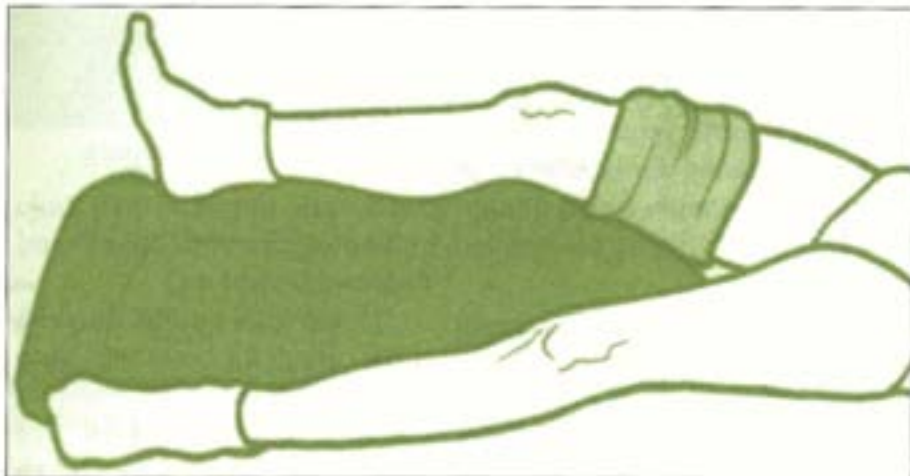
Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Առանց վերքին դպչելու, հսկանելիս փորձելու եւ օտար մարմիններ փնտռելու անոր մէջ, անմիջապէս, ամէն քանէ առաջ, ճնշել ուղղակի վերքին վրայ, նախընտրաբար մաքուր թաշկինակով կամ ծալուած լաթով մը. զանոնք չունենալու պարագային, ուժեղ կերպով ձեռքով ճնշել վերքին վրայ, եւ ապա վիրատորը հորիզոնական դիրքի մէջ երկնցնել: Մօտաւորապէս վայրկեան մը տեսող ճնշումէ ետք, երեք պարագաներու առջեւ կրնանք գտնուիլ.-

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱԳԱՅ.- Արիմահոսությունը կը նուազի կամ կը դադրի: Ուրեմն երակ մըն է վնասուածը, մակերեսային կամ խորունկ, եւ կամ՝ անդամի մը վրայ պզտիկ շնչերակ մը: Այս պարագան ամէնէն յաճախակին է:

Ի՞նչ ընել

Երբ արհմահոսությունը դադրի, հարկ է վերքը մաքրել օտար մարմիններէ, հականեխել, մանրէազերծ ծայած մը դնել վրան, եւ ոչ շատ թոյլ, ոչ ալ շատ սեղմ վիրակապով մը կապել ու կապուած անդամը բարձր պահել՝ տակը բարձ կամ ծալուած զգեստ մը տեղադրելով: Ապա, ստուգել թէ արիւնը դիրութեամբ կը շրջի՞ եւ երակազարկը վիրակապէն վար կը զարնէ՞ թէ ոչ: Եթէ քանի մը վայրկեան ետք վիրատրուած անդամին ծայրամասը սկսի պաղիլ կամ մանիշակագոյն դառնալ, ըսել է թէ վիրակապը շատ սեղմըած է, եւ պէտք է ուրեմն քիչ մը զայն թուլցնել:

կապուած ծայրանդամը բարձրացուած

ԵՐԿՐՈՐԿ ՊԱՐԱԳԱՅ.- Արհմահոսությունը կը շարունակուի հակառակ ճնշում բանեցնող թաշկինակին կամ ծալուած լաթին, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեծ շնչերակ մըն է վնասուածը:

Ի՞նչ ընել

Անհրաժեշտ է շնչերակին արմատը գտնել եւ ուղղակի անոր վրայ ճնշում կատարել բթամատով կամ բոունցքով արտին եւ վերքին միջել: Այս գործողությունը կատարելու համար, հարկ է գիտնալ գլխատր շնչերակներուն ուղղությունը եւ այն կէտերը, ուր կրնանք այդ շնչերակները ճնշել ոսկորի մը վրայ:

1. ՎԻՉԻՆ ՎՐԱՑ

Վիզին շնչերակները, որոնք քնային շնչերակներ (Artères carotides) կը կոչուին, կ'անցնին շնչափողին երկու կողմերէն եւ արիւն կը մատակարարեն գլխու շրջանին:

Բթամատով զանոնք վիզին վերջին ողնոսկրին վրայ ճնշելով, կրնանք այդ կէտէն վեր վիզին վրայ տեղի ունեցող արիւնահոսութիւնները կեցնել միշտ զգուշանալով որ շնչափողին վրայ չճնշենք եւ շնչառութեան արգելք չըլլանք:

Աջ բթամատը կը գործածենք հորիզոնական դիրքով, եթէ վերքը վիզին ձախ կողմն է, իսկ ձախ բթամատը՝ եթէ վերքը աջ կողմը, միեւնոյն ատեն միւս մատներով ծոծրակէն բռնելով:

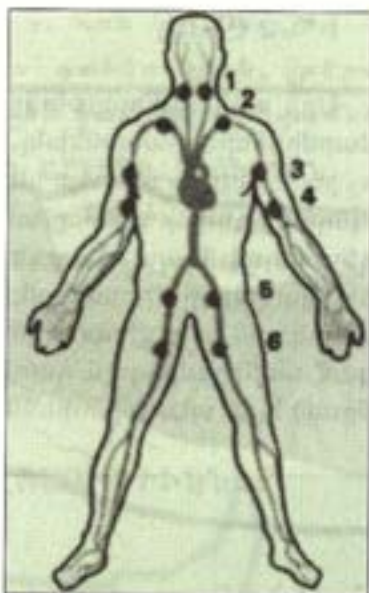

ճնշում վիզին շնչերակին վրայ

վերքերուն համար երբեք անհրաժեշտ չէ վիզին շնչերակներուն վրայ ճնշում կատարել:

2. ՈՒՍԷՆ ՔԻՉ ՄԸ ՎԱՐ

Թեւին շնչերակը կրծքավանդակէն կ'ելլէ ուսուկրին ետեւէն անցնելով:

ճնշումի կէտերը

Դէմքի կամ գանկի մաշկին վրայ վերք մը թէւ կը թուի առատօրէն արիւնիլ, բայց եւ այնպէս իրականութեան մէջ արեան մեծ կորուստ մը չի պատճառեր, եւ արիւնահոսութիւնը դիւրին կը դադրի վերքին վրայ մաքուր լաթի կտոր մը դնելով ու քանի մը վայրկեան անոր վրայ ճնշելով: Ուստի, դէմքի եւ գանկի մաշկի

Բթամատով գայն ուսուկրին ետելը առաջին կողուկրին վրայ ճնշելով, կրնանք ուսին վրայի ել թելին տակի ծանր արիւնափոսութիւնները կեցնել:

Աջ բթամատը կը գործածենք ուղղաձիգ դիրքով՝ վերէն վար, եթէ վերքը ձախ կողմն է, իսկ ձախ բթամատը՝ եթէ վերքը աջ կողմը, միւսնոյն ատեն միւս մատներով թիկունքէն բոնելով:

ճնշում թելին
շնչերակին վրայ

3. ԹԵԻԻՆ ՏԱԿԸ

ճնշում անութային
շնչերակին վրայ

Թելին շնչերակը կ'անցնի անութին փոսին մէջէն, ուր անութային շնչերակ (artère axillaire) կը կոչուի:

Երկու բթամատները իրարու միացուցած՝ թելին տակը գայն բազկուկրին գլխուն դէմ ճնշելով, ու միւսնոյն ատեն միւս մատներով ուսը շրջապատելով, կրնանք արմուկէն վեր տեղի ունեցող ծանր արիւնափոսութիւնները կեցնել:

Անութային շնչերակը կ'իջնէ բազուկին ներսի կողմէն վար՝ երկգլխանի մկանին (muscle biceps) մէջէն, ուր բազկային շնչերակ (artère humérale) կը կոչուի:

4. ԲԱԶՈՒԿԻՆ ՎՐԱՅ

Բթամատով գայն բազուկին ներսի կողմէն, երկգլխանի մկանին տակ, բազկուկրին վրայ

ճնշում բազկային
շնչերակին վրայ

ճնշելով, կրնանք արմուկէն վար տեղի ունեցող ծանր արիւնահոսութիւնները կեցնել:

Աջ բթամատը կը գործածենք եթէ վերքը աջ թեւին վրայ է, իսկ ձախ բթամատը՝ եթէ վերքը ձախ թեւին վրայ, միեւնոյն ատեն միւս մատներով թեւին ետեւէն բռնելով:

5. ԱՃՈՒԿԻՆ ՎՐԱՅ

ճնշում ազդրային
շնչերակին վրայ,
անուկին ծալքին մէջտեղը

Անուկը որովայնին եւ զիստին միացման ծալքոտ մասն է:

Ստորին ծայրանդամին շնչերակը որովայնէն կ'ելլէ անցնելով, անուկային ծալքէն, ուր ազդրային շնչերակ (artère fémorale) կը կոչուի:

Ուղղաձիգ բռունցքով զայն անուկին ծալքին մէջտեղը ամբողջ ուժով ազդրուկրին գլխուն վրայ ճնշելով, կրնանք ծունկէն

վեր տեղի ունեցող ծանր արիւնահոսութիւնները կեցնել:

Աջ կամ ձախ բռունցքը կը գործածենք որեւէ կողմի համար:

6. ԶԻՍՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ազդրային շնչերակը անուկին ծալքին մէջտեղէն վար կ'իջնէ զիստին ներսի կողմէն ու կ'անցնի դէպի ետեւ՝ ծնկափոսին մէջ:

Ուղղաձիգ բռունցքով զայն զիստին ներսի կողմէն ամբողջ ուժով ազդրուկրին վրայ ճնշելով, կրնանք ծունկէն վար տեղի ունեցող ծանր արիւնահոսութիւնները կեցնել:

Աջ կամ ձախ բռունցքը կը գործածենք որեւէ կողմի համար:

ճնշում ազդրային
շնչերակին վրայ,
զիստին ներսի կողմէն

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա) Օճչերակը միշտ ճնշել ոսկորին վրայ և կարելի եղածին չափ վերքին մօտ:

Բ) Օճչումը երբեք չթուլացնել, շարունակել, երկարած դիրքի մեջ վիրաւորը մինչև և հիւանդանոց հասնիլը ու վիրաբոյժին խնամքին յանձնուիլը:

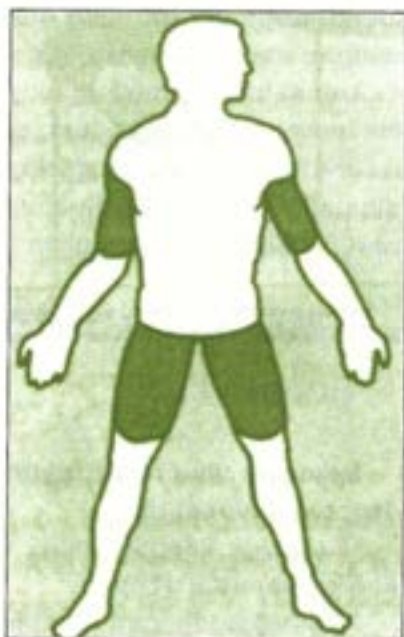
Գ) Արիւնը առատօրէն և ընդհատումով կը ժայթքէ:

Ուրեմն կարելոր շնչերակ մը կամ անդամ մը ամբողջութեամբ կտրուած է:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Նախ գտնել արիւնահոսող շնչերակին արմատը և զայն բթամատով կամ բռունցքով ճնշել ոսկորի մը վրայ: Ապա, արեւան շրջագայութիւնը կասեցնելու համար, իբր կաշկանդ (garrot), տոկուն, ոչ առաձգական լայն վիրակապ մը անցընել վիրաւորուած անդամին շուրջ, միշտ արմուկէն և ծունկէն վեր, սրտին և վերքին միջեւ, ու երկու ծայրերը սեղմօրէն իրարու միացնելէ ետք՝ դադրիլ շնչերակին վրայ ճնշելէ, և հանգուցել վիրակապին երկու ծայրերը: Լայն վիրակապ մը չունենալու պարագային, կարելի է ի պահանջել հարկին փողկապ, վզնոց կամ գուլպայ մը գործածել:

Ծածկել վիրաւորը, վրան թուղթ մը փակցնել՝ նշելով վիրակապին անցուելուն ժամն ու վայրկեանը:

Լայն վիրակապը միշտ արմուկէն և ծունկէն վեր, սրտին ու վերքին միջեւ

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վիրակապը անցընելէ ետք, երբեք չփորձուիլ մէկ անգամէն

քակել զայն. կրնայ վիրատրին անմիջական մահուան պատճառ դառնալ՝ զօրատր արհմահոսություն մը յառաջացնելով:

Վիրակապը քակելը բժիշկին պարտականությունն է եւ ոչ թե՛ փրկարարին:

Վիրակապ անցուելուն ժամն ու վայրկեանը

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՅ

Երբեմն կը պատահի, որ վիրատրի մը մէկ անդամը երկարատեւն ճզմուած կը մնայ ծանր առարկայի մը տակ, որուն հետեւանքով արհմահոսությունը առժամաբար կը դադրի:

Նման կացութեան մը առջեւ, վիրատրը դուրս չհանած եւ վրայի ծանրությունը չվերցուցած, պէտք է սեղմօրէն լայն վիրակապ մը անցընել անդամին շուրջ, միշտ արմուկէն եւ ծունկէն վեր, սրտին ու վերքին միջեւ, որպէսզի ծանրությունը երբ վերցուի, արհմահոսությունը յանկարծ չվերսկսի եւ վիրատրին մահուան պատճառ չըլլայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Զօրատր հարուած գլխուն, կուրծքին, կոնակին, փորին կամ ծայրանդամներուն:

Դանակի, ատրճանակի, ումբի կտորներու կողմէ ստացուած նեղ եւ խորունկ վերքեր:

Ինքնաշարժի կամ ճամբու որելէ արկած:

Բարձր տեղէ անկում կամ սանդուխներու վրայ գլորում:

Ստամոքսի արհմահոսող կեղեր:

Արեւահարություն եւ արեան գերճնշում, որոնք կրնան ուղեղային արհմահոսում պատճառել:

ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐԸ

Ներքին արհմահոսություն ունեցողը ցնցումի վիճակի մէջ կը մտնէ: Այսինքն՝ կը գունատի, կը մսի, կը քրտնի ու կը ծարսանայ:

Ձեռքերը կը պաղին, շնչառութիւնը մակերեսային կը դառնայ եւ գիտակցութիւնը հետզհետէ կը կորսնցնէ: Երակին զարկը դժուար կը գտնուի. եթէ շօշափուի, շատ տկար կ'ըլլայ եւ արագ. վայրկեանը 120էն 140 զարկ: Բնականոնը 70 է:

Ծայրանդամներուն մէջ տեղի ունեցող ներքին արիւնափոխութիւնը կը յայտնուի այդ անդամին ուռեցքով, պաղութեամբ եւ մանիշակագոյն դառնալով:

ԻՆՉ ԸՆԵԼ

Ենթական կոնակին վրայ պառկեցնել, ծածկել, հանդարտեցնել եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու ամէնէն մօտ հիւանդանոցը հասցնել, ցնցումի վիճակը կամ անոր ծանրացումը կանխելու եւ անմիջական մահէ ազատելու համար զայն:

Զգուշանալ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի կամ այլ գրգռիչ ու ոգելից ըմպելիներ խմցնել, ինչպէս նաեւ՝ սիրտը զօրացնող որեւէ սրսկում կատարել. անոնք սրտին աշխատանքը աւելցնելով կրնան արիւնափոխութիւնը սաստկացնել:

Չմոռնալ երբեք, որ ներքին արիւնափոխութիւն մը վիրաբուժական գործողութեամբ կարելի է դադրեցնել միայն, եւ արեան կորուստը արեան ներարկումով կարելի է փոխարինել:

ՈՒՇ ՑԱՅՏՆՈՒՈՂ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԻԻՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբեմն ներքին արիւնափոխութիւններու ախտանշանները ուշ կրնան յայտնուիլ, թերեւս պզտիկ վերք ըլլալով մարմնին մէջ, թերեւս ալ պայթածը փոքր շնչերակ մը ըլլալով:

Հետեւաբար, ամէն անգամ որ մէկը զօրաւոր հարուած մը կը ստանայ գլխուն, կուրծքին, կոնակին կամ փորին, պէտք է միշտ կասկածիլ հաւանական ներքին արիւնափոխութենէ մը եւ անմիջապէս զայն կոնակին վրայ պառկեցնել ու վիրաբուժական հսկողութեան տակ առնել:

ԳՐՍԵԻՈՐՈՒԱԾ ԱՐԻԻՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք են, որոնք բնական խոռոչէ մը դուրս կը հոսին, ինչպէս՝ քիթէն, քերմէն, ականջէն, սրբանէն, միզային եւ սեռային արտաքին գործարաններէն, եւայլն:

ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ ՔԻԹԷՆ. - Կրնայ պարզ պատճառներով յառաջանալ, օրինակ՝ հարբուխ, քիթի հարուած, եւ կամ լուրջ հիւանդութեան մը կամ արկածի մը հետեւանքը ըլլալ, ինչպէս՝ պնդեակութիւն, արեան գերճնշում, յօդացաւային կամ ժանտատեւնդային ջերմ (fièvre rhumatique ou typhoïde), գանկոսկրի բեկում, եւայլն:

Ի՞նչ ԸՆԵԼ

Արիւնահոսութիւնը կարելի է կեցնել եւնթակային ցուցամատով քանի մը վայրկեան պարզ ճնշում կատարելով արիւնահոսող քթափողին վրայ, գործածած թելին արմուկը հաստատ պահել տալով սեղանի մը վրայ, կամ այս դիրութիւնը չունենալու պարագային, միւս ձեռքով վեր բռնել տալով գայն, միշտ նստած դիրքի մէջ անշուշտ, եւ ոչ մէկ ատեն կոնակին վրայ պառկած, ինչ որ կրնայ արիւն կլլելու պատճառ դառնալ:

ճնշում
քթափողին վրայ

Աջ ցուցամատը գործածել տալ աջ քթափողին համար, իսկ ձախը՝ ձախին համար:

Եթէ արիւնահոսութիւնը շուտով չդադրի եւ շարունակուի, անպայման բժիշկին դիմել:

ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐՆԷՆ. - Կը յայտնուի արիւն փսխելով կամ արիւն թքնելով, միշտ մարտդական եւ շնչառական լուրջ պատճառներով յառաջ կու գայ, ինչպէս՝ ստամոքսի կեղ, խլիրդ, թոքատապ, թոքախտ, թոքային քաղցկեղ, եւայլն, կամ գորատր հարուած մը կուրծքին վրայ, որ կը պայթեցնէ խորունկ շնչերակ մը:

Ի՞նչ ԸՆԵԼ

Ենթական մէկ կողմի վրայ անշարժ պառկեցնել, բացարձակապէս ուտելիք չտալ եւ երբեք ջուր չխմցնել:

Փոխունքն ու թուրք ամանի մը մէջ հաւաքել եւ անմիջապէս

բժիշկ կանչել կամ հիւանդանոց փոխադրել անձը: Բժիշկը փսխումքն ու թուրք տեսնելէ եւ հիւանդը քննելէ ետք կը կատարէ պէտք եղած թելադրութիւնները:

ԱՐԻԻՆԱՀՈՍՈՒԹԻԻՆ ԱԿԱՆՋԷՆ.- Յաճախ յառաջ կու գայ՝ ականջը լուցկիի կամ այլ ցպիկներով մաքրել փորձելով, որոնց հետեւանքով թմբուկը կը պայթի: Արիւնահոսութիւնը կը պատահի նաեւ ականջին վրայ զօրաւոր հարուածի մը կամ զանկոսկրի բեկումի մը պատճառով:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Անմիջապէս մասնագէտ բժիշկի մը դիմել:

ԱՐԻԻՆԱՀՈՍՈՒԹԻԻՆ ՍՐԲԱՆԷՆ.- Կրնայ բազմաթիւ լուրջ պատճառներ ունենալ, ինչպէս՝ զօրաւոր հարուած մը փորին, ինչ որ կրնայ անօթ մը պայթեցուցած ըլլալ, կամ աղիքային կեղ մը, խլիրդ մը, եւ կամ թուրք մը (hémorroïdes), որոնք ժամանակի ընթացքին կրնան արիւնահոսութիւն պատճառել:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Հիւանդը անկողինին մէջ պահել կոնակին վրայ պառկած՝ մինչեւ բժիշկին ժամանումը կամ հիւանդանոց փոխադրութիւնը:

Կորսուած արիւնէն մաս մը ամանի մը մէջ հաւաքել, իրրել նմոյշ բժիշկին ցոյց տալու համար:

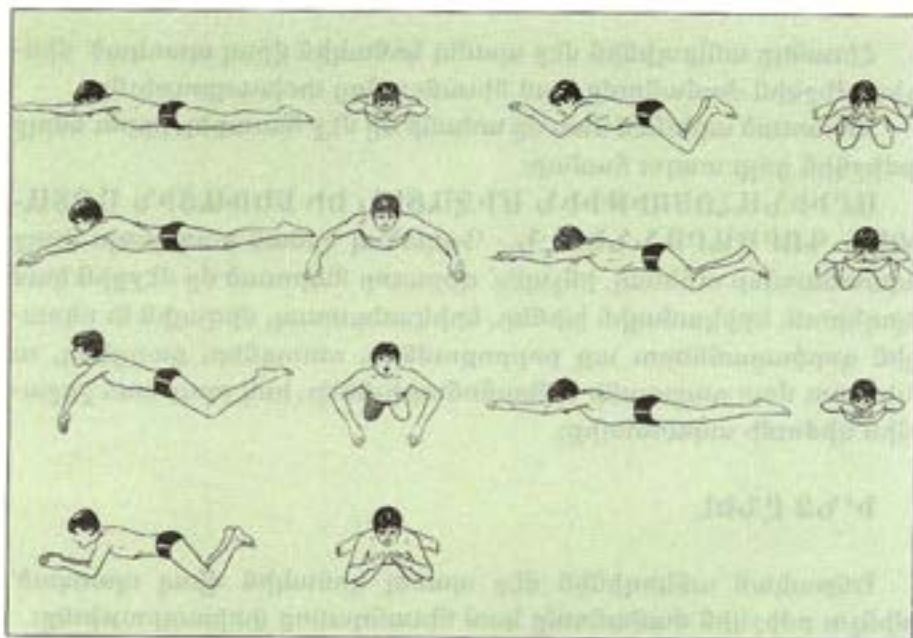
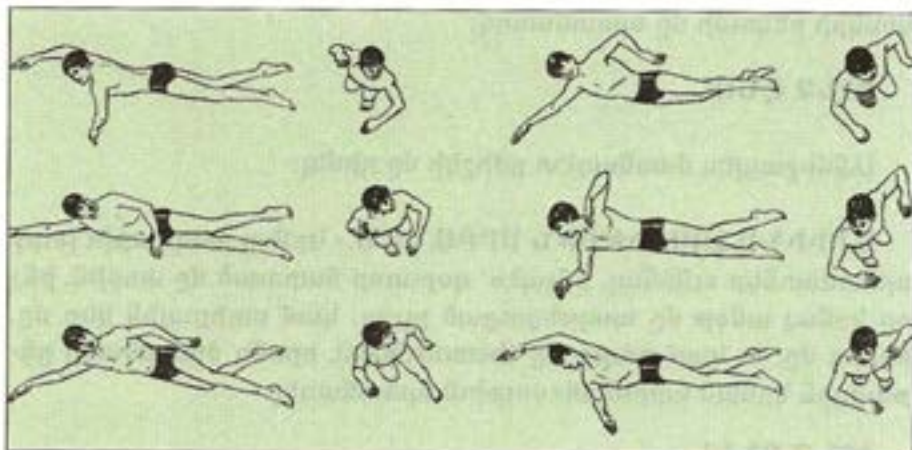
ԱՐԻԻՆԱՀՈՍՈՒԹԻԻՆ ՄԻՉԱՅԻՆ ԵՒ ՍԵՌԱՅԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ.- Դարձեալ կրնան բազմաթիւ լուրջ պատճառներ ունենալ, ինչպէս՝ զօրաւոր հարուած մը մէջքին կամ կողերուն, երիկամային խիճեր, երիկամատապ, միզային եւ սեռային գործարաններու այլ բորբոքումներ, ուռոյցներ, քաղցկեղ, ու կիներու մօտ դաշտանի անկանոնութիւններ, իսկ յղութեան շրջանին վիժումի սպառնալիք:

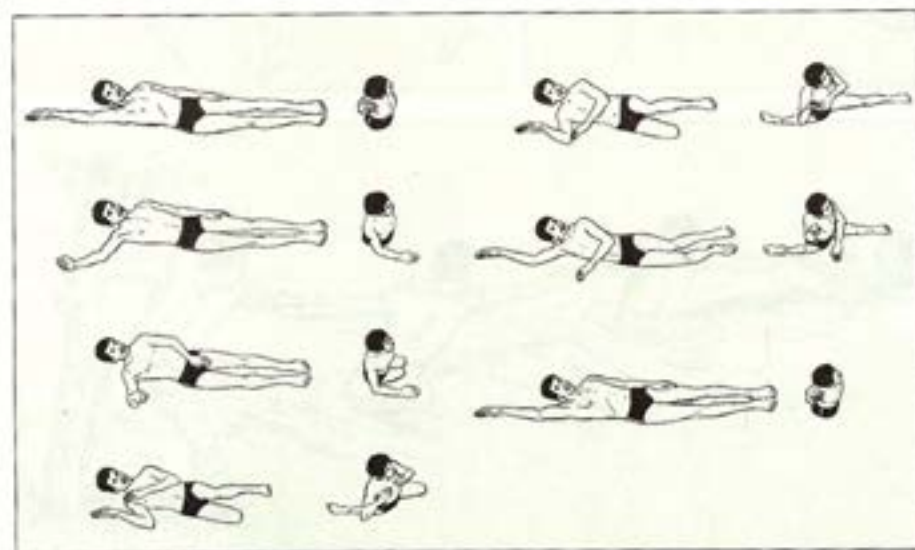
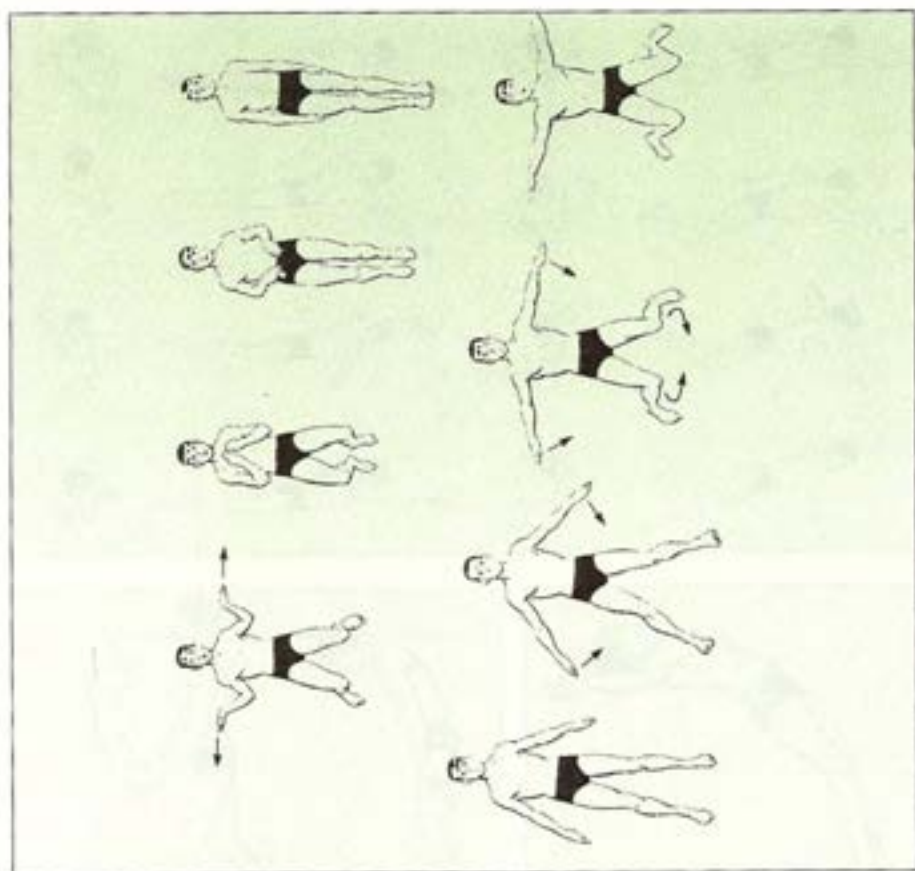
Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

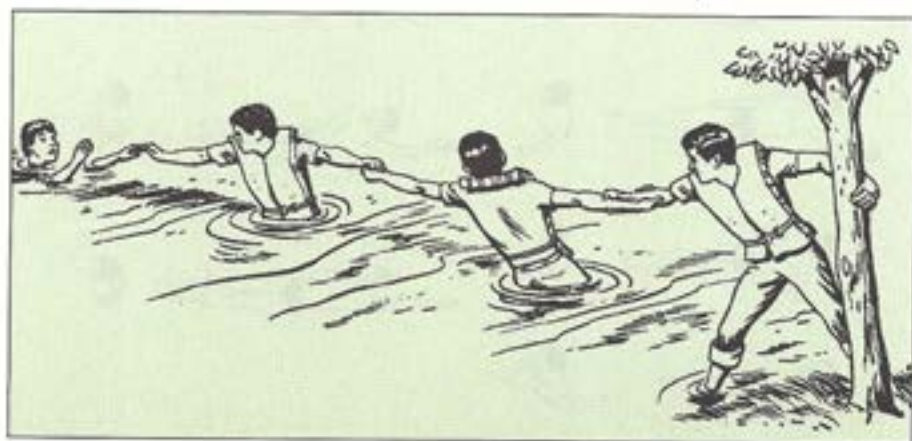
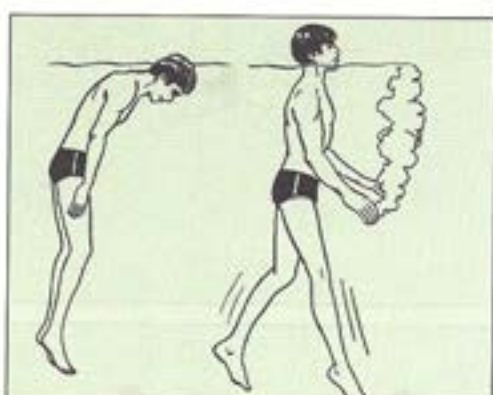
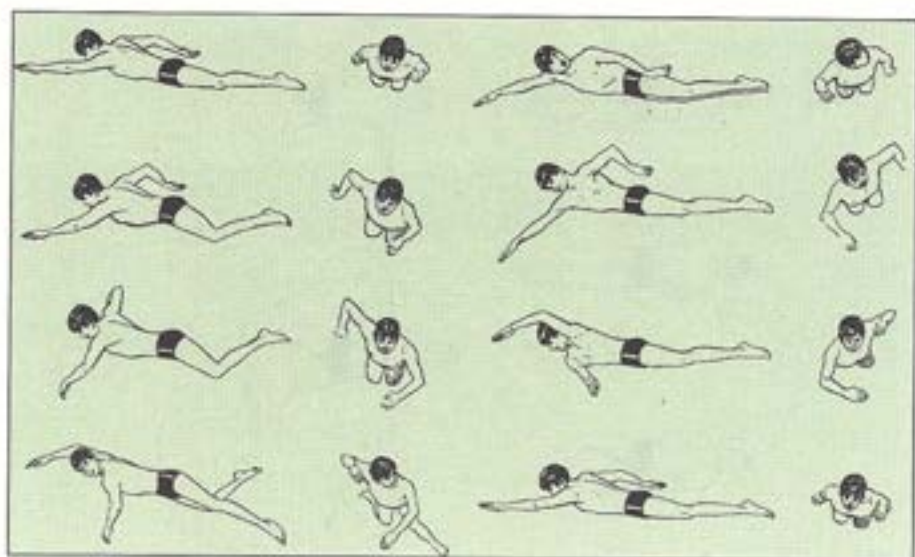
Ենթական անկողինին մէջ պահել կոնակին վրայ պառկած՝ մինչեւ բժիշկին ժամանումը կամ հիւանդանոց փոխադրութիւնը:

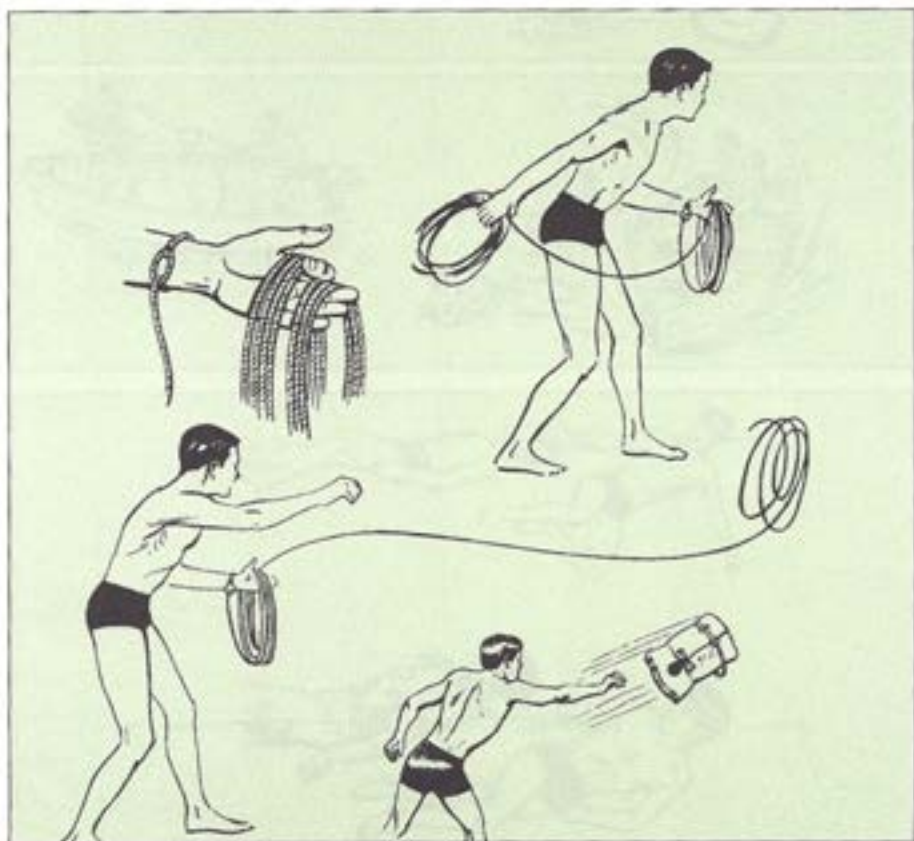
ԳԻՏՆԱԼ ԼՈՂԱԼ, ՍՈՒՉՈՒԻԼ, ԽԵՂԴԱՄԱՀ ՄԵ ԱԶԱՏԵԼ ԵՒ ԱՐՈՒԵՄՏԱԿԱՆ ՇՆՉԱՌՈՒԹԻՒՆ ՏԱԼ

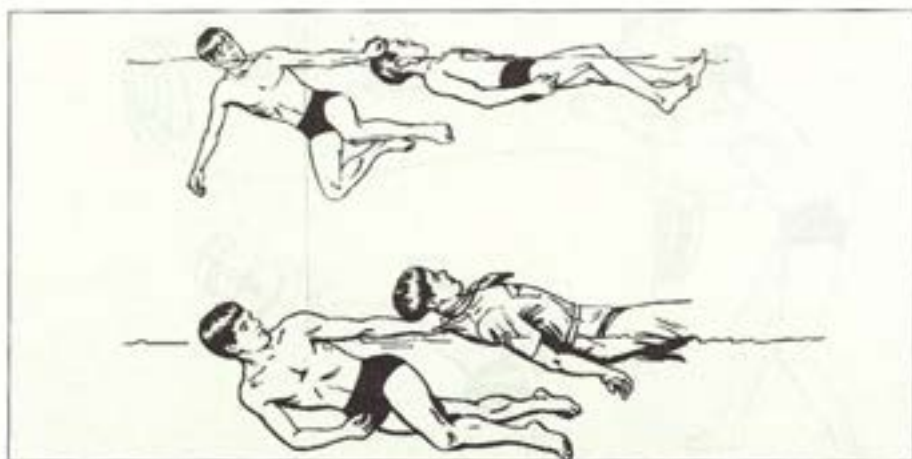
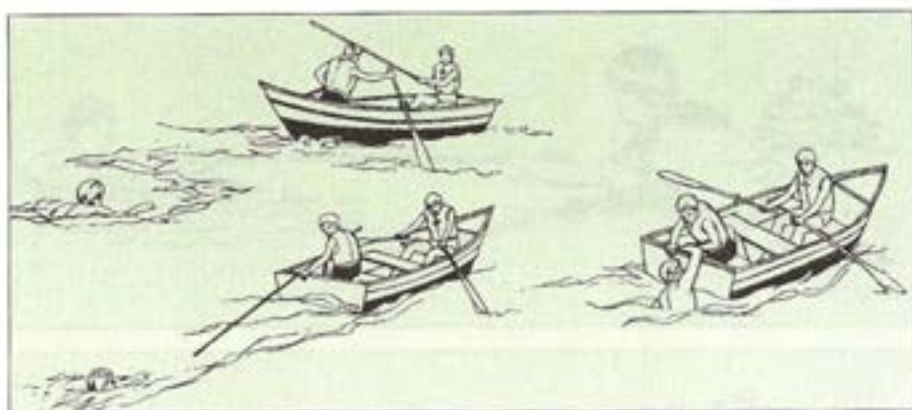
Բացատրությունը նկարներու լեզուով, հարկ է գործնապես կիրարկել:

ՄԱՐԶԱՆՔԸ

ԻՆՉ Է ՄԱՐԶԱՆՔԸ

Մարզանքը լսուաչ կու գայ ծնունդին հետ: Մարդկային մարմինը շարժումի պետք ունի: Առողջ եւ երկար կեանք ունենալու համար ամէնօրեայ մարզանքը անհրաժեշտութիւն մըն է:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի դաւանած, «Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ» սկզբունքը ամէնօրեայ կիրարկման առարկան է Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաւտին: Կան զանազան տեսակի մարզանքներ, որոնցմէ շուտական մարզանքի փորձերը մինչեւ օրս կը մնան այժմէական, որովհետեւ անոնք պարզ են եւ դիրամատչելի: Շուտական մարզանքի շարժումները կարելի է նկատել բոլոր մարզանքներու մէջ: Շուտական մարզանքը կը հանդիսանայ հիմը:

- Ամէնէն նախնական մարզանքը քայլն է:

- Մարզանքը սիրելով պետք է կատարել:

ԵՐԲ ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ՄԱՐԶԱՆՔ ԸՆՏԷ

Առաւօտեան մարզանքը կը նկատուի ամէնէն օգտակարը, որովհետեւ այդ ժամուն մարմինը հանգչած կ'ըլլայ, ստամոքսը՝ իր դերը կատարած եւ օդը մաքուր կ'ըլլայ:

Ցանձնարարելի է մարզանք ընել ճաշէն 1.30էն 2 ժամ ետք:

Մարզանքի նախապայմաններէն է չծխելը եւ մարզական ոգի ունենալը:

Ամէն տարիք ունի իրեն յարմար մարզանքները:

11-16 տարեկան սկաւտներու յանձնարարելի է շուտական մարզանքը:

Մարզանքի նախապայմաններէն են.-

1.- Լայն, մարզանքի յատուկ տարազ հագուած ըլլալ:

2.- Սկսնակի մը համար 7-10 վայրկեանի փորձը բաւարար է:

Հետագային, կարելի է զայն երկարել 15 վայրկեանի:

3.- Սկզբնական շրջանին, թելադրելի է, որ իրաքանչիւր փորձ

կատարուի 5 անգամ միայն: 18էն վեր անձերու թոյլատրելի է իւրաքանչիւր փորձ կատարել 10 անգամ:

Մանօթ.-

ա.- Մարզանքի ընթացքին անհրաժեշտ է նայուածքը սեւեռել կէտի մը եւ չտեղափոխել զայն:

բ.- Անհրաժեշտ է քիթով շնչել եւ բերանով արտաշնչել:

գ.- Հրահանգողը, վերջին փորձին, ձայնը անհրաժեշտ է որ քիչ մը փոխէ:

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔ

ԸՆԶԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՉ

Ենթակամ պետք է պատրաստ վիճակի մէջ ըլլայ: Ոտքերը քիչ մը բաց, մատներուն վրայ բարձրանալով, երկու թեւերը մինչեւ ուսը կը բարձրացնէ, ապա կ'իջեցնէ: Այս փորձը 5 անգամ կատարելէ ետք, անհրաժեշտ է երկար շունչ մը առնել եւ ապա արտաշնչել:

ՆՊԱՏԱԿ

- 1.- Կը դիրացնէ շնչառութիւնը:
- 2.- Ծկունութիւն կու տայ կուրծքի վանդակին:
- 3.- Կը զօրացնէ ուսերուն մկանները:

ԳԼԽՈՒ ԸԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Ենթակամ կը բանայ ոտքերը եւ ձեռքերը կը դնէ մէջքին:
Գլուխը կը թեքէ նախ դէպի առջեւ, ապա՝ ետեւ, աջ, ձախ եւ վերջապէս բոլորակամէ շարժումներով գլուխը կը դարձնէ նախ աջ, ապա ձախ:

ՆՊԱՏԱԿ

Զօրացնել վիզի եւ գլխու մկանները:

ՁԵՌՔԻ ԸԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

ա.- Ձեռքերը բաց, ուղիղ բռնած, դէպի առջեւ, վեր, հորիզոնական եւ վար շարժումներ ընել:

բ.- Արմուկը բանալով եւ գոցելով, բռունցքները գոց վիճակի մէջ, առջեւ, վեր, հորիզոնական եւ վար շարժումներ ընել:

ՆՊԱՏԱԿ

- 1.- Զօրացնել ուսերուն մկանները:
- 2.- Զօրացնել թեւերուն դնդերներն ու մկանները:

ՈՒՍԻ ԸԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Ձեռքերը մէջքին, ուտերը շարժել վեր, վար, ետև և շիտակ:

ՆՊԱՏԱԿ

Ջօրացնել ուտերու, թեւերու և ուսի ետևի մկանները:

ՄԷՋՔԻ ԸԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Ենթակամ, ոտքերը բանալէ ետք, ձեռքերը կը դնէ մէջքին:

ա.- Իրանը ուղիղ պահելով կը թեքի առջև, ետև, աջ և ձախ: Ապա բոլորակաձև շարժումով մը կը դառնայ մէջքին շրջագիծը, նախ դէպի աջ և ապա դէպի ձախ:

բ.- Ձեռքերը դէպի վեր առած, առջև ծոիլ և փորձել մատները գետին հասցնել: Պայման է, որ ենթակամ ոտքերը չծռէ:

գ.- Ձեռքերը վեր առած, փորձել ծոիլ և աջ ձեռքը ձախ ոտքին և ապա՝ ձախ ձեռքը աջ ոտքին հասցնել:

ՆՊԱՏԱԿ

- 1.- Կը բարակցնէ մէջքը:
- 2.- Մէջքին ճկունութիւն կու տայ:
- 3.- Կը զօրացնէ փորի վրայի, մէջքին կողմերու և կոնակի մկանները:

ԸՆԶԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՐՁ

Կիրարկելի՝ մարզանքի կիսուն

Թեւերը բանալ հորիզոնական դիրքով: Երկար շունչ առնել: Թեւերը դէպի առջև իրարու մօտեցնելով, արտաշնչել և ապա ներշնչել:

ՆՊԱՏԱԿ

- 1.- Թոքերը աշխուժացնել:
- 2.- Թոքերը ընդլայնելու դիրութիւն ընծայել:

ՈՏՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Ենթակյան ձեռքերը կը դնէ մէջքին

Ա.- Կ'ըլլայ մէկ ոտքի վրայ կեցած դիրքին մէջ: Կը քաշէ ոտքը դէպի վեր, ծունկէն կը ծալէ զայն, ապա վար կը դնէ, նոյնը ընելու երկրորդ ոտքով: Նոյնը կը կիրարկէ նաեւ կողմնակի՝ աջ եւ ձախ, երկու ոտքի պարագային:

Բ.- Ոտքի մատներուն վրայ բարձրանալէ ետք, ծունկերը ծալելով, փորձել նստիլ եւ վերստին ոտքի ելլել:

Գ.- Թեւերը դէպի առջեւ, շիտակ պարզել: Փորձել առանց ոտքերը ծռելու, աջը հասցնել ձախ ձեռքին, իսկ ձախը՝ աջին:

ՄԱՐՄՆԻՆ ՇԻՏԱԿ ԶԵՒ ՏԱԼ

Ա.- Ենթակյան կը նստի գետին, թեւերը լայն բանալով, ափերը կը զետեղէ գետին:

Բ.- Ենթակյան մարմինը ետեւ կը նետէ եւ ուղիղ կը պահէ զայն: 1-2 հրահանգները լսելով դիրք կ'առնէ եւ կը փորձէ ծոխլ, գետինը համբուրել եւ ելլել: Յին, ոտքերը առջեւ կը բերէ, իսկ 4ին՝ ոտքի կ'ելլէ:

ՆՊԱՏԱԿ

Ուժ կու տայ եւ կը զօրացնէ ուսերուն եւ թեւերուն մկաններն ու դնդերները:

ՊԱՌԿԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ԿԻՐԱՐԿԵԼԻ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐ

Ա.- Պառկիլ կոնակի վրայ: Թեւերը տարածել հորիզոնական ուղղութեամբ:

Հեծանիւ քշելու դիրքով, փորձել նախ աջ ոտքի ծունկը գոցել, ապա՝ ձախը:

Բ.- Երկու ոտքերը միացնելէ ետք՝ վեր բարձրացնել եւ թեքել զայն դէպի դէմքը, ապա դէպի աջ եւ ձախ թեւերը:

Գ.- Երկու ձեռքերը զետեղել գլխուն ետեւ: Մատները իրարու անցընել:

Գլուխը թեքել առջեւ: Նախընտրելի է, որ ենթակյան ծունկերը չծալէ այս մարզանքի պահուն:

ՆՊԱՏԱԿ

- 1.- Կը բարակցնէ մէջքը:
- 2.- Կը հալեցնէ աւելորդ իւղերը:
- 3.- Կը զօրացնէ փորի մկանները:

ՇՆՉԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԳ ՓՈՐՉ

Ոտքի մատներուն վրայ բարձրանալով, առջեւէն, երկու թեւերը վեր բարձրացնելով, երկար ներշնչում մը կատարել եւ ապա կողմնակիօրէն թեւերը վար իջեցնելով արտաշնչում կատարել:

Շնչառութեան այս փորձին ընթացքին մարզանքը կը հասնի իր լրումին: Մարմնի բոլոր զգայարաններն ու մկանները շարժումի մէջ կը մտնեն, իսկ սիրտը բնական կը տրոփէ:

Շնչառութեան այս փորձէն ետք, յանձնարարելի է 1 վայրկեանի հանգիստ մը:

Տեղքայլ վազքէ ետք, կը թելադրուի 2 վայրկեանի դանդաղ վազք մը:

Կը յանձնարարուի լուացուելէ առաջ ջուր չխմել:

Ծանօթ.- Որոշ մարզումներէ ետք, ենթակաները կրնան իրենց նախասիրած մարզանքներուն հետեւիլ: Օրինակ՝ լողալ, բուրգ կազմել, մարզական հանելի եւ զուարճալի խաղեր կատարել, հեծանիւ քշել, արջիթիզմի հետեւիլ...:

